

చెన్న పట్టణము, సెప్టెంబరు ౧౯౩౧

సంపుటము ౮

ప్రజోత్పత్తి సంవత్సరము భాద్రపదమాసము

సంఖ్య ౯

దండియాత్ర

అల్లంరాజు రంగనాయకులుగారు

అతడు యాత్రార్థ మరుదెంచునవసరమున
నలినజండము నవ్విన నవ్వు గాక!

అతడు శ్రీరామచంద్ర దివ్యాంఖి సీర
జాత యుగ్మము మాననసరసి నిలిపి
నతము పూజించి యానందసాగరమున
నోలలాడెడు భాగవతోత్తముండు!

అతడు శైశిరకంటక మాజగంబు
వంత లుడువంగ వచ్చు వనంతమూర్తి;
అతడు మూఢాంధ్య జీమూతవితతిఁ జీల్చి
బయలు పెడలిన సుజ్ఞానభాస్కరుండు!
అతడు చిరతరతామ పీడితజనాభి
తనివిడిచి నన్నంబును తఱుగు విఱుగు

గనని వత్తనిర్మాణముఁ గరగతముఁ
జేయ నేతెంచు ప్రేమార్ద్రోత్తకరుండు!

అతడు తనచుట్టు చూఁగు భారతుల నెల్లఁ
బ్రేమ హర్షము లాననసీమ వెలుంగ
నభయహస్తాల లాలించి, యక్షరమగు
నాత్మవిద్యను బోధించి యాదరింప
నుద్యవించిన పరమ గురూత్తముండు!

అతఁ డనాదిగ వచ్చెడు నంటరాని
తనము నణఁపంగ నరుదెంచు ధర్మమూర్తి;
అతఁ డైకమత్యాది భాగ్యములఁ బ్రజల
కొదవఁ జేయంగఁ దోచు లోకోత్తరుండు!

అతఁడు ప్రతిదివసాంతనిశాంతసమయ
రామ నామగానామృతరసములోనఁ
బరవశతఁ జెంది, దరి నున్నవారిఁ గూడ
దద్రసమ్మును ద్రావించి తనియఁజేయు
మధురపీయూష ప్రహ్లాదమానసుండు!

అతఁ జేయుగంబులనేని యరయఁబోని
యాయుధ విసర్జనాందితోపాయ మరసి,
యసమతమశాంతిసమరవిద్యావరమ్ము
నీయఁ జనుదెంచు మానిరాజేశ్వరుండు!

అతఁ డున్నతధీరుఁడు; వీరరాగఁ;
డాతఁడు గభీర భావోదయాంతరంగఁ;
డతఁడు పురుషోత్తముండు మహాత్ముఁ; డతఁడు
సర్వ సంగపరిత్యాగి సత్యయోగి!

* * * *

అది మనో విశ్వసాభాగ్య మాక్రమించు
క్రోధలోభాది శాత్రవ యోధరాజి
దివ్యశాంతపాశాల బంధించివైవఁ
దరలి యేతెంచు నాత్మీయ దండయాత్ర!

విశ్వశోభనముగా విజయమ్ము నొంది
స్వాతంత్ర్య భారతసామ్రాజ్య దివ్య
సింహాసనముపైని శ్రీభారతాంబ
నధి వసింపఁగఁజేసి యతులితా సంద
శరధిని దేలిచి, చిరదాస్యతాప
హాలాహలానల మార్పి వేయంగ,
నా బాలగోపాల మందఱిలోని
మాతృదేవీ ప్రేమమహిమను రేచి,
మానవు పాలి జన్మస్వతంత్రతను
కన్నుల పండువుగాఁ గనఁ జేసి

హృదయహర్షమ్ముగా నొదవఁజేయంగఁ
దలచోసి, సకలజీవుల మేలుకొలిపి
పరమేశ్వరునిరూఁద భారమ్ము వైచి
ధ్యానించి పూజించి, తన్మయలీల
సృష్టియే తనతోడఁ జేరి యేతేర
సమరులు ప్రేమతో నాశీస్సు లంప
విశ్వదుండుభి మ్రోయ విరివాన కురియ
సత్యాగ్రహోద్యమస్యందనం బెక్కి,
అరచేత వడుకునూ లలుగులు మెఱయ
కుతుకమ్ముతో నేఁగు కువలయయాత్ర!

* * * *

అతఁ జేదెస కరిగిన నచటి జనులు
జయ జయారావములతోడఁ జదలు నింపి
వేలు లక్షలు గుమిగూడి వినతి పత్రి
రాసు లర్పించి, కాంచన రత్నభూష
ణావళులు, దివ్యవసనమ్ము, లర్ఘవచయ,
మలరు దండలు, కర్పూర హారవార
మమ్ముహాత్మున కందించి, యమలనుతుల
హారతు లొసంగుదురు విహాయసము వెలుంగ,
అతని యాజ్ఞ శీర్షమ్ముల నవధరించి
పవలు రేలును విశ్రాంతిఁ బడయకుండ
నెన్ని కష్ట పరంపరలేని దాల్చిఁ
బ్రమదమున నోర్చి, దేశ సేవసముకొఱకుఁ
బ్రతిఫల మ్మిరుమంత కోరకయే తమకుఁ
గల సమస్తముఁగూడఁ ద్యాగమ్ముచేసి
జీవములనైన బలిసీయ సిద్ధపడుచు
దీక్షఁ బనిచేయుదురు ధర్మతీజనమ్ము!

అతని శిష్యప్రశిష్యు లాహవములోన
 శాంతి జయకేతనాల హస్తాల బట్టి
 స్త్రీపురుషభేదమే లేక తెలివీ గాంచు
 భరత మాతృకశిశువు లాబాలవృద్ధు
 రెదిరిసేనాను లదయ్యలై యేర్పరించు
 మర ఫిరంగుల కెదురేగి యురము లొడ్డి
 యడచు బెడచును లేక ప్రహ్లాద మొలయు
 మదులతో నిల్చు రెదిరి విస్మయము చెంద!
 అతఁడు పన్నిన పూహములందుఁ గుందు
 వైరికోటు, లా నిఖిలప్రపంచపూజ్య
 రక్షణము వేడఁ, గారుణ్యరసము చిందు
 నహజమందహా సమ్ముతో శాత్రవులకు
 నభయదాన మ్మొసంగి, యత్యంత సుఖము
 తోడి సుగుణసమ్మద్ధియుఁ దొడరఁజేయు!
 అతఁడు నివసించు భూముల సంబుదంబు
 లవిరతమ్ముగఁ గురియు; నస్యాళి పండు;
 తరులతాదులు ముదముతోఁ దలల నెత్తి
 విరియు నయనాల తావుల వీచుచుండు!
 కివలయమ్ములఁ గడుపార మెనవి మెనవి
 పలుకుఁ దేనియ లొలుకు కోయిలలగుంపు;
 ప్రణయ సుస్వరగీతాలఁ బాడుకొనుచుఁ
 బుష్ప రజములకేళిలోఁ బ్రాద్దువుత్తు
 రళికుమారులు; శుకశారికాదివివాగు
 లరమరలు లేని మనముల నరసి కొనుచు
 వెట్టికేకల నొండొరుఁ బిలుచుకొనుచు
 మధుర ఫలముల విందుల మరగియుండు!

అమహాత్మర శాద్వల సేమలందు
 తర్లకములకు కంస విధ్వంసిమీఁద
 నేవొ కలలు వచించుచు గోవితాన
 మురుతర క్షీరధారలఁ గురియు చుండు!
 న్వర్గవాసులు, తారు పూర్వభవసుకృత
 వాసనా తారతమ్య వైభవము లందు
 చుండురే కాని, యాలితోర్వి నుండు
 ప్రజ నితాంత మోదాన సర్వప్రపంచ
 సౌఖ్యములుగూడ ననుషమ సమతతోడ
 ననుభవించుచు, బ్రహ్మచర్య వ్రతంబు
 సర్వకాలంబులందు నిశ్చలత తోడ
 నలుపుచుండురు సురలు మచ్ఛరపడంగ!
 అమ్మహాత్ముడు మెట్టిన యడవులందుఁ
 గ్రూరమృగములు సయిత ముక్రూరమతులఁ
 జెలిమితలు కొత్తుభావాలు చివులు లెత్తఁ
 గలిసి మెలఁగుచు నిజవైరములను మఱచు!
 ఎనలేని కనఁజోని యీవిచిత్రములఁ
 గనుఁగొన మనమునఁ గాతుక మొదవఁ
 దారలే కనులుగాఁ దనతనువెల్లఁ
 బులకించు గగనమ్ము మునిమాపువేళ!
 సంగతోత్తుంగతరంగ హస్తాల
 నాకాశివీధుల నంటఁ బై కెత్తి
 యమృత శీకరముల నొదలఁ జల్లి,
 విశ్వమం దెల్లడ విజయ మొందంగ
 శుభయోగ భోగముల చూడకొనంగ
 దయ నెఱ్ఱ దీవించు దండిసాగరుడు!

3-వ వ్యాసము

శుభరి (అ వ వ్యాసమునందు) నిద్రిస్తున్నారై నభావలనుగుటించి కొంచెము వివరణము చెప్పవలసియున్నది.

(మన) సంస్కృతము

శబ్దభాషకు ఈ పేరు ఎపుడు కలిగినదనిగాని, ఎట్లు కలిగినదనిగాని తెలియలేదు. ఇయ్యది యన్వర్థ నామము. కృత్రిమము-సంస్కరింపబడినది, గాన సంస్కృతము — ఈ సంస్కరణమును ఎవరు చేసిరి? ఎపుడు చేసిరి? ఒకటి నిశ్చయము. ఈ సంస్కరణమును 'తర్కవ్యాకరణాధ్యనీనధీమణులే' చేసియుండవలెను. ఇతర భాషల నామములు రజనుగ నాయాదేశములయు, దేశస్థులయు నామముల ననుసరించి యుండును. ఇంగ్లీషువారు-ఇంగ్లండుదేశము-ఇంగ్లీషుభాష, జర్మనువారు - జర్మనీదేశము - జర్మనుభాష, ఆంగ్లదేశము - ఆంగ్లము-ఆంగ్లభాష, ఇటువలె ఇతరములును.

సంస్కృత మనుపేరు ఇట్టిదికాదు.

దీని యసంస్కృతపూర్వరూప మెట్టిది యని తెలియలేదు. సంస్కృతభాషను గీర్వాణవాణియని వాడుకలో చెప్పట కలదు. ఈవిధము ఈ భాషయొక్క పూర్వరూపమునకా లేక పరరూపమునకా? రెంటికిని కాదని తెలియలేగియున్నది. మానవకోటిలో చేరిన వండికులచే సంస్కరణము నపేక్షించునంత యబంధర స్థితిలోనుండిన భాషవా గీర్వాణులు వాడుచుండిరి? గీర్వాణవాణి యట్టి దుస్థితిలో నుండునా? బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు, లక్ష్మీ పార్వతీ దేవతలు, అందఱకన్న పెక్కువ, వాఙ్మయప్రపంచమునకు రాణి యగు సరస్వతీ దేవియును, ఆ ప్రళయమయిన జఘన్యభాషను వాడుచు నుండురా? అట్లుండును. కానిచో, నింకొక విశేషము. ఈపూర్వరూపము మనకుగా సంస్కరింపబడినది. ఊర్ధ్వలోకములో నిప్పటికిని గీర్వాణులు ఆ పూర్వరూప

మునే వాడుచునుండవలెను. కాక ఈ 'సంస్కారాదూర్ధ్వము' గీర్వాణులు తమ స్వభాషను విడిచి మనభూమిలో చేరి వారాణసియందో, నవద్వీపములయందో గురుకుల వాసము చేసి అష్టాధ్యాయుని, మహాభాష్యమును చదివి సంస్కృతమును వాడుకచేసికొని ఊర్ధ్వలోకమునందు వ్యాపింపజేసి సరస్వతీదేవికి పాఠము చెప్పినారా? లేక, పాణిన్యాదులు ఊర్ధ్వలోకమును చేరినవీదవ నచ్చట వ్యాకరణపాఠప్రచనములను జేసినారా? ఇందులకు ప్రమాణ మేమియు కానరాదు. అట్లు జరగియుండినను మనుష్యవాణిని గీర్వాణులు స్వీకరించి నా రసవలయును గాని గీర్వాణవాణి మనుష్యులకు చేరినదని చెప్పటకు లేదే. కావున నీపరరూపమయిన సంస్కృతముకూడ గీర్వాణభాష కాకలదు. మఱియు గీర్వాణులే తమభాషను చక్కజేసి మనకు అందజేసినారా? అట్లుండినయెడల గీర్వాణభాషయను నామనిర్దేశముతో మన కిచ్చియుండురు గాని, సంస్కృతమని చెప్పియుండిరు. ఇనియును గాక, వారికి వాడుకలో నొక యసంస్కృత మయిన భాష కలిగియుండినదా వారు దానిని సంస్కరించి యుండురు? అట్లుండునా? కావున నీసంస్కృతభాషను గీర్వాణమునుట తప్పు. ఈ వాడుకకు కారణ మొకటి చెప్పలేగియున్నది. సంస్కృతవిద్యులకు అధికారులు భూసురులుగా నున్నందున నీదేవతలభాష 'భూగీర్వాణ భాష' యగుట సమంజసము. కాలక్రమమున ఈ 'భూ' ఎగిరిపోయినది. తెనాలిరామలింగకవి 'శ్రీభూపుత్రి వివాహవేళ...' అను వాక్యమును చూచి పరిరూచకము లాడుచు నేలమీద 'శ్రీ' అని వ్రాసి వెంబడిగా 'భూ' అని పూతొరముచేసి 'నీశ్రీ' ఎగిరిపోయినదని రామ రాజభూషణకవికి చెప్పినట్లు ఇతిహాసము కలదు.

అక్కడ 'శ్రీ' ఎగిరిపోయినది, యిక్కడ 'భూ' పోయినది. ఈద్వయము మహావిష్ణువును చేరిపోయినది.

ఈసంస్కృతభాష యితరభాషలవలె మనుష్యభాషయే యని చెప్పవలెను.

సంస్కృతములోనితరభాషలతోపాటు అన్యదేశీయులు పెక్కులుగలవని చెప్పియుంటిమి. ఈవిషయమును అంగీకరించుట మనవిద్వాంసులకు దుర్లభము. ఏమనగా, దీనినిగుఱించిన మఱియొకభ్రమ కలదు. ఈసంస్కృతమును వాడుచుండినవారు సృష్ట్యాదినుంచియు ఈ భిరతఖండములోనేయుండినవారు, మాదుప్రక్కల అగాధమైన సముద్రము, ఒకవైపు అలంభ్యమును పర్వత పరంపర, ఈ సాంస్కృతికు లాకర్మభూమిని విడిచి ఘోర్చూరులభూములకు పోవువారు కారు, నావికాయాత్రలు చేయువారును కారు. మఱియు వీరికి తెలియని దేవున్నది? ఇట్టిపరిస్థితిలో ఈ భాషకు సాంకర్య మెట్లు కలుగును? అని శంకింతురు. ఇది ప్రాచీన దేశచరిత్రములను (అనగా హిస్టరీ), భూగోళవృత్తాంతములను తెలియనిదోషము. ఈ విషయమై సవిస్తరముగ యథాస్థితిని ప్రతిపాదించుటకు గ్రంథభాషాశైల్య మగును. ఇచ్చట చెప్ప వసతి లేదు. సంగ్రహముగా కొంత చెప్పి విరమించుము.

ఈ భూగోళసందర్భములను తెలియనివారు ఈ క్రింది విషయములను బోధపఱచుకొనుటకు పాఠశాలల కొడుకు నిర్మితములయిన దేశపటములను శ్రద్ధతో చూచుట అపేక్షణీయము. ప్రాతకాలమందు తెలిసీయుండినభూమి మాడుఖండములుగా విభిక్తమయియున్నది. ఆసియాఖండము, పశ్చిమమున గ్రీకుసముద్రతీరములనుండి చీనాదేశపు తూర్పుసముద్రములవఱకు గలదు. భిరతఖండమును, దానికి పడమర పారసీకదేశమును, అంతకు పశ్చిమము అరబ్బీదేశమును, దానికి ఉదబ్బిముగ నుండి తురుష్కుల ఆసియా అని చెప్పబడు దేశమును, ప్రాచ్యర్థమున మధ్యఆసియాభాగమును, దానికి తూర్పు చీనాదేశమును, ఆదేశమునకు దక్షిణమున నుండు భూములును, ఇన్నీయు ఆసియాఖండము. ఈభూభాగమునకు పశ్చిమమున నుండెడు ఖండమునకు 'యూరోపు' అని పేరు.

యూరోపునకు దక్షిణముగను, మన పశ్చిమసముద్రమునకు పశ్చిమముగను గల గొప్ప భూభాగమునకు ఆఫ్రికా ఖండమని పేరు.

ఈఖండములకంతయు పూర్వకాలములో విద్యలను, వాగవికాసము నేర్చి మహద్దేశ్వర్యములో నుండి దీర్ఘకాలము ప్రఖ్యాతిని గాంచి రూపుమానిపోయినవి కెందు గొప్పదేశము లుండినవి. ఒకటి ఆఫ్రికాలో జేరిన ఈజిప్టుదేశము. మఱియొకటి పారసీక సంయుక్తాగ్ర నుడమునకు ఉత్తరముగ పర్వతములవఱకు నుండు భూమి. దీనికి గ్రీకులు 'నవీమధ్య'మని పేరు పెట్టిరి. దీనియందలి దక్షిణభాగమునకు బాబిలోనియా అనియును, కాల్దియా అనియును నామరద్దేశము. ఇచ్చట క్రీస్తుశకమునకు వాలుగు వేల సంవత్సరములకు ముందునుంచియు రాజ్యము లేర్పడి, దినదినప్రవర్ధమానములయి అపరిమేయమయిన వృద్ధిలో నుండినవి. వీరివాగవికాసము లెదమహాలముగ నుండినది. కాలక్రమమున నీబాబిలోనియనులలో నుండి కొందఱు చీలిపోయి ఆదేశములో నీవాన్యభాగమునందు ఒకచిన్న రాజ్యమును ఏర్పఱచిరి. దానికి అస్సిరియా అని పేరు.

ఇది కొంతకాలమునకు కడు వృద్ధి జెంది యితర రాజ్యములను బాబిలోనియను దేశమునుకూడ ఆక్రమించి సామ్రాజ్యమును పొందినది.

ఆఫ్రికాఖండములోని ఉత్తరభాగములో తూర్పుప్రక్కన జగత్ప్రసిద్ధమయిన ఈజిప్టుదేశము కలదు. ఈ దేశమునకు భిరతఖండములో పూర్వసంప్రదాయ నామములు మద్రదేశమనియు, మిశ్రదేశమనియు, తేనుదేశమనియు కలవు. ఆనామములు ఈదేశమునకు సంబంధించినవని ఈవల ఎల్లరును మఱచివారు.

ఒకకాలమందు ఒకపారసీకచక్రవర్తి ఈమిశ్రదేశములోని కొంతజనసమాహమును బందీకృతులను జేసి వారి నందఱిని కార్మికప్రాంతములలో నివేశింపజేసి విడిపించినాడు. వారు ఇక్కడ చాల వృద్ధిపొందినారు. క్రమేణ ఈదేశములో అప్పుటప్పటికి చేరుచుండు జనములలో లీనమయి 'హిందువు' లయిపోయినారు. పూర్వచరిత్రము ఇప్పటికిని ఆభాగములోని నామధేయ

ములలో నిలిచియున్నది: మిశ్రబ్రాహ్మణులు - పండిత మిశ్రుడు, కృష్ణమిశ్రుడు, తేమరాజు, తేమేశ్వరుడు, ఇత్యాదులు.

ఈజిప్టు అనునది ఆదేశములు తమకు తాము పెట్టుకొనిన పేరు కాదు-గ్రీకులు పెట్టినది. ఆదేశముల సాంతభాషలో తమదేశమునకు 'తెం' అనుపేరు వాడు చుండిరి. ఆమాటకు అర్థము వారిభాషలో నల్ల (తేగడి) భూమి. ఇది భరతఖండములో 'తేమ' అని మాత్రినది. మిశ్రజబ్బమును మద్రజబ్బమును హీబ్రూలు పెట్టిన పేర్ల నుండి మాటువు. ఈ యీజిప్టుదేశచరిత్రమును ఇప్పటికి ఏడువేలసంవత్సరములకు ముందుకాలమునుంచి, జరగిన దానిని జరగినట్లు, మహనీయులు యూరోపు విద్వాంసులు అత్యున్నతముగ బయటతీసియున్నారు. ఈ ప్రాచీనులనాగరికత అపారముగ నుండినది. వీరివృద్ధి ముందా, లేక బానిసోనియనులవృద్ధి ముందా అని యిప్పటికిని నిశ్చితార్థము కాలేదు. ఈ రెండురాజ్యముల జనములకును తత్తత్కాలములయందు భరతఖండములో నుండిన జనములకును పురాతనమయిన వాణిజ్యవ్యాపారములు క్రయవిక్రయములు జరుగుచుచున్నవి.

ఇట్లుగల దేశములలో ఈజిప్టుదేశమును వివాగా ఆసియాఖండములో పడమటిసముద్రమువఱకు నుండు భూముల నంతయు క్రీస్తుశకమునకు ఆఱుచందలసంవత్సరములకు ముందు 'చాయూన' వంశస్థుడు, అనతార్ పురుషుడునని చెప్పబడుచుండిన 'కురుష్' అనుచక్రవర్తి యుద్ధములలో జయించి యేలుచుండెను. నాటనుండి ఆభూములన్నియు పారసీకప్రభుత్వములో కొన్ని శతాబ్దములుండినవి. ఈకురుష్చక్రవర్తికి అనంతరము ఆవంశస్థులు ఇంకను విజయము పొంది, ఆఫ్రికాలోని ఈజిప్టుదేశమును, భరతఖండములోని పాశ్చాత్యభాగమును స్వీకరించి, క్రీస్తుశకమునకు ముందు మన్నుటముప్పది సంవత్సరములవఱకు భరతఖండములోని సింధునదికి పశ్చిమముగానుండిన ఆసియాఖండము నంతయును, ఈజిప్టుదేశమును మాడ నేలుచుండిరి. అప్పుడు భూమకేతువు తోచినట్లు 'ఆలెగ్జాండరు' అను ప్రతిభావంతుడు, యవనరాజుని, ముప్పది సంవత్సరములవయస్సుకు లోబడినవాడు, దండ

యాత్రల నారంభించి దిగ్విజయము చేసి, పారసీకరాజ్యములో చేరిన అన్ని భూములను యుద్ధములలో జయించి ఆక్రమించి పారసీకనామము లేకుండ తేసినాడు. అతడును, అతని సైనికులను మన సింధుదేశములో పదిమాసములుండిరి.

ఈలోకములో సముద్రమునకు మొదట నేతువును నిర్మించినవాడు ఈతడు. నలుదును నీలుదును నీమ్ముట చేసినవారు. తనదాత్రధర్మలభ్యయిన రాజ్యమును నీలుట కుపక్రమించుటకు ముందే ఈప్రభువు లేతవయస్సులో చనిపోయినాడు. ఈతడు జయించిన రాజ్యములలో రాచకొమారితలను పాణిగ్రహణము జేయుచువచ్చినాడు. వారిలో నిడువురు విక్కిరియంద కత్తెలని ప్రఖ్యాతి గాంచినవారు. ఒకామె ఈతనిచేత పరాజితుడయి ప్రాణములను కోలుపోయిన పారసీక చక్రవర్తి మాతరు. ఆమెపేరు గ్రీకుచరిత్రములలో 'స్తతీరా' (సత్యా) అని తెలియును. రెండవయామె విదర్భదేశాధీశుని కొమారి, 'కొనిని' అనిపేరు (రుక్మిణి). ఈవిదర్భదేశము బాక్ట్రియా అనునది. నిజామువారి రాజ్యములోని 'బీజరు' కాదు. అతనికి వంశకర్తలు లేనందున ఆతని సేనానాయకులు, అందఱును యవనులు, ఈ భూములసంతయు విభాగించుకొన్నారు. ఈజిప్టుదేశము 'టాలెమి' అను నాయకునికి పోయినది. ఆకాలమునుండి ప్రాచీన పారసీక సామ్రాజ్యభూములన్నియు గ్రీకు (యవన) ప్రభువులకు లోబడియుండుటయు, వీరిని అనుసరించి మాతృభూమియైన గ్రీకుదేశము నుండి వేసవేలు గ్రీకులు వచ్చి ఆసియాఖండములోను, ఈజిప్టుదేశములోను పాదుకొనుటయు తలపెట్టించినది.

గ్రీకు ప్రభుత్వములు ఆసియాఖండమునందునను, ఈజిప్టు సీమయందునను స్థిరపడినవిదనకూడ భరతఖండనివాసులకును, ఇతరదేశస్థులకును యథాప్రకారము వాణిజ్యము జరుగుచునే వచ్చినది. మఱియును ఒక పారసీకచక్రవర్తి అలెగ్జాండరు కన్న నొకశతాబ్దము ప్రాచీనుడు కొండఱు గ్రీకులను పట్టి తెచ్చి పారసీకమునకు పశ్చిమమందు వారిలో నొక భాగమువారిని, కూర్చుపరక పూర్వోక్తమయిన విదర్భదేశములో

కడమవారిని ఉంచినాడు. ఈవిషయము బహుముఖ్యమయినదగుము సాధారణముగ చరిత్రకారులు మఱచిపోవుటచేత అలెగ్జాండరుకు ముందు హిందూదేశసామ్రాజ్యములో గ్రీకులు ఎవరును ఉండలేదని సామాన్యభిప్రాయము ఏర్పడినది. ఇది పొరపాటు. ఇట్లు విదర్భదేశములో చేరిన గ్రీకులు వృద్ధి పొంది బాక్ట్రియా అని చెప్పబడుచుండు రాజ్యమును స్థాపించుకొనిరి. ఈ వంశమువారే అలెగ్జాండరును ఏదిరించి హతమయిపోయిరి. అప్పటి రాజాకొమారితయే 'హిఖని' అను పేరుగలమె అలెగ్జాండరుకు భార్యయైనది.

మఱియు తురుష్కుల ఆసియా అని చెప్పబడిన భాగములో పురాతనకాలములయందు నివసించుచుండిన జనముల సందర్భమునను, రాజాంశముల సందర్భమునను అనేకమాటుపులు జరుగుచుండినవి. ఈధూభాగములో పశ్చిమార్థమునకు ఆసియామైనరు అనగా చిన్న ఆసియా అని పేరు. దానిని మూడు ప్రక్కల చుట్టియుండు సముద్రములలో అనేకములు చిన్న చిన్న ద్వీపములు గలవు. యవనదేశమునకు బహుస్వల్పవిస్తీర్ణము. అందలిజనుల సంఖ్య నానాటికి హెచ్చుచునే యుండినది. ఈజనములకు స్వస్థానమున తావు చాలక క్రమక్రమముగ వీరు (గ్రీకులు) ఆసియామయినరు రేవుస్థలములయందును, దీవిగడ్డలయందును చొచ్చుకొని స్థిరపడిపోయి అమితమయిన వృద్ధిని పొందిరి. ఇది పూర్తియగుట క్రీస్తుశకమునకు వేయిసంవత్సరములకు ముందు. మఱియు యవనదేశమునకు ఉత్తరముగను దాన్యాయ మహానదికి దక్షిణముగను గొప్పభూములు గలవు. అక్కడి జనములు అనేకులు అప్పటి కప్పటికి నడుమ ముందు ఆల్పసమద్రమును దాటి ఆసియామయినరులో తండములు తండములుగా వచ్చిచేరి రాజ్యములను స్థాపించుకొనిరి. వీరిలో ముఖ్యులు అంగీరసులు. (Ankyra-Angora) ను, భార్గవులును (Phrygians). క్రీస్తుశకమునకు పదునాలుగు శతాబ్దములకు ముందు వీరలు ఆసియామయినరులో స్థిరపడియున్నారు.

ఆసియామయినరులోని సముద్రతీరములలోను తురుష్కు-ఆసియాలోని పూర్వార్ధములోను అనేకశతా

బ్దములు ఇంకొకజాతివారు - కాత్యాయని లనువారు (Khatti - Hittites) ప్రభుత్వములు చేయుచుండి క్రీస్తుశకమునకు ఆఱునూర్ల సంవత్సరములకు ముందు అస్సిరియనులచేత పునఃపునః పరాజితులయి పేరు కూరులేకుండునట్లు హతమయిపోయిరి.

మధ్య-ఆసియాఖండములో తూర్పుభాగమున ముఖ్యులని చీనావారు క్షోద్రునబడిరి. ఈజనులు కడు ప్రాచీనులు - క్రీస్తుశకమునకు ముందు నాలుగువేల సంవత్సరములనుండియు వీరు రాజ్యములను ఏర్పాటుచేసికొని మంచివాగరికత గలవారయి శిల్పకళలయందు కుశలులని పేరు పొందినవారు.

వీరిధూమి వైశాల్యము భరతఖండముకన్న రెండింతలు గాని అంతకు నధికముగాని గలది. ప్రాచీన పారసీకస్థానమునకును ఈ చీనావారిదేశమునకును మధ్య ఇతరు లనేకు బండుచువచ్చిరి. వీరిప్రదేశములే భారతాదిగ్రంథములలో చెప్పబడిన ఉత్తరకురుభూములు. టిబెటుదేశమువారు శకులు. కాకద్వీపమునకు సంబంధించినవారు. ఆజాతివాడు బుద్ధదేవుడు - కావున కాక్యమునియని పేరు. అంతకు ఉత్తర ముండినవారు గ్రీకుల వాడుకలో స్కిథియనులని చెప్పబడుచుండిరి. వారి పేర్లు కొన్ని వారియందలి అంతర్భాగముల ననుసరించి యుండినవి. ముఖ్యనామము వీరికి భారతమునందు చెప్పబడిన 'కురుక్షా' అనునది. వీరికి ప్రాచీనదియందును, ఉత్తరదిశయందును ఉండువారు హూణులని-చీనావారికి సంబంధించినజాతి. వీరిలో పురాతనకాలములో ప్రముఖత్వమును వహించిన కాఖివారు వర్ణములో శ్వేతముగా నుండినందున వారికి తెల్లహూణులని పేరు కలిగినది. ఒకకాలమున వీరు తమనెలవుల విడిచి పశ్చిమముజొచ్చి దేశములమీద పడిజయించుచు, బాధించుచు, ఆక్రమించుచు వచ్చిరి, వీరు నాగరికతలో చాలతక్కువ వారు. వీరు భరతఖండము వాయవ్యభాగములో కొంతకాలము ప్రభుత్వముగా నుండిరి. కాగా వీరు మన వారికి తెలియవచ్చిరి. వీరినే విక్రమాదిత్యుడను మాలవాధీశుడు, ప్రఖ్యాతుడు ఓడగొట్టి పారదోలినందున ఇతని పేర నొకశకమును మనవారు స్థాపించిరి.

హూణులనునుండి యీవివరము చెప్పటకు కారణ మేమన, ఇంగ్లీషువారు ప్రథమములో కలకత్తా ప్రాంతములలో తావులు కల్పించుకొన్నది మొదలు వీరికి మన 'హిందువులు' హూణులని పేరు పెట్టిరి. అది మొదలు ఇప్పటివఱకు మన భూమి దేవులు వీరిని హూణులనియు, వీరి భాషను హూణభాషయనియు వాడుచుందురు. ఇది కేవలము తప్పు. వీరు ఎవరియినదియును క్రింద తెలియవలయును. ఈ చెప్పబడిన భూములయందలి ప్రాచీనజనులను, చరిత్రజ్ఞులు, శాస్త్రజ్ఞులనను యూరోపువిద్వాంసులు చూడు ముఖ్యములగు తెగలుగ విభజించిరి. ఒకదానికి తురానియను తెగయని పేరు. మిక్కిలి ప్రాచీనము. ఈ తెగలోనివారు చీనావారు. హూణులు, కాకులును, తురుష్కులును, తురుష్కు-అసియాలో ప్రాతకాలములలో నుండినవారని చెప్పబడిన కాలేయములను, బాబిలోనియాలో ప్రప్రథమమున నుండిన సుమీరియనులు లేక అక్కడి యనులు అనువారును. రెండవ తెగకు సెమిటిక్ అని పేరు. ఇది అమరగణము. ఇందులో చేరినవారు బాబిలోనియనులు, లేక కార్థియనులు, అసిరియనులు. హీబ్రూలు-ఆరబులు-ఫణికులు. (Phoeniki-Phoenicians) సిరియనులు-ఇత్యాదులు-వీరు ఎక్కువనాగరికతను పొంది మిక్కిలి యుద్ధకూరులుగ నుండిరి. మూడవ తెగ కడమ రెంటికన్న మిగుల నవీనము. వీరిని ఆర్యులని యందురు. ఇది సాంకేతిక నామము. దీనికి సంస్కృతమునందలి యర్యముజేసి కడమవారు అవార్యులని భావము కాదు. ఈ మూడవ తెగలో రెండు శాఖలు. అసియా సంబంధి యొకటి, యూరోపు సంబంధి మఱియొకటి. ఇందులో చేరిన అసియా శాఖవారు పారసీకులును, సాంస్కృతికులును. యూరోపు శాఖవారు ఎవరన గ్రీకులు, రోమనులు, జర్మను, ఫ్రెంచి, ఇంగ్లీషు-ఇత్యాదులు అనగా యూరోపులో చేరిన రషియా, అస్ట్రీయా, తుర్కివారు, తప్పు కడమవా రనుట.

ఈగణములలో ప్రాచీనపు ఈజిప్టువారు చేరలేదు. వారిని మఱువలేదు. మఱుదుటకు లేదు. వారు ఈమూడు గణములలోను చేరక ఆఫ్రికాదేశమునకును

యూరోపుదేశమునకును మధ్య, సముద్రములలోని దీవులలోను, ఆసమీప్రతీరములయందును మిక్కిలి ప్రాచీనముగ నుండిన యొకగణమువా రని చెప్పచున్నారు. వారు కూరులు, పరాక్రమవంతులు, మిగుల మేధావంతులు, కడమవారికన్న కుటుంబులు, చామనచాయవారు. శరీరములయందు స్థూలము లేనివారు. ఒకవిశేషము: క్రీస్తుశకమునకు పదునేను శతాబ్దములకు ముందు సెమిటిక్ వారి గుంపులు ఆ నేకము పోయి ఈజిప్టులో చేరి స్వదేశీయులలో విశ్వమయిపోయినవి. మూడవ తెగవారియిన ఆర్యుల సంగతి వివరింతము. వీరివిషయమై అనేకములు తప్పు అభిప్రాయములు కలిగియున్నవి. ఈ యభిప్రాయములు మొదట కొందఱు ఇంగ్లీషువిద్వాంసులకు నూటముప్పది సంవత్సరములక్రింద కలిగి వారు చేయుచువచ్చిన ప్రచారమువలన దీర్ఘకాలము యథార్థ మని భావించబడుచుండినవి.

ఈవల యూరోపులోని గొప్పవిద్వాంసులు ఈ తెగకు సంబంధించిన భాషలను, అస్త్రశాస్త్రాలవారి ప్రాచీనస్థితిగతులను, పుట్టుకను, పూర్వోత్తరములను, లెస్సగ పరికిలనచేసి ముఖ్యసారాంశములను ఉద్ధరించి యున్నారు. ఈ యాద్యు లందఱును పురాతనమున నొక్కతావున నుండినవారను, ఒక్క కుటుంబము వారును, ఆతావు ఎక్కడ ననునది యిప్పటికిని నిస్సందేహముగ నిశ్చితము కాలేదు. ఏకవంశీయు లనువిషయములో సందేహము లేదు. వీరి ప్రథమనివసనములు మధ్య అసియాలోనని కొందఱు; కాదు, ఇప్పటి రషియాదేశముల ఉత్తరభాగములోనని కొందఱు; కాదు, ఆరషియాదేశములో. దక్షిణభాగములోనని కొందఱు-భిన్నాభిప్రాయములు యున్నారు. కాని ఇంతమట్టుకు నిరపదీనది: వీరల మొదటియునికిపట్టు భరతఖండములో కానే కాదు. ఆర్యశాఖలవారు రష్యాదేశము చేరుటకు ముందు ఎచటనుండిరో తెలిసికొను వసతులు లేకున్న.

ఆర్యగణములోని శాఖలవా రందఱును ఏకకుటుంబకు లనుటలో వీరందఱును రక్తబంధువులని యేర్పదును. మూలముగా చెప్పటలో ప్రాచీన పారసీకులును

భరతఖండములో చేరిన సాంస్కృతికులును, పరస్పరము, విశ్వశృతులని చెప్పదగును. ఈవలము సన్నిహితులు. వీరికి కొంచెము దూరములు క్షిమియనులు-అనగా ప్రైందివారితో చేరిన 'గాల్పు' అనుగణమువారు. గ్రీకులును వీరిలోనుంచి చీలిపోయిన రోమనులును ఈ సాంస్కృతికులకును పారశ్చీకులకును సకుల్యులు. జర్మను వారును, వారిలోని అంతర్భాగలవారగు ఇంగ్లీషువారు, డేనులు, నార్వేస్వీడనువారును, సాంస్కృతికులకు సమా నోదకులు. ఆర్యకాఖిలవారందఱును, [ఇందులో సాంస్కృతికులును పారశీకులును చేరుచున్నారు] ప్రాథమికనివసనములలో నుండిన కాలమందు వీరికి వాగరికత అత్యల్పప్రాయమయి యుండినది. వీరికి ఏడాదిమాంసము, గోవులయు, అజాదికములయు, ఊరము, ఊరవికారములు, గోవులయు, అజాదికములయు మాంసము, కొన్ని పక్షులును మత్స్యములును, వన్యములగు కందమూలములు, ఫలములు, అకృష్టపద్యములయి స్వచ్ఛందోత్పత్తిగల నీ వారాది తీవ్రద్రావ్యములును భోజనము. వీరికి కృషీవల వృత్తి లేదు. వీరు భూమధ్యమున నుండినందున సముద్రమును ఎఱుగరైరి. లఘుగమును ఎఱుగరు. ఇది వీరికి ఈవల బహుకాలమునకు పరిచితమయినది. వీరికి యిష్టకములతోను, సాహజములతోను ఇండ్లు కట్టుకొనుట తెలియదు. కొంతకాలము ఇండ్లే లేవు. క్రమేణ దారు కర్మితము లగు గోడలను పెట్టుకొని మీద కప్పు చేసి నివసించురు. నేలమీద దర్బలు, రెల్లు, పఱచి కూర్చుందురు. [కాననే యిప్పటికిని 'దర్బహ్వసీనా' అని చెప్పి ఒకదర్బపోచిన నీటక్రింద త్రోయుట.] వీరికి వాణిజ్య మని చెప్పలేనిదేమియు లేదు. విద్యలు లేవు. అయినను కడుమేధానంతులు. వీరికి నదులమీద పోవు విన్నదోనెలు, తెప్పలు, తొట్టి పడవలు, తప్ప వేణునావలు తెలియవు. గృహ్యకములగు మృగములును అల్పము. అశ్వములను ప్రథమములో నెఱుగరు. పట్టణములు లేవు. గ్రామములు, ఇపుడు మనకు తెలిసినట్టివి, లేవు. ఒకచోట కొన్ని కుటుంబములు చేరియుండుటయే వీరిగ్రామము. ఈశబ్దమునకు ప్రథమార్థము బృందమని. ఊరు-పల్లి-అనునది రెండవ

యర్థము. కావుననే శబ్దగ్రామము, గుర్రగ్రామము, ఇత్యాది. వీరికి ఆయుధములు, కొరముట్లు, బహుతక్కువ. తామ్రముతప్ప వేణులోహము వీరికి తెలియదు. [కావుననే ఇప్పటికిని శ్రాతకర్మలయందును హవ్యకవ్యములయందును తామ్రపాత్రల నుపయోగించుట.] చెకుముకిరాతికర్తులును, కావ్యకుద్ధాలములును, ఒక విధమయిన కొయ్యకత్తులు, అనగా చట్రాతిబండమీద మొన వాడియుగనటుల తోమితోమి సిద్ధముచేయుటనవి యు గలవు. [కావుననే యాగములలో నిప్పటికిని మిగుల పవిత్రమగు 'స్థ్యమ్' అను కొయ్యకత్తి వాడబడుట.] వీరికి విల్లు అముల్లు గలవు. వీరికి కృషీవల వృత్తి లేదు. దున్నుట, పయిరుచేయుటయు లేదు. వాగరికతకు సంబంధించిన శిల్పము లేమియు లేవు. పశుధనమే వీరి రిక్తమయినందున పశువుల మేపుకొనుట గ్రాస ముండు చొట్టకు తఱచుగ మాటుచుందురు. అట్టి సందర్భములలో నుపకారికలను తాత్కాలికముగ కల్పించుకొందురు.

ఇట్టిపరిస్థితులలో సంతకంతకు జనము వృద్ధి పొందుచుండు కారణమునను, కృషికర్మ లేమింజేసియు, ఒకచోటనే యుండినచో ప్రాణయాత్ర జరుగుట సాధ్యము కానందున, అప్పటప్పటికి కొన్ని తండ్లములు జన్మభూమిని విడిచి పరదేశములకు పోవుచుందురు. అట్లు పోయినవారిలో ప్రథములు ప్రైందివారియొక్కయు, ఐర్లండువారియొక్కయు, ఇంగ్లండులో పశ్చిమభాగమున నున్న వారియొక్కయు ప్రాచీనపితరులు. తరువాత కొంతకాలమునకు చీలిపోయినవారు జర్మను గణము వారు. (వీరిలో అంతర్భాగము ఇంగ్లీషువారు) ఓమ్మట కుదురుమండి జరగిపోయినవారు డానూబునదికి దక్షిణముగ చేరిరి. తరువాత వలసపోయినవారు గ్రీకులపూర్వులు (వీరిలో రోమనులు ఇమిడియున్నారు) ఈ ప్రకారము అప్పటప్పటికి వలసపోయినవారందఱును యూరోపులో చేరివారు.

ఇట్లు వీరు పరదేశములలో జొచ్చిపోవుచుండునపుడు- అప్పటికి ఆయా భూములయందు స్వదేశీయులు

నానావిధములవారు-నివసించుచుండిరి. మజీయు ముందు పోయినవారు తాము చేరిన ఆయాతావులలో స్వదేశస్థులగుచుండిరి. ఈక్రొత్తవారు వారితో పోరాడి వారిని లోబఱచుకొని గాని, వారితో ఐక్యమయి గాని పోవుచుండిరి. స్వస్థానమును ప్రభువును విడచినది మొదలు, వీరిభాషలు, వేషములు, నుణములు, చేష్టలు, ఆహార వ్యవహారపద్ధతులును, అన్నియు మాటుచునే వచ్చినవి. మార్తెభాష అయినది యేదో అది యితరభాషలను వాడు వారి సంపర్కముచేతను, అప్పటప్పటికి వర్ణలోపవిపర్యయ వ్యత్యాసములవలనను, మజీయు ననేక సందర్శనపరంపరలవలనను, మాజీపోవుచుండినది. అయినను ఆమార్తెభాషకు చూలాధారమయిన ప్రకృతిరూపములమట్టు కొంతకుకొంత యీమాధుర్య జేరినది భాషలలో నిలబడియుండుచునే వచ్చినది. ముందుపోయినవారు నెనుక వచ్చినవారికి పరాయిజనముగను అహితులుగను నుండుటయు, వీరిభాష వారికిని, వారిభాష వీరికిని తెలియకుండుటయు గలదు. ఉభయులును ఒక జాతియే యని గాని, ఒక కుదురువారే యని గాని తొత్తిగ తెలియుట లేదు.

ఇట్లు కాలక్రమమున చెడరిపోయినవారు పోను శిష్టులు పారసీకులయు సాంస్కృతికులయు పూర్వులు. వీరును విదవ కొంతకాలమునకు ఆసియాఖండములోకి దిగినారు. ఇది క్రీస్తుశకమునకు ముందు ఇంచుమించు రెండువేల సంవత్సరముల కాలపరిమితి లోపల జరిగినది. ఇట్లు క్రొత్తగూఝులలో ప్రవేశించినవిదవ కొంతకాలము అక్కడిస్వదేశస్థులతో పోరాటము జరుగవలసియున్నందున నిరువురును పరస్పరానుహూలరయి యుండిరి. ఆకాలముందు ఆసియాలో పెమిటికో అనగా నసురగణమువారయిన బాబిలోనియనులును, అస్సిరియనులును ప్రభవించి యుండిరి. వీరితో పోరాటము కలుగుట సహజముగదా. అప్పట్లో ఆసిరియనుల అధికారము వీజాంతురమున నుండినది. బాబిలోనియనులు అప్పటికి ముందు అనేకశతాబ్దములుగ దేదీప్యమానమైన వృద్ధిలో నుండి ఐశ్వర్యమును వెంబడించు అవలక్షణములు పెరుగుచుండి తత్కాలమున తమపక్ష

మున నుండిరి. క్రొత్తగా వచ్చినవారికి వీరు సహజ శత్రువు లయినందున నీపారసీకగణమును సాంస్కృతికగణమును అశ్వేన్యస్వహాయముతో వీరిని ఎదుర్కొని బాబిలోనియను రాజ్యమును 'నదీమధ్యమును' లోబఱచుకొని అక్కడ తమరాజులను సింహాసనాధిష్ఠితులను చేసిరి. ఇది క్రీస్తుశకమునకు ముందు దాదాపు పదునేడువందల సంవత్సరములకాల మపుడు. బాబిలులో అధికృతులయినవారు కాశికులుగ నున్నారు. వీరిప్రభుత్వము భరతఖండములో నింగ్లీషువారి ప్రభుత్వమువలె నుండినది. అనగా ప్రభువులశాఖవారు కొలదిమందిగను వారి మనుష్యులే విశేషించి అధికారములలో నుండుట, నైన్యములు వారిజనముగ నుండుట, జనసామాన్య మంతయు ముందుండినవారుగనే వారివారికి అనూచానమయిన ఆచారవ్యవహారములు కలిగియుండుట.

ఈవంశములో దాదాపు వాలుగుశతాబ్దములు రాజ్యశ్రీ నిలిచినది. విదవ అస్సిరియనులు బలపడి దిగ్విజయములను ఆరంభించిరి. వారిదెబ్బకు నిలువలేక యీఆర్యులు చెల్ల చెడరిపోయిరి. పురాణగ్రంథములలోని దేవాసురయుద్ధములు ఈకాలములోనివి. దేవతలు మనవారు. వీరును చెడరిపోవుటలో పారసీకులు వారిచేత బరగు పారసీకస్థానమందు నిలబడిపోయిరి. సాంస్కృతికులు కొంతకాలము పారసీకములోని పశ్చిమాత్తర భాగమైన మధ్యదేశమున (Media) నుండిరి. పురాణములలోని ఇంద్రుడును అతనికి ఆపురాండ్రయిన రంభ, దుర్వశి, పుతాచి, తిలోత్తమ, ఇత్యాదులును ఇక్కడివారు. పిమ్మట అసురులదాడికి నిలువజాలక వారిలో ననేకులు ప్రాబుఖిలయి వలసపోవుచు చిరేణ భరతఖండమును వాయవ్యాంతరముల ద్వారమున చొచ్చి నిలిచిరి.

వీరు భరతఖండమును చేరినపుడు ఇక్కడ స్వదేశస్థులు అప్పటికి వీరికన్న తక్కువనాగరికతలో నుండువారు అనేకులు యుండిరి. వారితో పోరాడి క్రమక్రమముగ నీ సాంస్కృతికులు గంగానదివఱకు గల భూమిని ఆక్రమించి వృద్ధిపొందుచువచ్చిరి. వీరు భరతఖండమును

నొమ్ములకు బహుకాలము ముందు బాదిలోనియా దేశమునందలి ప్రాధమికములని చెప్పబడిన సుమీరియను కాళివారు కొందఱు, మనము సింధుదేశమని చెప్పుచుండు మండలములో చేరియుండి, గొప్ప పట్టణములను పరకపుకాణాచితావులను నెఱపియుండి కడకు అంతరించి పోయిరి. సాంస్కృతికులు భరతఖండమున చేరినపిదప కొంతకాలమునకు పారసీకచక్రవర్తుల ప్రభుత్వమునకు లోనయిరి. సిమ్మల పారసీక ప్రభుత్వమును మానివేసిన గ్రీకులకు (యవనులకు) లోనయిరి. పిదప మధ్య-ఆసియానుండి పునఃపునః మైగొని వచ్చుచుండు - హూణులు - కురుకులు - ఈజిప్టులు - శాకులు ఇట్టివారిలో పోరుచు వారికి లొంగుచు నుండిరి.

ఈ భరతఖండమునందలి విచిత్రవిషయ మొకటి కలదు. ఏదేశమువారుగాని, ఏజాతివారుగాని, ఇక్కడి జనసామాన్యమునకు గల దేశభావలను ఆచారములను అనుసరించినయెడల వారు 'హిందువు'లయి వారివారి వృత్తికి సచితమైన కులములో చేరిపోవుదురు. ఈ ప్రకారము వేసవేలు బ్రాహ్మణులును, ఇర్రవర్ణములవారు నేర్పడియున్నారు. అందుచేతనే ఇన్ని వందల (లేక వేల) కులములు ఈ భూమియందుండుట. అందుచేతనే ఒక గుంపునకును, ఇంకొకగుంపునకును ఇచ్చిపుచ్చుకొలు లేక యుండుట. ఇట్లు ఈజిప్టువారు, యవనులను గ్రీకులు, ఆఫ్రికులు - కాలేయనులు, ప్రాచీన పారసీకులు, బ్రాంబలులోని పార్సీలు అనువారు కాదు మధ్యఆసియాలోని పార్థివులు, బాబ్లు అనువారు, హూణులు, కురుకులు, ఈజిప్టులు, శాకులు, ఇత్యాదు లందఱును పురాతనమున నీ భూమిలో చేరి చాతుర్వర్ణ్యములో లీనమయిపోయినారు.

ఈసాంస్కృతికుల పూర్వులు తమ ప్రాథమికములను కాణయాచితావులయందుండినపును వీరి నాగరికత అత్యల్పముగ నుండినదని చెప్పియుంటిమి. వీరు పిదప అసురుల మధ్యమున నుండిన కాలములో అసురుల విద్యల నన్నిటిని, అర్థశాస్త్రములను, శిల్పములను, కళలను, నేద్యమును, వాణిజ్యమును, నాగరికతకు కావలసిన విద్యల నన్నిటిని వారివలన నేర్చినవారయిరి.

ఇదియును గాక అసురుల మతవిశేషములను, దేవతలను, దేవాలయనిర్మాణమును, అగమవిధానములను స్వీకరించివారు. ప్రథమమున వీరికి (ఆర్యులకు) రుద్రుడు, ఇంద్రుడు (బుద్ధుడములోనివాడు), మిత్రుడు, అగ్ని, వరుణుడు, వాయువు, భూమి, ఆకాశము, అంతరిక్షము — ఇట్టి పృథివ్యప్రేతోవాయాకాశములే దేవతలుగ నుండినవి. అసుర విద్యలు నేర్చిన పిదప పౌరాణికదేవతలు, త్రిమూర్తులు, వారికి భార్యలు ఇంకను తెక్కలేని దేవతలను ఏర్పడిరి. ఈవల గ్రీకులతాకుడు కలిగిన పిదప ఇంకను ఈ పౌరాణికదేవతల చిద్విలాసములు ఆధికమయినవి. వీనిలో ముఖ్యమైనది. పార్వతీదేవికి సంబంధించిన వివరము. ఈగ్రీకులును, తమ మత విషయములను, దేవతలను, ప్రథమమున ఈజిప్టువారివలనను, అసురగణములయందు ప్రముఖులుగా నుండిన ఫణీకులవలనను గ్రహించినవారే.

మఱియును కొన్ని విషయములు ఈవ్యాసము లోనే చెప్పవలసి యున్నవి. బుద్ధదేవుడు అవతరించినది క్రీస్తుశకమునకు ముందు అఱవతతాజ్ఞమున. ఆమత ప్రచారకులను బాధులు ఈజిప్టు మొదలగు పరదేశములకు పోయి అక్కడి విశేషములు తెలిసికొనినవారయి తిరుగ న్వదేశమునకు వచ్చుచుండిరి. ఇంకొకవిషయము: భరతఖండమునకు పశ్చిమము! అని యంటిమా రత్న గము మహమ్మదీయమని యర్థము చేసికొనుట మనవారికి సామాన్యముగ నున్నది. ఇది గొప్ప పొరపాటు. పయిగాంబరు మహమ్మదుగారు అవతరించినది క్రీస్తుశకము ఏడవతతాజ్ఞములో - వారి ఆనందము రెండువందల సంవత్సరముల లోపల భరతఖండమునకు పశ్చిమమున నుండు ఆసియాదేశముల వారందఱును వారిమతమును స్వీకరించివారు. అట్లు స్వీకరించినవారిలో అసురుల గణములనా రందఱును, పారసీకులును చేరిపోయినారు. మహనీయులు ఏసు క్రీస్తుగారు అవతరించి యిప్పటికి దాదాపు రెండువేల సంవత్సరము లయినది. ఆప్పటినుండియు వీరిమతము క్రమక్రమమున వ్యాపించుచుచున్నది. మనప్రాచీన సాంస్కృతికులయు పారసీకులయు పూర్వపరిస్థితులను గుఱించి చెప్పబడిన గ్రంథమంతయు క్రీస్తుశకమునకు

అనేకవంతుల సంవత్సరములకు ముందర సంగతు లని తెలియవలెను. క్రీస్తుశకమునకు ముందు యూరోపులో నేమి, పశ్చిమ ఆసియా, అరాబియా, ఈజిప్టు-ఈజేతము లం దంతయు నేమి, నామధేయములలో ఒకేదేవతలు - ఆరాధనలు - ఆగమములు మతవిషయములు - నడుచుచుండినవి. క్రైస్తవమతము వ్యాపకమయినకొలది ఆ పద్ధతులు మాసిపోవుచుండినవి. క్రీస్తుశకమునకు ఈవలను, పయిగాంబరు మహమ్మదుగారిమతము వ్యాపించుటకు ముందును, పశ్చిమ ఆసియాఖండమున క్రైస్తవమతమును అవలంబించిన భూములలో నంతయు ప్రాచీనపద్ధతులే జరుగుచువచ్చినవి. అనగా మనదేవతల మనఃపూజలవంటివే నడుచుచుండినవి. వైచెప్తినరీతిని పశ్చిమఆసియాలోను, ఈజిప్టులోను మహమ్మదుగారిమతము వ్యాపించినపిదప ఆతత్వుల నంతయు ఆపురాణదేవతలు అంతరానమయి పోయిరి గాని భరతఖండములో నిప్పటికిని ప్రభుత్వము చేయుచున్నారు. గ్రీకులును, యూరోపులోనివారును మహమ్మదుగారి అవతారమునకు చాలకాలము ముందే క్రైస్తవత లయినారు.

వాణిజ్యము నుద్దేశించి కొంచెము ప్రస్తావము చేయవలసియున్నది. ఈభరతఖండమునందు అయ్యయి కాలములయందు నివసించుచుండిన జనములకును, ఇతర దేశములవారికిని అనాదిగా వాణిజ్యవ్యాపారములు జరుగుచునే యుండినవి. ఉత్తరభాగమున చీనాదేశము నుండియు మధ్య-ఆసియాభాగములనుండియు నాటు మార్గముల వర్తకము నడచుచుండినది. యూరోపునుండి వర్తకము పశ్చిమఆసియామార్గములమీదుగ రాకపోకలు కలిగియుండినది. ఇట్లు హిమాలయోత్తరవాణిజ్యము, పూర్వభాగమునుండి కాశ్మీరద్వారములను, పశ్చిమభాగమునుండి ఆఫ్గానిస్థానము అని నామక పేరు గల దేశము మీదుగా పాంచాలద్వారములను ప్రవేశించుచుండినది.

మఱియు సముద్రములమీదమాడ నెక్కువగా సాంయోత్రికుల వ్యాపారములు జరుగుచుండినవి. చీనాదేశపు దక్షిణభాగముల నుండియు, తూర్పు సముద్రములలోని దీవి గడ్డల నుండియు, సయాం

బర్మాదేశములనుండియు, వచ్చెడివర్తకము సముద్రము మీదుపచ్చి కొంత లంకాదీవియందును ఎక్కువ మలయాళ దేశపు కేవులయందును దిగుమతి యగుచుండినది. ఈజిప్టు, అరాబియా, కొంత యూరోపు, దక్షిణపాఠనీకము, ఈరాజ్యములవర్తకము పశ్చిమసముద్రము మీదుగ నడుచుచుండినది. ఆకాలముందు నడిసముద్రమున నావికాయాత్రలు చేయుటకు తగిన కాశల్యము పోతనశీక్కులకు లేదు. కావున నీనాడలు సముద్రతీరముననే పోవుదుండును. ఆయాకేవులయందు ఎగుమతి, దిగుమతి చేయుచుందురు. ఇట్టికేవులు భరతఖండమున గలవి సింధునదీ ముఖద్వారములయొద్దను, భరుకచ్ఛమున, ఘూర్జరములోను, శోంకణమున, మలయాళమునను ఉండినవి. ఈకేవులు ఎక్కువ సంఖ్యవి గావు. పశ్చిమసముద్రపు వర్తకము కేవలము ఖజీక్కులయను, అరబులయను స్వాధీనములో నుండినది.

కొంతకాలము జరుగుచువచ్చిన పద్ధతి - ఈజిప్టు, అరాబియావర్తకమును పాఠనీకపు కేవులలో దిగవిడిచి అక్కడ చేరియుండెడు భరతఖండపునమ్మపులను తిరుగా ఎక్కించుకొని, వచ్చినవారు వచ్చినదారిని పోవుచుండురు. పాఠనీకపు కేవులనుండి భరుకచ్ఛమునకు భరతఖండపు వర్తకులు ఈవాణిజ్యమును నడపుచుందురు. అట్లే భరుకచ్ఛమునకు, మలయాళమునకు నడుచు. ఇట్లు జరుగుచువచ్చుటలో క్రీస్తుశకము ఆరంభమున దైవికముగా నొకవిషయమును కనిపెట్టిరి. అదియే మన పశ్చిమ సముద్రములో వాయుచలనములో నొకపద్ధతి యున్నట్లు తెలియవచ్చినది. సంవత్సరములో కొంతకాలము వాయువు వాయవ్యమునుండి ఆగ్నేయమునకు వీచుచుండును. మఱి కొంతకాలము ఆగ్నేయమునుండి వాయవ్యమునకు వీచుచును. ఇట్టి సన్నివేశములో అరాబియాదక్షిణభాగమున ఆఫ్రికావంబడి నుండు జలసంఘలయొద్ద విడువబడిన నావ కేళిగీచినట్లు పోయి మలయాళము చేరుచువచ్చినది. ఇది తెలిసినపిదప అట్లే రాకపోకలు ఏర్పడి ఎక్కువ వర్తకము ఇటు తిరిగినది.

తూర్పుసముద్రముమీది వర్తకము చీనానావికుల స్వాధీనములో నుండినది. వారు మలయాళసీమకేవుల

నటకు వచ్చి వెనుకకు తిరిగిపోవుదురు. అక్కడనుండి పశ్చిమమునకు ప్రైతిష్ఠినవిధమున వర్తకము జరుగుచుండును. ఒకవిశేషమును చెప్పవలసియున్నది. సరకులను ఒకశేపులో దించువారు ఆసరకుల ఉత్పత్తి యొక్కడ అని చెప్పరు. ఉన్నది యున్నట్లు చెప్పినయెడల అందఱును ప్రశంసానమునకే పోయి తెచ్చుకొని అధిక లాభమునకు విక్రయించుకొందురు. మొదటివారు తమకు చిక్కెడు తరపణ్యమును, క్రయవిక్రయ లాభములను పోగొట్టుకొందురు. కావున ముఖ్యాంశములను చెప్పరు. ఇంకొకసందర్భము సరకుల స్థానము వీరియని తెలియ రాకయుండుటలో ఆసరకు విదేశము దైవయెడల, అంతికతమయిన ఏకేవుమండి వచ్చినదో ఆపేరు పెట్టుకొని వాడుట కలదు. మఱియు ఉత్పత్తిస్థానము ప్రసిద్ధిముగా తెలిసియుండినయెడల ఆస్థానము పేరునే వాడుచుండురు. ఇట్లు లోకమంతయు కలదు.

అలెగ్జాండరుకు ఈవల ఈశిప్తు దేశమును తురుష్క-ఆసియాధూములును గ్రీకులవశమై యుండినవని చెప్పితిమి. పిమ్మట క్రీస్తుశకము ఆరంభమున రోమనులు ప్రభవించి ఈశిప్తుదేశమును ఆక్రమించిరి. పిదప, రెండుశతాబ్దములలోపల, తురుష్క ఆసియా నీమలను కూడ వశపఱచుకొనిరి. ఇట్లు పయిగాంబరు మహాపురుగారి నిర్వ్యాచమునఱకు జరగినది. పిమ్మట రోమనులపరి పాలనలోని ధూములన్నియు, ఈశిప్తు మొదలయినవి, మహమ్మదీయప్రభువుల వశమయినవి. ఇట్లు గ్రీకుల కాలములో నేమి, రోమనులకాలములో నేమి, ఈవల నేమి, పశ్చిమసముద్ర వర్తకవాహిని నిరంతరము జరుగుచునే వచ్చినది.

ఈశిప్తు అరాబియా రాజ్యములు మహమ్మదీయ ప్రభుత్వములో చేరినపిదప, పశ్చిమసముద్రవర్తకము విశేషముగా అరబుల స్వాధీనములో నుండినది. ఈవల క్రీస్తుశకము పదునేవవ శతాబ్దమునుండి యూరోపువారయిన బుడెతగీసులు, ఉలందులు, ఫ్రెంచివారు, ఇంగ్లీషువారు ఈవర్తకములో జొచ్చుకొనిరి.

ఈవివరములు వ్రాయుటకు కారణము వత్స మాంగ్రంథములో తెలియవచ్చును.

సంస్కృత విద్యాంశుల కొకవిన్నపము :

స్వామిని, మీయట్టి మహాత్ముల పాదధూరి మాశరమున నంటజాల. మీపాండిత్యము అఖండమైనది. దానినికొక్కచుగా చెప్పుట బుద్ధితక్కువ - మాది పండిత వంశము, నేను పండితునిపుత్రుడిను. కావున నట్టియవజ్ఞతను చేయజాలను.

అయినను 'బాలాదపి శుకాదపి' అనున్వాయము ననుసరించి నమస్కారపూర్వకముగ నొకమనవి చేయుచున్నాను. మీకు సముద్రమంత విద్య యుండినను అది రాణించుటలేదు. మీవలన సంస్కృతవిద్యలవృద్ధికి సహాయము అల్పప్రాయమై యున్నది. మీవిద్యకన్న తక్కువపడిన సంస్కృతవిద్యతో యూరోపియనులు సంస్కృత విద్యలవిషయమయి శోధనలుచేసి ఆమేయమయిన యుపకృతిగల గ్రంథములను వ్రాసియున్నారు. వారు విద్యలను లభ్యపఱచుకొనుటయందును, ప్రచురపఱచుటయందును గల పద్ధతులకును మీపద్ధతులకును అంత భేదమున్నది. ఆవిద్యాంశులును మనవలెనే పేదలు, వారిభాషకారు. వారిదేశముకారు. వారు రచించు గ్రంథములనలన ద్రవ్యలబ్ధియు నుండదు. ఇట్లుండ, వారు ఇట్టి పరిశ్రమ యేల చేయువలె? విద్యాభివృద్ధికొఱకు, ఈయాధ్య మనకేల కొంత పడవలె?

ఏమాటకుగాని, ఊరువాదములు చేయహడదు, తర్కవాదములు చేయహడదు, 'నమోమాంస్యం కథంచన' అని వాగ్మంధనము చేయబూనుట సరికాదు. అవశ్యకరవ్యాంశములు - ఈమోమాంసయును, ఈవాదములును - అనుదినము యూరోపియనులు చేయుచుండునది యిదియే - కావుననే వారలు అంత పురోవృద్ధిలో నుండుట.

ఇప్పటికి నాలుగువేల సంవత్సరములక్రింద వ్యాపకులుగా నుండినవారు ఎంతమహానీయులయ్యెను వారు చేసిన కట్టుబాట్లను రాబోవు మనవంతురముల వారందఱును మహాప్రళయమునఱకు జనదాటకుండునట్లు వారి

కాలునేతులు కట్టివేసి, నోటగుడ్డను చొప్పించి, శవప్రాయలనుగ పాటించి మనంత యధికారము వారి కెట్లు కలిగినది? ఇట్టి యధికారమును భగవంతుడు మాడ తనపై నిలుపుకొనలేదు.

కాలానుగుణముగ పద్ధతులు మారుచువండును. మీరలు కొంత ఇంగ్లీషు నీదువుకొనవలయును. ఎక్కువగా పనిలేదు. సంస్కృతమునుగుఱించి ఇంగ్లీషు విద్వాంసులు అప్పటప్పటికి వ్రాయుగ్రంథములను అన్వయించుకొనకత్తికి వలదు ప్రనేత మున్న యెడల చాలును. ఇంగ్లీషుగ్రంథములు ఒకటిరెండు తాము స్వయముగ జూచి అన్వయించుకొన గలిగినయెడల అపేక్షణీయమయిన పద్ధతులన్నియును మీకే తెలియును. ఇంగ్లీషు విద్యను కొందఱు కర్మకులు చండాలవిద్యయని చెప్పుట కలదు. చండాలియ్యము త్యాసవాయువునకు లేనట్టే, విద్యలకును లేదు. మతీయు ఇంగ్లీషువారు మనవేదములను 'మాచిన' ఋషులకు దూరపు దాయాదులు. చండాలురు కారు. హూణులును కారు.

ఇదియును గాక మీరు అచైత్రభాషను పరిశ్రమ చేసి పఠించవలెను. ఆభాషాజ్ఞానమువలన సంస్కృత పాండిత్యమునకు మిక్కిలి శోభ కలుగును బంగారమునకు మెఱుగు పెట్టినట్లు. సంస్కృతభాషయొక్కయు, వ్యాకరణముయొక్కయు, పూర్వరూపము దానియందు తెలియును. అదియు నిపుడు మనకు ఇంగ్లీషు, లేక గజరాతి, ద్వారా పాద్యమేగాని నాస్యథా. ఈభాషనుగుఱించినవివరముకొంతవక్రమణివ్యాసములో తెలియును.

మతీయు మీకు కొంత 'హిస్టరీ' తెలియవలసియున్నది. అనగా పురాతనదేశచరిత్రములు. ఆదేశములనుగూర్చియు, ఆకాలపుజనులు, వారిమతములు, దేవతలు, ఆగమములు, ఆచారపద్ధతులు, ఇవియన్నియు తెలియవలెను. భూగోళవృత్తాంతములు కొంత తెలియవలెను. అనగా పురాతనకాలమున, ఏయేదేశమున ఏవృత్తములు, నదులు, పర్వతములు, రేవులు ఉండినవి? వాటి నామములు అప్పటప్పటికి ఎట్లు మారినవి? అక్కడి సస్యము లేమి? ఫలవృక్షము లేమి? అని తెలియవలెను. ఈరెంటిని తెలియక (హిస్టరీ - భూగోళము), పండితు

లని యుండువారు మన సంస్కృతవిద్వాంసులు తప్ప ఈభూమియంద తరులు లేరు.

మీరు నాగరలిపిని నాడుకపఱచుకొనవలెను. సంస్కృతగ్రంథముల కంతయు నిర్దోషములగు ప్రతులు నాగరలిపియంద ఉండును. మతీయు అన్యదేశములవారు సంస్కృతమునుగుఱించి వ్రాయుగ్రంథములలో నాగరమే వాడుదురు. గీర్వాణభాషకు దేవనాగరలిపి యుండవనిలేదా? ఈ పైతెప్పినవిషయములు ఇంగ్లీషులో వ్రాయబడినగ్రంథములలోనే చిక్కును గాని మనకు గల స్వదేశగ్రంథములలో నిపుడు లేవు. కావున నింగ్లీషు నేర్చుట ముఖ్యము. అది కష్టమని పరిహరింపవలదు. పాణినీయమును మహాభాష్యమును సాధించినవారికిది యొకవిషయము కాదు. వయస్సుమాడ కారణము గాదు. 'అజరామరవత్స్వ' ఇతి విద్యా మగ్ధంచ చిత్తయేత్' అని తమకు తెలిసియేయున్నది. మాతాశ్రీ విట్టోరియాచక్రవర్తినిగారు - వ్యర్థిబైతారీ అయిన పిదప హిందుస్థానీ భాషను చదువ నారంభించి లెస్సగ నేర్చివారు. ఈ విద్యాపాధనములను కొంత చేర్చుకొనినయెడల మీరలు అద్వితీయుల రగుదురు.

ఆంధ్రవిద్వాంసులకును, భారతిప్రతికను చదువు వారికిని ఒకవిన్నపము: ఆర్యులారా, ఈ వరుస వ్యాసములలో నప్పటప్పటికి అనేకవిషయములు క్రొత్తవి చెలువడుచుండును. వాటిని దీర్ఘకాలపరిశ్రమవలన నేను తెలిసికొని అవి సరియని నమ్ముచున్నాను. అయినను నేను సంస్కృతవిద్వాంసుడను కాను. తెలుగుపండితుడను కాను. అకించనుడను. కావున ననేక సందర్భములలో నొరులు నా యభిప్రాయముల నంగీకరించుట దుర్లభము. ఆవిషయమై నాకు తగవు లేదు. నేను చెప్పినవి యన్నియు సరి కాకపోవచ్చును. అన్నియు తప్పులుగ నుండవని భావించుచున్నాను. మతీయు నేను వ్రాయు విషయములలో ననేకములను తెలిసినవారు నుండురు; తెలియనివారు నుండురు. తెలిసినవారు 'ఇవి పీరు మనకు చెప్పవలెనా, ఎవరికి తెలియదు' అని యనవలదు. అట్టి విషయములు తెలియనివారికిని కని భావించునది.

ఘనవాగ్ధీక విహారముం దమరఁ బ్రజ్ఞాహీనులుంబోలె నీ
పును, గైలాసమునందు నుండుతఱి గ్రోవున గొంచుఁ గేకల్ సెలం
గ సటింపం గని వన్యకేకులు శరత్కాలంబునం గన్నువో
యినవై మూకత నొంద మార్గమున నీ కెంతేని సమ్మోదమా.

క్రోలి సరాగపద్మినుల క్రొత్తమధుఁ మెలమెల్ల లీలతోఁ
గాలమునందు మేలుకొను కల్వలపక్షిఁ బరిభ్రమించి స
చ్చీల! వనేభదానముల స్విన్నుఁడు గంధవహుండు నేవచే
లాలనఁ జేయు నిక బరిమళంబుల స్వాతిశయంబుఁ దెల్పుచుక.

సమకాలోదయబంధుజీవములు యుష్మద్బంధు లౌటం బరా
గము లచ్చోఁ బవమానుచేఁ బనిచి నీగాత్రంబుపై సంగరా
గము నెంతో యలఁదక శివాచరణలాక్షోసంగతుఁ గాంగఁగే
సమహాబింబు గిరిశశేఖరనిశానాథుఁ స్మరింపింపవే.

సౌరకరంబు లంతరపు సన్నశలాకల నెన్నఁగా సునా
నీరుని కాక్మకార్థ మను చిత్రపటంబున నంచు మించఁగా
మారుత మానుకూల్యగతిమై వెనువెంట వహింప మింటిపై
శారదవారివాహములు ఛత్రము లయ్యెడు రాజహంసమా!

జనకునియజ్ఞవాటికను సాగిన సీత జనించినట్టి నీ
తను సఖఁ జూచె దీగతి ముదంబున నచ్చట కేగి మిత్రమా!
తనతను వామె నాకొఱకుఁ దా నెటులో ధరియించుచుండి ధా
త్రిని బరిపూర్తిఁ గాంచిన పత్రివత యన్నయశంబు నొందెడిక.

తనలో భేదము మోద మూనుఁ గద నీద వ్యంతికం బొందు ప
ద్మిని స్వాదూక్తుల నేడె వత్తు నని యామెక మెల్ల లాలింపు మ
వ్యవతామైత్రిని వీణ మించు మధుకృద్వాఙ్మాధురి స్నీకు నీ
పనిలో మంచిది యన్న సమ్మతిని దెల్పు జూచునం చెంచెడక.

అనురక్తిక శబరాంగనల్ పతులతో నద్రి న్నికుంజంబులం
దును గూర్చుండి తుణుంబు నిన్న సమయేందుంగా వితర్కింప నా

వనజశ్రేణినినుండి నీ వెగురుమీ ప్రాపింప యామ్యాశ ద
 వ్రుసనే పక్షబలాతిశాయలు ఖగంబుల్ గన్పడం దొల్లుచున్.
 అనుపమలీల నీ వెగిరినప్పుడు కమ్రసుధారసంబుతో
 నెనయగు నీదుఛాయమెయి నీమణిమాల్యవద్రది మించుచో
 మనసుననుండి చందురునిమండలమున్ నృజియించు నాదిదే
 వుని సుషమాతిరేకమును బూనెడుచో, రజనీకరాకృతిన్!
 పడమర తూర్పు మార్గములు పావని నాకు వచించె వానిలోఁ
 బడమరత్రోవచేరువు నపాయము నయ్యెడు నిత్యవృష్టి నో
 చెలువుడ! యెల్లవీడుల విచిత్రములం గనుచుండి లీనమా
 నెడ నెటులే మఱియు సుమి దృష్టిమదర్థము ప్రాకృభంబునన్.
 నికటం బొందిన నీసుధార్ద్రీరవమున్ విన్న ప్పు భూనృత్యతూ
 న్యకటాక్షంబుల కృత్రిమాదరణరమ్యంబై ప్రకాశింప స్వీ
 యకుటీనిగ్ధతముగ్ధభామినులు నీవంచున్ మది న్నిశ్చయిం
 చి కనన్ దాఁటుమి నైలకానననదీనీమంబు లీదేశముల్.
 సుమధన్వాకులముగ్ధభావమున నిశ్శుచ్చాయలందన్ బ్రహ్మ
 శమయిన్ శయ్యను శాలిగోపికలు సల్లాపంబు లేవేవో సం
 భ్రమతోఁ జల్పుచు గీతిభేదములం గణ్ణాటాంధ్రదేశీయమి
 శ్రేములం బొడుచు మోహ మొందుతెఱి నాస్వాదించు త న్మోగ్ధమున్.
 దనుజద్యేషినివాసమున్, నమణిమూర్ధంబున్, ధరాధారి యా
 టను సాక్షాత్కృతశేషుడే యిదని చూడ న్మానవుల్, లాఘవం
 బున సభ్రంబులు సంచరింప, గుబుసంబున్ వీడుఁ దాఁ దత్తణం
 బనఁగా ముందట వేంకటాద్రి బహునేత్రానంద మాఁ బిమ్మటన్.
 అలగిరి మర్త్య లెక్కి త్రిదివౌకసులుం దిగి శుద్ధసాత్వికా
 త్మలఁ దమ రొండొరుల్ తరతమత్వము వీడుచు సర్వసామ్యస
 త్ఫలపరిపాకభూతిమహితం బగు నచ్చట గుంపు గూడి పూ
 జలు నలుఁగన్ యథేచ్ఛముగ శక్తిని మాధవు నర్కరింపుమా.
 స్తిమితం బొందుమి యన్నటుల్ పులినవేదిం దీర్చి నీకున్ సువ
 ర్ణముఖిర్యాపగ గోచరించు నట గోత్రప్రాంతయామ్యాశవ

న్యమహీజంబులు చెంత భాసీలఁ బ్రసూనంబుల్ సవర్యానిమి
త్తమనన్ ధూర్జటి కూర్మిహస్తములచేతం దెచ్చి యర్పించుచో.
నీమంజుధ్వని మాని గూఢముగ డీనిం గూడి తా నీరవ్య
తొమోదాతిమృదూధవత్పలినవాతాధూతిచేత నృహ
వ్యామోహుండవు గాక పొమ్మి యపు డన్యగమ్యవీధిం దటీ
సీమావానకిరాతు లెల్లఁ దమ చేఁ జిక్కింపకుండ నిన్నున్.

చని తుండీరసుమండలంబునకుఁ బశ్చాత్కాల మీక్షించి యం
దున సత్యవ్రత మన్న తేత్రమునకుం పొమ్మా కృతాఘక్షయం
బున కచ్చోఁ బతియజ్ఞహానికి నదీభూతాంగి యా వాణి నో
రెను విశ్వైకనిరూపసేతు వగు నాశ్రీనాథుఁడే సేతువై.

అచటన్ సంతతగీతనాదబహు రత్నాంచగ్గణన్ భూమిదే
ప్రయచితాలంకృతి గాంచి కాంచె దట సేత్రోత్సాహి యాఁ జమ్మిహ
స్త్యచలావాసియు సత్యకాముఁ డల ద్వంద్వాతీతుఁ డౌ పూరుషుం
డచలం పౌ తనదృష్టిఁ గన్గొనినవాఁ డై కాంచి నెల్లప్పుడున్.

ఆవీటిం బ్రణమిల్లుమీ కృతయుగాద్యన్ బ్రహ్మసంకల్పమా
త్రావిహృతను డేరి భక్తివిసతంపౌ మూర్ధ మేపారఁ గాం
చీ వీధీరజముల్ గజాచలపతిశ్రీవాహవేగోత్థముల్
దేవాగ్రేసరులున్ శిరంబులను బొందింతు ర్మహాధర్యులై.

ఒకచో నప్పురిఁ గంపితామ్రవణలీలోద్గామి యై ముందు ద్రవ్యం
బకమాళిందుహిమాంబు పూనుకొని కంపానీరసీరేజమా
లికకుం గాముకుఁ డైన గంధవహుఁ డాలింగించు లోకోపకా
రకుఁ డై పిమ్మట నిన్ను నాపుఁ డగు దూరాదాప్తమిత్రుంబలెన్.

మిముఁబోలెగవులన్ భరించు నల బ్రాహ్మీదేవి, యావీటిమ
ధ్యమునం, భార్యయుగంబునం గొలువ విష్ణవాదుల్, శుచిస్వాదునీ
రము వాఱన్ బాగ చొందుచుండు, దనవర్ణస్తోమముల్ నప్తభే
దమహాస్రోతము లై జనించి యమరం దా వేగవత్యాఖ్యతోన్.

సంస్కృతాంధ్రసారస్వతములఁ బ్రసిద్ధిగాంచిన స్త్రీపాత్రములలో ద్రావదీపాత్ర మొకటి. పురాణవిఖ్యాతములైన పాత్రముల యాచిత్యము పరిశీలించునపుడు వాని పూర్వ జన్మవృత్తాంతములను, వాని యమానుష మహత్త్వములను, అసాధారణసందర్భముల గ్రహింపవలసియున్నను, లోకాదర్శ పాఠములు గాఁదగినయట్టి పాత్రములను మానవ త్వదృష్టితోఁ బరిశీలించుటయే న్యాయము. కావున ద్రావది తొల్లి నాలాయనియైన యింద్రనేన, పాండవరూపమున జన్మించిన పంచేంద్రుల కేకపత్ని గాఁ గోరి యజ్ఞవేదిని బుట్టిన యాజ్ఞనేని, ఆకాశవాణి వినుతిగన్న శృష్టయనెడి భావములను విడిచి, క్షత్రియాంగన, ద్రుపదరాజపుత్రి, పాండవపట్నమహిషి, యనెడి భావములతోఁ బరామర్శించినయెడల నీపాత్ర మెట్లు పోషింపఁబడినదో, దీని యాచిత్య మెట్టిదో చక్కఁగాఁ దెలియును.

ఈపాత్రమును దొలుతఁ జిత్రించినవాడు వ్యాసమహర్షి. దాని ననుసరించియు, స్వతంత్రించియు గూడఁ జిత్రించినవారు కవుత్రయము వారు. వీరు గాక యింక నీపాత్రము ననేక కవు లనేకవిధములుగాఁ బోషించియున్నారు గాని మన కది ప్రకృతాంశము గాదు. సంస్కృ

తాంధ్రభారతములలోని యీపాత్ర మొక్క విధముగా నున్నదా యని విచారించుటయే ముఖ్యవిషయము.

పెక్కుచోట్ల సంస్కృతభారతద్రావది కిని ఆంధ్రభారతద్రావదికిని తారతమ్యము గనవచ్చుటయే కాదు, ఆంధ్రమండే యిది ముత్యైఃగులఁ గనవచ్చుచున్నది. అందుచేఁ జెప్పుట కొకటియే యైనను లెక్క కీపాత్రము నాలుగుగా గోచరించుచున్నది. కావున ద్రావదీపాత్రపోషణమందలి యాచిత్యానాచిత్యములను బ్రాజ్ఞలోకము చర్చించునుగాక యను తలంపుతో ముందుగా సంస్కృతాంధ్రముల యందలి భేదభావములను జూపుచుఁ గొన్ని వ్యాసములు వ్రాయుదును. తరువాత నిర్ణయమునకు వత్తును.

ప్రధానకథ కడ్డంకి గలిగించు గ్రంథవిస్తరమును సంగ్రహించుటయు, బ్రక్షిప్తములని తోచిన వానిని విడుచుటయు, నభిరుచి గలిగించు కొన్ని పట్టులఁ జెంచుటయు, మక్కికి మక్కిగాఁ గాక స్వతంత్రించి మూలానుసరణముగాఁ గథావర్ణనము గావించుటయు ననునివి భారత కవుల యూద్ధీకరణలక్షణములుగాఁ గనవచ్చుచున్నమాట యొకటియే సత్యము కాదు, పాత్ర ధర్మములను బోధించు మూలమందలి చిన్నచిన్న వాక్యములనుగూడ విడుచుటయో,

గాంధీమహాత్ముని లండను ప్రయాణ చిత్రములు

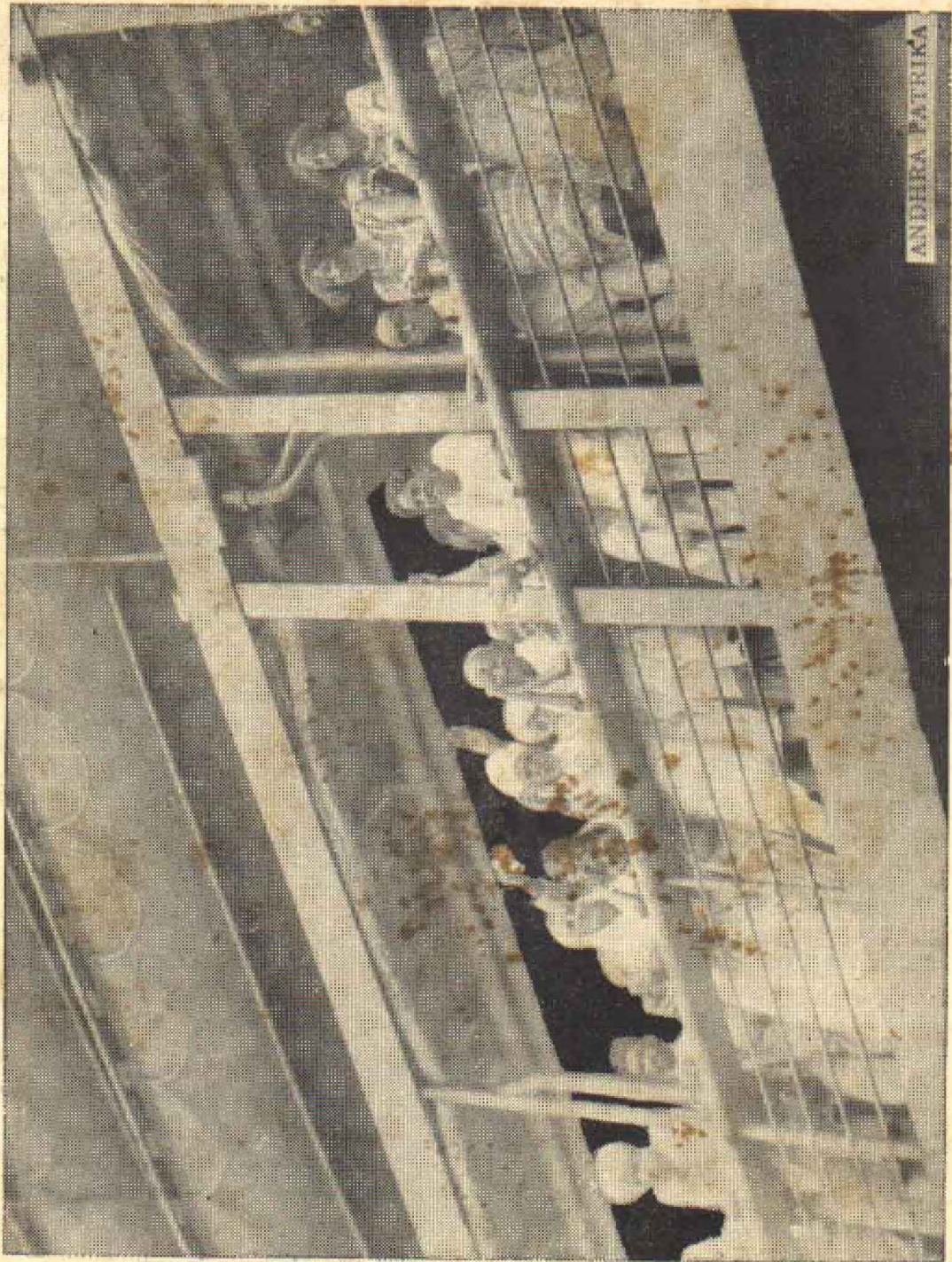
ముఖ్యులగు ముగ్గురు ప్రతినిధులు

సరోజిని దేవిగారు

మహాత్ముడు

భారతభూషణ మాలవ్యాగారు

ANDHRA PATRIKA

చిత్రము: శ్రీ. తిమ్మ సాగరంబు వద్దనున్న మహామర్రికి సమీపమున

తాముమాటు చేయుటయో, యచ్చటఁ గ్రొత్త భావముల నిముడ్చుటయో యాధ భారతమున నందందుఁ గనవచ్చు ననుటయు సత్యమే. అందుచే మూలమందలి పాత్ర ముదితమో లేక యాంధ్రీకరణమందలి పాత్ర ముదితమో యని పెక్కుతావులఁ బెక్కుద్రకు సంశయము గలుగు చున్నదనుట విదితము. అదియే యీ వ్యాసరచనకు మొదటి కారణము. కావున సుభద్రాభాషాభిమాను లీ విషయములు మన స్ఫుర నుచు కొని సంస్కృతాంధ్ర భారత కవులలోఁ బ్రకృతమైన ద్రావదీపాత్రపోషణ మెవరిది యుచితతరముగా నున్నదో యూహింతురు గాక!

అర్జునుఁడు ద్వారక నుండి యింద్ర ప్రస్థమునకు సుభద్రను దోహ్దించి వచ్చి యొక్కయుట నుంది, తానొక్కఁడు మాత్రము బయలుదేలి వెడలి ధర్మజునకు మ్రొక్కి బ్రాహ్మణుల నర్చించి ద్రావదియింటికి వెళ్లెను. ఆమె యతనిని జూచి, 'సుభద్ర యెక్కడ నున్నదో యక్కడికే వెళ్లుము. మోపెత గట్టిగా బిగిం

చినను మొదటికట్టు వదులు కాకపోదు' అనుచు బహువిధముల విలపింప, నామెను ధనంజయుఁ డూఱిసింది బ్రతిమాలి తిరిగి వచ్చి గోపాలి కావేషముతో సుభద్రను ద్రావదియింటికిఁ బంపెను. ఆ రూపముతోఁ గూడ మిక్కిలి శోభిల్లుచున్న సుభద్ర సవతి యింటికిఁ జని యామెకు వందన మాచరించి నేను భృత్యురాలనని పల్కెను. అంత ద్రావది లేచి వచ్చి యా మాధవసోదరిని గొఱిలించుకొని, 'నీభర్త నిస్సపత్నుఁడై వెలయుఁగాక' యని దీవించెను. ఇత్యాదిగా సంస్కృతభారతమున! నున్నది.

అర్జునుఁడు సుభద్రతోఁ గలిసి వచ్చి యింద్రప్రస్థపురము నమీపించి గొల్లపల్లెలో విశ్రమించి, యిట్లు నగరికిఁ బోయిన ద్రావది యేమనుకొనునో యని శంకించి గోపాలబాలికలను దోడిచ్చి సుభద్రను ముందుగా ద్రావదికడకుఁ బంపెను. భద్ర పాంచాలిని జూచి నమస్కరించినంతనే, 'నీభర్త నిస్సపత్నుఁ డగుఁ గాక, నీవు వీరమూల వగుచువుగాక' యని యామె

1...ఆధ్యర్చ్య బ్రాహ్మణాః పార్థో ద్రావదీ మభిజ్ఞి
వాన్,

తం ద్రావదీ ప్రత్యురాల ప్రణయా క్కురుదశంధివన్;
తత్రైవ గచ్ఛ కాంతేయ! యత్ర సా సాత్వతాత్మికా,
సుబద్ధస్యాఽపి భారస్య పూర్వబాధః క్షణాయతే;

కథా బహువిధం కృష్ణాం విలపంతీం ధనంజయః,
సాంత్వయామాస భూయశ్చ తమయామాస చాఽప
కృత్;

సుభద్రాం త్వరమాణశ్చ రక్షకాశేయవాసినీమ్,
పార్థో ప్రసాపయామాస కృత్వా గోపాలికావతుః;
సాఽపిధం లేవ యాపేణ శోభమానా యశస్వినీ,
భవనం శ్రేష్ఠ మాసాద్య వీరవత్సీ పరాంగనా;
వనందే ద్రావదీం భద్రా ప్రేమ్యుఽహమితి చాఽబ్ర
వీత్,

ప్రత్యుత్థాయ తదా కృష్ణా స్వసారం మాధవస్యచ;
పరివ్యత్యాఽబ్రవీత్ప్రీత్యా నిస్సపత్నోఽస్తుతే పతిః.
—సంస్కృతభారతము.

దీవించెను...—ఇత్యాదిగా నాంధ్రభారతమున! నన్నయ ద్రావడియు వేటయినట్లు గోచరిం
నున్నది.

ఈనందర్భమున వ్యాసుని ద్రావడియు చిత్రతరము?

శ్రావణప్రకృతి

పీలేటి నిత్యకల్యాణమ్మగారు

[కాలిదాసుని భావముల ననుసరించి వ్రాయఁబడినది]

౧

నవనవచ్ఛవులఁ దృణాంకురపాళులు వైడూర్యశకలాలువలె వెలుంగ
ప్రోత్థితకందలీస్ఫురితదళంబులు నీలాల మొత్తంపు నీటుగొల్ప
మృత్యుసాంద్రాదుణార్ద్రేంద్ర గోపవిశితి వద్మరాగంబుల పసలు నింప
నీటుగా నటియించు నీటిబుగ్గల చాలు ముక్తాఫలంబుల ముగువుఁజూప.
మహిత త్య సౌందర్యనగపద లొసంగు-చుఁగివిరాజితనవ దివ్యమండనములు
దాల్చి హాసించు ప్రేమసుందరివిధానఁ - దనకు నీశ్రావణంబున ధరణికాంత.

౨

బింబాధరమునందు ప్రిదిలి విలోచనే - దీవరోష్ణాశ్రులు నేల రాల
కటికిచీకటిపూత కబరీధరము వీడి - యంసభాగమున వ్రేలాడుచుండ
వరకాంతియుతనవ బహురత్న రాజిత - మండనశూన్యమై మై చెమర్చ
కస్తూరికాగరు గంధాదిలేపన - శ్రీ లేమి గాత్రంపు జిగి నశింప

1. ఆ. ఘనభుజుండు నరుడు కెడఁబొట్టుపట్టుల
విశ్రమించి భువనవిశ్రుతుండు
మరిఁ దలంచి యాత్మహిత మనునట్లుగా
నిష్ఠమున సుభద్ర కిట్టు లనియె.

- న. మనమివ్వినందునఁ జకనప్పుడు నిన్నుఁజూచి ద్రువద
రాజపుత్రి యశ్రీయంబులు పలుకునో యప్పురము
పతివ్రత పలుకు నిక్కమం బగుం గావున నీ శేకతలబ
గోపాలబాలికలతో మండలి నరిగి యక్కొనులిం

గను మరీ పనిచిన సుభద్రయు నిశేష్యుడు పంచిన
మార్గంబున నిగద్రప్రస్థపురంబుననుఁ జోయి...ద్రావ
దికి మ్రొక్కిన—

గీ. పంకజాక్షి నీపతి శ్రతిపక్షునిర
విజయఁ దయ్యెడు నీవున వీరపుత్ర
జనని నగుమని దీవించె.....

—అంధ్రభారతము

జిలుగువననంపుఁ బయ్యెడ మలిస మొండఁ - గమలనేత్రాలఁగావిర క్తిమలు నిండ
ప్రాణనాథాగమము దుర్లభంబు కాన-కుములుదురు ప్రవాసీప్రియప్రమద లిపుడు

3

శుభ్రనీలోత్పల్లస్తోమ విలాసభాగ్యోన్నతిఁ జూపించి యొక్క చక్కి-
రేజవరాలి మైలీల కాటుక నోనరించుచునుండి యొక్క మూల
పసిమిసీలిమసాంపు మిసిమిరేకల చాలు నోడిగిల్లుచునుండి యొక్క దెనను
శక్రచాపపుఁ గళాశాలమధ్యంబున వికచరోదుల నీని యొకపథాన
చాతకహృదంతరంబులఁ బ్రీతి నింది - వింతవేసాబతోడఁ ద్రుద్భింతలాడి
సౌరులను నిడు నీరదనరుతి సతము - శ్రావణవిలాసలలితవానరములుండు.

౪

సంపూర్ణపూర్ణిమాచంద్రాననమునందు పసిడిచాయల నీను పనపు నాఁడి
జఘనవిలాసవిశాలభాగము నంటు వాల్చడ హేమపుష్పములు తురిమి
ఫాలభాగమునందుఁ బ్రవిమలద్యతు లొల్కు లలితార్ద్రచందనతిలక ముగి
ఁన్నీరుతావి గుబాళింపఁజేసెడు జిలుగు జల్తారంచు చీరఁగట్టి
కరమునఁ బసిండికుంకుమబరణి నూని - పేరట్రాండఁ బిలువ నేగు ప్రేమవతులు
చౌవమును నిత్రు మా-ల్లెనీమయందు - శ్రావణపవిత్రశుక్రవానరమునందు.

౫

తృతీయవాత్సరంగమున కమర్చిన నీలిడేరావోలె నిగి తనర
చిమ్మచీకటిరేయి బమ్మరక్కసియులి వట్లు వేఘారనం బతిశయింప
నీటిమబ్బుల యండ సల్పి కన్నులు మూత వడఁ జేయు శంపల ప్రభ లెనంగ
పిలపిలమని పాటు పిల్ల కాల్యల చెంత ధిల్లీన్వనంబులు చెవులఁ బడఁగ
హృదయమున నించుకేని చలింకఁబోక - మోహమునఁ బ్రియు సంకేతభూమియందు
నరయఁగా నభిసారిక త్వరితగతిని - తరలు శ్రావణశరణీధ్యాంతవీధి.

ఈ కోబుల్టో నిరూపకనవలలు (Detective novels) మా జాన్మిగా తయారవుతున్నాయి. అసలు నవల అనే వస్తువు యీమధ్య బయలుదేరిందే. పూర్వం లేదు మరి. పశ్చిమదేశాల్లోమాడా నవలలు ప్రబలంగా బయలుదేరింది గూ-వ శతాబ్దమునుంచే. మనకుమాడా యీనవల అనేది ఆదేశాలనుంచే వచ్చిందంటారు. మనము దాన్ని అవకాశానో తవకాశానో అనుకరిస్తున్నాము. ఈనవలల్లో చరిత్రసంబంధమని, సాంఘికసంబంధమని, నిరూపకసంబంధమని, మల్టీ ఓరిజిన నవలలు, ప్రారంభనవలలో చరిత్రసంబంధమైన నవలలు, సాంఘికసంబంధమైన నవలలు ఎక్కువగా వ్రాస్తూవుండేవారు. ప్రస్తుతము మనదేశంలో—కనీసం ఆంధ్రలోకంలోనన్నా— ధూమాన్, కానకాదాయిలు వంటి రచయితలు బయలుదేరటప్పటికి నిరూపకనవలలు చీమల్లాగా పుట్టులుపుట్టులు బయలుదేరాయి—అబ్బో! ఎక్కడ చూచినా ‘చారిత్రాత్మక’లే, ‘ధూతగృహ’లే, ‘పెనుధూత’లే, ‘రాక్షసు’లే, ‘పితామహ’లే— ఒకటూ, ఇందులో కొన్ని అట్టకాకిలంతోలే హడల కొడదామని ‘బాగ్రలే, బాగ్రలే, పెనుధూతము, రాక్షసి’ అని జడిపిస్తాయి. పిష్టల్ దెబ్బలు బయటనుంచే పడుతుంటే యిక లోపల చెప్పవలసిందేమింది? అట్టతీసి నది మొదలు హత్యలే, హత్యవాత్యానికి రక్తవాహులే—పేజి కోరివాల్యరు పేట్రానేవుంటుంది. చదివినంత నేపూ నుండెలు దడదడమని పోవాలని కావోలు గ్రంథకర్త అభిప్రాయం—పోనీలేండి బ్రెయిన్స్ (brains)కి యేమీ పని లేనప్పుడు హత్యకన్నా కొంత యివ్వకపోతే బాగావుంటుందా? బ్రెయిన్స్ కి పని లేకపోవటం ఏమిటి అంటారా? ఏదైనా పుస్తకం చదివేటప్పుడు—అందులో నిరూపకనవల—మనం కొంచెం ఫాలో (follow) కావటం, ఆలోచించటం అంటూ ఉంటుందిగా నిజానికి. డబ్బిచ్చి పుస్తకం కొన్నది కాక యీకష్టం

మాడా యెందుకు చదువరికని లేలికగానే పోతారు ఆగర్సు. ఎట్లాగంటే, సాధారణంగా ప్లాటు (plot) పెద్దదిగాను, క్లిష్టంగాను వుంటే మనము—ఆగర్సు మాడాను—confuse అవుతామని ఎక్కువప్లాటు అల్లరు. అసలు ప్లాటు వెయ్యనే వెయ్యరు కొంతమంది సెన్సిబిల్ రైటర్సు. కావాలంటే యింకోపదిహాత్య లేసుకో లిస్టులో—పర్రేదారు (detective) వున్నాడాయను ఆరా తీయడానికి, మన కేంకష్టం—సరే యింకా దృశ్యా లేమన్నా వుంటే మహాకవులు వాకే వర్ణించేస్తారుకదా, కల్లెనట కట్టినట్టు—గుహల్లో నేమిటి, చీకట్లో నేమిటి అన్నిట్లో వస్తువులు విశేషంగా కనబరుస్తారు మనఎదట—టార్పూడా అనవసరం, ననకు కష్టమేమింది. తర్వాత, ముందేమి జరుగుతుందా కథలో నన్న ఆదుర్దామాడా అక్కర్లేదు మనకి. కొందరు నవలాకారులు ముందు విచ్చే సంగతులు లోగడనే చెప్పేస్తూంటారు చదువరులకు కోపం రాకుండా—మరి, దొంగ ఎల్లా పట్టుపడతాడు, పడడా అన్న ఆలోచన మాడా అనవసరం మనకి—యేపాట్లో పడి పర్రేదారు పట్టుకుంటాడు, పట్టుకోలేకపోయినా గ్రంథకర్త ఏదో విధంగా సంతోకుణ్ణి పట్టిస్తాడు పర్రేదారుకు, మన కందుకు. ఇట్లాంటి విషయంలో మనకు బ్రెయిన్ వర్క్ (brain work) తగులుతుందా మీరే చెప్పండి. ఏ ‘షెర్ లాక్ హోమ్స్ (Sherlock Holmes) చదివితలకాయ పగలకొట్టుకునేబదులు యిక్కడ పిష్టల్ థాం థాంలతోటి సుండే పగలకొట్టుకుంటామంటే సరే.

పైఠోరణంతా చూస్తే మన తెలుగునిరూపకనవలలను ఆక్షేపించేస్తూన్నట్టు అవుపడుతుందేమో. నిజానికి యిప్పటి కొన్ని నిరూపకనవలల్లోను, అవి వ్రాసే విధం లోనూ, వ్రాసేవారి conceptions లోను కొన్ని గొప్పలోపాలు ఉండవచ్చే అవి చెప్పడం గర్హం అనుకుంటాను.

‘పరిశోధన’ (detection) అనేది పాశ్చాత్యులు ఒకకళ (art) గా భావిస్తారు. మిడుమిక్కిలి కొన్ని యితర సైన్సుల (sciences) సహాయముచేత యీ పరిశోధననిహూదా ఒక సైన్సుగా తీసుకుని యూరప్ లో పోలీసులకు శిక్షణ యిస్తారుట, ఆ సైన్సులో. ఒకపక్షే దారుడు ఒక స్వల్పవిషయాన్నే నా సరే సైంటిఫిక్ గా పరిశోధిస్తాడు. ఆస్ట్రీయాలోని ఒక కేసు పుదాపారణంగా యిచ్చాడు ఫ్రాన్సిస్ సేయరు (Francis sayre) అనే ఒకరచయిత. ఆర్థరాత్రి ఒక హంతకుడు ఒకనిని చంపి పలాయనం కావటంలో తన హ్యాటు (hat) మరిచి పోతాడు. ఓ పరిశోధకుడు ఆ హ్యాటులో యిరుక్కున్న రెండువెంట్రుకలను కొన్ని యంత్రాల సహాయంచేత పరీక్షచేసి హంతకుడు మధ్యచయస్కుడని, లావుపాటి వాడనీ, తల వెరసినవాడనీ, ఇంకా యెన్నో సంగతులు భోగట్టా తీతాడు. ఆర్టు అంటే అది. ఈ పరిశోధన అనే సైన్సుకి యింకా కొన్ని ఇతిరశాస్త్రాలు-చిత్తవృత్తి శాస్త్రము (Psychology), ముఖలక్షణ నిరూపణ శాస్త్రము (Physiognomy), యిల్లాటివి జోడుచేసి ఎంత భోగట్టా అన్నా లాగుతారు. ఇంకా క్రిమినల్ యాంత్రిక పాలజీ (Criminal Anthropology) ప్రకారం వారు-దోషులు-(criminals) ఎన్ని రకాలుగావుంటారో, ఎందువల్ల వాళ్లు నేరంచేస్తారో, ఏ నేరముల నెట్లా శిక్షించాలో అంతా కనిపెడతారు—అందులో యిప్పటి నేరాలుమాడా చాలా కాంప్లెక్సుగా వుంటాయి కాదండీ—నవీనాచారాలకు, నాగరకతకు తగ్గట్టు—పొద్దస్త మానం హత్యే కాదుగా మరి, కారణం లేని హత్య—ఆంకుకని యీచిత్రైన సంగతులన్నీ తరచు సైంటిఫిక్ గా శోధన చేయ్యాలినిస్తుంది—నేరం యింతకన్నా సైంటిఫిక్ గా వుంటుంది కాబట్టి.

కాబట్టి పరిశోధనవలలు వ్రాశామంటే కొంత ఆర్టు చూపించాలి. ప్రతిపుస్తకానికి ఏదో వుద్దేశ మున్నట్టు పరిశోధనవలలకుమాడా కొన్ని వుద్దేశాలుండాలి. కేవలం చదువర్లకు interest కల్పించడమే ఉద్దేశ్యంగా వుండరాదు. ఇప్పుడు న్యాయశాస్త్రం (Law) లో కొన్ని దోషా లున్నాయనుకోండి, ఆ

దోషాలవల్ల నేరాలు వృద్ధిఅయ్యేట్టుంటే ఆవిధం చూపించవచ్చు. అమెరికాలో యిప్పుడు అన్ని పాశ్చాత్యదేశాల్లోకన్న నేరాలు ఎక్కువగా జరుగుతున్నాయట. అందులో ముఖ్యంగా హత్యలు—లక్షకు ఎనిమిదిమంది హంతకు లున్నట్టు వార్డెన్ లాస్ (Warden Lawes) అనే అమెరికాదేశీయుడు లెక్క యిస్తున్నాడు. ఇంగ్లండు మొదలైన తక్కినదేశాల్లో చాలాతక్కువసంఖ్య వుంది. కారణం ఏమంటే అమెరికాలో క్రిమినల్ జస్టిసు అతిసందిగ్ధంగాను పాలమాలిక గాను జరుగుతుందట. హంతకుడు బయటపడడు, పడ్డా నూటికి తొంభైపాళ్లు జైలుప్రాప్తి కలగదు. అమెరికా వారు యిప్పుడు పరిశోధకశాఖలను (Detective Departments) చాలా నిపుణంగా నడపాలనీ, శిక్షలు చాలాక్రమంగాను చురుకుగాను విధించాలనే ఆలోచనలో పడ్డారు. కాబట్టి యిలాటి న్యాయపాలనలో దోషాలు విమర్శించటం అనేవుద్దేశ్యంతో వ్రాయవచ్చు. లేకపోతే సంఘంలో కొన్ని అనర్థకమైన కట్టుబాట్లవల్ల దురాచారాలు ప్రబలుతే వనుకోండి. అప్పుడు లాజికల్ గా ఈ యాసంఘదోషాలవల్ల ఈ యాదురాచారాలు కలుగున్నాయని చూపించవచ్చు. ఇంకో యిప్పటి యువకుల్లో చెడుసహవాసాలవల్ల, కృత్రిమ నాగరికతలోని దుర్భాషాలవల్ల దురాచారా లెల్లా పాగుతయో, సాగుతున్నయో, చూపించవచ్చు. ఏ నేరానికైనా కారణం అనేది ఒకటి ఉంటుంది గాదండీ—హత్యకోసమే హత్య చేస్తాడా ఎవడన్నా, మరి సరిగా లేకపోతే తప్పు. ఇంకకీ చెప్పే చేయంటే, ఏదో ఓవుద్దేశ శాన్ని పురస్కరించుకుని మొదలుపెట్టావుండాలి నవల. ఏదో నాలుగుహత్యలు చేయించలేకపోతామా—పట్టె రారుడిచేత పట్టించలేకపోతామా అని మొదలెట్టమాడదు. ఏవుద్దేశమా లేకపోతే నవల ఆర్టుకోసమన్నా రాయాలి. పరిశోధన అనేఆర్టు ఎల్లా చూపించవచ్చో, దాల్లో వైపుణ్యము ఎంతమట్టుకు ఎల్లా వుపయోగించవచ్చో చూపినా సరసంగానే వుంటుంది. పరిశోధకుడోపరిశోధన చేశాడంటే దానికి కొంత సైంటిఫిక్ వాల్యూ (scientific value) వుండాలి; ఆతని ఆలో

చనలన్నీ సహేతుకంగాను న్యాయస్మృతంగాను, వుండాలి. గ్రంథకర్త అందిచ్చిన ట్టుండమాడదు. ఇప్పుడు మన నిరూపకనవలల్లో కూడా యీలాగే పల్లేదారుని ఆలోచనాశక్తి, కార్యనిపుణత, సమయస్ఫూర్తి, యుక్తి అర్చి చూపిస్తారు. హంతకుడి ధైర్యసాహసాలు, వాడి చవరంగపు యెత్తులు, వాళ్ళి భూతగృహాలు, ఘోర ప్రతిక్రియలు, భీషణప్రతిజ్ఞలు, ఇవన్నీ చూపుతారు. హంతకుడుకూడా చాలా తెలివైనవాడూ, ధైర్యంకల వాడూ అయివుంటాడు కాదండీ—అంగుకని వాడి ధైర్య సాహసాలు వర్తిస్తారు. ఒక్కోహంతకుడు వ్రాసే ఆల్టి మేటమ్సు (ultimatums) మాస్తే స్తంభించిపోవలసిందే. కొంతమంది కర్తలు హంతకుడి పాత్ర బాగా పోషించడానికి కాబోలు వంతవంత వుత్తరాలు ఊ, దూకేం చేస్తారు వాడిచేత. హంతకుడు చేసే పనుల్లోను, ఎత్తు గడల్లోను అవపడా లంటాను ఆతని దేహబలంగాని బుద్ధి బలంగాని—వుత్తరాల్లో యేమీ వుండును వుత్త గొడ్డు అరుపులు దిప్పు. ఆతను చేసే కార్యాల విచిత్రతలోనూ గూఢత్వములోనూ కర్తయొక్క యోచనలం లేలేది. అలాగే ఆవిచిత్రకార్యాలని భేదించడానికి చేసే శాస్త్రీయమైన పరిశోధన (scientific investigation) కూడా కర్తయొక్క aptitude తెలియజేస్తుంది.

పైవిషయాలన్నీ ఆలా వుంటే మరికొన్ని సంగతులు చూడాలి. కొన్ని నవలారాజముల్లో హంతకుడి చాకచక్యముకన్న, పల్లేదారు పనితనముకన్న, గ్రంథకర్తగారి ignorance బయటపడ్తుంటుంది ఎక్కువ. ఒకనవలకారుడు బొంబాయిపట్టణం రంగస్థలంగా తీసుకుని ఏవో చెప్పుకొస్తూ, ఆయిట్టుని 'అర్ధరాత్రి—అందులో అమావాస్య: కళ్లు పొడుచుకున్నా అవపడడం లేదు (కళ్లు పొడుచుకుంటే ఆసలు అవపడ దనుకొండి, అదివాగ్రీతి). వీధిఅంతా గాఢాంధకారమయం—నిశ్శబ్దం' అని అప్పుడు హంతకు డాదారిని పోతున్నా డవో మరేదో చెబుతాడు. కాని బొంబాయిపట్టణ మేమిటి, వీధి గాఢాంధకార మేమిటి! ప్రతివీధిలోను సాధారణంగా తెల్లవాడూ విద్యుద్దీపాలుంటాయే, అందులో అమావాస్య కర్తన్నట్టు, పట్టపగలల్లే వుంటాయి బబార్లు,

ఇదేం కర్కం యిట్లాంటాడు! కొంతమంది యీలాపా లాస్తాయనే తాము బాగా యెరిగిన పల్లెటూళ్లు రంగస్థలాలుగా చేసుకుంటారు. కాని ఓవిషయం చెప్పాలిసి వెస్తుంది. హత్యలు మొదలైన దురాచారాలు ఎక్కువగా క్రిక్కిరిసివుండే పెద్దపట్టణాల్లో జరుగుతాయి. అక్కడ ఖాసీలు జరిగినాయంటే తగుకారణాలుంటాయి. వీలా వుంటుంది. బాగా తెలిసి ఆరికేరిన (చదువుకున్నవారుమాడారు) ఖాసీదాదూ వుంటారు. కాబట్టి రంగస్థలాలు ఏర్పరచడంలో కొంచెం సబబుగా పోతుండాలి. కొందరు పెద్దపట్టణాలు రంగస్థలంగా తీసుకున్నా వర్తనప్రియులు, అలంకారప్రియులు కావటంచేత, ఏ బొంబాయిలో లంకించుకుని అక్కడ ప్రకృతివర్తనలు మొదలు పెడతారు. ప్రకృతివర్తనలు చేత కానివారు కొందరు అచ్చగా తమకు నిరూపకనవలల్లోనే స్పెషల్ యాప్టిట్యూడు (special aptitude) ఉన్నట్టు భూతగృహాలు, పాత కగర్నాలు పాడిలేట్టు వర్తిస్తారు. వాటిలో వారి చిత్తము వచ్చినన్ని సోపానాలు, రాజమార్గాలు, దొంగఅలమారులు, బొత్తాములు, అనేకరకాలమరలు—గోడలు గోడలు లేదిపోతవి ఆ మరలతోటి—ఇవన్నీ శాంక్ష కొచ్చేస్తారు. మరి అసంగతంగాను, అశక్యంగాను వుండే యీలాటి పాతాళగృహాలు కట్టేసి మన్ని చిన్నపిల్లలను జడిపించినట్టు జడిపించకపోలే, సహజమైన సంగతులనే చెప్పనూడదా అంటాను. నాలుగు గనిగోతులు తప్పుకోవాలంటే గవర్న మెంటువారికి కంకణత మవుతుండే, వేలకునేలు జనాన్ని పెట్టి పగలురాత్రి పనిచేయించినా — యీ చోరబహద్రులు యిరుగుకు పొరుగుకు తెలీకుండా భూగర్భంలో ఓచిన్న ప్రపంచాన్ని కట్టిస్తారే, వీరి శక్తి దొరతనంవారికి తెలిస్తే 'చోరబహద్ర్' తీసేసి 'రావుబహద్ర్' యిస్తారన్నమాటేగా.

ఇట్లాంటి అసందర్భాలన్నీ చదువరులకు తెలుస్తూనేవుంటాయి. వచ్చిన చిక్కిమంటే అప్పుడప్పుడు గ్రంథకర్తలు ఫిలిముస్ (films) లో కథలు తీసేస్తూంటారు నవలల్లో. హంతకుడు మేడలమీదినుంచి మేడలమీదికి గుభికిగుభికి చూకేస్తాడు — అరుగులమీది

నింది చూకినట్టు; పున్నవా డున్నట్టు అదృశ్యమై పోతాడు: ఇంకా యెన్నో గారడీవిద్యలు జరుగుతాయి. ఇవన్నీ ఫిలిమ్ లో చూడడానికి వినోదంగానే వుంటుంది, అక్కడ దృశ్యంకోసం పాటుపడతారు కాబట్టి. కాని నవలల్లో అల్లా ఫిలిమ్ చూపిస్తే ఎల్లాగా—ఫిలింకం పెనీవారికోసం వ్రాసింది కాదుగా. నవలల్లో ఫిక్షన్ (fiction) వుండొద్దా అంటారేమో. ఫిక్షన్ అంటే జరగని సంగతుల్ని కల్పించి చెప్పటం—అంటే కా, నవలల్లో వ్రాసేవన్నీ జరుగుతాయా మనకోసమని. అయితే జరగని సంగతులని చెప్పటం అంటే అవి జరక్కపోయినా జరగటానికి వీలుండేట్టు చెప్పాలి. ఈ ప్రపంచంలో యిదివరకెన్నడు జరగనివి, యింకా ముందెన్నడు జరగనేరనివి అనికాదు ఫిక్షన్ అంటే. అందుకోసమని, చారిత్రామణి వున్నాడే, ఆతను చేసే ప్రతిదాంట్లోనూ సాధ్యత (possibility) వుండాలి. ఫిలిం కథలు మనము ప్లాటుకి తీసుకున్నా అందులో వైరు వర్క్ సంబంధం, గారడీసంబంధం పనులన్నీ తీసేసి నరుస మార్పుకుని వ్రాసుకోవాలి నీవమ్మంది—నవలల్లో కథనరుస చేరుగా వుంటుంది గనుక. తర్వాత, నవలల్లో ప్లాటుకి యివల్యూషన్ (evolution) వుండాలి. అంటే ఒకవిధమైన క్రమం వుండాలి. కథలో ప్రతిభాగానికి పరస్పరసంబంధం వుండాలి. వీటిని బట్టి తక్కినవి జరుగుతూండాలి. ఇప్పుడు చూడండి, ఒకసంగతి జరిగిందంటే అది యాయావిధంగా జరిగిందని యెప్పటికైనా పుస్తకం అయ్యేలోపల తెలియాలి—చూరికే జరిగిందనుకోండి అంటేకాదు. పట్టేదారు వేషం మార్చి హంతకుడిలో పనిచేసేవాడిలాగ నాలుగునెల్లున్నాడంటే కాదు, ఎల్లా వేషం మార్చాడో, హంతకుడు కనుక్కోకుండా నాలుగునెల్లుండడానికి వీరెల్లా కలిగిందో చెప్పాలి. తర్వాత, ప్రతివిషయం సహేతుకం (reasonable)గా వుండాలి, హత్య ఎందుకు చేశాడంటే వాడు హంతకుడు కాబట్టి, హత్య చెయ్యగలడు కాబట్టి, చేశాడంటే లాభం లేదు. ఫిలింకథకు నవలకు ఇక్కడే భేషం అవపడుతుంది. నవలలో ప్రతిసంగతీ సమర్థి

చాలి, ఫిలింలో అట్టి లుండదు ఏసంగతి చేసినా, అదేం అని ఎవరినీ అడుగుతాం.

కాబట్టి మన మిప్పుడు మార్పుకోవలసిన అభిప్రాయ మేమంటే, ఈ నవల అనే గ్రంథానికి మనము వాచ్యయంలో గొప్పస్థానము సంపాదించలేకపోయినా దాని విలువ దాని కుంచాలి—కేవలం వినోదానికి, అమ్ముడుపోవటానికి ఏర్పడ్డ వస్తువల్లే వుంచబడదు—రైల్వేలిటరేచర్ (railway literature) లో పుస్తకాల మల్లే. నిరూపకనవల లయినంతమాత్రాన ఏవిధమయిన నియమాలు—సాహిత్యసంబంధంగాని, కళాసంబంధంగాని—అవసరం లేదనుకోటం తప్పు. ఇప్పుడు ఆంగ్లంలో నాటకాలు గాని, నవలలు గాని చూడండి: ఏవో కొన్ని సాహిత్యనియమాలు గాని, కళానియమాలు గాని (literary principles or art principles) అనుకరిస్తాయి. అంచేత నాటికి సారస్వతంగా కొంతవిలువ వుంటుంది. ఒక రొమాన్సు (Romance) వుంటుంది అనుకోండి; అందులో ప్రేమయొక్క పుట్టుక, దాని తత్వము, దానిమానసికవృద్ధి (psychological development), దానిపరిణామము అన్నీ కథలోపాటు చూపేస్తారు. కథ నిమిత్తమాత్రంగా వుంటుంది. నియమానుసారంగా ప్రేమ అనే చిత్రవృత్తికి సైంటిఫిక్ స్టడీ (scientific study) యివ్వడం ముఖ్యోద్దేశము. అల్లాగే మన నవలలకుమాడా కొన్ని నియమాలను అనుసరించి పోతూ ఒకవిధమైన లిటరరీనాల్యా (literary value) తీసుకురావచ్చు. సారస్వతంగా విలువతీసుకురావటం అంటే నవలను శబ్దాలంకారమాడామణిమల్లే తయారు చేయటం కాదు. నవలల్లో భాషాగాంభీర్యం అంత పాటింపదగ్గ విషయం కాదు; మీదుమిక్కిలి తగ్గించేయాలిసిన విషయం.

నవలకి ప్రథమంలో కథవిలువ (story value) వుండాలి—అంటే కథఅల్లికలో కొంత ఆర్దు చూకించాలి. నిరూపకనవలలో కథఅల్లికలేక ప్లాటు అనేది ముఖ్యంకం. ప్లాటులో ఒకవిధమైన క్రమాభివృద్ధి (Orderly development) వుండాలి. కాని చేక్కే

విషయాలు గూఢంగాను చిక్కుగాను ఉన్నా, అసం గతంగాను విరుద్ధంగాను వుండకూడదు. తర్వాత నవలల్లో పాత్రపోషణ అనవసరం కాదు. ఇంగ్లీ షునవలల్లో చూడండి క్యారక్టర్ డెవలప్ మెంటు (character development) అంటే యెంత ప్రాధాన్య మిస్తారో. పరీక్షల్లో కూడా క్యారక్టర్ స్కెచ్ కొళ్ళను తప్పుకున్నదా మరి. మననిరూపకనవలల్లో ఈఅంశం బాగా గమనించదు. కొన్ని నవలల్లో క్యారక్టర్ స్కెచ్ ను సుప్రాగా వుండవు. మరోసంగ తేమంటే, నిరూపకనవలల్లో, కథలో యీవెంటు (events) చదివేవాడికి ఏవరసగా చెప్పాలో తెలియాలి. ఇదికూడా ఒక ఆర్ట్. కథలో చివరదాకా ఓవిధమైన మిస్టరీ (mystery) వుంచుకూతుండాలి. సంగతులన్నీ ఎప్పటికప్పుడు బేబాకీగా చెప్పక్కరలేదు.

ఈనవలల్లో ఒకహాత్యలకే తప్ప మరికేటికి అవకాశంలే దనుకోటం తప్పు: గంభీర కర్తవ్యంలోనే సాంఘికవిషయాలనుగురించి ఏదైనా ప్రస్తావన చెయ్యవచ్చు; నూతనఅభిప్రాయా లేమన్నా వుంటే వ్రాసి మన్ని ప్రబోధించవచ్చు,—తప్పు కాదు. కాబట్టి నిరూపకనవలనుకూడా తయారుచేసేవిధంలో చేస్తే కొంతవిలువ

ఉండకపోదు. నవలకు విలువెందుకు అంటారా? రూపాయి అణాలు పైసల విలువ వున్నప్పుడు పుస్తకం లోపల విషయాని కేం విలువక్కణ్ణమా. నవలలు కరెంటు లిటరేచర్ (current literature) అనే భాగంలోకి వస్తాయి. ఏరాష్ట్రం వారి విజ్ఞానమున్నా కొలవాలంటే వారి వాఙ్మయ స్థితిగతులేగా మనము చూచేది. కాబట్టి ఆంధ్రరాష్ట్ర విజ్ఞానానికి నేరు రేవాలంటే ఆంధ్రలోకంలోకి మంచి పుస్తకాలు పంపటం మన విధి అంటాను. ఇంతో ఎందుకు చెప్పాలిసినస్తున్నదంటే, ఆంధ్రంలో యిప్పుడు వచ్చేనిరూపక నవలలు ప్లాట్ ఫారాలమీద అమ్ముబడేవి, కేవలం అందుకే తయారుకాబడ్డట్టు కనుపిస్తున్నాయి. ‘రాజమండ్రీరవ్య’, ‘గుంటూరుగుంట’, ‘తెనాలి తమాషాలు’ అనే పుస్తకాల లెవెలులో నిరూపకనవలలని ఉంచడం భావ్యంగా లేదనుకుంటాను. అందువల్ల యీ గాఫ్ బయల్దేరాలిసినవచ్చింది. ముందు కాబోవురచయితలన్నా కొంచెం ఉన్న తాళయాలతోటి బయల్దేరి యీ నిరూపకనవల అనే వస్తువుకి విలువ యిప్పిస్తారేమో అని నా ఆశ.

నటకునకు

యం. యం. వేంకటాచార్యులుగారు, బి. ఏ.

క్రమము గంఠము వెల్వడ్ మదిని భీకంపంబులం బోవిది
ల్పి, రహి. స్వప్నముగా, నభావముగ నోలిక, శబ్దముల్ సెప్పచుక,
స్వరయుక్తంబుగ సుతి సాహితీకి మేల్సంగీతముం గూర్చి, మా
ధురి చేఁపించుచు నాట్యమాడినఁగదా తోచుక మహానందముల్.

వ్యాకరణములును, ఛందస్సులును, అలంకారగ్రంథములును భాషలోని యందములను గ్రహించి యానందించు రసికులును, రమణీయకావ్యస్రవ్య లగు కవులును భూమిపై బయలుదేలుట కేర్పడినవి.

తమనాటి కేర్పడిన భాషాప్రపంచమునఁ దాము గుర్తించిన యందములకు గుర్తులు చూపిన నట్టిగుర్తులు గమనించి రాఁ బోవు చదువరులు తాము పొందిన యానందమును జూఱఁగొనుచు రనియు, భవిష్యత్కవు లాలక్షణములు గల్గఁ గల్గుము లల్లి యయ్యందముల నాచంద్రార్కముగ నిప్పఁగల రనియుఁ దలంచి లోకసంగ్రహపరు లగు లక్షణగ్రంథకర్తలు గ్రంథరచనకుఁ గడఁగియుండిరి.

అభ్యాస మేపనిలో బలపడినను నరునకు రుచి గల్గించి దాని నాతఁడు వీడఁ జాలనట్లు చేయును. కొన్ని తరములనుండి యలవాటు పడిన యాచారములను విడిపింపఁ జేయు సంస్కారప్రియు లొనర్చు భగీరథప్రయత్నములే దీనికిఁ దార్కాణ. కావ్యపరిశీలనాభ్యాసము కూడఁ గావ్యములలోఁ జదువరులకు రుచి గలిగించును. ఆరుచి పరిఃక్యమై రసాస్వాదమని చెప్పఁబడును. ఇట్లు రసికతకుఁ గారణమైన సుకావ్యవ్యాసంగము స్వయంకృషిరూపముగ నుంటకంటె, నిరంతరకృషి నల్ప సాహితీపరి

ణతిం గాంచియున్న ప్రాచీనగ్రంథకర్తలు చూపిన మార్గమున వారి యనుభవములఁ జేయుఁతగఁ జేసికొనుచుఁ జమత్కారముల ననుసంధానము నేయు రూపమున మాత్రిన మేలుకదా! చదువరులకు సుకుమారమతుల కట్లు చేయుఁతలై మార్గదర్శిత నవలంబించు చుండునవి లక్షణగ్రంథములు. ఇట్లనుటచే నత్కావ్యాధానుసంధానమునకును, విభావాదులనుకావ్యులకు మాత్రమే సంబంధించినవి కాక సహృదయులకు సాధారణము లగుటకును, హృదయసంవాదముతోడి రసాస్వాదమునకును లక్షణగ్రంథములును నహాకారులై, లక్ష్య ప్రబంధసామగ్రితో పాటు, మతొక విషయము నెఱుఁగఁజాలని తన్మయతను నరసుల కొనఁ గూర్చు ననిన ట్లయ్యుచి.

కాని యొకటి చెప్పవలసియున్నది. లక్షణగ్రంథములు లక్ష్యముల వ్యాసంగమునకును, బరిశీలనమునకును దారి చూపునవిగ నుండువలెను గాని లక్షణస్వరూప శోధనము నతివ్యాప్త్య వ్యాప్తివిచారణలతోఁ జేయుట నెడి పూర్వాంగములను విస్తరము నేయుటచే లక్ష్యచమత్కృతులగుట నెడి రసికగమ్యమగు కావ్యానుసంధానఫలముదాఁక పోఁజాలక విసుపు గనువారి నిగఁ జదువరులఁ జేయునవిగ నుండు గూడదు. ఫలమగు రసచర్వణకు నత్కావ్యాధానుసం

ధానమును, దానికి లక్షణగ్రంథముల దిక్పరిచి దర్శనమును సాధనములు కాన సాధ్యమయినంత లాభమును లక్షణగ్రంథములకుఁ గావలసినది. అతివ్యాప్తి, అవ్యాప్తి మున్నగు దోషముల దూషితము గాని శుద్ధస్వరూపము లక్ష్యముల నెల్లప్పుడును బరిశీలించుచుండుటచేఁ బరిశీలకులకు స్వరశ్రుతిలయాదులు సంగీతము పాడనేర్చినవాని యాత్మకు గోచరమయినట్లు గోచరించు. దోషసంస్కర్ష మొక్కిరియింపలేనట్లు మాటలు లక్షణములకు గుమరనక్కఱలేదు. బొచ్చిదిబట్టి తెలిసికొనెడి కొన్ని విశేషములను మాటలతోనే చెప్పవలెననుకొనుటచేఁ గొంత లక్షణపరిష్కార బాహుళ్యము పొడమెడి. ఎన్ని కొండం గల దనిన, సంయోగ సంబంధముతోడనే యుండునని యాచింతింబట్టి శ్రోత తెలిసికొనఁగలడు. సమవాచాసంబంధముతో నుండునని శ్రోత తెలిసికొనునోయని సంయోగముతో వహి కొండం గలఁ డనవలసి యుండదు. అదిగాక, భేదములు విడఁచిన కొలఁది పెరుగును. ఈ పెరుగుట విడఁచియు వారి పరిశీలనబలమునుబట్టి యుండును. తా నెక్కువకాలము పరిశ్రమము నల్పి నేకరించిన భేదపరిష్కారప్రపంచమునెల్ల నొక్కమాటగఁ జిన్నతరగతి విద్యార్థుల కందిచ్చి వారి కద్భుతము గల్గించుట విమర్శకునకుఁ బరోపకారరసికత గాఁబడదు. తన ప్రాధి నెక్కువగ బడాయికిఁ జూపి తనగ్రంథమున కధికారులొ వారి కైమోడ్పు లందవలె ననుకొనుట గ్రంథకర్తల స్వార్థపరత. ఏ పెద్దభేదముల నెఱింగి

నంత, పరిశీలనము హెచ్చినకొలఁది సవాంతర భేదములను విద్యార్థి తనవలెనే కనిపెట్టఁగలఁ డో, ఆ మహాభేదములను మాత్రము తాను ప్రతిపాదించి, మిగిలిన యవాంతరభేదములను తన ప్రతిభతో విద్యార్థి యుల్లేఖింపఁగల స్వతంత్రుఁ డగునట్లు మార్గదర్శి యగుట లక్షణగ్రంథకర్తకు విధి. స్వసాంశిత్యప్రకటనమును బ్రధానముగఁ జూచుకొక, చదువరులకు బరిశీలనస్వాంత్ర్యమును గటాక్షించుమార్గములు చూపుటకన్న లక్షణకర్తకు ముఖ్యకృత్యము లేదు.

“తే చాచార్యాః వికల్ప్యంతే

క స్తాకా కారేన్నీయన పత్యతి,

కింతు బీజా వికల్పనాం

పూర్వాచారైః ప్రదర్శితమ్,

తదేవ పరిసంస్కర్తు

మయ మస్మత్పరిశ్రమః.”

అను శ్లోకములతో దండి లక్షణగ్రంథముల కుండవలసిన పరిమితత్వము నిర్ణయించెను. ఇట్టి లక్షణగ్రంథసాహ్యముతోఁ గావ్యనాట కానుసంధానమును దన్మయబుద్ధితోఁ జేసిన యార్ద్రాహృదయుఁడు నరనకవి గాని రసజ్ఞుఁ డగు వ్యాఖ్యాత గాని కాఁగలడు.

“త దస్తతంద్రై రనిశం నరస్వతీ

శ్రమా దుపాస్యా ఖలు కీర్తి మీపుభిః,

కృతే కవిశ్వేపి జనాః కృతశ్రమాః

విదగ్ధగోష్ఠీషు విహర్తు మీశతే.” అనిదండి,

ఇదిగాక ప్రాచీనవాఙ్మయములోని యందములఁ జూపుటన దశరూపములోఁబంచసంఘలయంగములుసూపినట్లు. ఇక్కడ 'తూ' డిండవలెను. ఇక్కడ 'చా' డిండవలయును. కాళిదాసుఁడు శాకుంతలము మొదట స్రగ్ధరరచించెను గావున నంద అవృత్తయతోనే ప్రారంభింపవలెను—అని యిట్లుగ్రంథప్రణాళికల నెల్లఁ జూపమొదలిడిన విద్యార్థుల లేక చదువరుల స్వాతంత్ర్యమునకుఁ గరావలంబ మొనఁగమియే కాక వారికాళ్లకు బందాలు వేసినట్లగును.

ప్రతిభ యనునది కొంద అదృష్టవంతుల కలవడు బుద్ధిధర్మము. ఒక్కకాలమున నవి కాని,యొక్కచోట నవికాని దానిని నియమించి నిరూపింపలేము. పూర్వలే ప్రతిభాశాలులు, ఇప్పుడట్టివారు పుట్టరు—అనుకొనుట పొరపాటు.

“పురాణ మిత్యేవ న సాధు సర్వం,
నచాపి కావ్యం నవమి త్యవద్యమ్.”
అని కాళిదాసకవి.

ఇప్పటి ప్రతిభాశాలులు వెనుకటివారు గిరిగీచిన చోటనే తమ కుూహప్రవాహముల సంపులతోఁ బాటుదలచేసిన నవనాగరిక దేశములలో నెల్లడంబోలెఁ గ్రొత్తమొలకలు వాఙ్మయారామమునఁ బొడగట్టవు. బహుచ్చిష్టమై ధూళిధూసరితమగు ప్రాంతపాకముల రసమే మన కాచంద్రతారార్కముగ నాస్వాద్యము కాఁగలదు. సృష్టిపరిణామస్వాభావిక

ములైన బహువిధైశ్వర్యలిలాసలాభములకు మనమును మనజాతియు వెలియుదుము.

కవిబ్రహ్మ యెపుడు స్వతంత్రుఁడు కాఁడో అపుడే నూత్నశిల్పములకు జాతియొక్క మెదడు వెలియును. నవీనరహస్యములను కల్పనాప్రపంచముద్వారా వాఙ్మయప్రణాళికలలోఁ బ్రవహింపఁజేయు సుకవుఁ సందేశము లుగ్గుఁ బాలుగ నేజాతికి జీర్ణమగుచుండునో వారిదే యభ్యుదయము, వారిదే స్వాతంత్ర్యము, వారిదే విజయము.

కాన లక్షణగ్రంథములు పూర్వుల పోకడలనెల్ల నేకరుపుపెట్టి కవుల యవకాశ మపహరించునవి కాక మార్గదర్శకములై కావలెను.

ఒక దృష్టాంతము: మహాకావ్యములలోఁ బదునెనిమిది వర్ణనములు కానవలెనని దండి ౭ వ శతాబ్దములోఁ జెప్పె. ఆ పదునెనిమిది పదార్థములకన్న రమణీయములైన విప్లవేషి మనకన్నుల కగపడుట లేదు? విద్యుద్దీపము లేనా, వాయు విమానములేనా, తెల్లగ్రాఫు లేనా, రైల్వేనా, ఫ్యాక్టరీలేనా, ఎన్నో అతివిచిత్రములైనవి మనకుఁ గన్పట్టుచున్నవి. ఈయందములెల్ల వదలుకొని దిక్కుమాలిన మధుపానజలక్రీడాదివర్ణనలతో మనము గాలక్షేపము చేయవలె ననుట యెట్టిన్యాయము? ఇది యార్ద్రాహృదయుఁడగు స్వతంత్రకవి కెంతటి కష్టము?

ఒక్కొక్కప్పుడొక్కొక్కదేశమున నొక్కొక్కభావమున కుద్రేకము గల్గియుండును.

అప్పు డాయుదేక మార్ద్రహృదయుల హృద
యప్రణాళికలనుండి యబుకుచుండు. అట్టిసహజ
కవితాప్రవాహమే జనుల నాకర్షింపు. కావు
ననే యిప్పుడు స్వదేశాభిమానవాయుపూరిత
మగు నాంధ్ర దేశమున

“పాడైన పెనుకోటగోడల దీర్ఘని
ద్రలు వోపు కాకత్తిసాధవంబు
నిండాఁ బలు నఖండగోదావరి
డాఁగిన చాళుక్యనాగరికత
తనగీతి యటవజాతిని పాఠకులనుగా
దిద్ది వర్ధిల్లిన తెలుఁగువాణి—”

అను నిట్టి పాఠకలను,

“నాయకురాలి మాయకద

నంబున మాపలనాటి పౌరుష

శ్రీయదుగంటె, గడ్డి మొలి

చె్ బులిచారల గద్దెమీద ”

అను నిట్టి రచనలును వినువారి కింపు
నింపెడిని. శబ్దార్థములయందములను జెప్పటకు
గుణములనియు, వృత్తులనియు, రీతులనియు,
నలంకారములనియున్నిటివేఱువేఱు సంఖ్యల
తోడను, వేఱువేఱు స్వరూపపరిష్కారముల
తోడను సంస్కృతలక్షణగ్రంథకర్తలు వివరించి
గ్రంథములను బెంచిరి. వీనిని సంగ్రహముగఁజెప్పి
దిక్ప్రదర్శనముగావించినఁజాలును. అందమును
గనిపెట్టెడి వైపుణ్యములవడిన కవికయ్యైవిషయ
ములు స్వయముగఁ బాడకట్టు. అట్టి ప్రతిభ
లేనినాఁ డీలక్షణశ్లోకము లెల్లవృథలు. మాన
సికభావము లెల్ల స్థాయిభావములును, నంచారి

భావములు నని చెప్పి యనుభావసాత్వికభావ
ములను వ్యంజకచేష్టాదు లనిన, భావము లూ
హకు రాఁగలవు. సాహిత్యదర్పణాదుల వ్యభి
చారిభావాలకును, హావభావాదులకును బ్రత్యే
క మొక్కొక్కదానికొక్కొక్క లక్షణమును,
ఒక్కొక్కటో రెండురెండు లక్ష్యములును
ఇచ్చి గ్రంథము పెంచినంత నాకపులు వ్రాసి
నట్లే యాభావముల నితరుఁడు చిత్రింపఁగ
లఁడా? చిత్రించినను ఆప్రాత శిల్పములేమన
కెందుకు? పారి కేమెద డాకల్పనల ననుగ్ర
హించెనో ఆమెదడు మనకును గలదుకదా!

“ఆకీట మాకైటభవై రితుల్య

ఇష్టార్థలాభా త్కృతకృత్యభావః.”

అని శ్రీ హర్షమహాకవి చెప్పినట్లు, పూర్వ
సంస్కారము ననుసరించి యొక్కొక్కని కొ
క్కొక్కదానితోఁ బ్రీతియుండును. కావ్యనాట
కాదులలోన నట్లే కొందఱు రఁజిల్లువా రుం
దురు. వాఁకిఁ గావ్యధానుసంధానమున నా
నంద మపరిమితముగ, బ్రహ్మనందము మాది
రిగ, నితరవిషయముల నెల్ల మఱచునట్లు, గలు
గుటను జూచి అదియేల యెల్లు కల్గునని పరిశీ
లకు లాలోచించి సాధారణీభావము, చర్వణ
మొదలైనవాని మూలమునఁ గల్గుననియు, నా
సాధారణీభావము భావన యనెడి శబ్దములపని
వలనఁ గల్గుననియుకొందఱును, కావ్యనాటకాది
గుణాలంకారాదివైచిత్ర్యముచే గలుగు నని
యభినవగుప్తపాదాచార్యప్రభృతులును రసో
త్పత్తిని గుదిర్చిరి. సాధారణ్య మనఁగా

శకుంతల దుష్కర్మమునకు భోగ్యమైనను జూచు వానికి ప్రీతమాత్రముగాఁ దోచి భోగ్యగాఁ గన్పట్టి యానంద మొనఁగుట. ముదుసలివారి కిది కర్మజడులకును శృంగారానందము గల్గదు గాన ఇప్పటి వాసన రజాస్వాదమున కావశ్యక మనియు, జాతులకుఁగూడఁ గొందఱకు రసానుభావ ముండదు గాన పూర్వవాసన వలయు ననియు సాహిత్యదర్శణకర్త చెప్పె.

ఆనందవిషయకసంవిత్తు, లేక సంవిద్విషయానందము రసము. ఇది బ్రహ్మానంద సహోదరము. అని యెన్నిమాటలు చెప్పినను ఆనందముకన్న మఱొకటి రస మనుచి కన్పట్టదు. ఇది యిష్టార్థలాభమం దెల్లడలఁ గలదు. ఈ కావ్యముల యానందమును గూర్చి మాత్ర మిది యతొకకమని, బ్రహ్మానందసమమని యుక్తిశాలులు పెక్కు విమర్శములు శాస్త్రీయముగ వ్రాసియుండిరి. ప్రతిభాశాలి చేతి కేది వచ్చిన నదియిట్లే పెంపుగనునేమో, డబ్బున్నవాని పుస్తకాలు తొందర తొందరగ నచ్చువడినట్లు. ఈ రసమునగూర్చి యుత్పత్తివాదులు, అనుమితివాదులు, భుక్తివాదులు, వ్యక్తివాదులు నిన్ని తెగలు పరీక్షకు నేర్పడిరి. ఆహా! ఊహాపాహాశక్తి యొతకు లేదు? లక్షణగ్రంథముల గట్టిగ వల్లించినవాఁడు తన కబ్బమున రసము చిప్పిలఁజేయఁగలఁడా? అట్లు సేత యనుభవదూరముగ నున్నది. ఏ లక్షణముల నెఱుంగనివాని వాణి రమణీయ మగుటయు, శాస్త్రజ్ఞుల వాణి నీరసముగ నుంటయు

గానవచ్చెడివి. కాన సరసకవితకుఁ బూర్వ సంస్కార మపేక్షణీయముగఁ దోచెడి.

“నై సర్గికిచ ప్రతిభా

శ్రుతంచ బహునిర్మలమ్,

అమందశ్చాభియోగోఽస్యాః

కారణం కావ్యసంపదః.”

ఇందు మొదటఁ బ్రతిభను జెప్పు దండికిని బై యభిప్రాయ మిట్టమనిపించు.

అలంకారము లగ్ని పురాణకాలమునుండి నేటిదాఁక సంఖ్యతోఁజెరుఁగుచున్నను చమత్కృతిజనకత్వమును గుర్తించుశక్తి చదువరుల కలవడట ముఖ్యము. అది లేననాఁడు వైద్యశ్లోకములలోని దృష్టాంతములు నలంకారములు కావలసివచ్చును. చమత్కృతిగ్రహణదక్షులకు నలంకారవిశేషనామము లెఱుంగ మిచే నయ్యెడి లోపము కన్పట్టదు. ఇంగ్లీషులో నిన్ని యలంకారనామములు లేకున్నను అయ్యెఱులంకారములు లేవా? వాని చమత్కారములు వారికి లభించుట లేదా? అట్లే చమత్కృతు లగుట పురుషార్థము.

అట్టి చమత్కృతియోగ్యతయే సరస కావ్య నిర్మాణమునకును, కావ్యసారస్యసంగ్రహ చాతురికిని బ్రబల హేతువు. అస్వయవ్యతిరేకములచే నట్టి కార్యకారణభావము నిరూపింప శక్యముగ నున్నది.

కాలభేదమున రుచులు మారును. వాల్మీకి మున్నగువారి దీర్ఘవర్ణనలు మన కిప్పుడు

నచ్చును. పింగళిసూరనాదులు గొప్పగాఁ జెప్ప
కొనిన శ్లేషరచనల నిష్ప డినడించుచున్నారు.
సూరన ఎట్లు చెప్పెనో చూడుడు :

“నా, నామహితప్రబంధరచ
నాఘనవిశ్రుతిసీకుఁ గల్గుటక
నామది దద్వయార్థకృతి
నైపుణియుం గలదంచు నెన్నెదన్.”

కాన చమత్కృతి ప్రధానముగఁ జూచు
కొనవలెను. దానివలన నెప్పు డెయ్యవి చమ
త్కారహేతువులో వానిని కవి పాటింప
వలెను. అంతయు కాని చమత్కారదృష్టిని
విడనాడి, పూర్వుల పోకడ లన్నియు నప్పటి
లాక్షణికులచేఁ బేర్లు పెట్టఁబడినవి యలంకా
రములని మనరచనలలోఁ బ్రవేశపెట్టఁబడిన
నవనాగరికలోక మిద్దాని నీనడించుట తప్పా?

బ స వ పు రాణ ము వెం 2-8-0

గ్రంథకర్త:—పాల్కురికి సోమనాథకవి

పరిష్కర్త:— వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

పండ్రిండవ శతాబ్దమున వెలసిన శైవమతప్రతిపాదకమగు ద్విపదకావ్యము. ఇందు శైవ
మతోద్ధారకు డగు బసవేశ్వరునియు, తత్పూర్వులు, తత్సమకాలీనులు నగు శివభక్తులయు
చరిత్రములను సరసముగను, పాఠకులు మనసుకరగి తన్మయులగునట్లుగను కవి వర్ణించినాడు.
గ్రంథమున మృదుమధురము లగు జానుదెనుగు పలుకుల జాలువార్చి రచనమున ముద్దులు
గురిపించినాడు. గ్రంథము భిన్న భిన్న మండలములకు జెందిన పెక్కు తాళపత్రమాత్మకలతో
నరిచూచి పరిష్కరింపబడినది. పాఠాంతరములు సూచింపబడినవి. పరిష్కర్త రచించిన
అమూల్యమగు పీఠిక (129 పుటలు) ఇందుగలదు. ఆకాలపు టపూర్వసారస్వతచారిత్రకవిశేష
ముల లెక్కకు మిక్కిలిగ నందు పరిష్కర్త యేర్చికూర్చినారు. విద్యార్థిలోకమునకు, ఆధునిక
కవికుమారులకు నిది యత్యంతోపకారకము.

మేనేజరు: ఆంధ్రగ్రంథమాల, నెం. 7, తంబుశెట్టిపేథి, జి. టి. మద్రాసు.

పదునేనవశతాబ్దమందలి వాఙ్మయము యన్. శ్రీకంఠశాస్త్రిగారు, యం.పి.

(భారతి విభవ వైకాళిసంఘిక తరువాయి)

తృతీయఘట్టము (౧౮౪౬-౧౮౪౭)

ఇప్పుడి దేవరాయని యనంతరము సాహిత్యలక్ష్మి రాజ్యలక్ష్మి ననుసరించి కింది త్కళాపీఠ మైనది. ప్రతాపదేవరాయని భూదండభిఘాతమునకు భీతిల్లిన బహమనీ గజపతిరాజులు ఆ ప్రతాపసూర్యుఁ డస్తమించిన ఊణమున సంధకారమట్లు విజయనగరము నాక్రమింప ప్రయత్నము చేయుచుండిరిని చారిత్రకగ్రంథములనుండి తెలియవచ్చుచున్నది. గంగాదాసుని ప్రతాపవిలాసము “తదాకర్ణ్య దక్షిణసురత్రాణేన గజపతినాచ విజయనగర మావృత్య సితం గిరికం దతా ద్విజయనగరతః శ్రీమల్లికార్జునరాజో బహిర్నిర్గత్య హయపతి గజపతి సైన్య మశేష మజయత్ ” అనుటచే మల్లికార్జునుఁడు సింహాసనారోహణము గావించిన తత్క్షణమే స్థాన సంరక్షణార్థముగా విజయనూత్రకు బయలుదేలుట తటస్థించినది. మల్లికార్జున రాయని రాజ్యభారము అంతర్విరోధుల కుహకవ్యాపారములవలనను, బహిశ్శత్రుల బాధచేతను సుఖముగా నడచినది కాదు. సుమారు క్రీ. శ. ౧౮౭౫-వ వర్షమున విరూపాక్షుఁడు మల్లికార్జునుని స్థానధర్మినిగాఁ జేసి బంధువర్గములఁ జంపి రక్తసావము గావించి సింహాసనారోహణముచేసెను. అయిన నీదుర్మార్గుఁడు బహుకా

లము రాజసుఖము ననుభవింపలేక. సాశ్వతవంశజుఁడైన నరసింహుఁ డీకాలమున జనుల సమాధానమును తన కనుకూల మగునట్లు సన్నాహములుచేసి చక్రవర్తి గావలెనని ప్రయత్నించుచుండెను. ప్రజల అసమాధానమువలనను, నరసింహుఁడు ప్రభువుకు సాయముచేయకపోవుటవలనను బహమనీసుల్తానుఁ డగు అల్లాఉద్దీన్, రెండవమహమ్మద్ షహాదోరలు విజయనగరముపై దాడిచేసిరిని తేలుచున్నది. మహమ్మద్ షహా రాజమృది, కొండవీడు, మాహూరు మొదలయిన పట్టణములను దీసుకొని కంచినికూడ ముట్టడించెనని తెలియుచున్నది.

దేవరాయనికాలమునందే రాజమహేంద్రవరము కొండవీడురాజ్యము రెడ్డిరాజుల చేతినుండి గ్రహింపఁబడి కర్ణాటకరాజ్యమునకు చేర్చబడెను. కపిలేశ్వరగజపతియు విజయనగరచక్రవర్తికి అధీనుఁడై యుండెను. అయితే ఆతని అనంతరము ఈరెండురాజ్యములు కొంతకాలము మహమ్మదీయుల యధీనమై యుండినందున శ్రీ నాథునిస్థానమై యుండిన రెడ్డిరాజులసామ్రాజ్యమును వీడి సాహిత్యశ్రీ పద్మనాయకుల నాశ్రయించెను. నర్సజ్ఞసింగముని ప్రోత్సాహమువలనఁ బ్రవర్ధిల్లిన వాఙ్మయమును చర్చించుటకు మొదలు

మల్లికార్జునవిరూపాక్షుల క్రింద బ్రహ్మాతికి వచ్చినకవుల సాహిత్యసన్నాహములను జూడవలెను.

మల్లికార్జునుడే స్వతః గొప్పకవి, న్యూనిజ్ అనుచరిత్రకారుడు పినరాయుడు బహువిద్యావిశారదుడనియు, అనేకగ్రంథకారుడనియు, అసాధారణజ్యోతిషపాండిత్యముగలవాడనియు వ్రాసియున్నాడు. ఈతని యాజ్ఞానుసారముగా కన్నడమున “జనవశ్య” మను కామశాస్త్రము రచించిన కల్లరసుడు “ధాతీశ దేవస్వపపుత్ర మూరురాయరగండ వైరివృషగజగండభేరుండ యదువంశవనధివిధు” మల్లికార్జునుడని సంబోధించియున్నాడు. ఈకన్నడగ్రంథమునకు మూలము మల్లికార్జునుడు విరచించినది “రతిరత్నప్రదీపిక” యని తోచుచున్నది. గ్రంథాంతమందుగద్యమునందు “ఇతి శ్రీ ప్రాథ దేవరాయ మహారాజ విరచితాయాం రతిరత్నప్రదీపికాయాం” అని యుండుటవలనను, మల్లికార్జునమహారాజుకు ‘ప్రాథ దేవరాయ’, ‘ఇమ్మడిదేవరాయ’ మొదలయిన బిరుదు లుండెనని శాసనములవలనఁ దెలియుటవలనను, మల్లికార్జునుడే ఏతద్గ్రంథకర్తయని నిర్ధరింపవచ్చును. శార్ఙ్గదేవకృత సంగీతరత్నాకరమునకు వ్యాఖ్యానమును వ్రాసిన ప్రాథదేవుని ఆస్థానవిద్వాంసుడైన కల్లయామాత్యుడే “జనవశ్య” గ్రంథకర్తయని కల్లరసుడయి యుండవచ్చును.

మల్లికార్జునరాజుకాలమునందు ఇమ్మడిదేవరాయనిక్రింద ప్రవర్ధిల్లిన పీఠలైవమత ప్రాబల్యము తగ్గుచువచ్చెను. తోంటదసిద్ధలింగ, స్వతంత్రసిద్ధలింగ, గుమ్మళాపురదసిద్ధలింగ, నీలకంఠాచార్య, మల్లికార్జునాది పీఠలైవులు గ్రంథములను రచించిరి. ఇంతవఱకు లైవపీఠలైవమతాభిమానులుగా నుండిన విజయనగరాధీశులు క్రమక్రమముగా వైష్ణవాభిమానులగుచు వచ్చిరి. తుదకు కృష్ణదేవరాయ రామరాయ వేంకటపతిరాయల కాలమున వైష్ణవసంప్రదాయములే ఆచరణమునకు వచ్చెను. గురుపరంపరా ప్రపన్నమృతాది గ్రంథములు విరూపాక్షుడు పితృచర్యాధితుడై నరసింహాచార్యులచే పురాణములు విని వైష్ణవుల డాయెనని తెలుపుచున్నవి.

వ్యాకేన కేన చిద్రాజ్ఞా నిశీధే రాజ్యకాంక్షయా,
విరూపాక్షేణ నిసాతా, సుఖప్రీతిసయే వయమ్,
తేన ప్రాప్తాః స్మృతైశ్చాదం సర్వే సపరివారకాః,
.....

విరూపాక్షప్రతోధిమాకా పీఠలైవమతోఽకినః,
.....

రామభక్తా విరూపాక్షః కృతకృణ్యో మమోదహ.

విరూపాక్షుడు ఘాతుకుడయినను నిరక్షరకుక్షి. కాదని యాతఁడు రచించిన “నారాయణీవిలాస” మను గ్రంథము దెలుపును. ఆ నాటకము ప్రథమాంకమున “యస్య రాజ్ఞీ కర్ణాటతుండీర వోశపాండ్యమండలాధిపతేః సింహాశ్రద్ధీప జయస్తంభస్య మహాదానదీక్షి తస్య సకలకలావిలాసిసీన్ద్రయంవర వరపతేః

కృతిషు నారాయణీవిలాసం నామ నాటకం
ప్రయత్నైః" యనుట వలన, విరూపాక్షుఁడు
నకలకలాకోవిదుఁడై యుండెను.

ఇమ్మడి దేవరాయని కాలమున కొండ
వీడు, రాజమండ్రి, రాచకొండ ఇత్యాదుల రెడ్డి
రాజు లందరు విజయనగరచక్రాధిపత్యమున
కఠీనులై యుండిరని సూచింపఁబడినది. పద్మ
నాయకుఁ డగు సర్వజ్ఞసింగము నాస్థానము
సంస్కృతాంధ్రకవుల కావాసస్థానమై యుం
డెను. సింగముఁడు స్వతః రసార్ణవసుధాకర
మును రచించి సర్వజ్ఞాభిధానమును ధరించి
యుండెను. విజయనగర రాజాశ్రయమును
బొందిన దిండిమవంశీయుఁ డగు రాజనాథకవిని
వాదమునం దోడించిన శ్రీనాథుఁడుకూడ
సర్వజ్ఞుని ఆస్థానమునకు విజయార్థిగాఁ జూపు
మునుపు శారదానుగ్రహమును వేడుకొనెను.
అమరకోశవ్యాఖ్యానమును రచించిన బా
మ్మలకంటి అప్పలాచార్యుఁడు సింగముని పాండి
త్యము నిట్లు స్తోమించియున్నాఁడు:—

కుమారసింగభూషేన లక్ష్మ్యలక్ష్మణశేషా,
శోభితశ్చైవ ముం గ్రంథః కింశోభ్య శ్శోభనాంతరైః.

సింగముని ఆశ్రయమునందే కాళిదాసాది
ప్రభృతుల గ్రంథములకు వ్యాఖ్యానములను
రచించి సంస్కృతసాహిత్యమునకు మహాదుప
కారము నొనరించి మహామహోపాధ్యాయుని
దాంకితుఁ డయిన కోలచల మల్లినాథుఁడు,
నాతనియగ్రజుఁడగు పెద్దభట్టు నుండిరని తెలియు
చున్నది. ప్రపంచమునందు ముఖ్యగ్రంథము

లలో నొకటియని పరిగణింపఁబడిన శాకుంతల
నాటకమునకు ప్రధానమయిన రెండువ్యాఖ్యా
నములు రెడ్డిరాజు లాశ్రయమందే బయలు
దేఱెను. మల్లినాథుని వ్యాఖ్యానములను పరి
శీలించినవారికి అతని పాండిత్యము గోచర
మగును. అతఁడు ఈకాలమున నుపలబ్ధము
లైన వాణిశాస్త్రం, వైద్యశాస్త్రం, జ్యోతిషా
ద్యుద్ధృతిగ్రంథములను తన వ్యాఖ్యానములందు
ప్రమాణములుగఁ బేర్కొనినాఁడు. అతని
పాండిత్యమునకు మెచ్చి సింగముఁడు మహా
మహోపాధ్యాయ, సూరి యను బిరుదము
లొనంగి కనకాభిషేకమును జేసె ననియు
నారాయణపండితుని చంపూరామాయణము
వలనఁ దెలియుచున్నది. కవితాసనాథుఁ డగు
శ్రీనాథుఁడు సింగమరాజు నిట్లు ప్రశంసించి
నాఁడు:—

సర్వజ్ఞ నామధేయము
శర్యునికే రావుసింగజవపాలునికే
యర్విం కెల్లును దక్కొడు
సర్వజ్ఞుం డకుట కుక్క సామజ మనుటె.

కవిత్వత త్వద్వప్తిచే దులనచేసి చూచిన
ఆంధ్రభాగవత కర్తయగు బమ్మెరపోతనామా
త్వునికే తాత్కాలికకవులందు ముఖ్యస్థానమొ
సంగ వలెను. శ్రీనాథ, రాజనాథ, మల్లినాథా
దులు ద్రవ్యార్థనాథముగా దేశదేశమును దిరిగి
రాజద్వారములందుఁ గాచి కాచి వణిక్కులు,
జంగములు, చక్రవర్తులు, స్వకీయులు, పరకీ
యులు, సామంతులు, లుభులు, మిత్రులు,
శత్రులని గణింపక ధనమును గడించి కావ్య

కన్యక నమ్ముచుండఁగ, త్రికరణశుద్ధిగ మనుజేశ్వరాధములకు కావ్యముల సంకితము చేయనని నిశ్చయించి, “శ్రీకైవల్యపదంబుఁ జేరుటకు నై చింతిండ్” తన భాగవతమును శ్రీనారాయణునికే యంకితము చేసెను. శ్రీనాథ, పోతన కవు లిద్దఱు భిన్న భిన్న వంశములకుఁ జేరినవారు శ్రీనాథుని మతము శృంగార రసమే ప్రధానమనియు, దేశములు దిరిగి రాజుల నాశ్రయించి యశోధనముల నార్జన చేయుటయే ధ్యేయమనియు, జీవనమందు భౌతికసుఖమే అవశ్యకమనియు, కావ్యములు పండితజనాదరణమునకే పాత్రమనియుఁ దేలుచున్నది. నైషధము విద్వదాపధమట! కాశీ ఖండ మయఃసింహమట! పోతన్నను స్మరించిన

నాతని జీవన చరిత్రయంతయు శ్రీనాథుని మతమునకు విరుద్ధముగనే యుండెనని తోచక మానదు. భక్తియే ముక్తిదాయకము. ఆత్మాభిలాషి కృషికర్మచేతనైన నుదరపోషణము గావించుట మంచిదే కాని క్షుద్రమానవా కీశుల నాశ్రయించు తెన్నఁడుఁ దగదు. ముక్తి పథమును సుగమము గావించి పామరులుకూడ కావ్యానందము ననుభవించునట్లు చేయుటకు యత్నిపాసవ్యాకరణాది ప్రయోగములను పాటింపక కావ్యరచనము చేసెను. ఈధ్యేయముచేతనే కన్నడమందు విద్యారణ్యుల ప్రప్రశిష్యుడగు నారాయణకవి బ్రాహ్మణసంప్రదాయములను వీడి, భాగవతమును గద్యరూపముగ వ్రాసెను.

శతక మంజరి (భక్తిసంపుటము)

ఈపుస్తకంలో పృథాధిపశతకము, సర్వేశ్వరశతకము, దేవకీనందనశతకము, ఒంటిమిట్ట రఘువీరశతకము, నారాయణశతకము, కాళహస్తీశ్వరశతకము, దాశరథిశతకము, రంగశాయి శతకము, రామతారకశతకము, రామచంద్రశతకము అనే పదిశతకాలు ఉన్నవి. ఒక్కొక్కశతకానికి దానిని విమర్శిస్తూ ప్రకాశకులు వ్రాసిన మంచిపీఠిక ఉంది. చాలా వ్రాతప్రతులతో సరిచూచి వాటిల్లోనుంచి తీసిన పాఠాంతరాలున్న ఎక్కింపబడినవి.

మేనేజరు : ఆంధ్రగ్రంథమాల, 6-7, తంబుశెట్టివీధి, బార్బిటవుడ్, చెన్నపురి.

(గీ త మా లి క)

సుఖము కష్టము లోకాన చూచుచుండి

తనకు నిష్టము లేనట్లు దనరుచుంట

చూచుచుండియు తుష్టి లేకే చరించి

విధిని దాటెద నందువు వెడగుబోలె,

విధిని దాటగ శక్యంబె విశ్వమందు

మానవుడ! నీకు ధీశక్తి గానబడదు!

సుఖము దుఃఖము ప్రారబ్ధసూచనలుగ

పెద్ద లెన్నుదు రవి లేక యెద్ది గలను?

హర్మ్యముల వసియుచు పుణ్యాత్ములకును,

పాతకొంపల నివసించు పాపులకును

నొకట ధర్మము గల దది యోటువడక

యెప్పుడును నిర్ణయించును తప్పు నొప్పు

నదియె విధి యని నిర్ణయ మాను గాదె?

చూచి చూచియు, విధిశక్తి చూచికూడ

విధిని దాటెద నందువు వెడగుబోలె

మానవుడ! నీకు ధీశక్తి గానరాదు!

అదియె మంచికి జెడ్డకు నగుచునుండు

విధియె సుఖదుఃఖసంయోగవిలసితంబు

చిన్నవానిని పెద్దగ జేయు నదియె

పేదవానిని ధనముతో బెంచు నదియె

లేనివానిని భవినుండి లేపు నదియె

పెద్దవానిని తలక్రిందు బెట్టు నదియె

గొప్పవానికి కష్టముల గూర్పు నదియె

పిచ్చివానిని బెద్దగా బిల్పు నదియె

అమితహర్షము చిటికెతో నదియె మార్పు.

దేనిదేనికి భేదం బెదేని యున్న

దానిదానిని జేయుచు దనరుచుండు!

దీనిలో జూడ జేయ నేమేని గలదె?

వెట్టి యగు గాని, విధినుండి విడువ బడునె?

ఎన్నో యత్నము లొనరింప నెపుడుగాని

కారణములేక యెట్టులు కాననగును?

కారణము గలదేని శ్రీకాంతు నెంచి

పరమవాత్స్యనిధియగు వాని జూచి

కర్మ పరిపక్వమును జేసి కనుల తెరిచి

చూచి చూచియు, ఫలితంబు చూచికూడ

విధిని దాటెద నందువు వెడగ వగుచు

మానవుడ! నీకు ధీశక్తి గానబడదు!

హావభావప్రభామూలమైన దదియె

మానవుల లోకమున ద్రిష్ట మార్గ మదియె

ఎంతధీశక్తి యున్న మరేమి యున్న

నేమి? మానవు డట్టులె యింతలోన

వెట్టియె విధిచోదిరవృత్తితోడ

నకలనంకల్పముల మార్చి సంతసించు

తనకె యన్నిట లాభంబు దలచుచుండు

వికలతాకారణముచేత వెట్టు లగుచు

నెంచు కొందఱి భావమండే గలదని

యాత్మ నమ్మి విధిని తూలనాడియాడి

తుదకు పని తారుమారైన నదయు డగుచు

విధియె చేసె నంచు నెపుడు వెఱచుచుండి

విధిని చాటగ మార్గము వెదకుచుండు
మానవుడ! నీకు ధీశక్తి గానబడదు!

చిన్నితనమున నెపుడు తా నెన్నో తలచి
కడగి యాకాశహర్యముల్ గట్టుచుండి
భూమిలో నున్న ధనమంత బొందగోరి
దానధర్మములందు వదాన్య డగుచు
తృప్త లేకయె యెప్పు సంతృప్తు డగుచు
తనకు లేకుండ నిచ్చు యవ్వనని(?) జూచి
“ఇదిగో తృప్త గా దిది నిశ్చయించి చూడు
భూమిలో నున్న దంతయు బొందుటకునె
మానవుడు పుట్టియుండియు మఱచిపోయి
యెపుడు మోక్షము మోక్షమం చేడ్చు బుద్ధి
మానరాదె? యింకను వెట్టివాని గావు”
మనుచు కోరుచుండియు నరు డందజూచు
నాకనంపు బువ్వుల గాని యట్టే క్రింద
బడును; సంచలించెడును భావమ్ము మిగుల
నప్పుడే విధిని మీరరా దనుచు నెఱుగు!
కాని, మఱునాడే మఱల నాకనమున కెగిచి
జేరదలచు; నిదె జగీష జీవునకును.

నిశ్చయం బిట్టి దయ్యను నీతి మాలి
మోహమున జీవుడు సుఖంప ముచ్చటించు
విధిని ఎట్టులైన జయింప వేచియుండు

మానవా! నీకు ధీశక్తి గానరాదు!

చచ్చుటకు సిద్ధమగు ముదునలికి భోగ
వాంఛ చచ్చునె యెట్టులైన? వార్ధకమున
నింక నాకాశహర్యంబు లిచ్చమీర
గాంచుచు జయింపజూచు రోగముల నెల్ల;
ఇదియె మాయ ప్రపంచమం దిటుల వచ్చి

మూర్ఖులను జేరి యేడ్పించు మూలమిదియె
“విధి యొకటి యున్నదని” తలపింపజేయు

దారి యన్నను వేటొండు దారి లేక
నదియె మూఢనమ్మక(?)మని యైన తలప
కుండ శశవిషాణము తప్పకుండ దెత్తు
ననెడి మూర్ఖచిత్తుని చలమైన లేక
సతత ముకదాని చుట్టునె సంచరించి
పిచ్చితో గూడి మనమును విచ్చలవిడి
తిరుగనిచ్చి విధివలన తరుమబడుట
చేతనై నట్లు భౌతికభౌతికలన
విధిని గెలువంగ జూచెదు వింత గాదె
తెలియజెప్పినప్పటికిని తెలియలేవు

మానవా! నీకు ధీశక్తి గానరాదు!

“పరమపావన చంచలభావజడుడ
జీవితమునందలి ఫలమ్ము చెపుమ నాకు;
ఎపుడు దుఃఖమే! సుఖమన్న నెఱుగ జెవడు
నున్నదానితో సంతన మెన్న నున్న
పరుల సొమ్ముల కాసించి పాపమతులు
ధనము జేకొని దూషింతు ఘనుల జనుల
నిట్టి జనమధ్యమున నున్న గిట్ట నేమి?
యడలి మేలంచు దలచెద నమరవినుత!
కనుక నడవి నె చరియింతు గాక జేవ!—
కాలము తటిచ్చలనశీలి గాదె చెపుమ
యిప్పుడే గాక నింకెపు డిట్లు నేయ?
కాన నేడే పోయెద నిండు కానలకును.—

చెప్పగలదేమి మానవశీలమందు
నెపుడు నింతె, గాకేమి? ని న్నెప్పు డాత్మ
నరయుచుండగ మోక్షంబు కరగతంబు”

అనుచు నేడ్చు నిన్నెంతో “నాయాన” యనుచు
నెవడో “విధి విధించిన దాని నెవరి వశము
దాటగ” ననెడి నత్యము దాని చెలిపి
తేర్చ, మమతమార్గమున నె తేలి, మునిగి,
ధరణి నెల్ల పు డవ్విధి దాటుటకును
యత్న మొనరింతు, ఎంతైన నాదు వీపు!

మానవా నీకు ధీశక్తి గానబడదు!

“నలువ! మాయాంధకారము దొలగద్రోయు
కరుణరస మొల్కు జ్ఞానభాస్కరుడ వీపు!
నీదు నిశ్చయ మెఱిగియు నేను నిన్ను
గెలువగల నను భ్రమతోడ గలగుచుండి
యెత్తు వైచెడి వెడగ నెంతేని నత్య”
మనుచు ననుకొని మఱునాడె అత మఱచి
పురుషకారంబె ముఖ్యము పురుషున కని
చెప్పచు విధికి పైయెత్తు సెప్పుచుండి
సారెసారె కభిప్రాయనరణి మార్పు
మానవా నీకు ధీశక్తి గానరాదు!

చిన్ని పనిలోన గనుపట్టు చిహ్న మదియె
పెద్దకార్యముపట్టున బెడద యదియె
కార్యము లెత్తెన నయ్యది కారణంబు
పురుషకారంబు క్షణములో భోవ ద్రోచి
మానవుని శక్తిగంతయు మాపుజేసి
భూతశక్తిని వెల్లుగ మూల ద్రోచి
నర్వలోకము నడపించు శక్తి యదియె
చంద్రసూర్యులు దేనిచే నంచరింతు
దేనిచే భూమి తనచుట్టు దిరుగుచుండు
మేఘమాలిక కురియు నే మేటిశక్తి
ఆయలొకశక్తి నెట్లైన ద్రోచి
యిందు లేదని రూపింప నెవని తరము!—
క్రియకు సజముగ విధి యలొకకము సుమ్ము
దాని నమ్ముము సౌఖ్యంబు దాన గలదు
పనుల జేయుము యత్న లోపంబు లేక
ఫలిత మెల్లను విధికిని వడలవోయి!
కార్యమైనను గాకున్న గాసి బడకు
మిదియె పరమరహస్యము మదికి జేర్చి
సంతేసింపుము మనమున వంతి మాను!

మా వ్యాస కర్తలకు

వ్యాసములు చిన్నసైజు కాగితములపై ఒకవైపున మాత్రమే విడిఅక్షరములతో బంతులు
దూరదూరముగా, దిద్దుబాట్లు లేకుండ, తిన్నగా వ్రాసి వర్ణక్రమమునను తప్పలు లేకుండ
చూచుకొని పంప వేడికోలు. లేకున్న ముద్రణకార్యములయందు మిగుల కష్టము కలుగుటయే
కాక తిప్పలుకూడ నిలిచిపోవునని మనవి.

సంపాదకుడు, ‘భారతి’.

శబరి

చింతాదీక్షితులుగారు

(వెనుకటి సంచిక తరువాయి)

౨

[పంపాసరస్సుకు దక్షిణముగా ఉన్న ఋష్య శ్రీనుము సమీపమున ఉన్న బయలు. పచ్చనిగడ్డి అంతటా మొలచి ఉన్నది. బయలుకు ఈశాన్యముగా ఋశ్య నూక పర్వతేశ్వరములు కనబడుతున్నవి. చుట్టూ అడవి దట్టముగా ఉన్నది. బయలుకు వాయవ్యముగా మతంగవనము. పంపాతటమువీధి ఉన్న ఆశ్రమములో చాతకముని కూర్చుని సరస్సులో ఈదే బాతులకేసి చూస్తున్నాడు. రుద్రాక్షమాల తిప్పుతున్నాడు. కాని అతనిధ్యాన మంతా సరస్సుమీదే ఉంది.

బయలులో ఒకసవరకన్య ఆడుకొంటూ ఉంది. పేరు ఇల్లి. పద్ధనిమిది సంవత్సరముల వయస్సు. మెడలో గురిచెందగింజలనండ లున్నవి. తలలోనూ చెవులలోనూ అడవిపువ్వులు పెట్టుకొన్నది. ఒకబట్ట మొలకు చుట్ట చెట్టుకొన్నది. ఒకచిన్న ఉత్తరీయము బుడముమీదనుంచి వేల్చాడుతున్నది. సందెడుజుట్టు పిరుదులు చాటి వేల్చాడు తున్నది. నల్లనికేరీరపు నిగారింపులు. వసంతకాలపు కాననతోటి ఆమెలో ప్రతిబింబిస్తున్నది. జంకల కున్న చురుకుదనము ఆమెకు కద్దు. ఆమెకళ్లు యౌవనమద మును వెళ్లగక్కుతున్నవి. తీరైన అందమైనకేరీరము. సుంద్రని నవ్వుమొగము. ఆమెతో హనుమంతుడు ఆడు కొంటున్నాడు. ఇరవై సంవత్సరముల వయస్సు. బల మైన కండలు చేరినకేరీరము. నూత్నవృష్టి. ఎర్రనికేరీరము. అందమైన ఎర్రనిముఖము. చిన్నకళ్లు. పెద్దచెక్కిళ్లు. నూనూగు మీసాలు. దట్టి దిగించిజుట్టు పంచ కట్టుకొ

న్నాడు. అర్ధచంద్రాకృతి గల కర్ర ఒకటి వెవకవైపున తగిలించుకొన్నాడు. అది అతనిఆయుధము. తలపైన నల్లనిజుట్టు ముడి వేటుకొన్నాడు.]

ఇల్లి

ఆ! చూశావా, చూశావా, పిక్కిరీలు! పిక్కిరీలాట ఆడుతున్నావు.

[అని ఆతని చెయ్యి పట్టుకొన్నది.]

హ ను మ ం తు డు

[చులాగ్గా చెయ్యి వదలించుకొని]

నే నేం పిక్కిరీ. లాడుతున్నాను?

ఇల్లి

ఎప్పుడూ నువ్వు పిక్కిరీలే. ఇన్నేళ్లబట్టి చూస్తున్నా గదా!

హ ను మ ం తు డు

నీ నోడిపోతే పిక్కిరీలు, నే నోడిపోతే న్యాయమున్నూ—అవునా?

ఇల్లి

[హనుమంతుని ఒక లెంపకాయ కొట్టి]

కో తీ! [అని పారిపోవును.]

హ ను మంతుడు

[అమె వెనుక పరుగెత్తుకు వెళ్ళి ఒక
చేత్తో ఎత్తి బుజంమీద పెట్టుకు వచ్చి]

పెంకెపిల్లవు అయిపోతున్నావు సుమా
నువ్వు!

ఇర్ర

[పెనుగులాడుతూ]

వదులు, నన్ను వదులు.

హ ను మంతుడు

అల్లరి చెయ్య నంటే వదులుతాను.

ఇర్ర

అల్లరి చెయ్యను, వదులు.

హ ను మంతుడు

అబద్ధం ఆడనంటే వదల్తాను.

ఇర్ర

అబద్ధ మంటే ఏమిటి?

హ ను మంతుడు

[ఇర్రని కిందికి దింపి వేలు ఆడిస్తూ]

అబద్ధం ఆడవు కదా!

ఇర్ర

నువ్వు పాడయిపోతున్నావు సుమా
హనుమా!

హ ను మంతుడు

నిన్ను ఆ నల్లటి పెద్ద ఏనుగుకు అప్ప
చెప్పతాను చెప్పినమాట విసకపోతే!

ఇర్ర

నీవు చెప్పినట్లల్లా చేస్తే ఆట లేనే లేదు. నట్లు పరిగెత్తే ఆజింకను నా కియ్యూ!

హ ను మంతుడు

[నవ్వుతూ]నిన్ను ఆకాశంమీది కెగరేసి....

ఇర్ర

నన్ను నీబళ్ళో కూర్చోవియ్యి. నీకోసం
ఒక మంచిపాట చేశాను. అది పాడతాను.

హ ను మంతుడు

కూర్చో వియ్యకపోతే పాడరూ?

ఇర్ర

పాడను.

హ ను మంతుడు

[భయపెట్టుతూ]

పాడరూ?

ఇర్ర

[భయపడ్డట్లు నటిస్తూ, నవ్వుతూ]

పాడకపోతే.....పాడను

[అని పరుగెత్తును.]

హ ను మంతుడు

[అమెకేసికదలకుండానిలబడిచూచుచు]

ఇర్ర! ఇర్ర! ఇలా రా! ఒకమాట చెప్ప
తాను.

ఇర్ర

[తిరిగివచ్చి, 'చెప్ప' అని దక్షిణముగా
చూచును. అక్కడ ఒక జింకలమంద చెంగు
చెంగున దాటుతూ పరుగెత్తును.]

చూడు, హనుమా చూడు.....

ఆజింక నా కియ్యూ! మెరుపు మెరిసి

హనుమంతుడు

[అమెను సమీపించి బుజంమీద చెయ్యి వేసి జింకలున్నదిక్కుకు చూస్తూ]
ఆజింకను నీ కిస్తే పాడతావా?

ఇర్రీ

ఇయ్యపు? హనుమా, ఇయ్యపూ? ఈ గురువింద గింజలదండలు నీమెళ్లో వేస్తాను ఇస్తే.

హనుమంతుడు

పాట పాడుతావా?

ఇర్రీ

ఎన్ని పాటలు పాడినా, ఎప్పుడూ పాట పాటంటావు!

హనుమంతుడు

కొత్తపాటన్నావు!

ఇర్రీ

పోతోంది, పారిపోతోంది. పాడతా, పాడతా, దాన్ని పోనియ్యకుండా పట్టి నా కియ్యపు హనుమా, హనుమా, నాకియ్యపూ!

హనుమంతుడు

[వెనుక భాగాన తగిలించుకొన్న అర్థ చంద్రాయుధాన్ని తీసి గిర్రున తిప్పి జింకవైపు విసరును, అది వలయాలు తిరుగుతూ రంయి రంయిన పోయి జింకను పడగొట్టి వలయాలు తిరుగుతూ తిరిగివచ్చి హనుమంతుని పాదముల దగ్గర పడును.]

అదుగో, అదుగో, వెళ్ళింది, కొట్టింది కాళ్లను. వచ్చింది. [అని కర్ర యథాప్రకారం తగిలించుకొనును.]

ఇర్రీ

[హనుమంతుని మెళ్ళో చేతులు వేసి మొగము మీద ముద్దుపెట్టి గబగబ పరుగెత్తుకు వెళ్ళి జింకను బుజాలమీద మోసుకు వచ్చును.]

హనుమా, ఎంత మంచి జింకో! ఎంత పెద్దదో! దీన్ని నేను పెంచుతాను. పద, పెడదాము, పద, పంపానరస్సు దగ్గరికి. దీనికి నీళ్ళూ, గడ్డి పెడదాము.

హనుమంతుడు

[అమెబుజముల మీది జింకను తన బుజాలమీద వేసుకొనును. ఇద్దరూ పంప వైపు వెళ్ళుదురు.]

ఇర్రీ! పాట పాడు.

ఇర్రీ

నన్ను ముద్దెట్టుకుంటే పాట పాడతాను.

హనుమంతుడు

ఈజింకను నే పట్టుకు వెళ్లిపోతున్నా. [అని పోబోవును.]

ఇర్రీ

వద్దు హనుమా! హాయిగా ఆగట్టుమీద కూచుని బాతులనూ, హంసలనూ చూస్తూ పాడుకొందాము. ఏం, హనుమా, ఏం?

హనుమంతుడు

అలాగేలే పోనీ!

ఇ రి

మనం ఎప్పుడూ ఈ అడవుల్లో ఆడుకొంటూంటే ఎంత బాగుంటుంది హనుమా! నీ వెప్పుడో కాని ఆటకు రానే రావు.

హ ను మ ం తు డు

నే రాకపోతే ఇంకోళ్లతో ఆడుకోరాదూ?

ఇ రి

ఇంకోళ్లతోనా! ఇంకోళ్లతో ఆటేమిటి? నీతో ఆడితేనే ఆట అందంగా ఉంటుంది.

హ ను మ ం తు డు

నేను సుగ్రీవుడిబంటును కదా! ఆయన్ని ఎప్పుడూ కనిపెట్టుకు ఉండాలి.

ఇ రి

సుగ్రీవుడూ, వాలీ నీకంటే గొప్పవాళ్లా?

హ ను మ ం తు డు

కారా మరి?

ఇ రి

కారు. అందరికంటే నువ్వు గొప్పవాడవు. మంచి ఆటలు నాతో ఆడతావు. నీన్ను చూస్తే ఏనుగులూ పెద్దపులులూ పారిపోతవి. నీవే గొప్పవాడవు. నీకంటే గొప్పవాళ్లెవ్వరూ లేరు.

హ ను మ ం తు డు

తప్పు తప్పు, ఇర్రీ, ఆలాగ అనకూడదు.

ఇ రి

నన్ను చూస్తే నీకు సరదాగా ఉండదూ హనుమా!

హ ను మ ం తు డు

నీవు సవరపిల్లవు.

ఇ రి

అంతేనా?

హ ను మ ం తు డు

చక్కని దానవు.

ఇ రి

అంతేనా?

హ ను మ ం తు డు

మంచి ఆట లాడుతావు.

ఇ రి

అంతేనా?

హ ను మ ం తు డు

నీనాట్యము చూస్తూ నీపాటలు వింటే మతి పోతుంది.

ఇ రి

నేను లేనప్పుడు నీకు తోస్తుందా, హనుమా!

హ ను మ ం తు డు

ఏమో!

ఇ రి

నాదగ్గరికి రావా లని ఉండదూ? నా పాటలు వినాలని ఉండదూ?

హ ను మ ం తు డు

ఇక్కడ ఉన్నప్పుడు నీతోటే ఉండా లని ఉంటుంది. సుగ్రీవుడిదగ్గరికి వెళ్లి నప్పుడు ఆయన తప్ప ఇంకెవరూ నాకు కనిపించరు.

ఇ రి

పోనీ గాని హనుమూ, రోజూ ఒకమాటు
నాతో ఆడుకొడానికి వస్తూ ఉండరా?

హ ను మ ం తు డు

స్వామికార్యములు లేనప్పుడు రానుటే
ఇరీ!

ఇ రి

పోనీ అమ్మా! నీ పెప్పడూ ఇంతే హను
మా..... పోనీలే! [అని ఏడ్చును.]

హ ను మ ం తు డు

[కంగారుపడుతూ] అయ్యో పెరిపిల్లా!
ఆమాత్రానికే ఏడుస్తారా?

ఇ రి

పోనీ, పోనీ, నా కక్కల్లేదు, నే నెక్కడికో
పోతాను. నే నా చెరువులో పడిపోతాను.
నాతో మాట్లాడకు. పో, పో. నా కాజింక
అక్కల్లేదు.

[అని దూరముగా పోవును.]

హ ను మ ం తు డు

సవరవాళ్లలో తప్పపుట్టావు నువ్వు.
వస్తూంటాలే; రా, ఇలా రా, ఏడవకు.

ఇ రి

[దగ్గరకు వచ్చి అతని చేతులతో తన
కళ్లు నులుముకొంటూ]

నా కక్కల్లేదు. పోనీలే, రాకపోతే.

[అని అతనిని గబగబ నెత్తిమీద నాలుగు
కొట్టి నవ్వి]

రాకపోతే ఎరగరా?

హ ను మ ం తు డు

[నవ్వుతూ] పెంకెపిల్లా!

[ఇద్దరూ పంపాతటము చేరుదురు. దూర
ముగా గట్టుమీద ఆశ్రమములో చాతకముని
దుంపలు కుమ్ములో పెట్టి ఉంచుచున్న.
శబరి వారికి సమీపములో నీరు ముంచుకొను
చుండును. ఆవిడ మొలకు కృష్ణాజనము చుట్టి
ఉన్నది. చేతిలో పెద్దసారకాయబుర్ర ఉన్నది.
దానితో నీళ్లు ముంచుతూ శ్రీరామ, శ్రీ
రామ, అనుకొనుచుండును.]

ఇ రి

చూడు, హనుమూ, చూడు. ఆముసలి
అవ్వ ఎవరో నీ వెరుగుదువా?

హ ను మ ం తు డు

ఎరగ కేమి? ఆవిడ శబరి. మతంగముని
పరిచారిక.

ఇ రి

పోనిదూ, అస్తమానం ఆముసలివాణ్ణి
కనిపెట్టుకు కూచుంటుంది. పళ్లులు లేవు,
పాటలు లేవు, ఆటలు లేవు, ఏమీ లేవు
ఆవిడకు.

హ ను మ ం తు డు

ఇన్! తప్ప; వినిపిస్తే?

ఇ రి

వినిపిస్తే నాకు భయమా యేమిటి? జిం
కను దింపవేమి, అలాగ చూస్తావు.

[హనుమంతుడు జంకను దింపును. కాళ్ల మీద దెబ్బ తగులుటచేత జంక నిలబడలేక పడుకొనును. దాని పక్కనే ఇర్రి దువ్వుతూ కూర్చుండును. హనుమంతుడు నిలబడిఉండును.]

ఇ ర్రి

కూర్చో హనుమా!

హ ను మం తు డు

శబరిలోనుంచి ఏదో దివ్యతేజం బయటికి వస్తోంది చూచూ!

ఇ ర్రి

పోదూ, నీ వెప్పుడూ ఇంతే. [శబరిని పిలుస్తూ] అవ్వోయి, ఓ అవ్వా! ఏమిటి చేస్తున్నావు అక్కడ?

శబరి

[నీళ్లు నిండినబుర్ర చేత్తో పట్టుకొని వెనక్కు తిరిగి శ్రీరామస్మరణ చేస్తూ]

ఎవరమ్మా మీరు? [అని వారిని సమీపించి సారకాయబుర్ర కింద పెట్టి నిలబడిఉండే మాట్లాడును.] నువ్వుటే ఇర్రీ! ఎవరో అనుకున్నాను.—నువ్వు ఎవరు నాయనా?

హ ను మం తు డు

నేను హనుమంతుణ్ణి.

శ బ రి

నువ్వుటోయి! వాయుదేవుడి కొడుకువా! మీఅమ్మ అంజనాదేవిని నే నెరుగుదును. మేము చిన్నప్పుడు ఆడుకొనేవాళ్ళము. మీ అమ్మ నాన్నా బాగున్నారా నాయనా? రించి?

హ ను మం తు డు

బాగున్నా రమ్మా.

ఇ ర్రి

అవ్వా, నా కోపాట చెప్పరా?

శ బ రి

వైరితల్లీ, చెప్పతా! విన్నావా నాయనా, విననే ఇర్రీ. భగవంతుడు, శ్రీమన్నారాయణమూర్తి, ఇప్పుడు అయోధ్యలో అవతరించాడట. నాయనా, శ్రీమన్నారాయణమూర్తి సుమా, మన కాలంలో అవతరించడంమాట చెప్ప; అదీ నే ననుకొంటూంట. ఎంతపుణ్యమో కాదూ?

హ ను మం తు డు

[భక్తిభావముతో వినమ్రతతో]

శ్రీమన్నారాయణమూర్తి అవతారమే అమ్మా!

శ బ రి

అవును నాయనా, అవును. విన్నావే ఇర్రీ! విష్ణుమూర్తి అవతారం సుమా శ్రీరామచంద్రమూర్తి. శ్రీరాముడు.

హ ను మం తు డు

శ్రీరామచంద్రుడా?

ఇ ర్రి

నే వెళ్ళుతున్నా, హనుమా! రానూ?

హ ను మం తు డు

ఎన్నాళ్లైన దమ్మా పరమాత్మ అవత

శబరి

ఇరవైయెనిమిది సంవత్సరాలు నాయనా,
ఇరవైయెనిమిది సంవత్సరాలు. ఆకాశము
వంటి శరీరము, సూర్యచంద్రులవంటి కళ్లు,
నక్షత్రకాంతివంటి నవ్వు, శ్రీమన్నారా
యణమూర్తి సుమా నాయనా!

ఇరి

హనుమా, పాట పాడుతాను రావూ?

హనుమంతుడు

శబరి, శబరి, శ్రీరామచంద్రమూర్తి
చరిత్ర నాకు చెప్పవూ?

ఇరి

[చాతకముని కుటీరములోనుంచి సార
కాయబుర్ర దీసుకు వచ్చి దానితో సిగ్గు ముం
చుకొని నెత్తిమీద పెట్టుకొని జంకను రెండు
చేతులతోనూ ఎత్తుకొని వక్షమున కానించి
ఒయ్యారముగా వెళ్లుతూ]

హనుమా, నీకు పాటక్కర్లేదు? నే వెళ్లు
తున్నా లే, నే వెళ్లుతున్నా లే, పాటపాడుకుంటూ
వెళ్లుతాను. నువ్వుకూడా వచ్చి నన్ను దిగ
బెట్టవూ?

శబరి

ఇరి, శ్రీమన్నారాయణమూర్తి అవ
తారచరిత్ర విన్నావులే? చెప్పతా విను.

ఇరి

నాకు పనుందమ్మా, నే వెళ్లాలి. [హను
మంతునిజూచి] హనుమా, హనుమా, సరేలే,

జ్ఞాపక ముంచుకో [అని ఒయ్యారముగా నడిచి
పోవును.]

శబరి

శ్రీరామచంద్రుడు నాయనా, ఎంతో
చక్కనిమూర్తి; నాబంగారుమూట, నారా
ముడు నాయనా, విన్నావా; శ్రీరామచంద్ర
మూర్తి! గురువుగారు నాకు చెప్పారు.

హనుమంతుడు

ఏమని చెప్పారు అమ్మా?

శబరి

అయోధ్యలో నాయనా, అయోధ్యలో
అవతరించాడు దశరథుడికి కౌసల్యకీ. నేనే
కౌసల్య.....అమ్మో! అంతపుణ్యమే! పితృ
వాక్య పరిపాలన కోసం పథ్నాలుగేళ్లు వన
వాసం చేస్తాడట నాతోడి! నాశ్రీరామచంద్ర
మూర్తి! విన్నావు నాయనా! ఎంతకష్టమో?

హనుమంతుడు

పథ్నాలుగేళ్లే శబరి?

శబరి

[చేతులు తిప్పకొంటూ] పథ్నాలుగేళ్లు
నాయనా [కంట నీరు పెట్టి] నాచిన్నతోడి
అడవుల్లో తిరగాలిట!

హనుమంతుడు

అమ్మా శబరి! ఎందు కమ్మా అడవుల్లో
తిరగడం?

శబరి

పితృవాక్య పరిపాలనకోసం నాయనా!
[కన్నీరు చేతితో తుడుచుకొనును.]

హ ను మంతుడు

అది ఒకవ్యాజము తల్లీ! అవతారకార్యముయొక్క ఉద్దేశ్యము నెరవేరడానికి అది ఒకవ్యాజము. దుష్టశిక్షణ చెయ్యడానికి వనవాసం అవసరమని తోస్తుంది.

శ బ రి

నీవు బుద్ధిమంతుడివి నాయనా! ఆమాట నిజమే అనుకుంటూ; నాకూ ఆలాగే తోచింది.

హ ను మంతుడు

ఇప్పుడెక్కడున్నాడు భగవంతుడు తల్లీ?

శ బ రి

నారాముడు చిత్రకూటంలో ఉన్నాడనాయనా; నాకన్నతండ్రి.

హ ను మంతుడు

చిత్రకూటంనుంచి ఇంక అరణ్యముకు వెళ్లతారు కాబోలు అవతారపురుషులు.

శ బ రి

ఏమో నాయనా నాకు తెలియదు; విన్నావా నాయనా; శ్రీరామచంద్రమూర్తి పంపాతీరాన్ని పవిత్రం చేస్తారుట!

హ ను మంతుడు

[ఉత్సాహంతో] ఇక్కడికి వస్తారా?

శ బ రి

అవును నాయనా అవును. నా ఆశ్రమానికి వస్తారు. నేను ఆడదాన్ని, ముసలిదాన్ని, ఆయన్ని ఎలాగ ఆరాధించాలో..... నా రామచంద్రమూర్తికి నామీద కోపం రాదుకదా నాయనా.

హ ను మంతుడు

నీ వద్దవ్వవంతురాలవు తల్లీ! భగవంతుడికి నీమీద అనుగ్రహమే; ఆగ్రహ మెప్పుడూ ఉండదు.

[దూరంనుంచి చల్లనిపాట విసబడును.]

శ బ రి

[అలకిస్తూ] ఆలాటి పాట వింటే శ్రీరాముడికి సంతోషముగా ఉంటుందా నాయనా?

హ ను మంతుడు

అది ఇరి పాట. భగవంతుడికి కావలసినవి పాటలూ, పువ్వులూ, పళ్ళూను—భక్తుల హృదయాలతో పాటు.

శ బ రి

అవును నాయనా, ప్రకృతిలో సౌందర్యం అంతా ఆయనకు ధారపొయ్యాలి. మానవ హృదయంలో మాధుర్యం ఆయనకోసం వెచ్చించాలి.

హ ను మంతుడు

అవు నమ్మా, అవును.

శ బ రి

ముసలిదాన్ని, నా కాపాటలు వస్తవా నాయనా? నా రామచంద్రుడి ఎదుట పాడతాను.

హ ను మంతుడు

ఇరికి పాటలు చాలా వచ్చు; చిలకలకూ, గోరువంకలకూ, కోయిలలకూ, నెమళ్ళకూ, హంసలకూ, పాటలు నేర్పడం ఇర్రే. ఆమె నీకు పాటలు నేర్పుతుందిలే.

శబరి

ఇరికి శ్రీరామచంద్రమూర్తి సంగతి చెప్పు. తప్పకుండా చెప్పు, ఏం?

హనుమంతుడు

చెప్పతానమ్మా, చెప్పతా. పక్షులన్నీ కూడా శ్రీరామచంద్రమూర్తిమీద పాటలు నేర్చుకొంటువిలే.

శబరి

ఎంత బాగుంటుంది? శ్రీరాములవారికి ఆపాటలు వింటే సంతోషమే కాదు నాయనా; ఆయన ప్రసన్ను లవుతారు కాదూ?

హనుమంతుడు

అవుతారమ్మా, అవుతారు. శ్రీరాములవారి చరిత్ర ఇంకా చెప్పనూ?

శబరి

ఆశ్రమంలో ఉన్న పావురాలను పంపించాను నాయనా, ఎప్పటివార్తలు అప్పుడు తీసుకు రమ్మని. శ్రీరామచంద్రమూర్తివారి వృత్తాంత మంతా అవి తీసుకువస్తవి, ఎప్పటికప్పుడు.

హనుమంతుడు

నాకుకూడా చెప్పతూ ఉండు తల్లీ!

శబరి

అలాగే నాయనా; నీవు నాఆశ్రమానికి వస్తూఉండూ! శ్రీరామచంద్రులను ఏవిధముగా ఆరాధించవలసి ఉంటుందో ఆలోచిద్దాము.

హనుమంతుడు

తప్పకుండా వస్తాను తల్లీ. నీ వెంతమంచి దానవు! శ్రీరామపూజలో పాల్గొనడముఎంతో పుణ్యవంతులై తేనే గాని సిద్ధించదు.

శబరి

నాయనా, శ్రీరామచంద్రులవారికి నేత్రానందం, కర్ణానందం, దేహసౌఖ్యం, మనస్సౌఖ్యం అన్నీ కలగజేయ్య గలమా నాయనా!

హనుమంతుడు

అమ్మా, నీకు తెలియందేమున్నది? భగవంతుడికి భక్తి ముఖ్యము గదా. అదిగోనమ్మా! [ఆకాశమువేపు చూపిస్తూ] తెల్లమబ్బు తున కల్లాగ పావురాలు పల్లటీలు కొట్టుకుంటూ వస్తూఉన్నవి.

శబరి

[ఆకాశమువేపు చూస్తూ చప్పట్లు కొడుతూ నవ్వుతూ]

వచ్చాయా నా చిన్ని పక్షులు, నా పావురాలు, వచ్చాయా రండి, రండి! నా రామచంద్రుడు ఊమమా?

పావురములు

ఊమమే తల్లీ! రామచంద్రులవారు చిత్రకూటమునుంచి దండకారణ్యం వెళ్లారు.

శబరి

వస్తున్నారా, నాసమీపానికి వస్తున్నారా! తాగండి, పంపాజలము తాగండి. ఇంకా చెప్పండి నా రామచంద్రులమాట.

పావురములు

రామచంద్రుడూ, ఆయనతమ్ముడు లక్ష్మణుడూ, ఆయనభార్య సీతాదేవి అరణ్యంలో సంచారం చేస్తున్నారు.

శ బ రి

నాతల్లి, నాతల్లి సీతాదేవి? నాతల్లి నాతల్లీ! [కంట తడిపెట్టుకొని] నాతల్లికికూడా అడవుల్లో కష్టాలే! నేను వెళ్లి ఎత్తుకొని— అమ్మా! గురువుగారు ఆశ్రమం వదల వద్దన్నారు. లక్ష్మణుడా తమ్ముడు?

పావురములు

మొదట శ్రీరామమూర్తి పాదములు కడిగి గుహుడు స్వర్నదిని దాటించాడు.

శ బ రి

ఏమి పుణ్యం చేసుకున్నాడో మహాత్ముడు! శ్రీరాములవారి పాదప్రక్షాళనభాగ్యం అబ్బింది.

పావురములు

తరువాత భరద్వాజుని సత్కారము పొంది చిత్రకూటము ప్రవేశించి ఉండగా ఆయన సవతితమ్ముడు భరతుడు వచ్చి తిరిగి రమ్మని చెప్పినాడు. రాములవారు రానన్నారు. తరువాత భరతుడు శ్రీరాములవారి పాదకలు తీసుకు పోయి వాటికి పట్టాభిషేకము చేసి శ్రీరాములవారి పేర రాజ్యమేలుతున్నాడు.

శ బ రి

నాతండ్రిపాదకలు తీసుకు వెళ్లాడా? నాతండ్రి రానన్నాడా? వెళ్లితే ఎలాగ?

మాబోంట్లకు ముక్తిసాధన మేదీ? నాదివ్య మూర్తి ఎంత కరుణామయుడో, ఎంత సత్య వంతుడో!

పావురములు

అరణ్యములో విరాధుని చంపిచారు శ్రీరాములు.

శ బ రి

దుష్టశిక్షణ ప్రారంభించారు నాయనగారు. ఇంక మమ్మల్నిని రక్షించడానికి వస్తారు. వింటున్నావా హనుమంతుడా!

హనుమంతుడు

వింటున్నా సమ్మా!

పావురములు

చిరకాలంనుంచి తపస్సు చేస్తూ ఉన్న మునిపుంగవులకు చాలామందికి దర్శనమిచ్చారు. చాలామంది రాక్షసులను దండిస్తున్నారు.

శ బ రి

అవతారపురుషులు తమకార్యము నిర్వహిస్తున్నారు. ఆయన దక్షిణహస్తములో హాలాహలమూ, అమృతమూను. వస్తున్నారు. నాకేసి వస్తున్నారు. ఏమి చెయ్యడం హనుమా! మనం ఏలాగ ఆరాధించడము?

హనుమంతుడు

భయము లేదమ్మా! సీహృదయము కంటె సౌరభం కలిగిన పూజాపుష్ప మింకొకటి లేదు. దానిని అప్పడే శ్రీరాములవారి పాదములపైన పెట్టినావు.

పావురములు

తరువాత కొన్ని సంవత్సరాలకు పండ
వటికి బయలుదేరి వెళ్లుతారట.

శబరి

వెళ్లుతారా! నాతోండి నాకోసం వస్తారా!

పావురములు

అంతే సమ్మా!

శబరి

అంతేనా! పోనీతెండి! [వాటిని దువ్వతూ]
వనములో పట్టా గింజలూ తిని పంపాజలము
తాగి విశ్రమించి మళ్ళీ వెళ్లండి. నాతోండి
వృత్తాంత మంతా నాకు తెచ్చిపెట్టండి.

పావురములు

మంచిదమ్మా!

[ఎగిరిపోవును.]

శబరి

హనుమా, నీ వింక వెళ్లి ఇరిలోచెప్ప.
శ్రీరామచంద్రులవారి వృత్తాంత మంతా
చెప్ప సుమా!

హనుమంతుడు

మంచి దమ్మా! సమస్కారము తల్లీ,
వెళ్లుతాను.

[నిష్క్రమిస్తుండగా ఇరి ప్రక్కనుంచి
వచ్చి హనుమంతునిచేతులు గట్టిగా పట్టుకు
లాక్కుపోతుంది.]

శబరి

[సారకాయబుర్ర బుజంమీద పెట్టుకొని
చాతకముని కూర్చున్న తావుకు వెళ్లి] చాతక
మునీ, నే వెళ్లుతున్నా నాయనా! శ్రీరామచం
ద్రుణ్ణి మరచిపోకుమా!

చాతకుడు

[కాలినదుంపలు పైకి తీసి వలుస్తూ ఉం
డును] మరవను తల్లీ!

శబరి

నాయనా విన్నావా, హనుమంతుడు
నాకు సహాయం చేస్తా నన్నాడు.

చాతకుడు

హనుమంతుడువజ్రపుతునకనుమా శబరీ!

శబరి

అలాగా! ఇరి నాకు పాటలు నేర్పుతుంది
సుమా నాయనా!

చాతకుడు

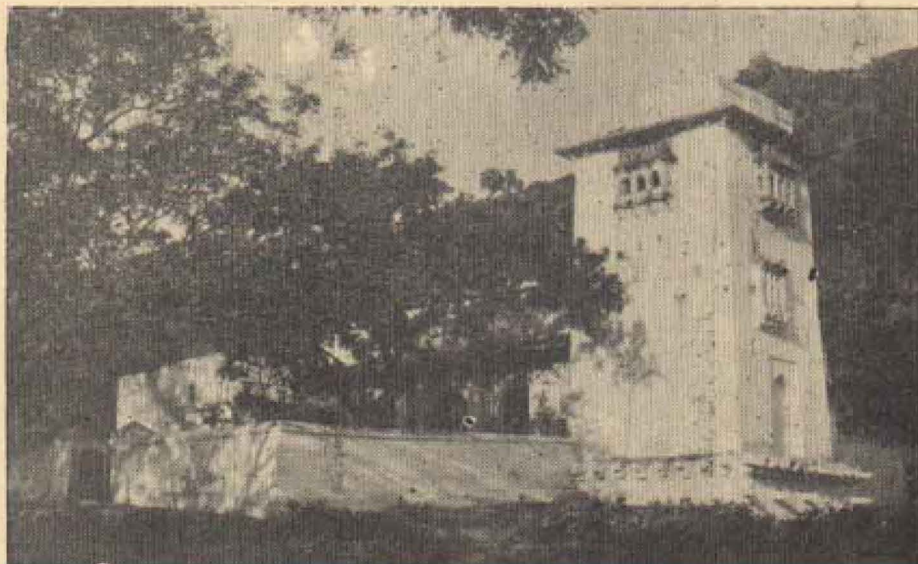
ఇరి ప్రకృతిముద్దుబిడ్డ శబరీ!

శబరి

అవు సమ్మా, అవును

శ్రీరాములవారు దండకారణ్యములో
ఉన్నారు. శ్రీరాములవారిని ఎలాగ ఆరాధిం
చడం? శ్రీరాములవారికి ఆకలి వేసినప్పుడు
ఏమి పెట్టను? శ్రీరాములవారికి నామీద
కోపం రాదు కదా? ఏం చెయ్యను. శ్రీరా
ములవారిపేరు జపించుకో మన్నారు గురువు
గారు. అలాగ చేస్తాను.

వెను గొండ్ల చిత్రములు

౧. శ్రీ కృష్ణ దేవరాయల వేసవి మనికి

౨. పారా బురుజు

శ్రీ యం. కే. రంగస్వామి అయ్యంగారు తీసిన ఫోటోలనుండి.

ముగ్గురు నొక్కడే

ఈ చిత్ర ఫోటో శ్రీ సి. జి. జగన్నాథ దాసుగారు తీసింది. దీనిని వీ రొక్కటే 'సెగటివు' నుండి తయారుచేసిరి. ఇంకొక ముగ్గురు నొక్కరే.

పరీక్షరోజుల్లో

దీనిని శ్రీ సి. జి. జగన్నాథదాసుగారు తీసిరి. వేళ: రాత్రి పదిగంటలు. పెద్దచెలుగు లేడు. సెగటివునకు 88 సెకనుల కాలము వెలుగీయుట డెను. కాన మూడు సెగటివులు చేడిపోయినవి. నాల్గవదానినుండి యిది తయారుచేయబడినది.

చాతకుడు

చించి చెప్ప. వెళ్లుతా.

అమ్మా, కుమ్ములో పెట్టిపడుంపలున్నవి.
తీసుకువెళ్లు.

శబరి

[బుజముమీద నీటిబుర్ర పెట్టుకొని ఆలోచనలో మునిగి ఉండి శ్రీరామస్మరణ చేస్తూ శబరి వెళ్లును.]

వద్దు నాయనా. మరచిపోకుమా, శ్రీరాములవారికి ఏమి సవర్యలు చెయ్యాలో ఆలో

[తెర]

కుటీరపుష్పము

బాలకివి, గోరింటు సూర్యనారాయణరాజుగారు

(శ్రీ పురుషోత్తమదాస్ లండన్, యం. ఏ., యల్. యల్. బి. (వాసివ హిందీపద్యమున కనువాదము)

భాగ్యవంతుడ నేను

పరమ సంతోషమునఁ

గాలంబు గడవెదనురా—యీగుడిసె
కైవల్యముగఁ జూతురా.

మధుపరవమండితం

బగు తోఁటలందుండఁ

గోరి కెన్నఁడు లేదురా—యీగుడిసె
సురభితంబుగఁ జేతురా.

అల్పంబు జీవనము

స్వల్పంబు సౌరభము

నాకీవియె సరిపోవురా—యీగుడిసె
నాకోరు నీమయ్యెరా.

ఒంటరిగ వసియింతు

నొకమూల పడియుందు

నందంబుగాఁ జేతురా—యీగుడిసె
నానంద పటచెదనురా.

‘లీలా! ఏమిటా అల్లరి? మగవాళ్ళ మీది కెగబడ్డం? ఇంకా చిన్న పిల్ల వసుకొన్నావా?’

అని లోప లేదో పని చేసుకొంటూ తటాలున బయటికి వచ్చి చూచిన సుందరమృగాలు (లీలల్లి) కేకేసింది. ఆమాటలు వివదంతోలే, అవాగ్మికం నాతో యేదో చిల్లికజ్జం పెట్టుకొని అల్లరి చేస్తుండే లీలమహాపరాధం చేసినదానివలె చప్పున వెనక్కు తగ్గి గోడ కాసుకొని చెవరిన లేడిలా యెడంగా నిలబడి చూస్తుంది. లీల సౌందర్యోపాసకురాలు. ఇదొకర్ని చూచి నేర్చుకొన్నది కాదు. ఒకరు చెబితే వచ్చిందీ కాదు. పొంట బుట్టింది. అతిసుధ్రం. తా నలా వుంటుంది. ఒకరలావుండా లనుకొంటుంది. మేడమీద తట్టలో గులాబీ మొక్కలు, బంతి మొక్కలు యింకాయేవేసో రంగురంగుమొక్కలన్నీ పెట్టి కోజు స్వయంగా వాటికి నీళ్లు పోసి పెంచుతూ వుండేది. ఆవి పూలు బూస్తుంటే ఒక్క రేకైనా యెనిన్నీ తుంచనిచ్చేది కాదు. నే నారోజున లీలను యేడి పిద్దామని, రెండు గులాబీపూలను తుంచాను. దానిమీద పట్టరాని కోపం వచ్చింది మాల్లీకు నామీద. ‘శేఖరం మానూ! అని మీది కెగబడి నా క్రాపునంతా పికిపెట్టింది. లీలకు నన్ను చూస్తే మొదటినుండి మహాప్రేమ. నే నేమి యేడిపించినా సరే, ఆపన్నీ తనమీద గల ప్రేమచేతనే అంటానని తెలుసుకోని, బదులుకుబదు లంటూ మహా సరదాగా మాట్లాడుతూ వుండేది. ఇంతవరకు మగ, ఆడ విచక్షణ గాని, తన పెర అనే భేదభావం గాని లీలకు నావిషయమై వుండేదే కాదు. సుందరమృగాలు ఆరోజు కోపంచేసినది మొదలుకొని కొత్తమని మైపోయింది మాల్లీ. ఆరోజు మొదలు నేను కాలేజీనుండి రాగానే గంటేసుకొంటూ వచ్చి, నాజేబులు తడిచి మాచేవాళ్ళు గాని, పుస్తకాలు లాక్కునే వాళ్ళు గాని, యెవరూ వుండే వాళ్ళు కాదు. నాదగ్గర చదువుకొనేటప్పుడైనా, ఓరగా కూచోని, యెంతవర కవసరమో, అంతవరకే మాట్లా

డుతూ వెళ్లిపోయేది. ఆకాస్త మాటపలుకైనా, తన స్త్రీ స్వభావానికి భిన్నంగా నడుస్తున్నావని అనుకొనిపోతారేమో అని భయపడ్డట్టుగా వుండేది. ఇన్నాళ్లు నే నేడైనా తనకు తెలియని విషయం వొకటి చెబితే, దానిమీదొక లక్షప్రశ్నలు వేసి, యితరసంగకు లింకా యెన్నో తనకు తెలియనివి నేర్చుకొనేటందు కవకాశం కలిపించుకొనేది. ఇప్పు డా మాటనే చచ్చిపోయింది. ఎంతనేపటికీ తన స్త్రీ స్వభావానికి భంగం వచ్చేట్టు ప్రవర్తిస్తున్నానా అని ఆలోచించుకొనే గాడవలోనే వుండేది. ఇంతమార మెందుకు? ఆరోజు సుందరమృగారి గదమాయించుపాతంతోలే లీల కుండే తెలిచిలేటలు, ఉత్సాహం నన్ను గలాయి. అంతవరకు నేర్చుకొన్నదే నేర్చుకొన్నట్టుయింది కాని, ఆపైన నే చెప్పిందీ కొద్దే, తను నేర్చుకొందీ కొద్దే. దానికి తోడు యింతలో లీల యుక్తవయస్కురాలయింది. ఇప్పుడిహా పురుషముఖాలలో కనంమాడ ఆత్మగౌరవానికి లోప మనేభావం గట్టిగా తలకెక్కింది. అటుతరువాత కొన్ని మాసాలవరకు లీల నా కెదురుపడేదే కాదు. ఎప్పుడైనా యేమరుండి యెదురుపడ్డం తటస్థిస్తే, లేడి పిల్లలా చంసిన యెగిరి ప్రక్కనున్న గదితలుపుచాటున నక్కేడి. తలుపుసందులోనుంచి నే నవరంకి బెల్లెనో లేదో అనిమాత్రం చూస్తుండేది.

మాధవరావుగారు యింనువ కట్టిననుడ్ల, తండ్రి తాత ముత్తాతలు దివాకగిరిలు చలాయించి రావుబాదూర్లు, దివాకబహదూర్లు సంపాదించినవారు. మాధవ రావుగారికి తండ్రి చిన్న తనంలోనే పోవడంచేతను, పెద్దవాండ్లు దివాకగిరిలు చలాయించిన సంస్థానాలు సన్నగిలిపోవడంచేతను, తను చదువుకొన్న విద్య వంశగౌరవానికి తగ్గ ఉద్యోగాన్ని సంత దించడానికి చాలింది కాకపోవడంచేతను, పెద్దల సంపాదనపైన్నే ఆధారపడి సుఖంగా యింట్లో కూర్చునేవారు. ఇంటిమర్యాదలు,

అట్టహాసాలు తగ్గకుండానే పట్టుకొచ్చేవారు. పెద్దతోట, అందులో బంగారం. వాకిటముంద రెప్పుడు ఒక చిల్ల లేని బండ్రోతు. ఓగురము. ఓబండి. రెండు మేనాబండ్లు. వీటిని వుపయోగిస్తూవుంటే యివి యేమాత్ర మక్కర కొస్తాయో తెలిసేదే కాని, నే నెరిగింతరువాత వాటి కాఅవస్థ పట్టలేదు. బతగాళాలో వో డ్రాయింగు రూము. దానిమధ్య ఒక రౌండుటేబిలు. చుట్టూత అయిదారు కుర్చీలు. గోడలకు నాలుగువైపుల నాలుగు స్ప్రింగులుచెడ్డ సోఫాలు. ఒక పుస్తకాల ఆలమైరా ఓప్రక్కన అమర్చివుండేది. టేబిల్ మీద ఓతెలుగు పత్రిక, ఓఇంగ్లీషుపత్రిక, రెండుమాడు మాసపత్రికలు యెప్పుడూ వుండేవి. మాధవరావుగారు తరుచుగా బంసు పులనే గాని మిత్రులనే గాని రిసీవ్ చేసేది యిరూము లోనే. ఉదయాన్నే లేవడం, కాఫీ పుచ్చుకొన్న తడవే ఈరూములోకి వచ్చి మాట్లాడి, ఏవో పేపరు చదువు కోవడం. తనను చూడడాని కెవరై నా వస్తే దర్శనమిచ్చి సందర్శనసుహారంగా, తమ వంశగౌరవం, తనగౌరవం, తన కోదోషపీరితిరుగవంత కార్యభారంపున్నట్టుమాట్లాడుతూ వుండేవారు. పదికొట్టగానే లేచి భోజనవ్యవహారాలు మాచుకొని, పన్నెండుగంటలకు పడ కే లేవారు. నాలు గంటలు కాగానే తిరిగి కాఫీ. ఆపైన క్లబ్బుకు బయలు దేరేవారు. చిల్లగోచి, నల్లని పర్జిలాంకోటు, తెల్ల జరీ తలపాగా, నిడివికి మడిచి యిస్తీరిచేసిన జరీఅంచు కండు వా పైన, కలకత్తా ఆఫీస్లి పుర్పు తొడిగి, చేతిలో పెండి పన్ను కర్ర పట్టుకొని బయలుదేరేవారు. ఆనల్లనిమీ సాలు, రోజు విడిచి రోజు తప్పకుండా ముఖ్యతరం చేసి కొని యెర్రగా నిగనిగలాడే ముఖం చాలా అందంగానే వుండేది. ఊళ్లో యొక్కడ సభ జరిగినా సరే మాధవ రావుగారు హాజరు. తరువాత ఎవరైనా కాస్త మాట్లాడ మని అడిగితే సరి, ఏవిషయమైనా తనకు తెలియనిది లేనట్లు, సభలో యేర్పర్యమైన కుర్రవాడో, చాలైన య్యా సాద, మాట్లాడి అన్నంతవరకో, ప్రెసిడెంటుగారు మూడుమాట్లు తన గడియారంవంక, ఆయన ముఖంవంక చూచేవరకో, లేకుండాపోతే సభలో నొకరి వెనకాల్త నొకరే, సభ పల్చబడేదాకా, లేచిపోయేవరకో దుంప

తెగేశా రన్నమాటే. విరింతువివాహాలు, రజస్వలానంతర వివాహాలు, అప్పృశ్యత, యా, ఆ, విషయ మేమున్న దని, అన్ని విషయాలనుగురించి మాట్లాడేవారు. ఈవై ఖరి మాచి ఊళ్లో అందరు లీలకు యే రిఫారం మ్యారేజో చేస్తా రనుకొనేవారు. పైగా లీలధరువువిషయంలో కూడా చాల క్రద్ధ వహిస్తూవుండేవారు. లీలకు పదిసంప త్సరాలు దాటాయి. భర్తపారం చదువుతుండేది. ఇంత లోకే నేను మాధవరావుగా రింట ప్రవేశించడ మయింది.

నాకు చిన్న తనంలోనే తల్లిదండ్రులు గతించి, తన మన అనే ఆపులే లేకపోవడంచేత విజయనగరం లో వారాలు చేసికొని, చదువుకొంటూ వుండేవాడిని. నాకు మొదట్లో మాధవరావుగారింట్లో ఒకటే వారం వుండేది. ఉండడంమాత్రము నారింట్లోనే వుండి చదువు కొంటుండేవాడిని. లీల కన్నుడప్పుడు చదువుమాత్రం చెబుతుండేవాడిని. ఆసంచత్తరం నేను యింటర్మీడియట్ లో ప్రెసిడెంసీఫస్టువచ్చి మెడలు సంపాదించిన తరు వాత మాధవరావుగారికి నామీద యెందుచేతనో అపార మైన ప్రేమ కలిగింది. నన్ను రెసింటిలోనే వుండమని బలవంతం చేశారు. మొదట్లో నే నొకరిమీదనే ఆధార పడివుండడం యిష్టం లేక వొప్పుకోకపోయినా, మాధ వరావుగారు, సుందరమృగాలు అదేవనిగా బలవంత పెట్ట మొదలుపెట్టినతరువాత వొప్పుకోక తప్పిందికాదు. భార్యభర్త లిద్దరూ నన్ను క్రమేణ తమపిల్లవాడిలా గానే ప్రేమిస్తూవచ్చేవారు. మాధవరావుగా రిప్పు డెవ రైనా క్రొత్తవాండ్లు తనింటికి వస్తే చేతే ప్రసంగా లలో నాప్రస్తావననూనా వొకటి. ప్రసంగవశాత్ నేను మహా తెలివిగలవాడనని, ప్రెసిడెంసీఫస్టు వచ్చా నని చెప్పుదు, విసుగువిరామం లేకుండా నాప్రెసిడెంసీమె డల్ మామిస్తూవుండేవారు. ఇదంతో వారి చలవలనే నని ఆక్రొత్తవా రర్థంచేసుకొనేదాకా దుంప తెగేశా రన్నమాటే!

ఇట్లా వుండగా లీల పెండ్లివొత్తిల్లు యింట్లో కలిగియి. 'మాధవా! నీమతి పోయిందట్రా! వంశనాశ నానికీ పుట్టిన్నట్లున్నావు. అంతబ్రతుకు బ్రతికి ఆఖ

రుకు మహావీరవారి సంబంధాలు వారపు బ్రాహ్మణుల తోను, పూటమాటింటివారితోను చెయ్యాలనుకోవడం యిన్నాళ్లకు నీతరంబో మొదలెట్టా లనుకొన్నావట్రా! బ్రతికివుండి ఈ అరాచకాలన్నీ చూడమని కాబోలు ఆ మహారాజు చచ్చిపోయినాడు. నాకు చావైనా రాద యిపోయే.' అను మాధవరావుగారి తల్లి ముసలమ్మ యేడుపుతో లీలను నా కిచ్చి పెండ్లి చెయ్యాల ననుకొనే తలంపు యొగకేసుకొనిపోయింది. సంకేతగౌరవాన్ని నిలుపుకోడానికి తగ్గసంబంధానికై మాధవరావుగారు మహా తిప్పలు పడ్డారు. ఎక్కడైనా కాస్త అనుకూలంగా దొరికితే నాండ్లు కోరే కోర్కెలను నెరవేర్చడానికి మాధవరావుగారి తరమయ్యేటట్లు కనిపించలేదు. ఆఖరకు వెంకోటివారి సంబంధం నిశ్చయించుకొన్నారు.

ఓకోజా సాయంకాలం నాలుగంటలకు, ఇద్దరు తలనెరసిన పంతుళ్లు, మాడా పట్టెడు సిగ, ముద్దురు మొగం, బక్కగాపాడుగ్గా వుండే మరోవ్యక్తిని వెంట బెట్టుకొని దిగబడ్డారు. ఆవరకే యెవరో వస్తారని, యేర్పాట్లన్నీ చేసివుండడంచేత, పంతుళ్లు ముగ్గురూ వచ్చి వోలు లోని కుర్చీలమీద కూర్చున్నారు. లీలకు సంబంధం కుదిర్చే పెద్దమనిష్యట్లా, కనిపించారు. ముసలమ్మ తలుపు కానుకోని కాస్త యెడంగా, తెల్లని మల్లుకోవలి ముసుగుతో, చేతిలో

జపమాల పట్టుకోని, తేమా లడుగుతూ, అనందిం గా కూర్చుంది. తలుపురక్క అడ్డంచేసికోని అప్పుడప్పుడు తల బయట బెట్టి మాస్తూ నిలుచుండి సుందరమ్మగారు.

మాధవరావుగారు ముస్తాబా చేసికోని మూడుమాట్లు మేడ మీది నిలువుటద్దం ముందర మీసాలను సరిదిద్దుకొని క్రిందికి దిగివచ్చారు. నలుగురు మాటోని ఆమాట యీ మాట మాట్లాడుకొంటుంటే మన కెందుకని నేను వెల్లి పోయ్యేను. వచ్చినవాండ్లు వెళ్లకే, “కేఖరం! పెండ్లి కొడుకును చూచావా?” అని సుందరమ్మగారు నవ్వుతూ. పెండ్లికొడు కెప్పు డొచ్చాడా అని ఆలోచిస్తూ, ‘లేదే! అన్నా. “ఆ మన, ఆమధ్యకూర్చున్నా యనే” అని యిక సంబంధం కుదరలే దనేబాధ తప్పిందనే సంతోషమంతా వుట్టిపడేటట్లైంది. నేను దిగ్భీను చెందా ఆమాట వినడంతోటే. ఆవయ నేమిటి! ఆ ఆకార మేమిటి! ఆపురుషునికి తీసికొనివెల్లి బంగారం వంటి లీలను కట్టిపెట్టుట యేమిటి! ముసలమ్మ చెల్లెలు మాతురుకొడు కట. బాగా ఆస్తి వుందని కెండ్లో పెండ్లి కివ్వా లనుకొన్నారట! ఈవిషయంలో మాధవరావు గారికి మతి పోయిందనుకొన్నా. అరాత్రంతా నా కిదే ఆలోచన. కాస్త కండ్లు మూస్తే సరి, అనిగ్రహం కలలో కనిపించేది. నీమనుకొన్నా సరే, మాధవరావుగారితో యీసంబంధం మానవలసిందని చేప్పేద్దా మనుకొన్నా. కాని తెల్లనాకేటప్పటికి నా కాస్తైర్థ్యం చాలింది కాదు. పైగా యింకోచిక్కుగూడాను. లీలను నా కిచ్చి వివాహం చెయ్యాలనని టూకీగా అనుకోనుండడంచేత, యిందు స్వార్థము, ద్వేషభావం వుందని యెక్క డనుకోహతాకో అని భయంకూడా వేసింది. లీలతోమాత్రం నీ కీసంబంధం మంచిది కాదు, నేను చేసుకోనని గట్టిగా తల్లిదండ్రులతో చెప్ప మన్నాను. ఇది కేవలం నావిచ్చి కాని లీల చెప్పగలదా? చెబితే నాండ్లు వింటారా? ఎల్లాగో వివాహం బరిగిపోయింది. కొన్నాళ్లు గడిచింది. పిల్ల పెద్దమనిషి కాలేదు..... పిల్లను పంపమని లీల అత్తగారు కబు రంపారు. మాధవరావుగారి కిప్పుడు వొళ్లు తెలిసింది. దీనితో కొంత వారికి వీరికి మనఃస్వర్థాలు కలిగేయ.

“ఇంతకు దాని గ్రహచారాని కెవ రేమి చేయగలరు!” అని ఆభయము కుభయము తెలియని లీలను నిండించడాలు యింట్లో ఆడవాండ్లు మొదలుపెట్టేరు. లీల కిప్పుడిప్పుడు కొంత జ్ఞానం తెలుస్తూవచ్చింది. త న్ననవసరంగా యిం దుకు బాధ్యురాలను చేస్తున్నారని, తనకు తగిన వరుడు కా డని గ్రహించింది. దీక్షితో డిప్పుడు లీల యుక్త వయస్కురాలయింది. లీలకిప్పుడాఉత్సాహమే లేదు. ఎప్పుడు యింట్లో ఏదో విచారంగా వుండేట్లు ట్లుండేది. వేళకు అన్నం తినేదికాదు. తలనొప్పి అనో, కాలు నొప్పి అనో కళ్లనీళ్లు పెట్టుకొంటూ పడుకొనేది. ఎవరైనా దగ్గర కొస్తే కనురు కొనేది. ఇప్పుడు నన్ను చూచి తెచరి పోవడం, తలుపు చాటు దాక్కోడం క్రమేణ తగ్గిపోయినాయి. కాస్తమాట, పలుకుమాట వుండేది. కాని చూపులలో మాత్రం నూ తనత్యం వచ్చింది. మాశ్చిన్నన్నంతనేపు తలెత్తకండా వుండి లేచిపోతూపోతూ వోవిధమైన వారచూపు చూ చేది. పదిమందిలో వున్నప్పుడు తన చూపు నా కక్క రకురానట్టు మెలిగేది. ఒంటరిపాటున తన చెండుకండ్లు వొక్క నాకొరకే సృష్టింపబడ్డట్టు చూచేది!

ఇల్లా వుండగా మా బి. ఏ. పరీక్షలు సమీపిం చాయి. ఇంట్లో మాశ్చిన్ని చదువుకోడానికి యెవరో వొకరు వచ్చి మాబులు పెదతారని సందడిగా వుంటుం దని, మాధవరావుగారి బంగారా కానుకొనేవుండే తోట లోకి వెళ్లి మాచోచి చదువుకొంటుండేవాడని. ఓరోజు సుధ్యాహ్నం మూడుగంటలయింది. మబ్బుచాలా గాఢం గా కమ్ముకొచ్చింది. మెరుపులు మెరుస్తున్నాయి. ఉరు ములు పురుముతున్నాయి. ప్రకృతి మహాభయంకరంగా వొక్కక్షణంలో మారిపోయింది. మల్లెపాదలదగ్గర యెవరో మనిషి కడిలినట్లయింది. ఎవరా అని పరీక్షించి మానేటప్పటికి, కొర్నాటిచీర, బారెడుజడ—లీల! నుండే జల్లుమన్నది. ఇన్నాళ్లగా నేను మాలిల యివేవ రెప్పుడు కొంటరిగా తల ప్రసవలేదు. ఇప్పు డెందులోకి యింట్లో వెయ్యికండ్లతో కనిపెట్టివున్నారు. గాలివాన మాడా ప్రారంభించడంచేత కాబోలు గబగబ లీల నే నున్న తోటవసారాలోకి పరుగెత్తుకొంటూ వచ్చింది.

ఇదంతా వోనాటకంలా కనిపించింది. ఎన్నడు స్టేజీ అంటే యెరుగనివాడు నేనుం చేసికొని స్టేజీమీద నిల బడిలే నడికినట్లు వొణికాయ నాకాళ్లు. మాట రా లేదు. వెర్రిచూపు చూచాను లీలకేసి. లీల మాట్లాడ కుండా, బ్రహ్మాండమైన నర్త ము, ఇటుకరాళ్లంత వడ గండ్లు పడుతుంటే, భయపడ్డట్టు మాస్తూ (నాకేసి మాడ కుండానే) నిలుచుంది. లోపలినునిషి బయటికిగాని బయటనునిషి లోపలికి గాని కదలడం ప్రాణాపాయంగా కనిపించింది.

నేను—లీలా! ఏం? ఇలా యెందుకు వచ్చావు?

లీల—నాన్న క్లబ్బుకు వెళ్లేరు. అమ్మ పేర్రా జాగారంటికి వెళ్లింది. అవ్వ నడిగి తోట్లో మల్లెపూలు కోసుకుందామని వచ్చా.

నేను —నేను తోటలో ఉన్నానని తెలేరు అవ్వకు?

లీల—తెలేదు.

నేను—నీకేనా తెలేదా?

లీల—తెలుసు. అందుకోసరమే వచ్చాను, పూల కని చెప్పి. నీతో మాట్లాడనాలెనని యెన్నిరోజుల నుండో అనుకొంటుండేదాన్ని. ఎప్పుడు యెవరో ఒకరు వుండడంచేత వీలయింది కాదు.

నేను—ఇప్పుడు మన మేమి మాట్లాడి యేం లాభం? ముహూర్తంమాడ నిశ్చయించారు కారూ? ఆఖ రకు మన కింక ఈ కండ్లమాపులైనా లేకుండా పోతాయి.

మరి మాట్లాడలేదు. తల వంచుకొని కండ్ల నీరు గారుస్తూ అల్లాగే నిలుచుంది. నేను దగ్గరకు వెళ్లి మీది చెయి వేసి, ‘లీలా! యిప్పు డెవరం యెంతయింభించినా లాభం లేదు. జరిగిపోయిం దేమో జరిగిపోయింది.’ అని అంటుంటే దగ్గరకు వచ్చి నాయెవ్వవై తన తల మోపి యేడుస్తూ నిలుబడింది. నా కేమి తోచిందికాదు. అలాగే వేనక్క నాలుగడుగులు నడిపించి నేను చదువుకోనే లేచిత్ కానుకొని లీలను కాగిటిలోనే వుంచుకొని నిల బడ్డాను. ఇంతలోకి మరోవేపునుండి గొడుగు పట్టుకొని

సుందరమ్మగారు లీల నాకాగిట్లో వుండడం చూచింది. లీల చచ్చిన జరిగి గోడవేపు ముఖం చేసికొని నిలబడింది.

నాకు ప్రపంచమంతా తిరిగిపోయినట్లుగా, వొంటిలో నుండి ఆవిర్భవించినట్లు, కదల మెదలడానికి శక్తి లేక అట్లాగే తలవంచుకొని నిలబడ్డాను. “లీలా పోదాం పా” అని సుందరమ్మగారు మామూలు ధోరణిలోనే అంది. తల్లివైపు ముఖం యెత్తిమాడకుండానే లీల యింటికి సడవడం ప్రారంభించింది. వెనకాల సుందరమ్మగారు గొడుగు చేసికొని బయలుదేరింది. నాముఖంకేసినా చూడలేదు సుందరమ్మగారు. అప్పటికప్పుడే వర్షం తగ్గి తెరపిచ్చింది. అది నేను గమనించనేలేదు. లీలదుఃఖాన్ని చూచి చెల్లుమాడ పరితపిస్తున్నట్లు పెద్దపెద్ద కంటిసిటి బొట్లను రాలుస్తున్నాయి. బ్రహ్మాండంగా ప్రకృతి సంతా ఒక్కగడియలో ముంచివేసేటట్టు మేఘాలు కమ్ముకో వచ్చి చీకటిమయం చేసివేసింది చల్లా తెరపిచ్చింది. ఇంత హడావుడి యింకేనా అని కాబోలు ప్రకృతికాంత మందహాసం చేస్తూ వున్నట్లు తెల్లని వెన్నెలలాంటి యెండ చెల్లమీద కనిపిస్తూవచ్చింది. త నాడించే నాటకం అంత మొందిందని కాబోలు, నవ్వు ముఖంతో నాద్యంను చల్లగా జారుకొంటున్నాడు.

నా కేమి తోచిందికాదు. ఏదోమహాపరాధం చేసినట్లు నుండే కొట్టుకోవడం మొదలుపెట్టింది. తిరిగి యేమోనాం పెట్టుకోని యింట్లోకి వెళ్లడం? సుందరమ్మగారు తెల్లాగోతను చూచిన సంగతల్లా ముసలమ్మతో,

మాధవరావుగారితో చెప్పకపోదు. మాధవరావుగారింక నన్ను తనకొడుకులా ప్రేమించడం యెల్లా సాధ్యమవుతుంది? అయినా యిందులో నేను బుద్ధిపూర్వకంగా చేసిన సేర మేమి లేదు. నాసేర మేమి లేదని వాండ్లకు తెలిసే డెల్లా? లీలది తప్పమనోదానికీమాడా పాపం! ఆమెదిమాత్రం తప్పేమింది? తోటలోకి పూలకోసం వచ్చింది. వర్షం వస్తుంటే తప్పనిసరిగా వసారాలోకి పరుగెత్తుకొంటూ వచ్చింది. అయినా యిప్పు డిదంతా విచారించేవాం డైవరు? కొడుకులా ప్రేమిస్తూ, అన్ని విధాలా నాసౌఖ్యమే వాండ్ల సౌఖ్యంలా భావిస్తూ, చిన్నకుటుంబంలోవాడినైనా తమబిడ్డనుమాడా యిచ్చి వినాహం చెయ్యవాలె ననుకొనేటంత ఉదారభావం కలిగినవారిని ద్రోహంచెయ్యడానికి తలపెట్టేవని తెలుస్తూరా? ఏమి తోచిందికాదు. మరేమి మాట్లాడ కాదారి నలాగే పారిపోయి ఎక్కడవైనా దాక్కుండామా అనిపించింది. ఇది మరీ అప్రతిష్టకు కారణమవుతుంది. పైగా కట్టుబట్టా నేను వున్నాను. ఇల్లా పరిపరివిధాల ఆలోచనచేస్తూ కుర్చీలో ఆలాగే నిద్ర పొయ్యేను.

రాత్రి యెనిమిదిగంట లయింది. ‘శేఖరం! ఏమప్పుడే నిద్రపోతున్నావు? లే, పోదాం భోజనానికి’ అని మాధవరావుగారు ప్రశ్నెకించి నాకోసరం తోట్లోకి వచ్చి లేపేసరికి నా కాశ్వర్యం వేసింది. లోపల నుండే మాత్రం కొట్టుకుంటూనేవుంది. కాని సుందరమ్మగారు ఈసంగతి ఎవరితోనూ చెప్పలేదనే ద్వైర్యం మాత్రం కలిగింది. మాధవరావుగారు వన్నెంత ప్రేమిస్తూ వున్నా స్వయంగా వచ్చి పిలవడం తన గౌరవానికి హాసనే వుద్దేశంతోనే వుండేవారు. ఎవరిచేతనైనా పిలిపించేనాకే కాని యింతవరకు యెప్పుడూ స్వయంగా వచ్చి పిలిచింది లేదు. ఈపర్యాయం సుందరమ్మగారే యిందుకు కారకురాలై వుండవలెనని తోచింది. నాటినుండి సుందరమ్మగారి ముఖం చూడడానికి నాకు భయంగా వుండి తలవంచుకొనే వారితో మాట్లాడుచుండేవాడిని. సుందరమ్మగారు నా భయాన్ని గ్రహించి, ఆభయాన్ని తీసివేద్దామని కాబోలు, అతిదయగా మాట్లాడుతూ

నన్నెల్లానైనా పూర్వమాదితే యింట్లో కలసి మెలసి తిరిగేట్లు మాచేసి, కాని లీలనుమాత్రం కడుపులో పెట్టుకొని కాపాడుచుండేది.

ఆరోజు మాధవరావుగారి తండ్రి తద్దినం. మాధవరావుగారు కర్మకాండలో పడివున్నారు. సుందరమ్మగారు, ముసలమ్మ వంటవ్యవహారాలు చూచుకొంటున్నారు. మెలవస్తువు లందిస్తువుంది లీల. నేను మేడపైన కుక్కలో పడుకొని ఏవోపుస్తకం చూస్తూ అలాగే నిద్రి పోయ్యెను. చల్లగా నానుదిటిమీద మెత్తనిచెయ్యి పడేటప్పటికి ఉలికిపడి లేచా. చూస్తే లీల! మరీహ నాకు ముందు వెనకా యోచనే పోలేదు. చట్టన లేచి గట్టిగా చంప నోక్కి ముద్దెట్టుకొని కొగలించుకొన్నాను. ఇట్లా వొకరికాగట్టో వొకరం ప్రపంచాన్ని మరచిపోయి మనసులతో మాట్లాడుకొంటూ చిత్రించిన జొమ్మిల్లా అయిపోయ్యెను. ఒకభుజంమీద రెండు తడిపిసిందిన చీరలు, ఇంకోచేత ఒక తడిపిసిందిన ధోవతిని విప్పి కుచ్చర్లు పోసికుంటూ, బట్ట లారెయ్యడానికి కాబోలు చప్పుడు గాకుండా మేడమె ట్లెక్కి వచ్చింది సుందరమ్మగారు. నిర్ఘాంతపోయింది. లీల మొహం అటు నైపు చేసివుండడంచేత గూడదానికే అవకాశం లేక

‘లీల గదిక్కనితల వంచేసింది.’

పోయింది. అయితే సుందరమ్మగారికి లీలకు నాపై యెంత గాఢమైన ప్రేమన్నదో తెలియదాని కవకాశం కలిగింది. నేను చూస్తూనే అలాగే నిలబడ్డాను కాని, ఒక్కక్షణం నాకు కండ్లు కనిపించాయి కావు. చక్కగా చూస్తూనే కండ్లు కనిపించని అదో ప్రపంచంలో వుండిపోయ్యెను. వెంటనే వొళ్లు తెలిసింది. ‘అమ్మ’ అని మెల్లగా లీలచెవిలో పూడుతూ గట్టిగా నన్ను అంటచెట్టి చుట్టివేసికొనిన లీల రెండు చేతులను నా రెండుచేతులతో బట్టి లేపదీశాను. లీల గది క్కని వదిలేసి సుందరమ్మగారి మొహం చూచి తలవంచేసింది. సుందరమ్మగా రల్లాగే నిలబడింది. ఎవరికి యేమి తోచిందికాదు. సుందరమ్మగారు మెల్లిగా నాకు సమీపించి, ‘శేఖరం! నీ చెంతో తెలివిగలవాడ వనుకొన్నాను. కన్నకడుపుకన్న పెంచినమమకారం యెక్కువవడంచేత, కడుపు చించుకొంటే కార్లమీద పడుకుందని, పోనీ నీకే తెలివి వస్తుందికదా అని చూస్తుంటే, నీతెలివి తెల్లవారినట్లే వుంది! ఇంత చదువుకొన్నావు, యేం లాభం? అదంటే అది సగువు. మాకడుపు చెడబుట్టింది. వంశాన్నంత అప్రతిష్టపాలు చెయ్యడానికే దాపరించింది. నీవుమాడా దాని గొంతు కొయ్యడానికే యిట్లా జేస్తున్నావు. గడపముందర్నే కదా దానల్తో రిల్లు? కాస్త గాలికబురుగా వాండ్రకు తెలుస్తుం దనుకో, యింక దాని కేమైన పుట్టగకు లుంటాయా? అని తలవాచేటట్లు చీవాట్లు పెట్టి సుందరమ్మగారు తనవనిమీద తాను చెల్లిపోయింది. లీల అప్పుడే యీమాటలమధ్య చల్లగా బారుకొంది. కాని మా సుందరమ్మగారికి నాపై నెంతప్రేమా చెప్పలేను. నాకు చిన్నతనంలోనే తల్లి పోవడంచేత, తల్లి ప్రేమైనా యింత గాఢంగా వుంటుందో వుండదో సందేహం. ఆ! అంటే చాలు, ఆగడమైనా త్రొక్కడానికి పిలు లేకుండా చెయ్యడానికి. ఆరోజు మొదలు సుందరమ్మగారిని నావృద్ధయంలో తల్లిలాగ ప్రేమించుకొనడమే గాకుండా, గురుభావం వుంచుకొని పూజించుకొనేవాడిని.

ఇంతలోకే మా బి. ఏ. రిజల్టుమాడా వచ్చాయి.

బి. ఏ. లో ఫస్టుక్లాసులో రావడమే గాకుండా గవర్న

మెంటు స్కాలర్‌షిప్ మీద నన్ను యింజనీరు పరీక్షకు చేదవడానికి ఇంగ్లండు పంపదలచినట్లుకూడ తెలిసింది. ఇప్పుడింక మాధవరావుగారి ఆనందానికి మితిలేదు. ఆరోజంతా, కాస్త పని లేదు ఘడియతీరిక లేదన్నట్లు కనిపించారు మాధవరావుగారు. ఆఖరుకు ఏబాకిదారుడో పైక మడగడానికి వస్తే, 'పదిరోజులు నిదానించాలే, మా శేఖరం, యింగ్లండు వెళ్తున్నాడు' అని చెప్పి పంపేవారు. కొందరు మిత్రులు నన్ను గౌరవిస్తూ టిఫిన్ లిచ్చారు. మాధవరావుగారు వెంటబెట్టుకొని వెళ్లేవారు. తిరిగి వీరంజరికి మాధవరావుగారింట్లోనే విందు చేసి, 'మా శేఖరాన్ని తిరిగి కుటుంబానికి వచ్చేటట్లు దీవించండి' అని పాపం తండ్రిలా ప్రార్థించడేవారు. ఆపుకోలేక కండ్లనీళ్లుకూడ పెట్టుకొనేవారు. నాకుకూడ మాధవరావుగారి కుటుంబాన్ని పదిలిపోవడం మహాకష్టంగా వుంటున్నది. ఇంగ్లండుకు కుటుంబం చేరాను. కొన్నాళ్లు ఉత్తరప్రకృతి రాలద్యారా వొకరి తేమాలు వొకరికి తెలుస్తూవచ్చాయి. రెండేండ్లు కావచ్చింది. దేశమంతటా ఇష్టయంతా జ్వరాలు చుట్టివేసినట్లు, ఒక్క లీలతప్ప మాధవరావుగారి కుటుంబమంతా అంతరించిందని, ఋణములచేత యిల్లువాకిలిమాడా లేకుండా పోయిందని తెలిసింది. నా కీచరువంతా నిరర్థక మనిపించింది. నన్ను, నా చిరువును మాచి ఆనందించేవాండ్లు కాని, నా తేమం కోరేవాండ్లు కాని, ఈ ప్రపంచంలో మరెవరు లేరు. ఒక్క మాత్రం ఆమెనా అత్తగారింట్లో కుటుంబం వున్నందుకు భగవంతుని వేయివిధాల ప్రార్థిస్తూ, సంతోషపడుతుండేవాడిని. మరి రెండేండ్లదాకా నాకు దేశానికి రావడానికి ఏమి లేకపోయింది. ఉత్తరాలు వ్రాసేవాళ్లుకూడ లేకపోయినారు. ఒకటిరెండు పర్యాయములు, లీలకే తేమనమాచారాలు తెలుపమని వ్రాయాల ననుకొన్నాను. కాని యిది లీలసౌఖ్యానికి భంగకర మేమోనని దడిచి మానేశాను. నాకోర్పు పూర్తికావడమునకు అయినేండ్లయింది. రాగానే, యు. పి. లో ఛార్జీ వున్నప్పుడు వలసినవచ్చివుండడంచేత, విజయనగరం వెళ్లడానికి నిలబడినాను.

కాలవాహిని ఖండభూభాగాలనే మాయంపడేనే కత్తిగలది. అలాంటప్పుడు ఒక్కమానవుని మనోవ్యాకులతను మాయంపడేయడం దాని కోరికా? నాఉద్యోగం, నాఅధికారం, నాతనమిత్రబృందముల రాకపోకలు పీటితో జీవితంలో నూతనాశయాలు అంకురించాయి. ఓరోజు సాయంకాలం కొందరిమిత్రులతో కలిసి సినిమాకు వెళ్లాము. ఎనిమిదిగంటలు దాటింది. తిరిగి మిత్రులతో కారులో బయలుదేరి యింటికి వస్తున్నాము. కొంతదూరం వచ్చేసరికి కారుదీపాల వెలుగులో రోడ్ ప్రక్కన ఎవరో ఓస్త్రీ వొళ్లు తెలేకుండా పడివుంది. వెంటనే కారురావీ, ఎవరో అనాగృస్త్రీ అయివుంటుందని కారులో అలాగే తీసికొచ్చి ఆసుపత్రిలో చేరిపించాము. తెల్లవారగానే నాగొడవలో నేనుండి ఆనంగ లేమరచిపోయేను. సాయంకాలము నాకరీసుండి యింటికి రాగానే ఆసుపత్రినుండి తక్షణం వచ్చి మాట్లాడినెళ్లవలసినదని, డి. యం. వో. ఒకచీట్ వ్రాసి పంపించారు. మాడగానే రాత్రిసంగతి జ్ఞాపకంవచ్చి తక్షణం కారు వేసుకొని వెళ్ళేను. నన్ను మాడగానే డి. యం. వో. నవ్వుతూ మేకోమొచ్చి తీసికొనివెళ్లి తన ఆఫీసురూములో మాచొవెట్టారు. "నిన్న మీరు ప్రవేశపెట్టిన స్త్రీకి వొళ్లు తెలిసింది. ఏమో మాట్లాడుచున్నది. నా కాభావ తెలియడం లేదు. 'విజయనగరం, శేఖరం, యింజనీరు' అన్న మాటలుమాత్రం తెలుస్తున్నాయి. మీ కేమైనా తెలిస్తుందేమో మాట్లాడండి" అన్నారు డి.యం. వో. గారు. నాకు ఆశ్చర్యం వేసింది. విజయనగరంలో నన్నెరిగిన స్త్రీ యెవరై యుండవచ్చు? ఉన్నాయి క్కడికి రాగలిగినవా రెవరు? ఆకాసేపట్లో నే నేగో మహాపరాధం చేసినట్లు గుండెదడదడ గొట్టుకొందు పరిపరివిధాల ఆలోచనలు పోయినాయి. లేచి వెళ్లడానికి కాళ్లు ఎణికాయి. 'రండి వెళ్లి చూద్దాం' అని డాక్టరు నవ్వుతూ నాచెయ్యి పట్టుకొని యాడ్చారు. లేచేను. నామనస్సు మమస్సులో లేదు.

మీ! లీల! ఇక్కడి కెళ్లా వచ్చింది. ఈఆకారమేమిటి? ఇట్లయిపోవడానికి కారణం మేమి? నా

ఈమైన మతి చెడిందా? నిద్రపోవడంలేదే కల్గునకో దానికి!

ఇంతలో డాక్టరుగారు “ఈశోగిని మీ రిద్దరలో చూచియుంటిరా? ఈమె హిస్టీరియావ్యాధిచే కుండి పోవుచున్నది. మే మిక్క డీమె నుంచి చేసే చికిత్సేమి వుండదు.” అని అన్నారు. “అయితే ఈమెను నే నింటికి తీసికొనివెళ్లి వుంచెదను. అననరమైన మీ రచటికే వచ్చి చూచి చికిత్స జరుపవచ్చును.” అని మేమింగ్లీ ఘోలానుట్లాడుకొంటుంటే, లీల దిక్కుమొహం వేసి నావంక చూస్తూ వుంది. “ఇంటికి వెద్దాము, వస్తా నిమ్మా? డాక్టరుగారక్కడికే వచ్చి చూస్తూ మందిస్తారు” అని లీలతో

అన్నాను. ఎందుకనో వెంటనే కండ్లనుండి జలజల నీళ్లు బిందువులు రాలాయి. చట్టన లేచి తయారయింది. కారులో యింటికి వెళ్లాము.

క్రమేణా, నే నింగ్లండుకు వెళ్లి నతరువాత తన తల్లిదండ్రులు పోవడం, నెలతిరగకుండానే తనకు వైద్యవ్యం సంప్రాప్తించడం, తన బావగారు, యీ వ్యాధి మార్చుని, తన భార్యపిల్లలకు యింట్లో వుంటే వస్తుందని, యిష్ట మున్నప్పుడు వాకిట్లో యింతటిండి పడే య్యడం, చివరకు ప్రాణం విసిగి, నే నిక్క డున్న టైవరో మిక్రులు చెబితే, చేతిమరుగు లుంటే అమ్మేసి బయలుదే రిక్కడికి వచ్చి, ఆఖరుమాపు చూచి యెందు లోనైనా పడి ప్రాణం వదులుతా ననుకోడం, మొదలైన పంగతులన్నీ తెలుసుకొన్నాను.

అడవనూత లేకపోయినా నాకర్లను బెట్టి జాగ్రత్తగా ఉపచారిం చేయిస్తూవచ్చాను. మూడుమాసము లయింది. మరెప్పుడు తిరిగి ఆవ్యాధి రాలేదు. డాక్టరు గారు వచ్చి, “ఈమె కింక ఆవ్యాధి వస్తుందనే భయ మేమి లేదు. మనోవ్యాకులలే యిందుకు కారణము” అని చెప్పినారు. మూడుమాసాలలో మునుపటి మాధవరావు గారి తోటలో విహరించే ‘లీల’ అయింది.

మరిప్పుడు.....?

గోపికాగీతము

పేరేప విశ్వనాథసిద్ధాంతిగారు

0

కన్నులు పైటకొంగున వగళ బిగియించి తిడేయి కృష్ణ? నీ
చెన్నగు గజ్జె లుదియల చిందులనందడి విందు, నీ వహా!
వెన్నను దొంగిలిన ప నిటు వేసము లెన్నియో వేయు, దైన నా
కన్నులవిందుగా నగు మొగ మొక్కమా రిపుడేనిఁ జూపవే.

౨

పిల్లనగ్రోవి నూడి పలువంతల రంతుల గంతులేయుచుకా
జల్లగ మచ్చుమందు వెదజల్లుచు లోకమునెల్ల మాయలో
నల్లలనాడజేసెదవు హాయిరె మోహనకృష్ణ! నైజమై
చెల్లవెజారచోరలకుఁ జీకటిచాటున నిట్టిపోకడల్?

౩

హరువుగఁ దమ్మిపూవుపయి నాడెడు తుమ్మెదదిమ్ము మాడ్కి. నీ
మురువును జమ్ము మోముపయి ముంగురు లల్లనఁ దూఁగుచుండఁగా
మురళిని మోవి బూని కడు మద్దుగఁ బాడుచు నేఁగుచుంటివా
హరి! ననుఁ గావ వేమి? మరియాదయె యిట్టు లుపేక్ష నేయుటల్?

౪

సొగసుగఁ జిన్నినర్వ తెలిసొంపుల పెంపులఁ గూడి నాసిక
నిగనిగలాడు ముత్తెమును నీలపుగ్రొమ్ముడి క్రొమ్మెఱుంగులక
మిగులఁ దుఱంగలించు నునునెమ్మియ(?) పించెముఁ గాంచి నెమ్మదిక
వగపున స్రుక్కు నన్నెటులఁ బాలనజేసెదవోయి నెచ్చెలీ!

౫

విరులను జేరి తుమ్మెదయు, వెన్నెలరాయనిఁ జూచి కల్వయుక,
దరణినిఁ గాంచి పద్మము ముదమ్మును బొందు విధాన నేను నీ
మురిపెపుమోము గోముఁ గని మోదపయోనిధి నోలలాడుదుక
బిరబిర వచ్చి నాదు మనవిక విను కృష్ణ! ప్రసన్నమానసా!

౬

ఆ యమునాతరంగగతహరిపరీమళబంధురొల్లన
త్తోయజజాతవాతపరితోషితభావుఁడవౌచు నీవు ప్రా
లేయమరీచిచంద్రికల లీలగ గానసుధాప్రసేకముక
జేయుచు హర్షవార్ధి ననుఁ జెచ్చెరఁ దేల్చవె యాశ్రితావనా!

౧

సుమారుగా ఈకథ జరిగి మూడువందల యేండ్లయింది. కృష్ణాజిల్లాలోనితిరువూరు తాలూకాలో ఒకభాగము సాంద్రాణ్యముగ ఉండేది. ఆయడవినిండ చిన్నచిన్న గుట్టలు కూడ చాలా ఉండేవి. ఏమాత్రము కూడ మానవసంచార ముండేదికాదు. సింహ శార్దూలాది క్రూరమృగాలు వీరవిహారము చేస్తుండేవి.

సామానముగల దొమ్మరులు కొందఱు గుడిసెలు వేసికొని ఆఅడవిలో ఒకచోట నివసించేవాళ్లు. వాళ్ల నాయకుని పేరు వరహా. వాళ్ల వృత్తి దొమ్మరిఆట. వాళ్లు సంవత్సరాని కెనిమిది నెలలు దేశదేశాలు తిరుగుతూ ఆటఆడి డబ్బు సంపాదించుకొని వానకాలము వచ్చేసరికి ఆఅడవికి చేరుకొనేవాళ్లు.

పొట్టకోసమై దేశసంచారార్థము బయలుదేరిపోవుచున్నప్పుడు కృష్ణానదీతీరమున ఉన్న హేమాంబరపురములో పెల్లనదారు చౌదరయ్యగారి కుమార్తె — సంవత్సరమాన్నర యిడు గలది — వాకిట్లో ఆడుకొనుచుండగా ఎత్తుకొనిపోతిపోయినారు. ఆచీకటిలో విద్యుల్లతవలె ఆపిల్ల మెరయుచుండెను. అంత ముచ్చటైనబిడ్డను వాళ్లజన్మలో ఏదేశాన చూచి ఉండలేదు.

ఆ పిల్లకు పంజరములోని పక్షి లాగ ఆటలు, పాటలు, నాట్యము బాగా నేర్చినారు. పదునాతేండ్ల ప్రాయము వచ్చేసరికి ఆపిల్ల దొమ్మరిఆటలో మంచి ప్రావీణ్యము సంపాదించినది. ఆమె సౌందర్యము ఫణిఫణారత్నములవలె చూపరుల నాకర్షిస్తున్నది. తుమ్మెద రెక్కలవంటి కురులు పాదాలు కప్పతూఆమె నడిచేటప్పుడు వింతసోయగా న్నిస్తున్నవి. పదహారోవన్న బంగారములాగ తనూలత మినమినలాడుతున్నది. దీప్తులాలికే ఆమె కళ్లు సంధ్యాతారకలవలె ముద్దు లొలుకుతున్నాయి. ఆమె సోయగమునకు తగిన పేరనియే వరహాలు ఆమెను పగడ మన్నాడు.

ఈమధ్య కొన్ని యేండ్లుగా చిత్తూరుజిల్లా మసాటగాండ్ల పోయియుండలేదు. వర్షాలు పూర్తిగా పోయినతర్వాత మన ఆటగాళ్లు సామానులు గార్దభమాలమీద కట్టుకొని కథలు, కబుర్లు చెప్పుకుంటూ దేశసంచారము బయలుదేలి మధ్యమధ్య మకాములు పెట్టుచు రెండునెలలలో చిత్తూరుజిల్లాలోని మహేశ్వరపురము చేరినారు. పగడమునకు లచ్చి అన్న చాలప్రాణము. లచ్చికి వైకృతి చిత్రాలను గుఱించి యేమేమో పగడము దారిలో నూరిపోయుచుండెడిది. దొమ్మరిలచ్చికి అవి బోధపడుతవా?

మహేశ్వరపురములో మాణిక్యాలు నాయుడనే కమ్మయ్యవకుడు గొప్ప షాహుకారు. ఆయారికే గాక ఆప్రాంతాలకు ఆతడు ప్రభువుగా చూడబడుచుండేవాడు. మాణిక్యాలు దగ్గటకు స్నేహితుడొకడు వచ్చి, “ఈ దుధ్యను ఎప్పుడూ రాని దొమ్మరిముటా ఒకటి వచ్చింది. మిమ్ముల నడిగి ఆట ఆడవలె ననుకొంటున్నారు. వాళ్లతో నవయావనవతి యొకతె ఉన్నది. ఆమె సుందరవదనము అన దృశ్యమనోహరమై నాకన్నుల కద్దినట్లున్నది. అట్టి లావణ్యవతిని మన మెవ్వరము కూడ ఎక్కడ చూచియుండదు” అన్నాడు. ఆటకై ఆతురత పొచ్చింది మాణిక్యాలుకు.

వరహాలు తన బలగముతో ఆటఆడడానికి షాహుకారుగారి ఆవరణలో ప్రవేశించినాడు. డోళ్ల మోత విని డోరి నాలుగుమూలల నుండి పిల్లా జల్లా అంతా గుమికూడినారు. పెద్దలు దొమ్మరివాళ్ల చుట్టు కూర్చున్నారు. పిల్లలు ఆవరణములోని వృక్షాగ్రముల కెక్కినారు. షాహుకారు ఒకవైపున చాపమీద కూర్చుండి వింతగానలువైపుల చూస్తున్నాడు. దొమ్మరియువతి రంగముమీదికి వచ్చి వెదురు కట్టిమీదకు ఎక్కేటప్పుడు తదేక దృష్టితో ఆమెకేసి చూడ నారంభించినాడు. ఆమె కట్టి కొనకు బోయి అక్కడ అత్యద్భుతమైన తన విద్యను ప్రదర్శించేటప్పుడు “అంతయెత్తునుండి ఆయువతి పడి చచ్చిపోతుండేమో” అని అన్నాడు బిగ్గటగా.

ఆమె ఆ వెదురుకట్టి తుదను కూర్చుండి చేతులతో కట్టిమీద తాళమువేస్తూ పాట నాలాపము చేసేటప్పుడు, ఆమె కంకణ కింకిణీ రవములు శ్రుతి కలుపుతూ మనోహరధ్వనుల నొనంగి చూడరులకు తన్మయత్వము కలిగించినవి! “నేను నానేర్చినవిద్యను ప్రదర్శించినాను; షాహుకారుగారిని గొప్ప బహుమతి నివ్వమని వేడుకొంటున్నాను” అని ఆ ఉన్నతస్థానమున నుండి చిర్నగవుతో బిగ్గటగ చెప్పి, తనలో “అయన హృదయాన్ని జయింపగలిగితే.....” అనుకొన్నది. ఆ షాహుకారు తక్షణము ఇమ్నాగరూపాయలపెంగల చీరెను తెప్పించి యిచ్చినాడు.

ఆట ముగిసిన వెనుక షాహుకారుగారిని ఆడోరులో స్థిరనివాసము చేయటానికి వసతి కీయమన్నాడు ముటానాయకుడు. ‘అట్లే’ అన్నాడు షాహుకారు. సుందర భవనము నొకదాని నిచ్చినాడు; దగ్గటలోనే కుటీరాలు నిర్మించుకొనినారు మిగిలినవాళ్లు.

పగడము ఆయింటిలో ప్రవేశించినకొన్ని దినాలకే చిక్కిపోనారంభించినది. ఆయింటి యావరణలో ఫలపుష్ప వృక్షములను, లతలను పాతినా ఏమల్లెలు మొల్లులు పూస్తున్నవి; కాయ గూరలు కాస్తున్నవి ఆవరణగా వేసిన కంచె పెరగనందున పశువులు వచ్చి మేసిపోకుండా పగడము చాల జాగ్రత్త తీసికొంటున్నది. అన్నము సహించుట లేదంటూ తలచు ఆటకు వెళ్లటము మానివేసియింటివద్దనే ఉండి గొడ్డు

గోద దొడ్లోకి వచ్చి తినిపోకుండా చూచుచున్నది. ఆమె జబ్బుగా ఉన్నదని మరిచి కూరలు, తినుబండారాలు తెచ్చి యిస్తున్నాడు పరహాలు. ఆబిడను సంతోషపెట్టడానికి కాళ్లకు బేడీలు, నెత్తికి చంద్రవంక చేయిస్తానన్నాడు. ఇట్టివా ఆబిడను సంతోషపెట్టినవి?

౨

“నీళ్ల రేవునకు నిత్యము పాయకాలము నీవేల ఒంటరిగ పోతున్నావు? నిద్రపోకుండా విచారపడుతూ కళ్ల వెంట నీళ్లు కారుస్తున్నావు? నిట్టూర్పులు పుచ్చుచు నాయుడుగారి యింటి కేసి తటచు చూస్తుంటావేల? నీవు నాయుడుగారి హృదయాన్ని ఆకర్షించినావని వదంతిగా ఉన్నది. ఎంతవఱకు నిజమో? తెలిసినంత వఱకు దాపరికములేకుండా నాకు చెప్పు. నే నెక్కడ పొక్కసియనులే” అన్నది చెలికత్తెతో లచ్చి.

“నాహృదయాన్ని నేనెట్లా శాంతింపజేసి కోగల్గుతానో బోధపడకున్నది. శక్తికొలది ప్రయత్నించినా, మనోగమనాన్ని అడ్డుకోలేక పోయినా. మన స్నేహుడు.....”

“మనస్సు గట్టిపఱచుకో. వారమురోజులు యిల్లు బయలుదేరబోకు. నాయుడుగారు అడిగితే ‘మా దేశము పంపివేసినారు’ అని చెప్పతాను.”

“నేను ఒక్కరోజు అతనిని చూడకపోతే నాచావుకు వేరే కారణ ముక్కరలేదు. ఆయువ మొదలు నాహృదయాధినాథుడు. దొమ్మరివాళ్లు

ఎక్కడకు బోతే అక్కడకు నా బొందిని తీసికొని పోతారు గాని హృదయాన్ని తీసికొని పోలేరు.”

పరహాలుకు తమ ప్రేమసంవర్ధనము గిట్టినది కాదని పగడము, నాయుడు గ్రహించినారు. అందువలన వారి కేవిధముగా అడ్డుపడతాడో అని వారు భయపడుతున్నారు. అట్టిస్థితిలో వసంతుడు పుచ్చరథాన్ని యెక్కి తర్లివచ్చినాడు. ఆశ్రుపల్లవములుమెక్కి మత్తెక్కి గండుకోయిలలు కుహూరావములు చేస్తున్నవి. నాయుడుగారు నడురేయి నిద్రమెలకువరాగా ఏటిరేవునకువచ్చితన వేమనాదముతో హెచ్చరించినాడు. పగడము చెవిలో అమృతం వర్షించినట్లే! మెటనే బయలుదేటి అతని దగ్గరకు పోయి, ఆమెను చూడకుండా ఆవేశముతో పాడుతున్న ఆతనిని కాగలించుకొన్నది పుచ్చదామమువలె.

“తల్లిని, బేళాన్ని, నానర్వస్వాన్ని విడిచిపెట్టి నీకోస మంతదూరమైన వచ్చివేయటానికి సిద్ధముగ ఉన్నా”నన్నాడు నాయుడు.

“పంజరములోని పక్షిలాగ స్వచ్ఛలేని దానను. నీవే గనుక పూమొగ్గవై ఉంటే నా కొస్సలో బంధించి దాచుకొని యుండేదానిని. ఏమిలాభము నాకోసము ఆశిపెట్టుకొనికష్టాల పాలుకాబోకు” అన్నది పగడము. కర్కశములుగా ఉన్న యీమాటలన్నీ చాటుగా ఉండి పరహాలు విన్నాడు.

3

“ఒకటిరెండురోజులలో ఊరువిడిచి వేది పోతున్నాము. ఇక మనము ఒకరినొకరు చూచు కునేభాగ్యం లేదు కాబోలు! ఎంతకొర విషయము! నిన్ను చూడకుండా నే నెట్లా బ్రతుకుతాను! నే నేమి చేయగలను! స్వేచ్ఛ యేదీ నాకు! అబలను” అని తన నివాసస్థానానికి మార్గంమాత్రము చెప్పినది.

మూట ముల్లె కట్టుకొని అర్ధరాత్రివేళ దొమ్మరవాళ్లు లేచిపోయినారని భోజనము చేస్తున్న నాయుడు విన్నానే యెత్తిన ముద్ద క్రిందకు విడిచి అన్నమువద్దనుంచి లేచినాడు.

“ఉద్యానవనములో ఏకాంతముగ కూర్చుండి తంతువులే కుండ నాకై పుష్పమాలను గుచ్చుతుండేది! దినాలు గడించినవి; మాసాలు మర్లి పోయినవి. మళ్ల కలసికునే అదృష్ట మున్నది కాదూ” అనుకొన్నాడు నాయుడుగారు. అర్ధరాత్రివేళ వెంటనే బంధువులనూ, సర్వసౌఖ్యములను, ధనధాన్యములను విడిచివేసి బయలుదేరినాడు దొమ్మరిపిల్ల కోసము. త్రోవలో ఉన్న తిరుపతి వేంకటేశ్వరస్వామివారి దర్శనమన్నా చేసికొనకుండా కనబడినవారి నల్లా దొమ్మరికటగాళ్ల జాడ నడుగుతూ వస్తుండగా, “రెండువారాలక్రిందట మా ఊరులో అడిపోయినా”రని గొల్లపల్లెలో గొడ్ల కాపరులు చెప్పినారు. ఆమాటతో అతని అంతరంగాన్నుంచి అనందతరంగాలు వెల్లివిరిసినవి. ఉన్మత్తుడై గొడ్లకాపరుల కర్థమగునో కాదో అను విచారణయైన లేకుండ, “నత్తత్రాల్లాగ ప్రకాశించే నయనాలు, వినీలశారదాంబుదములను తిరస్కరించే కేశపాశము, అపరంజిముద్దవలె తక్కువీనే తనూలత, కిన్నెరనాదాన్ని మరపించే రాగాలాపము గల పగడము గడకొనకు ఎక్కి అటఆడినది కాదూ” అంటాడు. ఊరులోపలికి పోయి పగడము వంటచేసిన ప్రదేశాన్ని తొక్కిచూచుకొన్నాడు. నీళ్లు తెచ్చినదార్లు కనుక్కొన్నాడు. జాడ తెలిసిన సంతోషము కంటె త్వరగా పోయి కలియవలె ననే ఆతురత హెచ్చైగది.

చింతచే పగడము యొక్క యావన పుష్పము వాడి వత్తలై పోయినది. సుష్టుగా తిండి తినట ముగాని, సంతోషంగా కబుర్లు చెప్పటము గాని, తన విద్యానై పుణ్యాన్ని ప్రదర్శించి మెప్పుపొందాలనే కాంతనుగాని చాలాదినాల క్రిందటనే మానివేసింది. తలనొప్పి అని, యేమీ తోచటములేదని తనలో తాను కుల్లిపోతుండటముతప్ప, చీపురుకూడాచేత పట్టడముమాని వేసింది.

నేడుతలనొప్పిమాయమయింది అనుకుంటాను. ముఖములో ఆనందము తొలుకు తున్నది; సంభాషణలో లేన బలుకుతున్నది, పైతన్యము వచ్చింది. స్వయముగ నీళ్లు తెచ్చి వండి విందారగింపుకేసినది. నిష్కళంక ప్రేమముందు కులము నెవని గణిస్తారు? ఏల గణించాలి? అతని హృదయానికి ఆ విషయమే తట్టిందికాదు. సంతృప్తిగా భోజనము చేసి నాడు మాణిక్యాలనాయుడు.

నాడు అమావాస్య. గాఢాంధకారము. దానికి తోడు కారుమేఘాలు కప్పినవి. అతిథి గుడిసెలకు కొంచెముదూరములో నదీ సైకత స్థలిని వటవృక్షముక్రింద శయనించినాడు. పగడముప్రియునిగుఱించిన యేవో ఆలోచనలలో మునిగిపోయినది. అట్టిస్థితిలో ప్రోద్బవోయి ఆట నుండి తిరిగివచ్చినవరహాలునకు అతిథి రాకను గుఱించి చెప్పినారు. అతిథిని ఆవిడచేతనే చంపించుట శ్రేయస్కర మనుకొనినాడు. వెంటనే నిష్పలు గ్రక్కుకుంటూ ఆతడు పగడముపద్దకు వచ్చేసరికి ఆవిడ అదిరిపోయింది. ప్రియుని చంపి పారవేయవలసిన దని నిశ్చయించినాడు, భయపెట్టినాడు, పదనైన శిష్టాన్ని యిచ్చినాడు బలవంతముగ.

తుమ్మెద రెక్కలవంటి దీర్ఘకుంతలాలు పాదాలమీద జీరాడుతున్నాయి. సంతత బాష్పధారలు చెక్కిళ్లమీదనుంచి వక్షస్థలముమీదికి జారుతున్నాయి. అట్లాగే పడుతూ లేస్తూ ఆయువకుని శయ్యమీదకు వెళ్లి కూర్చుండి, “ఇంకా నిద్రయేనా? అబ్బ! నాతండ్రి... కర్మశహృదయము — నిర్దయుడు — కృతఘ్నుడు — మూర్ఖుడు.....నిన్ను, నాప్రాణాధికుడవగు నిన్ను చంపవలెనట! నే నట్టి ఘాతుక కృత్యాన్ని చేస్తానని యెట్లా అనుకోవాలి! నే నట్టి రాకాసినా! జీవము పోసి పెంచుకొన్న ఆశాంకురాన్ని యెట్లా పెరికివేస్తాను? పెరికి నేనెట్లా బ్రతుకుతాను? నాజన్మ యింకేల! చంపకపోతే నన్ను తుత్తునియలు చెస్తాడట! ఆతని చేత నేను తుత్తునియ లేల చేయించుకొన

వలెను? నీకగ్గతి నన్ను వేసే చంపుకోవాలని వచ్చినాను” అని ఆత్మహత్య కుద్యక్తురాలగు చుడగా మాణిక్యాలు మేల్కొని వారింది నాడు. “నాతండ్రివంటివాని బారినండి బ్రతుకుట దుర్లభము. నీవు నీదేశము పోయి సౌఖ్యముగ నుండుము. నన్ను చంపుకుంటే యీ చిక్కు తీరుతుంది” అన్నది.

నీకోసరము నాదేశాన్ని కులాన్ని సమస్తమూ విసర్జించి యిక్కడకు వచ్చినాను. నీవు వసపుష్పానివి: నీచేత ఆకర్షింపబడ్డ మధుసాన్ని నేను. నీకోసమై యిన్ని దినాలు తిరిగినాను. నీయి పోయిన నాప్రేమ నిధానమవు నీవు దొరికినావుగదా అనే సంతృప్తి చెందినాను. నిన్ను విడిచి నే నెట్లా బ్రతుకుతాను? నవయావసపుష్పాన్ని సౌందర్యోపాసకుడ నైన నా కప్పించినందుకు కొండ యెక్కినాను...”

ఆదంపతులు రెండు మంచి గుఱ్ఱాలను ఎక్కినారు. వాయువేగముతో పోయి పోయి భద్రాచలమునకు సమీపములో ఒకసాంద్రారణ్యములో ఆగిపోయినారు. సమస్తము మరచి పోయినారు; పుష్పసౌరభాలు వెదజల్లే వృక్షచ్ఛాయల పరండి, వనస్థలాలు తింటూ, సెలయేటి నీరముల క్రోలుతూ, పుట్టలేనియల జుట్టుతూ, బ్రహ్మానందముతో ఆలడవిలో సంవత్సరము ఒకరోజుగా గడుపుతున్నారు.

ఒకనాటి సాయంకాలమున ఆదంపతులు సెలయేటియొడ్డున ఒకస్పటికపుశిలపై కూర్చుండి విష్ణోదై వాపోవుచున్న కపోతీకేసి చూస్తున్నా

రు. దగ్గరలోనే చెంచుపిల్లలు శాద్వలములలో ఆవుల మేపుతున్నారు. చెంచుపిల్లవా డొకడు వచ్చి, “వరహాలు ముటా అట, దొమ్మరాట బాగా ఆడతారట, ఆమడదూరములో నున్న చెంచుగూడెములో ఆడుతున్నారు. చూడడానికి వచ్చేవా రెవరన్నా ఉన్నారా” అని అడిగినాడు. వాయు కంపితమైన లతవలె పగడము ప్రియుని హస్తములలో వరిగింది.

“దాహ మవుతున్నదా? సిగ్గు తెచ్చేదా?” అన్నాడు.

“ఇంకా దాహ మేమిటి? ఒకప్రక్కనుండి మన సౌఖ్యసామ్రాజ్యానికి అంత్య సమయము తరుముకొని వస్తున్నది. ఇదియే తుదిరోజు. వరహాలు వస్తున్నాడు మనను చంపుటకై. భయంకరమృత్యు గహ్వరానికి ఎర అవుటకు సిద్ధంగా ఉండాలి” అన్నది. ఆతడును విచార సముద్రమున మునిగిపోయినాడు.

“నామనోనాథుని చంపి యెట్లా యింటికి రాగల్గుతాను? అతడు నీ కేమి అవకారము చేసినాడు? మాది నిష్కళంక ప్రేమ! మా ప్రేమముందు మానవనిర్మితాలైన సాంఘిక బంధనములు నిలువలేకపోయినవి!! భానుబింబమువలె ప్రకాశిస్తున్న నాప్రియుని, నాపెన్నిధి ఎట్లా చంపేది? పెంచిన ప్రేమచేతనన్నా నా స్వాతంత్ర్యరథాన్ని గొలుసులచేత కట్టబోకుము! కృతజ్ఞులమై ఉంటాము. ఏమందువు?

వేటొక దొమ్మరివానిని పెండ్లి చేసికొనవలె ననియా? ప్రేమ ఒకరికి అర్పించిన తర్వాత తిరిగి రాదు! నాస్వాదయాన్ని ఆయనకర్పించి నాను. ఈస్వాదయములో మరొకరికి స్థానము లేదు. విజమైన ప్రేమ జన్మలో ఒక్కరికే అర్పించుట; అందులకు భిన్నమైనది కాను లాలనత్వము—నాకళ్లతో నా ప్రియుని నీవు చూస్తే ఆతని ప్రతిబింబముచేత నీ కన్నులు నిండిపోతవి” అన్నది వీనంగా.

“ఎసిబిడ్డను తెచ్చి మంచి పెద్దదానను చేసినాను. చిన్నప్పటినుంచి ఆమె ముద్దుమాటల కెంతో ముచ్చటపడుతూ ఆమె ఆనందమే నా ఆనందముగ భావించి యుక్తవయస్కురాలై బిడ్డస్వాతంత్ర్యాన్ని అనుభవించేటప్పుడు అడ్డుకొని, దయ మాలి ప్రేమభావము నెఱుగక ఆదంపతుల ప్రాణాలు తీయించినాను. ఆ నిష్కళంక ప్రేమబలముచేతను కాదా ఆయువకుడు తన సర్వస్వమును విడిచి వచ్చి యిన్ని యిక్కట్టులపాలృడెను” అని చింతించినాడు. ఆ దంపతులసమాధిని వనపుష్పాలతో కప్పివేసి కన్నీటిధారలతో కడిగినాడు. ఒక్కొక్కసారి మతి వోయి, “యింకెంతకాల మీ సమాధిలో ఉంటావు! నీస్వేచ్ఛను అడ్డగింపను లెమ్మిక. నేను వనపుష్పాలు ఏరి తెస్తాను. నీ ప్రియునికి దండ గ్రుచ్చు” అంటాడు వరహాలు !!!

George & Mary

—G. S. A.

౬. మేఘియరు కొన్నా

సుందరి యగు రషియను వర్తకి. ఫ్రెంచి నాట్యరంగమున నీమె నాట్యకళాకాశలమున మిగుల పేరుగన్నది. ఈమె శిరోవేష్టనము గాజుతో చేయబడినది. దీపముల వెలుగున నిది కన్నులు మిరుమిట్లుకొలుపు కాంతుల వెదచల్లుచుండును.

—G. S. A.

౧

ఏయేవి పద్మరాగమణు లివ్వె యనందగ నీతదోయిటం,
బోయగ మల్లెమొగ్గ లనఁ బొల్చెను దా మెవి రామునౌదలం,
గాయగుచిఁ మసారములకైవడి నే వలరారె జాటుచున్
(శ్రీ) యిడు మీకు నారఘవరేబ్బనిపెండ్లిసుపాణి ముత్తైముల్.

౨

వరునకు వేనవే లొనఁగి, వానిచరస్థిరముల్ తనూజకో
సరము క్రయించి, స్వస్వమును సర్వముఁ బుత్రున కిచ్చున్; బుత్రకుం
బారయనిచో సమస్తమును బుత్రికె; కావున నేవిధిం గనన్;
గురుఁడు కొమార్తకున్ గొడుకుఁగుత్తకుఁ గూరుచు నొక్కతీరునన్.

౩

పురహరు సర్థ మార్గ, సగముం దనుజారి హరించి; రందుచే
హరుని యభావ మెల్లెడల నల్లుకొనంగను; గంగ చేరె సా
గరమును, నింగిఁ జంద్రకళ, త్మౌతలమున్ భుజగాధినాథుఁడున్,
దిరిపపుఁ ద్రిప్పటల్ ననును దేవ, యధీటకలజ్జతల్ నినున్.

౪

క్రతుభుగ్భర్త వరించె మర్త్యవనితన్, త్మౌమంషలాఖండలుం
డు తురాషాణ్ణగరీకర్పిద్రగమనన్ మోహించె మున్; కాముక
ప్రతతి స్వాంతములందుఁ బ్రాయశముగా రాగంబు సంభూతమా
నతిదూరస్థితవస్తువం దనుఖలభ్యంబౌ పదార్థంబునన్.

౫

పిడికిటిలోపల మృగమద-మిడుకొని, నమ్మింప శక్యమే లేదనుచున్
బడకుండినఁ గనుల బయల్-పడుఁ గాదే యది తదీయపరిమళలహరిన్.

౧

ఘోర్జర దేశాంతర్గత కుసుంభ దేశాధి
నాథుడగు బంధుహితుడు మిక్కిలి
చక్కగా రాజ్య మేలుచుండెను. ఏకపుత్రి
యగు మధుస్రవవలని నేవాశుశూషలును,
సేనానియగు బలాహకుని శత్రుంజయముగు
పరాక్రమమును, అస్థానకవిచంద్రుడగు తేమ
శ్రీయొక్క మధురకవితారసమును నారాజు
నెల్లవిధముల నానందాత్మునిగ చేయఁజాలి
యుండెను.

మధుస్రవతనులత పుష్పించి నవవికసిత
మగుచుండెను. ఆమె చంచలవిశాలనేత్రముల
యందు దుగ్ధసమసరళచ్ఛాయ నాట్య మొన
ర్చుచుండెను. లీలాయుక్తమై, వాతాహతిచే
నల్లాడు నామెవినీలకేశరాశినడుమ సంధకార
మునందలి శంపాలతవలె నామె మిగుల మనో
హరమై కన్పట్టుచుండెను.

సువిశాలరాజభవనము సముద్రప్రాంత
మున శోభాయమానముగ నుండె. చంద్ర
కాంతాదిశిలానిర్మితమై, మణిముక్తాఘటిత
చిత్రాలంకారశోభితమై, రమ్యాద్యానఘరివేష్టి
తమై, యామందిర మత్యంతమనోహరమై
చూపట్టును. దక్షిణమున తరంగమాలికా
యుతమగు సాగరమును, తూర్పున మందగమ
సంబున సంద్రమున సంక్రమించుచున్న విశా

ఖానదియు, ఉత్తరదిక్కున ధూమ్రధూసరిత
మై యున్నతమస్తకము దాల్చి, సగరము
నంటి నిల్చియున్న ముంజకేశపర్వతమును, పశ్చి
మమున నేలకీలతాలింగితములగు వనములును
నొప్పాటుచుండె. సముద్రగర్జనమును, విశా
ఖాకల్లోలినీకలస్వవమును, ముంజకేశపర్వత
వృక్షవృశ్యామలశోభయు, ఉద్యానవనమున
క్రీడించు సుగంధవాయుసంతతియు, రాజ
సభను మాధుర్యమయముగఁ జేయుచుండెను.
ఇంతియే కాక మహారాజసామీప్యమున నధివ
సించి, తన రూపజ్యోతిచే మధుస్రవ యానభ
ను మఱిత తేజోవంతముగఁ జేయుచుండెను.

మధుస్రవరూపమును, కుసుంభ పురప్రాభ
వమును బహు వీరహృదయముల నాకర్షించు
చుండెను. కాని బలాహకుని ఖడ్గభయమున
వెనుదిరుగుట తటస్థించుచుండెను. మధుస్రవా
స్మరణమాత్రమున బలాహకుని నిశితఖడ్గము
తీక్షణతరమగుచుండెను. అట్లులే యీమె యాశ
యమొందిన తేమశ్రీకవితయు మృదుమధు
రమై సకలజనహృదయరంజకమై విలసిల్లు
చుండును.

శత్రువు లెత్తివచ్చినపుడు, ప్రయాణనన్న
ద్ధుడై చను బలాహకుడు కరుణార్ద్రహృద
యమున, ప్రేమవీక్షణముల మధుస్రవ పాద
పద్మములయందు ప్రార్థనాపల్లవములతోడను,

ప్రేమకుసుమములతోడను నర్పించి పనివినుచుండు తెల్లరు నెఱింగిన విషయమే. వైరుల నిర్బించినపిదప, ముకుళితకమలము చుట్టును హర్షశోకమిళితర్షుకారములతోఁ బరిభ్రమించు భ్రమరముచందావ, తేమశ్రీ తన కవితారసమును వెదచల్లునెడ నవ్యక్తములును, వ్యాకులములును, ప్రేమ పూరితములునునగు నాతని యుచ్ఛ్వాసములకుఁ గారణము తన్నులత్యమం దుంచుకొనుటయే యని మధుస్రవ గ్రహింపక పోలేదు.

బలాహకుఁడు గర్వోన్నతమస్తకుఁడై సభాస్థలిని రాజుతో “మహారాజా, భవదీయ స్నేహకవచము నాకు రక్షణ మొనర్చినది. తత్ప్రసాదమున నేఁడు విజయినై తమ సమక్షమున నిలువఁగల్గితిని” అని విన్నవించుకొనుచున్నపుడు కంపితకంఠముతో లజ్జావనతళిరస్కుఁడై తేమశ్రీ “నేను నీ ప్రేమబద్ధుఁడ” నని యర్థమిచ్చు గీతమును గానమొనర్చుచుండును.

బలాహకుఁడు విరోధిని బంధించి, రాజసమ్ముఖమున నిలువఁజెట్టి, “మహారాజా, దుర్జయుఁడగు తమ శత్రువును బంధించి తెచ్చితిని. వీని కెట్టిశిక్ష విధింపవలయునో సలవిండు” అనునెడ తేమశ్రీ కన్నుల స్రవము గ్రమ్మ, కరుణార్ద్రాకంఠముతో “ప్రేమపాశమున నాతని నదా బంధింపు” డనుచుండును.

ఎట్టి శుభకార్యమునైనను ప్రారంభింపఁబోవు సమయమున దేవదర్శనము గావించు

రీతిని బలాహకుఁ డాలలితలావణ్యవతియు, సంపూర్ణయావనశోభితయు నగు మధుస్రవ నేకాగ్రదృష్టితో వీక్షించుటయందే మగ్నుఁడగుచుండును. అట్టితఱినే తేమశ్రీ స్వీయ దృష్టిచే నామెమూర్తి కారతినిచ్చుచుండును.

ఇట్లు బలాహకుఁడు దర్శించి దర్శించి చిఱునవ్వు నవ్వుచుండ, తేమశ్రీ చూచి చూచి కనుల సశ్రువుల నింపుచుండును.

2

మధుస్రవకు వివాహకాలము ప్రాప్తించె. బలాహకుఁ డామె పాణి గ్రహించుటకై రాజుతో “మహారాజా! నేను నాహృదయ రక్తమును ప్రవహింపఁజేసి దేవరయానలఁ బాలించుచుంటిని. నేటికి నాసేవకుఁ దగిన ఫల మచుభవించుకాల మాసన్నమైనది” యనియెను. తేమశ్రీ చేతులు జోడించి, “ప్రభూ! నాయీశ్వల్బశక్తి ననునరించి నేను నీజీవితము తమ సేవయందే గడపుచుంటిని. అది స్మరించి కృపతో సత్ప్రసాదము దయ చేయుఁడు” అనియెను.

రాజున కిరువురునుగూడ ప్రియులే. తేమశ్రీ కేవలసంతోషమునే యొనఁగెను. కాని బలాహకుఁడన్ననో తన ధనప్రాణముల రక్షించెను. వెంటనే యారాజు కర్తవ్యము నిర్ణయించుకొంగోరి సంశయనివారణార్థమై మధుస్రవదెస వీక్షించెను. కాని యామె ప్రేమపూర్వకముగ వారి నభినందించుదు మిన్నక చూచుచుండెను.

అంత నారా జిట్టనియె: “ధరణీమణితో. రమణీరత్నమునకు వీరుఁ డగువాఁడే యర్హుఁడు కాన మీయిరువుర బలమును పరీక్షింపవలెను.” బలాహకుని వదనము ఆశచే వికసితమయ్యెను. మధుస్రవ చ్ఛిటునగవు మోమున చెంగలింప వానివైపు చూచెను. కాని వెంటనే డేమశ్రీ మలినముఖముపై దృష్టిసారించినపు డామృదహాసము మటుమాయమయ్యెను.

“మహారాజా? కవి ప్రేమసౌందర్యముల నుపాసించును. స్త్రీ ప్రేమనే కోరుచుండును. కాన మా ప్రేమ యెంత లోతైనదో పరీక్షింపఁ గోరెద” నని డేమశ్రీ వచించెను. అంత మధుస్రవమధుర సుందహాసముగాంచి డేమశ్రీ సుందరవదనము వికసించెను.

బలాహకుఁడు వ్యాకులభావమున రాజు దెసఁ జూడసాగెను. “బలహీనుఁడగు కవి తన్ను తానే రక్షించుకొనలేనపుడు నాకూఁతు నెట్లు రక్షింపఁగలఁడు?” అని రాజు ప్రశ్నించెను. బలాహకుఁడు ఒజనుండి ఖడ్గమును బెట్టికి మధుస్రవ మందస్మితవదనమువంక దృష్టి సారించెను. డేమశ్రీ గానము చేయసాగెను. దాని భావ మిది: “ప్రేమచే శత్రువుల జయింతును. ప్రేమకు బలి యయ్యెదను. వైరజనక మగు రాజ్యపాలనముకంటె, విరోధరహిత మగు వృక్షచ్ఛాయను శాంతజీవనము నెఱపుట లెస్స.”

ఈవిధమున స్వీయపక్షముల సమర్థించు కొనుచు, సౌభాగ్యకరమగు మధుస్రవనదయ

దృష్టిని పొందునపుడు వారి వదనముల నుదాసీనతావ్రసన్నతలు క్రమమున గోచరించుచుండెను. తుదకు రా జిట్టనియెను: “మీలో బలవంతుఁ డెవ్వఁడో వానికే నాకన్య నిత్తును.” బలాహకుఁడు తన సౌభాగ్యమున కెంతయు గర్వితుఁడై డేమశ్రీ దెస నీచదృష్టుల వ్రసరింపఁ జేయసాగెను.

డేమశ్రీ వినమ్రస్వరమున, “కానిండు, బలపరీక్షయే జరుగనిండు” అనియెను. వెంటనే బలాహకుఁడు కత్తిదూసి డేమశ్రీ కెదురనిల్చి ద్వంద్వయుద్ధమున కాతనినాహ్వానించెను. డేమశ్రీ వ్యాకులభావమున మధుస్రవ దెసచూచెను.

కొన్ని నిమిషములకు మధుస్రవ “ఇట్టి బలపరీక్ష యుచితము కాదు. వీరిలో నొకఁ డస్త్రోపజీవి. ద్వితీయుఁ డన్ననో కేవలము శస్త్రవిద్య కపరిచితుఁడు. ఇట్టి పరీక్షణ ముచితము కానేరదు. తెలివితేటలవలనఁ గాని కాశలమువలనఁ గాని జయము నిర్ధరించుట యుచితము. దీన నేరికిని గోరంతయైన చేటు వాటిల్లదు” అనియెను. ఇది విని, బలాహకుఁడు మధుస్రవవంక దీనముగాఁ దిలకించెను. రాజు వెంటనే బాహుయుద్ధమున కాజ్ఞ యిచ్చెను. కాని యిదియు మధుస్రవకు సచ్చలేదు. తుదకు వారెత్తఁగలిగిన బరువునుబట్టి బలమును పరీక్షింప నిశ్చయింపఁబడెను.

3

శరద్భానుని సువర్ణకిరణజాల మింకను పూర్తిగా రాజసభామందిరముపై ప్రసరింప

లేదు. ఇంతలోనే సభాభవనమంతయు జనాకీర్ణమయ్యెను. వైతాళికులు మహారాజాగమనమును తెలియఁజేసిరి. వాడుక ప్రకారము డేమశ్రీ మహారాజునకు వందన మొనర్చి మృదుమధురస్వరమున నొకరాగ మాలాపించెను. కాని నేటిగీతముమాత్ర మతినంతే. ప్తముగ కరుణారసపూర్ణముగ నుండె. వాద్యములు చెలంగినవి. పరీక్ష ప్రారంభమైనది.

బలాహకుఁడు భారములగు శిలల నెత్తసాగెను. ఒకదానికంటె నొకటి బరువైనది వానిముందడిది. కాని యాతఁ డవలీల వాని నెత్తి వినరివేయసాగెను. తుద కొక బండరాతి నాతఁడు వశమువఱకు నెత్తి పాటవైచెను. దాని నానబలము న్నప్తమైనది.

ఇక డేమశ్రీవాత మవచ్చినది. నిత్యానందకరమగు నాతని వదనయండలము నేడు శరత్కాలప్రభాతము వలెనే గంభీరసౌందర్యము దాల్చియున్నది. రాతి నెత్తుట కాతఁడు ముందునకు వచ్చుతఱికి నాతని కల్యాణము నాకాంక్షించు శతసహస్రకాతరనేత్రము లాతనిపైఁ బడెను. డేమశ్రీ స్తబ్ధత్వము వహించి, గంభీరరూపధారి యగు సముద్రునిదెస కొక మాటును, విశాఖానదివైపున కొక పర్యాయమును, నిమున్నత మగు ముంజకేశవర్యతమైనై పొకతూరియు, నేలాలతావేష్టితచందనవృక్షములవై పొకమారును, తనదృష్టి నిగిడ్చి తుదకు రాకన్నెవైపునకు దృష్టి ప్రసారము గావించి తన్మయుఁడై తన్నుఁ దానే మఱచెను.

వెంటనే తన పాదప్రాంత మందలి బండ నెత్తి శిరమున నుంచుకొనియెను.

డేమశ్రీజయమున హర్షధ్వనులు సభాభవనమున చెలరేగినవి. సభానదు లండఱు తన దెస చూడ్కులు బఱపునపుడు నేనాధిపతికి తన పరాజయదుఃఖము నూఱురెట్లధికము కాసాగెను. లజ్జచే నాతనివదనము చెమర్చెను. గర్వమెల్ల గతించినది. నేత్రములు భూమి వైపునకు మరలినవి. “శహబాష్ డేమశ్రీ! శహబాష్ ! నీప్రేమయే జయించినది. బండను పై కెత్త నగత్యము లేదు. వినరివేయ” మని రా జనియె.

జయోల్లాసియగు డేమశ్రీ కర్ణముల రాజవాక్యము లేమియు చొరలేదు. ఆతఁడు మధుస్రవ నేకాగ్రదృష్టిని వీక్షింపసాగెను. బరువెల్ల శిరమున నహించి యొక స్తంభమువలె నిశ్చలఁడై నిలిచెను. “పాటవేయుము, బండరాతిని వినరివేయ” మని వినవచ్చు జనకోలాహల మొత్తమాత్ర మాతని నిశ్చలత్వమును బాపజాలకపోయెను. ఆతని మోమున చిటు నగపు తొలఁకాడుచుండెను. చూపులు మధుస్రవ ముఖపద్మమునందే నెలకొని యుండెను. “కవిచంద్రుని హస్తములనుండి యా బండను తీసివేయఁ”డని మధుస్రవ పక్కినంతనే రాతిని కవికరములనుండి చాలమంది లాగివైచిరి. వెంటనే ప్రాణరహితమైన డేమశ్రీ దేహము శిలాప్రతిమవలె నేలఁబడియె.

విజయోన్నాదియగు నాకవికేష్ఠుఁ డిట్లా స్వామి మృత్యుముఖమునఁ బడుటచే మధున్రవ
కస్మికముగ నేల కొరగుటచే మార్దవ్యములకు శోకావేగమున మూర్ఛయందే శాంతిని బడ
మాటు విషాదసూచకకరుణానిస్వనములే సభా యుగంబైనను.

భవనమున వినవచ్చెను. విజయి యగు తన

(హిందీసుండి యనువాదము.)

6

కోయిల

జనమంచి వేంకటరామయ్యగారు

౧

కావుకాపని యఱచు నీపలుగాకి మూఁకల యఱపులో

భావ మలరంగ నీవు పాడిన పంచమశ్రుతిగీతముల్

హాయి గొలిపెను నాకు శ్రవణరసాయనములై హృత్కృతా

ప్రాయనములై సరసకవితోపాయనములటు నెచ్చెల్!

ఏమి రాగరసప్రవాహం! బిద్దరద్దరు లొరసి యీ

భూమియును నాకనము నొకటిగఁ బొంగిపోరలుచు ముంచెడున్ !

ఏమి కోమలగాత్రమాధురి! యిట్లురస మెనవచ్చునో

కామధేనువు పాలమీఁగడ తఱకయే యనవచ్చువో!

నిరుపమానము నీదుగానము, నిన్నెదుర్కొని డింభకుల్

వరుస తప్పిన చప్పచప్పని వంకకూతలు కూసినన్.

౨

కాకిగూఁటను బట్టి పెరిగితి—కాటుకోనలఁ బట్టి తిరిగితి—నో

కోకిలము ! యెటు లబ్బె నీ కీకాకలీమృదుకూజితం బీ

శోకమోహవివర్జితాంత శ్మధ సుకవి సుపూజితం

బెట్టు లబ్బెను? శీతవాతవిబృంభణము దలపోయఁ గా

చట్టుబండలకై ననుం గడు బెట్టిదము గద సైఁపఁగా !

రావించివురుల మెనవితో? కొమ్మాయివురుల మేసితో?
జీవనావధదివ్యరససంసేవనంబును జేసితో?
పూడిపోయిన గొంతు గ్రోవిని బాడమె రాగరసం బిటుల్
మ్రోడునను గెంజివురుపోడిమి కీడుజోడయి నేడ హో!

3

ఎల్లయాశల నడచు శ్రమమున నిరవుకొను పెనుతమమునం
దిల్లు చీకటికోణమైనను; నల్లపూసయి పోయినా
విశ్వనాథుని వెండికొండయు—విశ్వమంతయు వెడకినా;
విశదవృత్తగుణాధ్య మనియెడి వినుతిగను నద్దణమును
భృశమును నత్పథమువలనను వికలమై చ్యుతి నొందినా;
ఇట్టి దయ్యుఁ దమోవిభుత్వం, బిట్టివిషమ విరుద్ధ సం
ఘట్టనమునను నిష్ఠ నెరసటు లిట్టె పుట్టెడు నేదొ సాం
దర్యరూపము, శమితతాపము, నవ్యజీవనదీపమై—
ధైర్యబోధము, హృదయచలన స్తబ్ధభావనిరోధమై;
నల్లమ బృను తెరమఱుగును మెల్లఁ జిమ్మి మెఱుంగులా
గుల్ల ముల్లసిలంగఁజేయుచు నొకట నాట్యము నలిపెడునా.
శూన్య మప్పుడె పూర్ణ మయ్యెడు, శుక్ల మార్ద్రము, మానము
మాన్యతమమగు గానమగు, సామాన్య మిది మన కోసభా!

౪

సామరస్యమొ, సామనస్యమొ నఖండ! లే కవి రెండునో
ఏమి హేతునో నీదుపాటకు నేను ముగ్ధుడ నైతిగా!
స్వాగతము! సుస్వాగతము! నీ పంచమశ్రుతి గీతికి
నీగుణోన్నతసాధురీతికి—నీకుమాత్రము గా దయో!
ఆటకత్తియ యడుగుఁ జూడక పాటకాని మొగంబునుం
బాటిలదు పరితృప్తి యని రసభావవిదు లందురు గదా?
శ్రోత్రపేయము నీదుగేయము, చూడరాదుగదా జగ
స్మిత్రభావపవిత్రనదనము, నీన్వనద్వదనం బయో!

౫

దుష్టవృత్తి నిశాచరీపరివేష్టితకు భూసుత కొగిం
 గప్టములఁ దొలఁగింపఁ బరమోత్కృష్టగతిఁ గలిగింపనున్
 శిష్టవినుతుఁడు వాయుజనితుఁ డభీష్టదర్శన మిచ్చెఁగా
 ప్పుష్టవేళకు నెదురుచూచుపయోజమట్టులు స్వీయకూ
 హృష్టహృదయము భక్తిభావఁదీమళము పెడఁజల్లఁగాఁ
 దవిలి నిదురను దైత్యకామిను లవశలై పడియున్నిచే
 నవిహతస్థితి మఱచి యితరము నాలకింపఁగ నామెయే,
 భవనమెల్ల నశోకవనమయి పొలిచి పొంపిరి వోవఁగా
 శ్రవణపేయ మొనర్చె ముందుగ రామనామసుధారసం
 బవనిజాతకు లోకమాతకు, నవల దర్శన మిచ్చెఁ దా
 నవనిజాంతరనిభృతలఘుతనుఁ డయ్యు నీవలెనే నఖా!

౬

ఎన్నుదను నిను రామదూతఁగఁ గన్నుదోయికిఁ గానరా
 కున్న; నీమృదుకూజితంబును నెన్నుదును శ్రీరామవా
 క్యముగ, నందు గణింప శక్యము గాని మాధురి యబ్బుటన్,
 సుమహితామోదాంతరంగవినూత్న పవనకిశోరసం
 ప్రేరితంబయి వీనుదోయికి విందొనర్చుట వేకువం
 దార! నేనును బాడఁదొడఁగితి నందుకొని నీపల్లవిన్
 ఊరకుండఁగ నేరకుంటిని నుల్ల ముల్లసిల్ నఖా!
 కోరుకోరిక దీరుఁజామి మన గొంతు లొకటిగఁ గలసిన్.

అత్తగారి చొప్పు

బసవరాజు వెంకటరాజ్యలక్ష్మమ్మగారు

ఒక అత్తగారి కిద్దరు కోడళ్లు ఉండేవాళ్లు. పెద్దకోడలికి అత్తగారంటే పడేదికాదు. చిన్న కోడలికి అత్తగారంటే చాలాభక్తి. అత్తగారు కొన్ని రోజులకి చచ్చిపోయింది. అత్త చచ్చిపోగానే కోడళ్లు వేరుపడ్డారు. చిన్న కోడలు అత్తగారు లేనియింట్లో వుండటం కష్టంగా వుండి అత్తగారి ప్రతిబింబం కొయ్యతో చెక్కించి దాని నొకగదిలో పెట్టి రోజూ పూజిస్తూ రకరకాల పిండి పంటలతో రోజూ భోజనం పెట్టేది. విస్తరాగదిలో పెట్టి తలుపెసి వచ్చేది. తోడుకోడలు దీని అమాయకత్వమును గ్రహించి నెమ్మదిగా ఆగదిలోకి వెళ్లి ఆ రకరకాల పిండిపంటలతో భోంచేసి పోయేది. పూటపూట ఇలాగే జరుగుతుండేది. ఈ చిన్న కోడలు పాపం! అత్తగారు రోజూ తింటూందనే నమ్మి రోజూ యిలాగే చేస్తుండేది.

అన్నదమ్ములిద్దరూ పొరుగుూరు వ్యాపారానికి పోతూ ఎవరిపెళ్లాంచేతికి వాళ్లు చెరొక వందరూపాయ లిచ్చి మేము వచ్చిందాకా వాడుకొండని చెప్పి వెళ్లారు. పెద్దవాడి పెళ్లాం

దమ్మిడిఅయినా ఖర్చు చేయలేదు. పూటపూట అత్తగారికని పెట్టేది తింటూ వందరూపాయలూ వడ్డీ కిచ్చుకుంది. చిన్నవాడి పెళ్లాం రోజూ యీవిధంగా పిండిపంటలు చేయటం మూలకంగా వందరూపాయలు ఖర్చుపెట్టి పైగా ఇంకోవంద అప్పుచేసింది.

కొన్ని రోజులకి అన్నదమ్ములు పూరినూ చొచ్చి నీకిచ్చిన వందరూపాయ లేంజేతావని ఎవళ్ల పెళ్లాన్ని వాళ్లడిగారు. పెద్దవాడిపెళ్లాం 'నావందరూపాయలు వడ్డీ కిచ్చాను; తోడుకోడలు అత్తగారికోసం పెట్టే అన్నం తింటున్నా'నని చెప్పింది. చిన్నదాన్నడిగితే, 'నావంద ఖర్చు బెట్టి పైన యింకోవంద పప్పుజేతా'నని చెప్పింది. మొగుడు హాడిలిపోయి, 'నీదుంప తెగ, చచ్చిన మా అమ్మ అన్నం తింటుందా? ఇదెదో యివాళ నేను కనిపెడతా'నని చెప్పి పెళ్లాం గదిలో అన్నం పెట్టి యివతలకు రాగా తలుపుకంటలగుండా చూచాడు. వదిన గారు కూచుని తింటుంది. వెంటనే అతను పెళ్లాందగ్గర కొచ్చి, 'పిచ్చిముండా, ఇన్నాళ్ల

దాకా అత్తగారు తింటూండంటూ నాకొం పంతా గుడ్డంవేశావు. నీ అత్తగారూ నీవూ ఏకిపట్టాలోవైనా పడి చావండని ఆ బామ్మని గిరాటుపెట్టి పెళ్లాన్ని వీధిలోకి గెంటాడు.

అప్పటికిగూడా అత్తగారియం దుండే భక్తిచేత ఆ బామ్మని వడలటం ఇవ్వం లేక చం కను పెట్టుకుని చిన్న కోడలు పూరుచివర పాడు దేవాలయంలో తెల్లవారేదాకా కూచుంది. అర్ధరాత్రివేళ దొంగలు కొందరు దోచుకున్న సామానంతా పంచుకోటానికి అక్కడవచ్చి ఆ దేవికి సగంవంతు అక్కడవడేసి వెళ్లిపోయి నారు. తెల్లవారగానే లేచి చిన్న కోడలు యీ నగలన్ని మూటగట్టుకుని అత్తగారి బామ్మ చంక బెట్టుకుని మళ్ళీ యింటి కొచ్చింది. మొగుడు పెళ్లాం తెచ్చిన డబ్బుకు సంతోష పడి యథాప్రకారంగా జరుపుతూంటే పూరు

కున్నాడు. ఈసంగతి పెద్దతోడుకోడలు విని 'అత్తగారి బామ్మ ఒకసా రిస్తావా, నేనుకూడా ఆవిడ కన్నీ పెడతానని చిన్నదాని నడిగి బామ్మ దీసుకుని తనుకూడా అర్ధరాత్రివేళ ఆపాడుదేవాలయంముందు చెట్టెక్కి కూర్చుం ది. కొంచెంసేపు కూర్చునేటప్పటికి నిద్ర వచ్చింది. ఆదొంగలు యథాప్రకారంగా ఆగుల్లో పంచుకుంటున్నారు. ఇది చెట్టుమీద నుంచి బామ్మతోనహా నిద్రకళ్ల గభేలుమని కిందబడ్డది. ఆదొంగలు దీన్ని జూచి 'పాడు ముండా, నిన్న నువ్వేనా యీగుల్లో నగ లెత్తు కుపోయిందానివి?' అని అందరూ కలిసి చావ గొట్టారు. చిన్నతోడుకోడలల్లే డబ్బూ నగ ల్లేకపోగా బెబ్బలు తిని ఏడుస్తూ ఇంటి కొచ్చిం ది పెద్దకోడలు. అందరూ నవ్వారు.

కథ కంచి కెల్లింది, మన మింటి కొచ్చాము.

భూలోక రహస్యం

అనగాఅనగా ఒకరాజు. అతనికి ముసలి తనం వచ్చింది. అప్పు డతనికి భూలోకరహ స్యం తెలుసుకోవాలని బుద్ధిపుట్టింది. తక్షణమే పెద్దపెద్ద పండితు లందరినీ పిలిపించి వాళ్లకి తన కోరిక తెలియజేశాడు. రాజుగారివద్ద గొప్ప సంభావన దొరుకుతుంది అనే ఆశతో పండితు లందరు ఆరునెలలపాటు కష్టపడి భూలోక రహస్యాన్ని గురించి గొప్పగొప్ప పుస్తకాలు రాసి వాటిని గాడిదలమీద ఎత్తించుకొని

రాజుగారివద్దకు వెళ్లారు. రాజుగారు వాటిని చూడగానే పకపక నవ్వి,

“అయ్యో! దేముడా! నేను ఊరికి దూరం గాను కాటికి సమీపంలోను ఉన్నా నే? ఇన్ని గ్రంథాలు చదివేవరకు నేను బ్రతుకుతానా?” అన్నాడు. పండితు లందరు సిగ్గుపడి ఇంట్లకు వెళ్లి గాడిదమోతబడుపును మనిషిమోతబడు పుగా రాసి ముగించి తీసుకొనివెళ్లారు. రాజు గారు ఈసారికూడా ఘక్కున నవ్వి,

“బాబూ! నాస్థితి చూడండి, ఒక్కపుస్తకం చదివేవరకుఅయినా నేను బతికి బండ వేసుకుంటానా?” అన్నాడు. పాపం! పండితులు ముఖాలు చిన్నబుచ్చుకొని అంతా ఒకచోట గుమికూడి బాగా ఆలోచించుకొని కొన్ని పేజీల పుస్తకం రాసుకొని రాజుగారివద్దకు బయలుదేరారు. సింహద్వారందగ్గరికి వెళ్లే సరికి మంత్రి ఎదురుగా వచ్చి, “అయ్యా! త్వరగారండి. రాజుగారి సంగతి తలక్రిందులుగా ఉంది. భూలోకరహస్యం తెలుసుకోవాలనే ఆశ అధికంగా ఉండబట్టి ఆయన ఇంకా జీవించిఉన్నాడు. లేకుంటే ఎప్పుడో ఎగిరేవాడే.” అన్నాడు. ఆమాట వినడంతోటి పండితులంతా పరుగుపరుగున రాజుగారి గదిలోకి వెళ్లి తాము రాసితెచ్చిన పుస్తకం చదవడం మొదలెట్టారు. రాజుగారు అది చూశి,

“ఉళ్ అబ్బా! పర్లోకప్రయాణనన్నా హంలో ఉన్న నన్ను ఇంకా ఎందుకు విసి

గంచి చంపుతారు. చాతనైతే మూడుమాటల్లో భూలోకరహస్యం చెప్పి ముగించండి.” అన్నాడు. పండితులు గాఢరాషిడి ఒకరిముఖాలు ఒకరు చూసుకోవడం ప్రారంభించారు. అవసానదశలో రాజుగారి కోరిక తీర్చలేక పోతిమే అని అక్కడ ఉన్నవాళ్లంతా విచారపడ్డారు. అది చూశి రాజుగారి మంచంవద్ద కనిపెట్టుకొనిఉన్న ముసలిదాసి,

“అబ్బే! ఇంతమాత్రానికేనా ఇంత గాఢరాపడ్డారు? ఏముందీ? గాడిదగుడ్డు. పుట్టు - బ్రతుకు - చావు - ఇంతేకదా భూలోకరహస్యం?” అన్నది. అది విని పండితులు తలలు నేలకు కొట్టుకున్నారు. రాజుగారు నిశ్చింతగా ప్రాణాలు విడిచారు.

కథ కంచానికీ, మనం మంచానికీ.

—వి. ఆర్. ఆర్.

విధి

“రాజు”

ఓపల్లెటూర్లో ఒకపూజారి. ఆయనకు ఓహంస ఉంది. రోజూ శివుణ్ణి పూజచేసి ఇంటికి వచ్చేసరికి హంస చక్కా నాట్యమాడుతూ ఉండేది. ఒకరోజున పూజారి గుడినుండి వచ్చేసరికి అది నాట్యమాడకుండా విచారంతో ఒకమూల పడుకునిఉంది. ఉంటే పూజారి దాన్ని చూచి కారణం అడిగేడు. అది ఏడుస్తూ, తను ఆడదయ్యాన్నే నాట్యమాడు తూండగాయమభటులు

ఆకాశంమీద పోతూ, ‘అయ్యో, ఇది ఇంకా పదిఘడియలనేపేకదా ఆడుకునేది’ అని అని పోయారని చెప్పింది.

“అంతేకదా, శివుడు మనవాడే చావుకు భయపడతావేమిటి” అని పూజారి ధైర్యం చెప్పి గుళ్లోకి వెళ్లి శివుని ఓకొంతసేపు ధ్యానించాడుట. శివుడు ప్రత్యక్షమై వరం కోరుకోమనగానే పూజారి తనహంసను రక్షించమనివేడుకు

న్నాడు. శివుడు “అది నా చేతులో లేదోయి, పోయి బ్రహ్మ నడుగుదాం రా” అని పూజారిని బ్రహ్మ దగ్గరికి తీసుకొనివెళ్లేడు. అక్కడ బ్రహ్మకు కూడా చెప్పుకొని బ్రతిమాలుకుంటే అది తన చేతులో లేదని, విష్ణువు చేతులో ఉందని చెప్పాడు. అంతే, బ్రహ్మ శివుడు కలిసి పూజారితో విష్ణువు దగ్గరకు వెళ్లేరు. విష్ణువు తన చేత కూడా కాదని చింతించి, యమధర్మరాజు దగ్గరకు వెడదాము అన్నాడు. ఆపైని త్రిమూర్తులు ఆ పూజారిని తీసుకొని యముడు దగ్గరకు వెళ్లేరు. త్రిమూర్తులు రాకరాక రావడంచేత

యముడు ఏమి ముంచుకువచ్చిందో అని భయపడ్డాడు. పూజారి కథ చెప్పి సహాయం చేయుమని త్రిమూర్తులు అన్నారు. ఆయుస్సు ఎంత ఉందో నాకు జ్ఞాపకం లేదు. లెక్కలు వెదికించి చూస్తాను అన్నాడు యముడు చిత్రగుప్తుడు లెక్కలు చూచినాడు. అందులో ‘పూజారి హంస త్రిమూర్తులు కలిసే తీరులో చచ్చిపోతుంది’ అని ఉంది. వాళ్లంతా తెల్లిపోయారు: ‘త్రిమూర్తులము కూడా విధిని తప్పించలేకపోయాము కదా!’

కథ కంచికీ, మనం ఇంటికీ.

పాత పాటలు

గోపరాజు రాజన్నగారు

౧
తా తడిపాతా
నీగోచీగుడ్డ చిల్లు
గోడమీద బల్లి
నువు రాసుకొన్న రాత
నే నేమి చేతును తాత.

౨
చిలకపిట్ట చెట్టామన్నాది
అత్త తెచ్చిన కొత్తకోక కట్టా నన్నాది
మామ తెచ్చిన మల్లెపువ్వులు ముడువ నన్నాది
మొగుడు తెచ్చిన మొగిలి రేకు పెట్ట నన్నాది
మొగుడు చేత మొట్టికాయలు తింటా నన్నాది.

౩
చింతకాయ బొంతకాయ
చిగురుమామిడికాయ
కోనేటి వంకాయ
కొమ్మనిమ్మనిపండు
జీలుగులు తోటలో
వాలుగులు మెయ్యగా
వంటిపూ రాలగా
తాటాకు దబ్బవం
కోట గట్టించగా
కోటలో వున్నాది
తాంబేలు పిల్ల
మహారాజు కూతురు.

అద్భుతభావచిత్రము
 ప్రియిట్ రిగ్స్ అను నర్తకి

ఈమె చతుర యగు యానతి. నర్తనమునను, గానమునను మిగుల ఖ్యాతిని గలిగినది.

—G. S. A.

ప్రణయకులాయము

క్రొత్త పెండ్లాడిన దంపతులు దీని బ్రవేశింప నున్నారు. ఓరు మహాస్వత్తుము క్రింద గుండరమయిన చిన్నవీరు.

—G. S. A.

కమ్మిపని

కొ. నరసింహాచారిగారు

చిన్న ఉట్టిని చేయుట

క్రమములతో ననేకవిధములగు ఉపయోగకరములైన వస్తువులను చేయవచ్చును. వాటిలో ఉట్టిని చేయువిధము ఇచ్చట చెప్పబడును. కమ్మిపనికి ముఖ్యముగా కావలసిన పనిముట్లు ఒక పట్టుకారు. పట్టుకారు కమ్మిని వంచుటకును, తెంచుటకును ఉపయోగ పడునదిగా నుండిన బాగు. అట్టికారును cut plier అందురు (చిత్రము ౧.). కమ్మిని వంచవలెనన్న దానిని కారుయొక్క నోటికొనయందు (చిత్రము ౧, క వద్ద) ఉంచి కారుతో వంచుకొనవచ్చును. కమ్మిని తెంచవలెనన్న దానిని కారుయొక్క కీలుకు సమీపమున (చిత్రము ౧, గ వద్ద) ఉంచి కారును అదిమినయెడల కమ్మి తెగిపోవును.

ఉట్టిని చేయు విధము

మొట్టమొదట కమ్మియొక్క కొనలను వంచుకొనుట తెలిసికొనవలెను. చిత్రము ౨. లోని అ అను కమ్మిని దీసికొని దాని కొన

లను ఆ అనుచోట నుండువిధముగ వంచుకొనవలెను. పిమ్మట కారును చిత్రము ౨. ఆ యందు ర వద్ద పట్టుకొని కొంచెము వెనుకకు వంచినయెడల ఇ వద్ద నుండువిధమున ఏర్పడును. ఇ యందలి కొనల వంపులు ఒకే వాటము (plane) న నున్నవి. అట్లు కాక ఒక కొనయందలి వంపును ఉ వద్ద నుండువిధమున నిలుపువాటమునను, రెండవ కొనయందలి వంపును ఉ వద్ద నుండు విధమున అడ్డవాటమునను కూడ వంచుకొనవచ్చును.

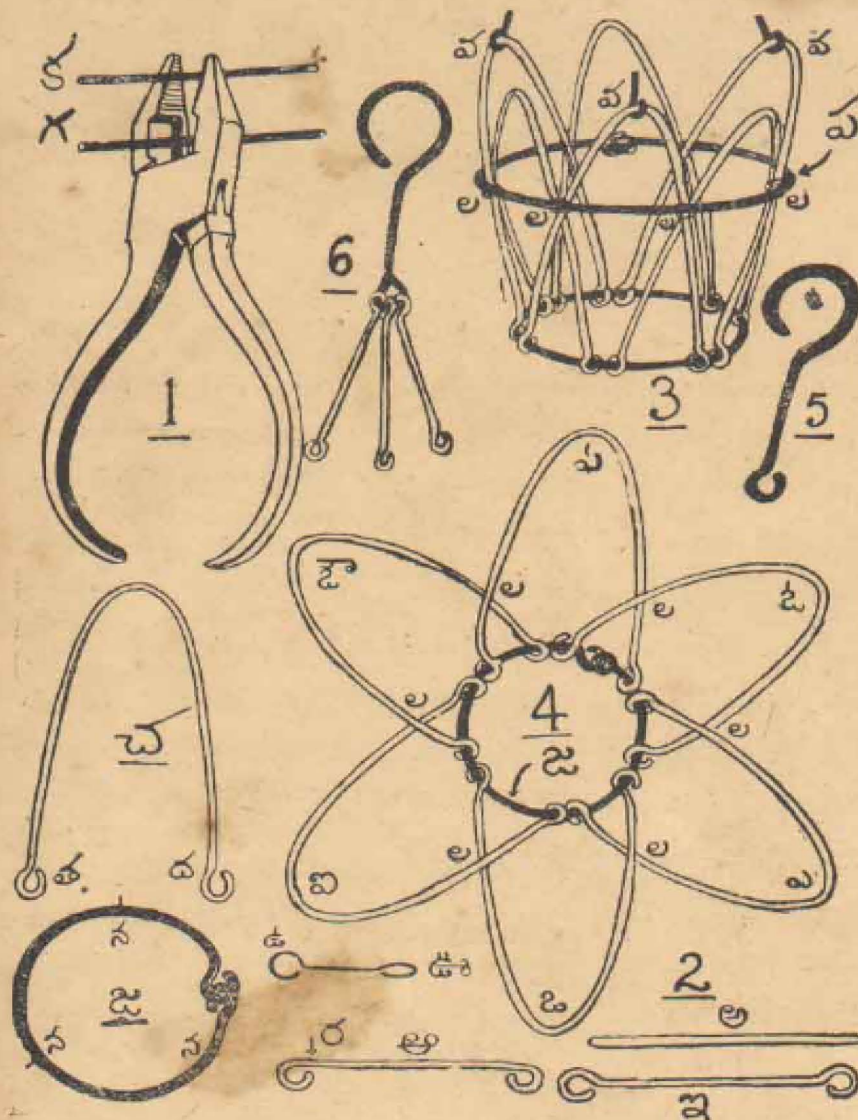
ఆరంగుళముల నిడివి గల కమ్మిని తీసికొని దాని కొనలను ఇ వద్ద నుండువిధముగా వంచుకొనవలెను. పిమ్మట కమ్మి సంతయు జ యందువలె వలయముగా వంచుకొని, కొనల యందలి వంపుల నొకదానిలో నొకటి దూర్చి బిగించవలెను. పిమ్మట ఎనిమిది అంగుళముల కమ్ములను ఆరింటిని దీసికొని వాటి కొనల నస్సిటిని ఇ యందువలె వంచుకొనవలెను. తర్వాత ఒక్కొక్క తునుకను చ యందువలె

వంచుకొనవలెను. చ యందలి త ద అనుకొనల మధ్యగలదూరము, జ అను వలయములో మూడవభాగమునకు అనగా నన అనుదూరమునకు సమముగా నుండవలెను.

కమ్ములను ఎ, ఏ, ఐ, అనువిధముగ విగించవలెను, తర్వాత మిగిలిన మూడు కమ్ములను ఒ, ఓ, ఔ, అనుచోటులందు విగించవలెను. అప్పుడు ల, ల, ల, అను చోటులందు కమ్ము

లొకదానిపైనొకటికట్టడును.

జ యందలి వలయము నకన్న కొంచెము పెద్దదగు మరియుక వలయమును చేసికొనవలెను. పిమ్మట చిత్రము ర లోని కమ్ములను చిత్రము 3లోనిరీతిగ పైకి చేరతీసికొని ముందు చేసికొనిన పెద్దవలయమును వంపుకమ్ములపెలుపల పెట్టుకొని(చిత్రము 3,వ) ల,ల,ల, అనుచోటులందు వంపుకమ్ములను వలయమునకు సన్ననితంతికమ్ముతో కట్టవలెను. పిమ్మట చిత్రముగిలోనుండురీతిగ నొక కమ్ముని వంచుకొని దానికి చిత్రము 2 లోని ఇ వంటి కమ్ములను మూటిని చిత్రము 2 నందలి విధముగ విగించవలెను. ఈమూడుకమ్ములను ఉట్టి యందలి ఎ, ఏ, ఐ, అను మూడు వంపులకు గాని,

చిత్రము ర లో జూపినవిధముగ చ అను ఒ, ఓ, ఔ, అను కమ్ములకుగాని చిత్రము 3 కమ్ములను జ అను వలయమునకు విగించవ నందు వ వద్ద చూపినవిధముగ విగించవలెను. లెను. ఇట్లు చేయుటలో మొదట మూడు అపుడు ఉట్టి పూర్తియగును.

(All rights reserved)

౬

శి—ననుస్కారము.

గు—దీర్ఘాయు రస్తు! హరుచుండుము.

శి—శ్రీకృమారప్పగారు వ్రాసిన విషయము లయిపోయినవా? ఇంకను నున్నవా?

గు—ఇక లేవు, కాని యితవఃకును జెప్పిన విషయముల సారమును, గొన్ని హిందూదేశచరిత్రాంశ ములతోఁ గూర్చి, మనసున కెక్కునట్లు ఆయన మఱలఁ జెప్పినారు. కావలయునన్న, ఆసంక్షేపకథనము నా శక్తికొలదిఁ దిలుగున నీ కిప్పుడు వినిపించెదను.

శి—“మనసున కెక్కునట్లు” అని మీరే చెప్పుచున్నారు. విషయము ప్రజాసౌఖ్యమున కాయువు పట్టయిన దేశపాలన మయ్యెను. అక్కడలే దనువాఁడెవఁ డుండును? కాని, వేదవేత్త యాశీర్వచనపు పనస చెప్పుచుండఁగా సంభావనకు వచ్చిన నిరక్షరకుష్టిగాఁడు చేతియక్షతలు నలుపుకొనుచు మిన్న క యాయనమొగ మువైపు చూచుచుండునట్లు, నేటి ప్రసంగములో నేను మాతికే దాళము వైచుకొని యూరక వినుచుండ పలసినవాడెనే కాబోలు.

గు—అ శ్లేల జరుగును? గుతిలేని పాట యుండువా? నాశ్రమ కొంత తగ్గించుటకును, విషయములను మఱింత విస్తృతముగా నాచే జెప్పించుటకును నడుమనడుమ నీనాలుకయును గొంత యాడుచుండ పలయును.

శి—చిత్తము.

గు—ఒక మహారాజ్యము డిగ్గమై శిథిలమై నశింపబోవుచున్నప్పుడ, చుట్టుపట్ల వేచుకొనియుండు చిత్తకాములును, రాజ్యకాములును సాధ్యమైనంత యధికారబలమును సంపాదించికొనుట కల్గఁడుచుందురు—అనుసర్థము దేశచరిత్రలు మనకు బోధించుచున్నవి.

తదనుసారముగా, కేవల మర్థకాములై యుండిన ఖ్రీటిప్తి ప్రిండియా కంపెనీవారు, సమయము కనిపట్టి థిల్లీచక్రవర్తిసింహాసనము తాము లానుకొనిరి. అప్పటి పరిస్థితులనుబట్టి ప్రజలపై వేసిన పన్ను లతిభారవంతములుగా నుండి యుండవచ్చును.

శి—ఆపరిస్థితు లేమైయుండును?

గు—దేశమంతయు నశాంతియుగా నుండెను. మోగల్రాజ్యసౌధము మాలుటకు సిద్ధముగా నుండి జవ్వాగుచుండెను. మోగల్రచక్రవర్తులలోఁ జివరవాఁడు ప్రజాపీడకమైన పరిపాలనము చేసెను. అతని కాలములో సంభవించిన యాద్యముల కధికముగా ధనము కావలసియుండెను. అందుచేఁ బ్రభువులకుఁ బ్రజలు బరువైన పన్నులప్పుడు చెల్లించుచుండవచ్చును.

శి—అది ప్రమాదముగాఁ గొని యాంగ్లప్రభువులశ్చే పన్నులు వేసి జమల బాధించుచున్నారని చెనుకఁ జెప్పినారు.

గు—ఔను; ఆబాధ యిప్పు డధికమైనది. వీలనః—పన్నులు వమాలుచేయుటలో అనమర్థులగు మోగలలకు పట్టుబిడుపు లుండెడివి. ఇక శుల్కగ్రహణవిద్యాలికారదులగు మన యాంగ్లేయప్రభువులొకపైసయైనను చెబరిపోకుండ యథావిధిగాఁ బన్నులు వమాలుచేయుచుండటచే, ఆయపుమొత్తముతోపాటు ప్రజాకష్టమును హెచ్చుచున్నది.

శి—ప్రజల తృప్తియే మాకుఁ గావలయును, అందే మాయావంద మంతయు నున్నది—అనుమాటలు చెప్పుచు మనశోసమే వారు హిందూదేశపరిపాలన భారము వహించుచున్నట్లు చెప్పుదురే. శిశువుల యాస్తి పుచ్చుకొని, దానిని బాగ్రత్తోఁ జక్కఁగాఁ గాపాడి యభివృద్ధిచేసి, వారికి యుక్తవయస్సు రాఁగానే వారి యాస్తి వారి కినుమడిగా నప్పగించు పరోపకారపరాయణులవలె వ్రాతలు వ్రాయదురే!

గు—అవన్నియుఁ దరువాత బయలుదేరిన క్రింగనీతులు. తమ రాజ్యము దృఢముచేసికొనుట కాదిన ప్రాథమికములు. బ్రహ్మాండమంత భారత రాజ్యమును దమ చేతిలో నుంచుకొని చుప్పరించుచున్న తప్పు భావకొనుటకుఁ గల్పించినకారణములు.

శి—అతైన, బ్రిటిష్ రాజ్యనిర్మాతలని పేరుపడిన క్లైవు మున్నగుమహాపురుషులు మనదేశమున కవకారకులే యని చెప్పవలయును గాఁబోలు.

గు—సందేహ మేమి? మన కవకారకులు గాని, తమదేశమువారికి మహావకారకులే.

క్లైవుగారును, వారహ్మిష్ఠింగుగారును, తదితరులును తేలికపడిన దేశధనములయొక్క కేడిపట్టుకొనిపోయినారు. ఆ యమితధనరాసులు తమవారు ధూమయంత్రములు గల్పించుకొని సుఖపడుటకు సాధనధూతము లైనవి. అవియే యింగ్లండుయొక్కయు, యూరప్పండుయొక్కయు వ్యాపారవ్యాప్తికిని, వర్తకాభివృద్ధికిని బ్రధానకారణము లైనవి. వారి వర్తకవ్యాపారాభివృద్ధిలో ఆర్యా వర్తకవ్యాపారాభ్యుదయమునకు తీరాదక ప్రారంభించినది.

ఆం దాశ్చర్య మేమియు లేదు. ఈస్టిండియా కంపెనీవారు వాణిజ్యముచే డట్లు గడించుకొనుటకు మొదట మనదేశములోఁ గాలు కెట్టివారుగాని, మనకుఁ బ్రభువులై మనల సుధించుటకు రాలేదు. ఆదృష్టవశమునఁ బాలకులై నవీమృదుఁ గూడ, బ్రతిష్ఠవహరమునందును తాత్కాలికస్వలాభమునే వారు మాచుకొనుచుండిరిగాని హిందూదేశభౌతికసౌఖ్యమును దృష్టి నిడుకొని ప్రసరింపలేదు. ప్రభుత్వబాహ్యులక్షణము లగపటుచుట కప్పుడప్పుడు మనదేశము బాగించుక పరిగణించినను, అది యింగ్లండుయొక్క దినదినాభివృద్ధికిని, దాని సర్వసర్వంపహాపరిపాలనాభిలాషకును అబాధకముగా నుండునట్లు మాచుకొని మఱి వ్యవహరించెడువారు.

శి—బ్రిటిష్ వారి యైక్యకోశక్తిగర్వ సాధమునకు మన భారతధూమి నిచ్చెనమె లైనదన్నమాట. మోగ

ల్రాజ్యాంతమునఁ బ్రారంభించిన దేశాధిపతన ముల్లే యున్నదన్నమాట.

గు—అట్లే యున్నఁ గొంత మేలే. అంతకంత కాచ్యుతి యెక్కువగుచున్నది.

శి—కారణములు?

గు—అనేకము లున్నవి. ఇంగ్లండులో యంత్ర కర్మాగారము లెక్కువగుచున్నకొలదిని, మనదేశము నుండి వానికై ముడిపరకుల యెగుమతులు హెచ్చు కావలసివచ్చినది. ఆఫ్ఘాన్జీరిల పరిపాక్షణముకై దిను మతిసరకులపై వేయు టారిఫుసుంకములు ఆవ్యాధిగా విధింపవలసివచ్చినది. బొంది యొకచోటను కెంద మొకచోటను నుండు పరిపాలనము ప్రబాల్మిష్ఠికరము గా నుండఁజూడు. మనకుఁ బదార్థవృద్ధియు, వారి కర్థపుష్టియుఁ బ్రస్తుతిపరిపాలనఫలములుగాఁ గాన్పించుచున్నవి.

శి—మాకు హిందూదేశమును పాడుచేయవలయునను దురుద్దేశము లేదు. ప్రబాల్మముఁ గోరియే పన్నులు వేసి యితరదేశములలో వాణిజ్యవహారములు నడపుచున్నాము. హిందూదేశమునకుఁ గొంచెము నష్టమును లంకామైదువారి కింనుక లాభమును సంభవించుచున్నయెడల, నవి యానుమంగికముగా నచ్చుచున్నవిగాని మేము బుద్ధితార్కకముగాఁ దెచ్చుచుండుటచే నచ్చుట లేదు—అని యాంగ్లేప్రభువులో వారిపక్షము వారో చెప్పిన నపుడు మీ తమి చెప్పెదరు?

గు—వారు పిరు చెప్పవక్కలలేదు—ఈ మాటలు మంత్ర మెద్దానట్లుగాక చెప్పినారు. కాని యవి విశ్వాసపాత్రములుమాత్రము గావు.

చేనిలోఁ జొచ్చి యొకఁడు గోఁగాకులు గోయు నుండఁగాఁ జూచి ధూస్యావి వచ్చి యతనిని బట్టుకొని కొట్టబోయినవాడట. అంతట నాదారిఁ బోవుచున్న యొకఁ డడ్డుపడి—పోనిమ్ము, చెట్టివానివలె నున్నాడు, వదలిపెట్టుము—అని పలికివాడట. “మతిలేనివాడైనఁ జేతులు కందియాకులమీదికిని ఉలవాకులమీదికిని

బోక తిన్నగా గోగుహారపైకే యేల పోవలెను?" అని పంబకాపు ప్రశ్నించివాడట. కనుక లాభము లేదు దేశమువారికే వచ్చుటయును, దానివలని నష్టము లేదు ప్రవేశించి పాలించుచున్న దేశమువారికే కలుగుటయును కాక తాళియములు గాజాలవు.

శ—కాక తాళియములు గావు, కావలయునని చేయుచున్న వానివలెనే కాన్పించుచున్నవి.

గు—ఛోను, సుప్రసిద్ధాంగ్లయవిశ్వవిద్యాలయములలోఁ జదివి, మేధావంతులని పేరుపడి, కఠినములైన పరీక్షలలో నుత్తీర్ణులై వచ్చి, మనదేశములో కలెక్టరులుగాను, గవర్నరులుగాను పనిచేసినవారు వివేకహీనులయి పొరపాటుపడుచున్నారని చెప్పుటకు వీలుపడదు.

శ—పొరపాటొకయేడు రావచ్చును రెండేండ్లు రావచ్చునుగాని, యెల్లకాల మేకరీతిగా సంభవించుచున్నది ప్రచుదజన్య మెట్లగును?

గు—ఒకసారి ప్రమాదములోఁ బడినవారిశరీరము చెప్పిన మాటలు విని తరువాతఁ జక్కఁబడుదురు.

అయ్యలారా! దేశానర్థకార్యులగు నినుపదారులమితముగా వేసి ప్రజలకుఁ గూడు లేకుండఁ జేయుచున్నారు పాక్షికపు రెయిలుబొడిగలు వేయుచు స్వదేశ వ్యాపారములఁ జంపుచున్నారు. మీదేశపు వణిజులకు మేలుచేయు లెలంపుతో దిగుమతిపన్ను లలిలఘువుగా వేసి స్వచ్ఛందవాణిజ్యము సాగించి దేశీయుల కన్యాయము చేయుచున్నారు—అనిదేశ నాయకులేక గ్రీవముగాఁజేవి నిల్లుకట్టుకొని చిరకాలమునుండి మొట్టలు వెట్టుకొనుచున్నప్పటికిని, “ఇవన్నియు నత్యల్పసంఖ్యాకులగు నసంకుప్తవిద్యత్ప్రిజులయొక్కయు, అనాలోచితముగా వారి పక్ష ములంబించి వాదించు ఇంగ్లండులోని కొందఱు వివేకులయొక్కయుఁ బ్రభావము” లని ప్రభువులు నిరసించుచున్నారుగాని యామాటలఁ బాటించుచుండుట లేదు.

శ—...మేలుకొని నిద్రించుచున్నవారి నెవరు లేపగలరు?

గు—కనుక, ఈపెట్టుబాధలన్నియుఁ బ్రమాదజన్యములని చెప్పి వారి బుద్ధి కపకర్షి ముఁ దెచ్చుటకంటె “ఎంతబుద్ధికాలులైనను తమవారిని బాగుచేయుటకై యన్యాయమున కొడిగట్టుకొనకమానరు, అది వైఫల్యకము” అని చెప్పి యాదార్పల్యమంతయు వారి నీతి కాకోపించి చెప్పుట యుచితము.

శ—అర్థలోలుపులగు నర్థకుల బృందమునుండి హిందూదేశపాలనము విశ్వరత్నకృష్ణుల బ్రిటిష్ ప్రాజులచేతిలోనికి వచ్చినతరువాత, సరసవాక్యసంయుతములైన కాననములుచక్క నన్యలాభ మేమియు లేదన్నమాట.

గు—అంతే! రాజు దేవాంశసంధూతుఁడను విశ్వాసముగల అమాయకప్రజచే ఆకాననము లవిలంఘనీయములైన దైవకాననములుగాఁ దలఁపఁబడుచున్నవి. “గొప్పనర్థకలాభము గ్రాట్టిటనునకుఁ గూర్చి యిండియా ధన్యయైవది. అధికమూల్యముతో నామె యమోఘమైన సంరక్షణలాభము సంపాదించుకొని ధన్యతరమైవది.” అని యొకరు చెప్పివారు.

శ—చారిత్రవిషయాల్యకమైన యీపునాది చాలును. ముందు ప్రసంగమునకుఁ బోదము.

గు—“బ్రిటిష్ ప్రాజుప్రయోజనములకై మనము నెచ్చించుచున్న ధన మత్యమితముగా నున్నది; హిందూదేశాభివృద్ధికై చేయు అర్థవ్యయ మత్యల్పముగా నున్నది” అని మెగ్డానల్లుగారు వ్రాసినారు.

రెయిల్లుమున్న గువానికే పెద్దపెద్ద మొత్తములు వ్యయించుచున్నారు. దేశపుష్టికరములగు పనులు గావించుటకు నలయు ధనము లేకున్నది. పరిపాలకజాతి వారు చేయు సుద్ధోషములలో నిరాధారులై బాధపడుచుండు పరిపాలితదరిద్రప్రజల నిట్టూర్పులు వినఁబడకున్నవి.

మనదేశమునుండి వసూలుచేసిన శుల్కపు టాదాయములో విశేషభాగము దేశము దాటిపోయి విదేశములలో వినియు క్తమై, యచ్చటివారికి ఫలకారి యగుచున్నది. ఈమాట మంత్రిగారే యొప్పుకొని చెప్పుచున్నారు.

ఇంకొక యనర్థము గప్పట్టుచున్నది.

శి—అది యేది?

గు—పన్ను భారము దిద్దులపై సర్విధికముగా బడుచున్నది; తదితరులపై—ముఖ్యముగా ధనవంతులపై—మిక్కిలి తేలికగా బడుచున్నది. కనుక గట్టుకొని కటికిదిద్దుచు చెల్లించు రూపాయ, ధనవంతుల విషయోపభోగముల కాధారభూత మగుచున్నది. “ఇది మన హిందూరాజ్యపరిపాలనములోని మహాకలంకము, అతిశీఘ్రముగా దుడిచివైచుకొనవలయు ముచ్చ.....” అని సర్ వీ. కాటన్ గారు వ్రాసినారు.

శి—బుద్ధివంతులగు మన ప్రభుత్వమువారు ఈ విషయమున భాగ్యవంతులను చురుకగా బోనిచ్చి బక్కవారగు దిద్దుల సేల బాధ పెట్టుచున్నారో?

గు—దానికి రెండుకారణము లగుపడుచున్నవి. ఇండియాలో నుండు చిటిమివా గండలును ధనవంతులలోకి తేరినవారు. కనుక ధనవంతులను పన్నులచే బాధించినయెడల, వారికిగూడ ఆబాధ తగులక మానదు.

శి—సరియే, నెండవ హేతువు?

గు—అదియే ప్రధాన హేతువు. బ్రిటిష్ పరిపాలనము పరపరిపాలనము, విదేశపుమొక్క; అది యింకను వెళ్లుపాటి లోకముగా నాటుకొనలేదు. దాని కనబో కొందఱు పోషణము కావలయును. ధనాధికులను విద్యాధికులను అటు జనులను “సేల” పైపారలనుండియే దాని కాతోడ్పాటు రావలయును. వారికి సమ్యక్మైనట్లే శుల్క నిర్ణయనాక్రములు చేయవలెను. సాధారణముగా వీరి కనుపాలములగు పద్ధతులే దేశములో నుండు నాంగ్లేయులకును అనుకూలములుగా నుండును; వీరికి బాధకములైనవే వారికిని బాధకములుగా నుండును. కనుక నీయుద్ధయుల మాటలను పరిపాలకుల చెవి కెక్కి వారి కాదరణపాత్రము లగుచున్నవి.

మఱియుఁ బరపరిపాలనమువలన నే నాభ్యయ మర్థధికముగా నుండును.

శి—ఎందుచేత?

గు—విదేశీయప్రభువులు స్వసంరక్షణార్థము భృతకపైనికుల నశేషముల నేర్పఱుచుకొని వారిని యుద్ధావసరములందును శాంతిసమయములందును గూడ భరించుచుండక తప్పదు. స్వదేశీయులే ప్రభువు లగు నెడఁ, గొలదిమాందినే వేతనము లిచ్చి స్థిరపైనికులఁగాఁ బెట్టుకొని, యావత్సమయములందుఁ గావలసినంతమందిని ఆపులగు వాత్మీయప్రజలనుండి తాత్కాలికయోధులఁగా నెన్నుకొని వారిలను రాష్ట్రరక్షాప్రయోజనములు నెఱవేర్చుకొందురు.

శి—రెయిల్వేలగుఁడఁ బ్రజోపకారక మగు తటాకాదినిర్మాణమున కడ్డువచ్చుచున్నవని చెమకఁ జెప్పినారు; కాని పాపము! అవి కఱపుదాగలు కొంత వఱకు తగ్గించుచున్నట్లున్నవి.

గు—దానికిఁ బ్రత్యుత్తరము చెమకఁ జెప్పితిని, మఱివి నావు కాబోలు.

శి—ఏమని?

గు—రోగముఁ చెచ్చుకొని నడుచుర్రుకొనుటకుం టె, రోగము రాకుండఁ జేసికొనఁ బ్రయత్నించుట మంచిదని.

అదియుఁ గాక, యెప్పుడో కఱపుకాలములందుపయోగించునని చెప్పి నిత్యసేదాకరములగు సయోమాగ్గముల నెవఁడు పెత్తిమీఁదఁ బెట్టుకొనఁజూచును? అది, గాలివానలు వచ్చినప్పుడు ప్రాణసంరక్షణార్థముపయోగపడునని యతివ్యయాత్మకమైన నాకాదేశము నిర్మించిపెట్టుకొనినట్లుండును.

మహాసాధనములుగానైన సర్ వీ. కాటన్ గారు ఇండియాలోని రెయిల్వేలను మెచ్చుకొనక—“హిందూ దేశమునకు నేడు గావలయునది నీటిబాటలు. నాని ప్రయోజనములు బహుమాల్యసాధ్యములగు రెయిల్వేలు నెఱవేర్చుచున్నవి. కాలువలు ద్రవ్యి వానివైఁ జిన్న పాగ పడవలు నడపునెడల, నవి చౌకగా సంకల్పకైన సతి వేగముతో నొకచోటనుండి యొకచోటికిఁ గొనిపోఁ

గలవు. అట్టికాలులు శ్రవులు కనుగొనుచు, రెయిల్వేలు నిర్మించుటకు న్యాయములో వెనిమిదవవంతెన గాను" అని వ్రాసినారు.

“ధనోత్పాదనానుహలముగా నేర్పాటులు గావించబడుచుండుటలేదు. అదియే హిందూదేశదారిద్ర్యమునకు పేతు పెనుచున్నది. అని రషబ్రాహ్మచిల్యులు గారు సత్యము గనిపట్టి చెప్పినారు.

శి—అట్టి యేర్పాటు లేల చేయకున్నారు?

గు—హాబ్బాబ్ గారు పెరివిచ్చినట్లు—నాగరకులగు పాశ్చాత్యప్రపంచమువారు, తమకంటె నిమ్మనీతిలో నుండు సర్వేతరప్రపంచమువారిని అడంగ్రోక్తి యధికారము చలాయించి తాము బాగుపడుటకే పుట్టినారనియును, తాము ప్రపంచాధిపత్యైచ్ఛయుతో నుండెదను ఆగ్రహర్ణమువారినియును, తమ శుఖముకై తక్కువారందఱు దాసజనమునలె ర్బాటుపడి భోగపదార్థములు సమహర్షవలయు ననియును భావించుకొని, వారి రాజ్యాంగతంత్రములు, వారి వాణిజ్యపద్ధతి, వారి నీతి, యమము తదనుగుణముగా నమర్చిపెట్టుకొని ప్రవర్తించుచున్నాడు—ఇదియే మనదేశమునకు శుభకరములగు నేర్పాటులు వారు చేయకుండుటకు పేతు పుగాఁ జూపట్టుచున్నది.

శి—చాతుర్వర్ణ్యసంక్షోభమునకుఁ దోడుగా శ్వేతవర్ణసిద్ధ యొకటి వచ్చినవన్నమాట. ఇట్లు చెప్పిన దాంగ్లేయులలో ఆయన యొకఁడేనా ఆయనవాక్యములకు బలకరముగా మఱియొకరైనఁ జెప్పినారా?

గు—డాక్టర్ రూఢర్కర్లుగా రిట్లు వ్రాసినారు:—“హిందూదేశమునందుఁ గన్పట్టు నిటివృత్తిపాలనపద్ధతి, యొకజాతి మఱియొకజాతిని విడిచి తా బాగుపడు నధమాధమనీతిబాహ్యపద్ధతి.”

శి—ఆయనవృత్తిని హిందూదేశదారిద్ర్యపేతువు లేది?

గు—ఇది:—“పామరజనులకు విద్య గలపకుండుట, గ్రామముల కుచిత్రాశోగ్యములను గాపాడుచు

వానిని సనిగా నుంపకుండుట, చిరజీవములను దనుకుటకే ములలోఁ జెట్టకుండుట, కునీడకుల బాధనుండి కృషీచలుల రక్షింపకుండుట, నేత్రకాండ్ర కనుమాలముగా అప్పులిచ్చుకోఁగలను స్థాపింపకుండుట, శ్వరసాయమునకుఁ దను ప్రోత్సాహము గావించి దాని నభివృద్ధిపఱుపకుండుట, దేశీయవృత్తివ్యాపారములను బోషింప కుషీంచుట, బ్రాహ్మ్యలు విద్యుద్దీపవ్యాపారములు మున్నగు దేశమందలి పెద్దపనులను లాభాపేక్షతో వచ్చి నిటివ్యాపారక్రమించుకొనుట నాచకుండుట, లండనువారికి లాభకరముగా నాణకవినిమయప్రచారపు యేర్పాటులు గావించుట మానకుండుట.”

శి—పెద్దజాతితా యిచ్చినారే! స్వదేశపక్షకపోషణముకై విదేశనస్తువులమీద బరుచైన దినుమతి టారిఫులు వేయుట మంచి దిందురుగదా, అట్లు చేసిన మృత్యుమున, నిండ్లలోఁ బూర్వము మనవారు చేసికొనుచుండెడు చేతిపనులు — చచ్చిపడిపోయినవి — మరల బ్రతికి తలయెక్తునా?

గు—ఎత్తకేమి? పోనీ, యెత్తకే యనుకొందము. ఎత్తకున్నను, స్వదేశయంత్రకర్మాగారము లభివృద్ధి నొందనా? అందుఁ బనిచేయుటకుఁ బల్లెలనుండి కొందఱు జనులు రారా? అట్లు వచ్చుటచలనఁ బోలములపై జనసమృద్ధము తగ్గదా? మిగిలినజనులకుఁ బండినపంట చలనఁ బూర్వముకంటె వెక్కువ తిండి దొరకదా?

శి—ఔను, పంటచలనఁ గొందఱుకును, కూలి చలనఁ గొందఱుకును కూడు దొరకఁగలదు.

గు—ఇట్లున్నవృత్తిములచలనఁ బదాశోత్పాదనశక్తి ప్రజలు మున్నప్పటికిని, మనజాతి మఱియొకరిన కింకను కీచింపఁగలిగియుండుట యత్యైశ్వర్యకరముగా నున్నది. అది కేవలము పరమేశ్వరానుగ్రహ సూచకము.

శి—అయ్యో! అట్లునున్నాకేమి?

గు—నేను గారు, రమేశచంద్రదత్తుగారే చెప్పుచున్నారు. విను:—“చేతిపనులు పెడఁగట్టబడినవి; కర్షకులపైఁ బన్ను లమితముగాఁ బడినవి; ఆదాయపు

మొత్తములో మూడవవంతు దేశమునుండి పరదేశమునకు బంపబడుచున్నది—ఇట్టివీటిలోఁ బ్రపంచములోని యేజాతివారికైనను శాశ్వతదీప్తిద్రవ్యమును, మరల మరలవచ్చు కఱవుల బాధలును సంప్రాప్తింపక మానవు. ఆయన్యాయవైకగర్భములు ఏషియాకును యూరప్పునకును సమానముగానే యుండును గాని భిన్నముగా నుండజాలవు. ఇండియా నేడు దీర్ఘదేశ మగుటకుఁ అప్రతిపాతములైన యాయర్థశాస్త్రనియమములే కారణములు. ఇట్టిపరిస్థితులలో ఇండియా యైశ్వర్యసంతృప్తి పెద్దమానమునందుకడల, ౯ది యతిమానముమైన యద్భుతదైవసంఘటన మగును."

మఱియు—

శి—ఇంక నెవరైన నట్లు చెప్పిరాదేమి?

గు—సరిగా నట్లు గారు, ఆభావ మిచ్చు మాటలే మంత్రి మెద్దానట్లుగార్చి పలికివారు:—“నీది యెట్లున్నను, మొత్తముమీద, మనపై రెండునేరములు రుజువుపడిచి మోపవచ్చును—1. మన పరిపాలన మమితవ్యయాత్మకము. 2. హిందూదేశముకడల మనము నీనుముగాఁ బ్రవర్తించినాము."

శి—మంత్రిగారి నోటినుండి కడుగాటుమాటలు వచ్చినవే! కాని చారిద్ర్యము! చారిద్ర్యము! అంగురు గదా, మనదేశములో నునువ్వుని సగుటాదాయ మెట్లున్నది?

గు—ప్రభుత్వమువారి యజ్ఞపై దయారు చేయబడిన లెక్కలనుబట్టి యిచ్చిన యీక్రిందియంక లను గనుము:—

సంవత్సరము	మన ప్రభుత్వము	విదేశీ ప్రభుత్వము	మొత్తము
1881	27	100	27
1901	80	120	25
1921	74	378	19.7

శి—ప్రభుత్వమువారి వచ్చుబడి మొత్తమును ట్లగపడును గాని, దానిని పదార్థమాల్యముల మొత్తంతో సంప్రదించి చూడగా నంతకంతకుఁ బడిపోవుచున్నదని చెప్పక తీరదు.

గు—ప్రజాపరిపాలనముక్రింద మన్న దేశములో నధికపాలనవ్యయ మభివృద్ధిచూచకమని చెప్పవచ్చును గాని, ఖరకుల వెలలు మోచిన వసుషాతువు చెప్పి, యున్నతోద్యోగుల వేతనాదుల నెక్కుచేసి వ్యయాధిక్య మగపఱచు మనదేశములో నట్లనుకొనుటకు వీలు లేదు. సరియైనవిహింతుగారి యీక్రిందిమాటలు వినుము—“పైరాజులుండెల్లి వచ్చి దేశముపైఁ బడుదురను భయమును బాపినాము; అరాజకత్వవిలుంపన విప్లవము లుండునోట్ల నియమనిబంధనములు చేసి, ప్రజలు నిర్భయముగా కాలముగా బ్రతుకునట్టి యేర్పాటులు చేసినాము; యావద్దేశమును పాకాలలతోను, న్యాణుష్ఠానములతోను, రోడ్లతోను, రెయిల్వేతోను, కాలువలతోను, నింపి ప్రజావర్గమునకును వాణిజ్యమునకును ప్రోత్సహము గలిగించినాము—అని చెప్పిన బ్రయోజనము లేదు. ప్రజలకుఁ దినుటకుఁ జాలిన తిండి లేనప్పుడును, మన పరిపాలనవ్యయభారము దేశము భరింపజాలనప్పుడును, అవి యన్నియు వ్యర్థప్రభావములు."

మఱియుక యన్యాయ మున్నది.

శి—అది యేది?

గు—ప్రజలు చెల్లించు పన్నులనుండి పెద్దపెద్ద వేతనములు వుచ్చుకొని, బుద్ధిమంతులు మంచి లోకజ్ఞతను వ్యవహారానుభవమును సంపాదించుకొని యుద్యోగములు చాలించుకొనిన పిమ్మట, దేశములోనే యుండి, తమ బుద్ధిబలానుభవబలముల నుపయోగించి తమ తరువాతివారికి చక్కని యాలోచనలు చెప్పి, దేశపురోభివృద్ధికిఁ దోడ్పడుట, సర్వలోకసామాన్యసంప్రదాయము.

ఇక మనదేశపుఁ పెద్దయుద్యోగులైన దొరలు హిందూదేశము సామ్యుతిని, దానితోఁ బరిపాలనానుభవము సంపాదించుకొని, యుద్యోగానంతరము తుట్టునఁ దమ దేశమునకుఁ బోయి, పెన్న ను లనుభవించుచు నట్లు

గూరుచుండి, బుద్ధిని వ్యవహారజ్ఞానమును మన దేశక్షేమములై యుపయోగింపక అన్యదేశభివృద్ధికి యుపయోగించుచున్నారు. ఇది యన్యాయము గాదా?

శి—దేవు, గురువ్రాయమే. మన కీదారిద్వయము క్రియ ధనప్రాప్తియు నెట్లు సిద్ధించునని పెద్దలగు వర్తకాస్త్రజ్ఞులు చెప్పినాడో వెలసిండు.

గు—ఇట్లుగా రిట్లు చెప్పినారు :—“రైతులను ప్రస్తుతము పిడించుచున్న యనశనబాధను బోగొట్టి, వారి స్థితిని బాగుపఱచుట కాసనములచేత గాదు. కలకలలోను లండనులోను గూడ నిప్పును బలవలెను ములై హిందూదేశమునకుఁ బ్రతిహూయలై పనిచేయుచున్న స్వహితపరతాదురభిమానములు తొలగిపోయినఁ గాని, యాప్రయోజనము నెఱవేఱజాలరు. అంత యనర్థమునను మూలకారణ మాయవ్యయనిర్ధారణము నందలిలోపము గాని కాసననిర్మాణభావోపము గాదు. ఆవశ్యకమైన యాయవ్యయసంస్కరణము లేని యితర మార్గము లన్నియు నిష్ఫలములు.”

శి—మెట్లానిట్లుమంత్రిగా రీవిషయమున నేమైనఁ జెప్పినారా?

గు—ఇట్లు చెప్పినారు :—“బ్రిటిష్ ప్రాజ్య మిప్పు డిండియామీద వేసి దానికే యంటగట్టుచున్న వ్యయభారము న్యాయముగాఁ బంచి సరదునెడల, హిందూదేశపాలకులు గొప్పసంస్కారములు ప్రారంభించి దేశభాగ్య మభివృద్ధి నొందింపఁగలరు. అది చాలును; అంతకంటె నెక్కువ యేమియుఁ జేయనక్కఱలేదు.”

శి—కుమారప్పపండితుడుగారి యభిప్రాయమేమి?

గు—హిందూదేశక్షేమమే హృదయములం దిడుకొని, యధికారులు తదనుగుణములైన సంకల్పములు

చేసికొని, పరిపాలనకృత్యములు సాగించుకొనుచున్నఁ దక్క హిందూదేశపు టాదాయము తత్ప్రజోపయోగకరముగా వినియోగింపఁబడనేరదు. పన్నురూపముగా వచ్చు ప్రతిరూపాయయును ప్రజలయొక్క వస్తూత్పదనశక్తిని, వారి యుత్పాదకీయాశక్తులను హెచ్చుచేయుచుండవలెను.

కైశవాస్థులో మన్న దేశీయవ్యాపారములు కుల్కములవలనఁ బరిపోషింపఁబడునప్పుడు, కుల్కగ్రహణముచేత ఆయమూలముల కెట్టి హానియుఁ దలస్థింపనప్పుడు, తిండిలేక పస్తుండు ప్రజవై తతివ్యయాత్మకమును, భోగపరాయాణమును అగు దేశపరిపాలకమును భరించు భారము పడనప్పుడు, హిందూదేశమాత యొసఁగిన యాత్మ్యమువలనఁ గుఱేరులైనవారు దేశపరిపాలనభారవహనమునఁ బాల్గొన నిర్బంధింపఁబడునప్పుడు, పూర్వ ప్రతిఫలము ప్రజలకు వచ్చునట్లు హిందూదేశపు టాదాయము వ్యయింపఁబడునప్పుడు, ప్రభుత్వమువారు దతిద్రుల యక్కఱలను గనిపట్టి ప్రజాసేవాబుద్ధితో—అతితమ విహితధర్మమని—ఆయక్కఱలను దీర్చునప్పుడు, పాలనప్రవాహపథములు దేశక్షేమమునకుఁ బ్రతిహూయముగాఁ బ్రసరింపవచ్చును, ఇటు పోవుదమా? అటు పోవుదమా? అను సందేహము పోవముపట్టనెల్లఁ బరిపాలకులు హిందూదేశక్షేమకరమైన మార్గమునే యొన్నుకొని యవలంబించిపోవునప్పుడు—అప్పుడే, యార్యావర్తమున కర్థాభివృద్ధి కలుగఁగలదు. ఆయవ్యయనిర్ధారణాధికార మంతయుఁ బ్రజల చేతులలోనికి వచ్చినఁ గాని యట్టిపనులు జరుగఁజాలవు. ఈమాటలతోఁ గుమారప్పగా రీవిషయమును ముగించినారు. మనముగూడ నేటిప్రపంగ మింతటితో విరమింపఁజేయుదము.

శి—చిత్తము! ననుస్కారము!

గు—సుఖీ భవ!

ఓయి కతి నాత్మ నన్ను కసాయివాని
ఇంటివాకిట బంధింప నెంచినావె
ఏ నొనర్చిన యపకార మేమి గలదు
కనవుచే నీటిచే మను పశువు నగుట.
ఇంతకాలంబుఁ బ్రీతి పాలించి కడకు
ముసలితనమున నట్టెట ముంపఁ దలఁచొ
మృత్యుముఖమునఁ బడ విచారింపఁ గాని
దయయు, ధర్మంబు నొకయింతఁ దగ్గఁపవలదొ.

కండ లుండిన యన్నాళ్లు కౌతుకమున
క్షీరపీఠామఘాఠాభిషేచనమున
నీదు బొట్టెల పొట్టల నింపినాను
తలఁపులందెల్ల నీమేలె తలఁచినాను.

క్షీరములఁ గ్రోలి న్తనములఁ జెడినట్లు,
పున్నెమని పోవ పాపంబు వొలసినట్లు,
కటికవానికి నన్ను విక్రయమొనర్చ
అర్థభోగంబు నీమది నలమికొనెనొ.

పుట్టినింటచె గిట్టంగ బుద్ధి పొడమి
బడుగుదేహంబుతో నెట్లా బ్రతికియుంటి
కాని నీచిత్తవృత్తిని గాంచనైతి
తేనెఁ బూసిన కత్తివై తేరినావు.

కొడుకులకుఁ దోడు నే జత శూర్చినాను
దుక్కిలెడలను పొలమును దున్నుకొఱకు,
పాడిఁ గల నాళ్లు దూడలఁ బాఱఁదోలి
పిదిక నీయాలు కాని నే బెంగఁగొనను.

పూల రువ్వినవారల తాల రువ్వఁ
గలదె మానవజాతికిఁ గాక జగతి?
బడుగునై గాఁడి బండల బ్రతుకుచుంట
అది యసహ్యంబె నీ కోదయావిహీన.

ముసలి తలిదండ్రులపయిని విసుగుఁ జెంది
అన్నపానంబు లొనఁగుట వ్యర్థమనుచు
దూరముగఁ బాఱఁదోలెడు దుష్టుఁ డొకఁడె
అన్నివిధముల నీనముఁ డైనవాఁడు!

కండలను గోరువెట్టిన కాలమెల్ల
కామధేనువువలె నన్ను గాదినావు
జవము నత్వమ్ము మెలమెల్ల జాఱిపోవ
ద్వారమున నిల్వ కొఱగాని దాన నైతి.

నేటితోఁ దీరె కర్షకా! నీకు నాకు
భాతి కాయాతఋణకర్మబంధనంబు,
తనువునుం బాసి, నా యపత్యములఁ బాసి
పోవుచున్నాను నీలోభబుద్ధికతన.

హలికా! హలికా! నీ గృహాంగణమును
దడుపుచున్నాను దుఃఖాశుధార లడర
అంత్యసందేశ మొక్కింత యాలకింపు
మానవత్వంబు కారుణ్య మయమటంచు.

అన్న! పైరికా, నాదుప్రాణార్పణమున
నైన ననుతాపడిత్తుండ వగుచు ముద్దు
బిడ్డలను నీదుసుతులట్ల ప్రీతిఁ గనుము
కన్నకడుపొట యింత పల్కంగవలసె.

కాలం అతిత్వరితంగా మారిపోతుంది.

ఆగర్భశ్రీమంతశబ్దం అనతికాలంలో అంత రించిపోనుంది. బూడ్డున మూణిక్యం, ముక్కున ముగ్యం పెట్టుకుని పుట్టే విడ్డూల సంఖ్య మున్ముందు తగ్గిపోయి తుదకు పూర్ణానుస్వార మవుతుంది. ప్రపంచంలోని నాగరకదేశాల్లో పున్న శాసననిర్మాత లందరూ సాంఘికసమన్య లకేసి దృష్టి తిప్పతున్నారు. చీలికలూ ఎత్తు పల్లములూ పున్న సంఘాన్ని సరిసమానమైన ఒకచటంలో అతకడానికి ప్రయత్నాలు జరు గుతున్నాయి. స్వాప్నికరాజ్యం (Utopia) అని కొంతకాలంక్రిందటిదాకా తృణీకరించిన లోక సంస్కరణానికే కొంత ఆకృతి కలుగుతుంది. Communism, Socialism మొదలైనవి అర్థము కాని పెనుభూతములు కాక ఆలోచింపవలసిన సమన్య లవుతున్నాయి.

అరాచకం, దౌర్జన్యం, ప్రపంచంలో సంఘం అంతనీ యేలుతుంది అని కాదు : “అం దరిదీ సమస్తమున్ను; ఎవరిదీ యేదీ కాదు” అనే స్వత్వరహితమైన State Control ఎన్న టికి ఆచరణీయం కాదు. Competition కి ఉన్న తాశయములకీ తా వివ్వని ఆవిధానం చాలా దుర్మార్గమైంది. సాంఘికజీవనంలో ఔన్నత్యం, ప్రజ్ఞకూ ఓరిమికి కలిగినట్లు సోమరి తనానికీ, త్రాగుబోతుదనానికీ యెన్నడూ కలుగనేరదు. “Survival of the fittest” అనగా

అర్హతకే అగ్రస్థానం లభించటం నృప్తిలో నహజం.

అయితే ఇప్పుడు రాదగిన సంస్కరణ మట్లాంటి దంటే: నిర్వాహకులు నిరాఘాటంగా సాఖ్యజీవనం చేసేటందుకు, పొట్టనిండని పూటబత్తెముతో చాచకుండా బ్రతక్కుండా కష్టపడే కూలిజాతిచేత చాకిరి చేయిస్తూన్న సంఘవిధానం చచ్చిపోవాలి. భూగర్భంలో నజీవంగా పాతుకుపోయి గంటలకొలది వెతికిలా పడుక్కుని కష్టించి, జీవితశేషం అంతా క్షయవ్యాధిపీడితులై, వారు ప్రసాదించే రాక్షసిబాగ్గు యెవరినీ సుఖపెడుతుంది? అది నిజం గా రాక్షసిబాగ్గే! ప్రాణాలకి తిలోదకాలు విడిచి వారు ఆకాశం అంటుతూ నిర్మించే సాధాల్లో, వారు తెల్లవార్లూ వింజామల్లు పీచితే కాని నిద్రపట్టని సుకుమారులెవరు?—

“ఆగర్భశ్రీమంతులు!”

ఆమాటయే చెపుతుంది, వారు యెంత వరకూ సంఘంలో తమ స్థానాని కర్హులో. పెట్టి పుట్టే డంటారు—వారుపడ్డశ్రమయూవత్తు యేమిటంటే ధనికుల గర్భవాసాన్ని జన్మించటమే! ఆ తల్లిదండ్రుల qualification కూడా అంతే. దినమంతా విలాసగృహాల్లో కాలం వెళ్లబుచ్చలేక ఆలలిస్తూ ఏళ్లబుల్బులోచూచినా, యే గుఱ్ఱపుసందెవద్దచూచినా హాజరైపోతూ,

కష్టమన్నది యెరగకుండా జీవితం దుర్భరంచేసుకుంటూన్న సోమరితనం ప్రపంచానికి, సంఘానికి యేమి ప్రపకారిగా వుంది?

ఫ్రాన్సు దేశంలోని ప్రజాసంచలనంవల్ల నూటయూభై యేళ్లక్రిందట సంఘచట్టం అంతా మారిపోయింది. రత్నగర్భ యనబడు భూవన తిలో ప్రతిమానపుడీ హక్కు వుంది. అంతే కాని యేకాద్విమందికో—వారి సంఖ్య పెద్దదే కానీ—స్వత్వముండి తక్కినవారికి జేసేడు నేలయైన లేదనుట రాక్షసం. ఒక శతాబ్దముండి ఫ్రాన్సులో ప్రతివారికీ తగుపాటి భూస్థితి వుంటుంది. భూమి యావత్తు nationalise చేసే రష్యాపద్ధతి కేవలము పాశవం. అంతకంటె దార్జన్య మేదంటే, భూవనతివల్ల ప్రస్తుతం యేర్పడివుండే మూగు తెగలు:— (1) అందు నిమిత్తమగు యేకత్వం పడకుండా ఫలానుభవం పొందే నేలరేడు; (2) అతనినిమిత్తమై భూమి మీద అమలుజరుపుతూ భుక్తశేషం భుజించే పాలికాపు; (3) దేహంలోని సర్వశక్తి ధార పోసి అందుమీదనే పస్తుపడివుండే పాటకజనం. పదిహేడవశతాబ్దపు ఫ్రాన్సులో యిప్పటికింగ్ల దేశంలోవలెనే భూవనతి అంతా లెక్కగా కొందరి అధీనమై వుండేది. ఆ భూస్వాముల కానుపూర్విగా ఆనసతులు జన్మస్వత్వమై వుండేవి. వారిపూర్వులు తమ రాజుల కే యుద్ధాలకో చేసిన సహాయానికిగాను ప్రతిఫలంగా ఆ వసతులు లభించేయి. వారొనర్చిన వీరచర్యలే నేటి మన I. P. C. ప్రకారం అయితే ఆజన్మ ద్వీపాంతరవాసశిక్ష గడించివుండును. అట్లా వస

తులు పొందినవారికి కొంతకాలం దాకా బహిరపాయములనుండి దేశాన్ని రక్షించే బాధ్యత వుండేది. అందునిమిత్తమై సైనికదళాలను వారి స్వంతఖర్చుతో తయారుచేసి వుంచేవారు. రానురాను నేల అనుభవిస్తూన్న యీ శ్రీమంతు లందర్ని ధనప్రాణాపాయం లేకుండా కాపాడటానికి యే (Defence) ఖర్చు కూడా జనసామాన్యమే భరించవలసి వచ్చింది. అన్నాతురత దుర్భరమైపోయి, తుదకు సంఘమంతా సంక్షుభిత మైపోయింది.

వోల్టేరు (Voltaire) ఫ్రెంచిదేశమున ఆనాటి కింకను ప్రసిద్ధికి రాని రాజకీయవేత్త. పదిహేనవ లూయీ (Louis XV) శరిపాలిస్తూన్నరోజు లవి. వోల్టేరు ఒకనాడు నాటకాని కెల్లేడు; ముందుకున్న బాక్సు ఒకటి ఆక్రమించేడు. తర్వాత ధనాంశసంభూతుడైన లాజనుభూస్వామి (Duke of Lauzan) వచ్చేసరికి, నాటకశాలయజమాని అతివిసయపూర్వకంగా “ముందునీట్లు అన్నీ అమ్ముడుపోయేయి” అని ససిగేడు. మట్టిపురుగుకన్న జన్మతః ఔన్నత్యం లేని వోల్టేరుమీద ఆ భూస్వామికటాక్షం ప్రసరించింది. “వాణ్ణి అవతలికి గెంటెయ్యండి” అన్నాడతను. అలాగు జరగడం అప్పట్లో వింతలేదు. Bastille (జైలు) లోకి గెంటినకంటె నయమే యీప్రయోగమని యెంచి, వోల్టేరు బయటకి వచ్చేసి, లాజనుమీద అభియోగం తెచ్చేడు. కోర్టు విచారణలో ‘లాజనుతరపులాయరు ఇట్లా

స్తోత్రపాఠం ఆరంభించేడు:—“లాజను అంటే సామాన్యపుగృహస్థులు కారండి. వీరి ముత్తాత లారోషెల్లు (La Rochelle) కోట ముట్టడించేడు. వీరి తాతగారే (Utrecht) యుద్ధము డచ్చివారివి ౧౫ శ్చిరంగులు స్వాధీనపర్చుకున్నది.....అలాంటి ప్రభుకోటిలోవారు” —అంటూ యేకరువు పెడుతూవుండగా అర్థోక్తిలోనే వోల్టేరు అన్నాడు, “కోర్టువారు మన్నించాలి; నావాదం యావత్తు ఆవీరులు మీద కాదు. ఈనాటికి, నాటకంలో నేడబ్బిచ్చి కొనుక్కున్న బాక్సులన్నవి, జన్మయెత్తి మరియేదీ ముట్టడించియెరగని, యీ లాజను మీదనే!”

సోమరిభూస్వాముల విషయ మంతా వోల్టేరు చెప్పిన మాటల్లో యిమిడివుంది. రివల్యూషనుకి ఒకశతాబ్దం ముందుగానే మేసిలాన్ (Massilon) అను విజ్ఞుడు వారి భావిపతనం జోన్యంచెప్పేడు. వోల్టేరు, రూసో (Rousseau), పుస్తకాలుకూడా వ్రాసేరు. రూసో వ్రాసిన “Social Contract” చూచి, Idealist యొక్క పిచ్చివ్రాతలని నవ్వుకున్నారు భూస్వాములంతా. కార్లయిలు మోటుగా చెప్పినట్టు, “ఆపుస్తకం రెండవకూర్పునకు భూస్వాముల చర్మమే బైండుకి ఉపయోగించింది.” జన్మధనికుల కథాపతనం వచ్చేసింది. రివల్యూషను మహాప్రవాహంలో నిమోన్నతాలన్నీ సముద్రమైపోయేయి. అది మొదలు ఫ్రెంచి కర్షకకుటుంబానికి కళ వచ్చింది. కర్షకుడు తనొక శ్రీరక్తజన్ముడైన డ్యూక్కులా

వటించడు. అతని భార్యకు డచ్చెన్ను లాగుండాలనే ఆశయం లేదు. వారూ, వారి పొలమూ, వారిపిల్లలూ, సమస్తం అతిఆనందమయంగా తృప్తిగా కనిపిస్తుంది.

ఇట్టి శాంతిసంతోషవాతావరణం అభివృద్ధిచేసిన వేత్తలలో ప్రథముడు ఎర్నెస్ట రెనన్ (Ernest Renan). ఇతడుకూడా వోల్టేరు లాగే జలజల పోపు సెలయేటివంటి వచన కావ్యాలు వ్రాసినవాడు. అయినను వోల్టేరు వలె యెత్తిసాడుపుమాటల (Satire)తో హృదయములను గాయపర్చే కఠినశీలుడు కాడు. వోల్టేరువ్రాతలవల్ల ప్రపంచం బాగుపడడం లేదు. సంఘమందు ప్రేమ రేకెత్తించినవాడు రెనన్. ఇద్దరికూడా నాస్తికులే అన్నారు యితరులు. కాని న్యాయంగా యిద్దరూ పరమాస్తికులే. “దేవుడంటూ యిదివర కొకడు లేకపోతే, ఒకణ్ణి కనిపెట్టాలి మనం” అన్నాడు వోల్టేరు. రెనన్ యొక్క దేవుడు పరమదయాళువు. లోకుల అకృత్యములకై వారిని కనికరించి ప్రేమిస్తాడు కాని దేవుడు శిక్షించడని అతనివిశ్వాసం. పురుషనదృశ మగుచేత, స్త్రీనదృశమగు హృదయం, అయోనిజనదృశమగు వ్రాత రెన్లోలో మిలితమైనవి. అతని వాక్కులు లోకమునకు క్రొత్త ఉత్తేజమును కలిగించినవి.

ధన మార్జించుట నీవు స్వాధీనపర్చుకుంటుకు; అంతే కాని ధనమే నిన్ను పిశాచమువలె ఆవహించుటకు గాదు. “ధనమూలమిదం జగ”

త్తనుట కర్థము చాలా మితమైనది. ధనముచేత లోకములో తీరని వాంఛలు కోటానకోట్లు. తృప్తిమితముగా ధనము భోగ్యము కాని, తృప్తి చెందినపైని ధనముకలవాడు ధనమునకు పాలి కావు. మురికికాల్వలో భిష్పత్రాగి పడిపోయి జోగుతున్న ఒకదొరగా రన్నారట:—

(If I was the blooming Dook of Westminster, I could—not—be—more—drunk—than—I—am) “నేను చక్రవర్తివైనా యింత కంటే సంతోషిగా త్రాగలే”నని. రెనా ఉద్యోగించిన ఆర్థికసూత్రానికి ముడిమాట తేల్చిన డతను.

మానవమాత్రు డెన్నటికీ సర్వవిధములూ సంపూర్ణుడు కాజాలడు. పూర్ణచంద్రుడిలో మచ్చ దాన్ని మరింత ఆకర్షణీయంగా చేస్తూ న్నట్టు మానవులలోపములేజోకంలో ప్రేమకు

కారణం కలిగిస్తాయి. విశ్వసాధాత్రానికి ఆశించే భావియుగంలో ప్రతిదానికి moderation అనగా మితి యేర్పడాలి. నిజమైన సుఖజీవు లెవరంటే కొలదిలో తృప్తి చెంది వుండే వారే. కలిగివుండుట ధనికత్వం కాదు. ఏపాటి మనము త్యజించి సుఖించగలమో, మన మాపాటి ధనికుల వన్నమాట. పాల తడి లేని రొమ్ముతో తల్లి, యేడుస్తూన్న బిడ్డను తృప్తి యివ్వని లాలన చేస్తూవుండగా, పొరుగున భవనంలో బల్లచుట్టూ కుర్చీలలో కూర్చుని కాలక్షేపంకోసం కాఫీలు త్రాగే మని, మన మనుమలతోనో మునిమనుమల తోనో కొన్నిదశల అనంతరం మనం ముచ్చ టినే, వారు మనల్ని మానవజాతిగా భావించ రేమో అని నానమృకం!

రమ్యసద్గుణపూర! భారతకుమార!

టి. రంగాచార్యులు గారు

మెలమెల్ల దరిఁజేరి మేని గుల్లగఁజేసి కదలని వదలని ఘనపితాచు

లమృతరసంబట్టు లాదినిజవిసూపి తుండవిషంబుగ మాలు దుష్టవృత్తు లాలు బిడ్డలఁగూడఁ నాపదపాలేసి నీతిల్లఁజేయు దుర్జాతు లమిత

ధనరాశి నైనను దండుగవెట్టించి బిచ్చ మెత్తించెడి మ్రుచ్చులగుటఁ

గల్గుసారాయము లను రక్కసులపొంత-కైనఁ బోకుము మఱపుననైన నెపుడు

పోతివేఁ దెలియుము చేటు మూడు ననుచు-రమ్యసద్గుణపూర! భారతకుమార !

౧

బదరీనాథము

దీనిని తెలుగుదేశమునందు సాధారణముగా బదరీ నారాయణమని పిలుచుచుందురు. హిమాలయ పర్వతములయందలి యడుగడుగు భూమియు దర్శనీయ మునుటకు సందియము లేదు. కాని సమస్తభారతవర్ష మందలి హిమాలయశ్రుంగలకు నేవింపదగిన తీర్థరాజము లిందు గొన్ని కలవు. వానిలో ఆమరనాథము, కేదార నాథము, బదరీనాథము, గంగోత్రి, యమనోత్రి యను త్రేత్రములు ముఖ్యమైనవి. వీని కేసుటయు మిగుల కష్ట మే కాని గమనాగమనములకు గొన్ని సౌకర్యము లేర్పడి యుండుటంతేపి యెట్లో ప్రయాసపడి ఈమీద వలించిన తీర్థములకు మాత్రము నిర్భయముగ బోయి రావచ్చును. వీనియందును బదరీనారాయణమున కేసుట తక్కినవాని కంటె సులభము. కారణ మేమనగా నచటకు బోవు మార్గమం దంతట యాత్రికులు మకాములు జేయుటకు పీలగు స్థానములు దగ్గరదగ్గరగ నేర్పడియున్నవి. ఈ మకాము లచట చట్టిలని పిలువబడుచుండును. బదరీనాథ యాత్రావసరమున సామాన్యముగా మార్గగమనములన నలసిన తైర్థికుల నోళ్లనుండి “అగరీ చట్టి కిరసీ దూర్ హై” (ముందువచ్చే చట్టి యెంతదూర మున్నది) అను వాక్యము తరచుగ వినబడుచుండును. మరియు మార్గ మధ్యమున యాత్రికు లష్టాడస్థుడు విశేషించి యెవరైన పచ్చుట సంభవించినచో, “శ్రీ బదరీవిశాలలోజీకీ జయ్”, “శ్రీ బదరీనాథజీకీ జయ్,” “శ్రీ కేదార నాథస్వామిజీకీ జయ్,” “పతితపావనీ కలికలుష నశావనీ శ్రీగంగామయాకీ జయ్,” అని యిటులే పరమేశ్వర నామోచ్చారణసహితముగ నుచ్చైఃస్వరముతో జయ కారముల సలుపుచుందురు. ఇందువలన మనస్సున కుల్లా

సమును, మార్గాయాసమున కిందుక విశ్రాంతియు లభించినట్లుండును.

ఈబదరీనాథతీర్థము హరిద్వారమునుండి సుమారు నూటయొనుబదిమైళ్లదూరమున, గఢవాల్ జిల్లాలో ఏతన్నామకపర్వతపాదతలమున అలకనందానదీతీర మందు వెలసియున్నది. మరియు నాలుగైదుమైళ్ల పొడవును, రెండుమైళ్ల వెడల్పును గల లోయయందీత్రేత్రమున్నదని చెప్పవచ్చును. సమద్రజలోపరిభాగమునుండి యాపట్టణముయొక్క యెత్తు ౧౦,౪౦౦ అడుగులు. కాని బదరీనాథపర్వతాగ్రము ౨౩,౨౧౦ అడుగుల యెత్తు గలిగి, ప్రచండగ్రీష్మర్దుమధ్యకాలమందైనను కరగని హిమానీపటలముల కాకరమై విష్ణుగంగా మున్నగు అలకనందయొక్క ఉపనదులకు జన్మస్థానమై చూపరుల హృదయములకు విస్మయానందముల గలుగజేయుచుండును. ఈశిఖరమే కాదు, ఈలోయకు బ్రాకారాకృతిగ నేర్పడియున్న పర్వతశృంగము లన్నియు నింతయే యెత్తు గలిగి, యిటులే హిమానీ ప్రస్తరములకు నిలయములై యున్నవి. చిన్నచిన్న మొక్కలు తప్ప ఈపర్వతము లన్నియు వృక్షవిహీనములు. కైలాసి మానససరోవరములకు బోవుటకు నాలుగు ముఖ్యమార్గములు గలవు. వానిలో నొకటి ౧౦,౦౦౦ అడుగుల ఎత్తు గల మానాఘాటి (Mana Pass) నుండ బోవును. హరిద్వారమునుండి గఢవాల్ జిల్లాలోని శ్రీనగరముమీదుగా మానాఘాటి కేగవలయునని బదరీనాథమునుండినే పోవలయును. ప్రస్తుతబదరీ కాశ్రమమున కెనువ ౧౦, ౧౨ మైళ్లదూరమున అలకాపురి యుండెనని ప్రసిద్ధి. ఇప్పు డీయలక సకలము ఘనీ భూతహిమాచ్ఛాదితమై యున్నది. అలకనందానది యామంచుగడ్డల యడుగుననుండి ప్రవహించుచు గొంత

దూర వివాహకు వచ్చినతరువాత స్వప్తిగోచర మగుచుండును. బహిరీశారాయణదేవాలయమున కెనున స్థానం దూరమున గంగ నీటి నానుకొని బ్రహ్మకపాలవామకశీర్ధమున్నది. ఇచట పిండదాన మొనరించినయెడల పితరులు ముక్తి నొందుటచే పిండదాతలు పితృరాజముమండలియముత్తలనదురనియు జెప్పుదురని ఇచట పితరులకు పిండమువైచినవారికి మరల మంత్రయ్యక్రముగ పితృశ్రాద్ధ మొనరింపవలసిన యవసర ముండదు. ఈకారణము లన్నింటిచేత, అనగా బ్రహ్మకపాల, అలకానగర, మానాసూటిల పన్నికర్త త్వములన, నితిహాసగోచరము కాని సమయమందుగూడ నిచట నొక దివ్యస్థాన ముండియుండవచ్చునని యూహించుట కవకాశము కలదు. జోషీమతస్థాన నానంతరము శ్రీశంకరాచార్యులవా రీబహిరీశారమును స్థాపించి సజాతీయుడగు సంబూరిబ్రాహ్మణుడే యచట ప్రధానార్చకుడుగ నుండునియమము సేర్పరచెనని చెప్పుదురు. ఈయమపాలన విప్పటికిని జరుగుచున్నదని. ఉత్తరమున శంకరాచార్యులవారి పితృస్థానమును జోషీమతమునకును, బహిరీశారమునకును 19 మైళ్లదూర ముండును. చలికాలమున నీ 19 మైళ్లదూరము నీరు గడ్డగట్టుకొనిపోవుటచే గమనాగమనయోగ్యమై యుండదు. ఇప్పుడు బహిరీశారాని యాలయ మున్నచోట ప్రాచీనకాలమునుండియు నెన్నియో కట్టబడినవనియు, నవి యన్నియు బర్వతోర్ధ్వభాగములనుండి దొరలినవచ్చుమంచుబండలవలన నాశనమైపోవ ఈదేవాలయము మాతనముగ నిర్మింపబడినదనియు జెప్పుదురు. ఈదేవాలయము మీది గోపురము కొంచె మించుమించుగ జగన్నాథదేవాలయగోపురాకృతిని గలిగియున్నది. కాని యంత ఎత్తును, పెడల్పును గాదు. పైభాగ మంతయు బంగారు నీటిపూతగల కేకుల తాపటము గలిగి రెండుమైళ్లదూరము నుండియే యాత్రికబృందములకు ఉల్లాసము గొలుపుచుండును. బహిరీశారకందరాహ్వయసరోవరాంతరాళమున అలకనందానదీనామకమృతాలనాళముపై జెన్నెందునువర్ణసరోజవాయన నీరుండెనను భాసిల్లుచుండును.

హరిద్వారమునుండి ఈదివ్యస్థానమున కేను మార్గమునందలి ప్రాకృతికపొందర్యమును స్వయముగ జూచి

యానందింపవలయునే కాని మరియొకవిధమున దెలిసికొనగోరుట వ్యర్థము. “తలమే బ్రహ్మకుపైన నీనగ మహత్వం జెన్ను” అని పెద్దన్న యంతటివారి వచించియుండె నీక డక్కినవారలా, ఈప్రదేశముల నిష్కర్రామణీయకమును ఉన్నదాని నున్నట్లు పాశకులకు సాక్షాత్కరింపజేయగలుగుట? ఉత్తమకావ్యములందలి స్వర్గాదుల వర్ణనమును బఠించుతరుణమున మనస్సున కలెడి కానందము కలుగుట వాస్తవము. కాని ఈహిమాలయ పర్వతములందలి దివ్యస్థలముల కేను భాగ్య ముచ్చినయెడల సాక్షాత్తు స్వర్గమున చేరినయెటులే యాహ్లాదము కలుగును. నిజమునకు పీనికంటె భిన్నమును స్వర్గము లేదనియే చెప్పవచ్చును. కావుననే నీభామకవులైన గానిండు, వారివారి గ్రంథములందు స్వర్గాదుల వర్ణింపవలసినదొనవుడు ఇచటి యానిష్కర్రమనోహరములను పర్వతప్రదేశములనే, యిచటి యీ “యంబరచుంబిళిరపురజ్ఞు రీవటలముల”నే, ఇచటి యీ కాదంబినీపములంకృతదేవదారువనాశీర్ధమహిళరోపత్యకలనే, ఇచటి ఈగంధర్వయక్షకిన్నరాది కన్యకానినహ క్రీడాకలాప మంజులసీకతాలంబులనే, ఇచటి ఈసౌరభోషిత వానావర్ణకు సుమసంతానాశీర్ధమాణ కాద్యలావృతకందగావళులనే, ఇచటి ఈతనీధూతసునహిమానీగ్రావసమాక్రాంతజలాశయంబులనే, ఇచటి ఈ యంతర్వాహినీపసూహంబులనే తనివి దీర జ్ఞతించివైచిరి. అత్యంతప్రాచీనకాలమునుండియు ఋషి, మహర్షి, దేవ, దేవాంగనాసంనేవి తమైన దీపవిక్రస్థులు. శరీరముతో స్వర్గమున కేగదులచినవారు బహిరీశారదర్శనమున కేగిన జాలును. అటు తరువాత స్వర్గమున కేగితిమా లేదా యనునిష్కర్షను వారు స్వయముగనే చేసికొనవచ్చును. ఈయాత్ర గా వింపుచున్నంతకాలము ప్రతిదినము మాతనప్రదేశాలోకనంబునను, అనంతరము తదీయస్మరణప్రభావంబునను మనస్సున కవర్ణనీయమగు ఆనందము కలుగుచున్నయందును. అది యులుండ, భిన్నభిన్న జలనాయునేవనంబున దినదినము శరీరమం దొకనూతనవిన్యాసై కలుగును. వివిధదేశాగతయాత్రికజనసమావేశము లందు స్వకీయస్థితిగతుల నితరుల స్థితిగతులతోడ సరిపోల్చిచూచుకొనుట

కవకాశము లభించును. తన్మూలమున గలుగు శిక్షణయు ఇంటికడ గూర్చుండి పదిహెత్తరము లధ్యయనము చేసి నను గలుగజాలదు. మనకు కుదిరినచోట కొన్ని దినములు నివసించి యానంద మనుభవింప వచ్చును. గంగా ప్రపాతాన్నిధ్యంబును, సేతానందకరనానావర్ణసుగంధపుష్పసమాకీర్ణంబును, నిర్దోషాందారణ్యసంపృతంబును నగు వేకాంత ప్రదేశమున గొన్ని దినములుండిన జాలును, దేహమనోబుద్ధింద్రియములు మాలిన్యరహితములై ప్రకాశింపజేడగును. మరియు సట్టిప్రదేశములందు వాసము చేయునతనికి ఎట్టి దుస్సాధ్యముగ రోగ ముండినను కొలదిదినములందే నయమగును. అసలే ఆరోగ్యచంకులగు వారికి సాక్షాత్తు ఆధ్యాత్మవిద్యాప్రదుర్భావమే కలుగును. కావున మానవజన్మ మెల్లినందులకు దరిదులుగాని ధనాధ్యులుగాని ఆబాలవృద్ధముగ స్త్రీపురుషులందరు కనీస మొక్కపర్యాయమైన అట్టి రమణీయస్థానముల దర్శించుట ధర్మమనియు, జీవితమందలి ముఖ్యకర్తవ్యములలో నొకటియనియు దలంపవలయును. ఈక్షేత్రమునకు బోవలయునని యొక్కపర్యాయము సంకల్పించుకొన్న జాలును, దైవానుగ్రహమున సట్టి భాగ్య ముప్పటికైన లభించియేతీరును.

కాని సద్వసాధారణముగా భారతీయు లనేకులు ఈయాత్రి గావించుట చాలకష్టమని భావించుచుందురు. అందులకు గొన్ని కారణములును గలవు. రైలుమార్గముతో సంబంధము లేకపోవుట యొకటి. అగమ్యములగు పర్వతారణ్యములనుగ్య ఉనికి. ధారాసంపాతముగ వర్షము కురియుటచే బర్వతపార్శ్వములు విరిగి నెత్తిమీద గూలుననియు, పైనుండి బండలు జారి మీదబడుననియు, మంచుగడ్డలమీదనుండి దొరలి యాత్రికులు గంగలో బడుదురనియు, భరింప శక్యము గాని చలివలననే ప్రాణము లేగినిపోవుననియు జను లాదుకొను కింకదంతులు. ఇట్టివేయని కారణము లనేకములు గలని ప్రబలయాత్రాభిలాషులనుగూడ వెనుకంజ వేయించుచుండును. అట్టివారి భ్రమనివారణార్థమే ఈలేఖ వ్రాయడమైనది. ఇట్టికష్టములు పూర్వకాలముం దెప్పుడైన నుండే నేమో కాని యిప్పు డెంతమాత్రము అట్టివి

సంభవించునని యెంచగూడదు. ప్రస్తుతము ప్రభుత్వము వారి పక్షమున పోస్టాఫీసులు, టెలిగ్రాఫ్ ఆఫీసులు, ఆస్పత్రులు, పోలీసువేషములు, నదులమీద సెక్యూర్షవంతెనలు, ఇక్స్ ప్రెక్స్ కో బంగాళాలు మున్నగునవి నిర్మింపబడియున్నవి. జనుల ఆరోగ్యమును, మార్గమందలి పారికుద్ధ్యమును, వర్తకు లయ్యునట్టి వస్తువుల మంచి చెడునులను బరీక్షించుటకుగాను యాత్రాకాలమున సానిటరీ ఇక్స్ ప్రెక్టర్లు నియోగింపబడుచుండురు. హరిద్వారమునుండి 14 మైళ్ల దూరమున హృషీకేశమును మరియొక పవిత్రస్థానము కలదు. అందు కాలికమలీబాబానామక సాధువు స్థాపించిన మఠ మున్నది. ఈమఠముయొక్క కార్యనిర్వాహకులు ఇందునిమిత్తమే సంగ్రహించిన ధనముతో మార్గము పొడుగునను గొన్ని విశేషస్థానములందు ధర్మశాలలను, చలివేంద్రలను, ఔషధాలయములను, ఆభ్యాసకులగు సాధువుల నిమిత్తము అన్నిక్షేత్రములను స్థాపించియున్నారు. యాత్రికు లీ ధర్మశాలలం దెన్నిదినములైన నుండవచ్చును. కాని యిందులకు గాను ఆ మఠమువారి మృత సాంకేతికపుచ్చిట్లను హృషీకేశమునందే వారినుండి తీసికొనవలయును. ఇందునిమిత్తము ధనమును వెచ్చింప నవసరము లేదు. యాత్రికులు శక్త్యవసారము మఠమునకు దానరూపముగ నించుక నేమైన నొసంగినజాలును. ఇచ్చినదానికి ఏబదిరెట్లు ఎక్కువ లాభమును వారినుండి పొందవచ్చును. మార్గమధ్యమందవసరము కలిగిన నుపయోగించుకొనుటకు మందులవైతము వీరు ఉచితముగ నొసగుదురు. సర్కారువారి యొక్కయు, మఠమువారియొక్కయు సేర్పాటు లిటులుండ రెండుమాడుమైళ్ల యంతరమున పరిశుభ్రముగ నుండు చట్టేలు నిర్మింపబడియున్నవి. చట్టేలనగా దిగుటకు మకాములవి యిదివరకే వ్రాయబడినది. వీనికి పడావులనియు లేరు గలదు. ఈచట్టేలయందు ఒక్కొక్క పెజిజాడు ఒక్కొక్క కాలను గట్టుకొని యం దొకమూల భోజనపదార్థముల యంగడి తెట్టికొనియుండును. యాత్రికు లేకాలయందు మకాము జేయుదురో దాని యజమానియగు వర్తకునివద్దనే తమకు గావలసిన పదార్థములను గొనవలయును. వంటకు గావలసిన పాత్రములు

గూడ వీరినుండియే దొరకును. శుభ్రములగు పాత్రలను దీసికొని భోజనానంతరము వాటిని శుభ్రపరచి యిచ్చి చేయవలయును. ఒకకాలయందు దిగి వేరొక కాలావర్తకునివద్దగ నేమియు గొనగూడదు. ఇది యిచటి మర్యాద. ఒకవేళ తెలియక ఎవరైన నట్టివనిని జేయ నెంచినను ఆ రెండవకాలాధికారి అతని కేమియు నొసంగడు. అంగదులందు సాధారణముగా బియ్యము, గోధుమపిండి, పెయ్యి, పప్పులు, ఉప్పు మిరపకాయలు, బుగళాదుంపలు దొరకును. క్రీవగరమువంటి పట్టణములలో నితరకాకములుగూడ గొన్ని దొరకవచ్చును. దాక్షిణాత్యులకు చింతపండు దొరకుట కష్టము. పాలుపెరుగులు కొన్ని చట్టిలయందుమాత్రమే దొరకును. మార్గమంతయు మోదుగు చెట్లతో నిండియుండుటచే మనసుకు వచ్చినయాకుల గోసికొని యిష్టము వచ్చినన్ని విస్తళ్లను గుట్టి కొనవచ్చును. కాని కుట్టుపుల్లలను హరిద్వారముండే నేక రించికొనవలయును. బదరీనాథమందు భూర్జపత్రములే విస్తళ్లు.

ఈపైన వచించిన స్థానములు గాక సజ్జనులగువారు నిర్మించిన ధర్మశాలలు చలిపేండ్రలు మొదలగునవి ఆయా చట్టిలయందలి పండాలు యధీనములలో నున్నవి. వీని యందును దిగి మకాము జేయవచ్చును కాని పండాలులో మెలగుటయందు కడు జాగరూకులై యుండవలయును. ఇవి కాక నేవాసమితివారు ప్రధానస్థానములందు కేంద్రముల నేర్పరచుకొని యాత్రికులకు సమస్తవిధముల దోడ్పడ బ్రయత్నించుచున్నారు. స్వాధ్వరహితమై హోర్తి కమై యొన్నట్లు దోచినయెడల వీరినుండి నేవగొనుటయు నుచితమే.

జోషీమతము మొదలుకొని బదరీనాథమువరకు గల మార్గమంతయు జలికాలమున మంచుగడ్డలచే నిండి పోవుటవలన నప్పుడాత్రోవయంతయు మూయబడియుండును. మరల నిది వైకాఖమాసమున గమనార్హ మగును. అప్పటికి దారులందు బడియుండు మంచుగడ్డలు నాని యంత నవియే కరగిపోవును. అట్లుగానిచో నా దేవాలయముయొక్క సర్వాధికారియగు రావత్ సంతవ్యయ

ముతో మార్గమువంతటిని బాగుజేయించును. అప్పటికే జోషీమతమున వేలకొలది యాత్రికులు సమావేశమై కనిపెట్టికొనియుండురు.

కాలము నుంచిరైనచో హరిద్వారమునుండి బదరీనాథమువరకు వచ్చి మరల హరిద్వారము కేన్దుటకు ఒక మణుగుబరువు మోయుటానికి రు ౪౦ మొదలు రు ౫౦ వరకు నీయవలసియుండును. నడువలేని యాత్రికులను మోసికొనిపోవుటకు దండీలు, డోలీలను వాహనములుండును. ఈవాహనములందలి మోద్యుతగ్గుల ననుసరించి ప్రతిమనుష్యునకు రు ౫౦ మొదలు కొని రు ౨౦౦ ల వరకు పెలవు చేయవలసియుండును. ఈహాలీలు, డోలీలు మొదలగునాని యేర్పాట్లు హృషీ కేశముద్గరనున్న మునీ కీ కేతీ నామకస్థలమున నగుచుండును. యాత్రికు లిక్కడనుండియో, లేక హరిద్వారమున బాగుగ నమృతముగలవారి తోడ్పాటుననో హాలీల నేర్పాటుచేసికొనవలయును. స్వయముగ నెవనినైన నేర్పరచుకొనినచో మార్గమధ్యమున లేనిపోని కష్టముల నొందవలసివచ్చును. ఇట్టి హాలీనాలీలకును, దానధర్మాదులకును గాక ప్రతిమనుజునకు దినమునకు హీనపక్షము పదియణాలు భోజనమున కనును. శక్తియున్నచోనింత కెక్కువ ఎంతవ్యయము జేసికొనినను చేసికొనవచ్చును.

జోషీమతము మొదలుకొని యందును ముఖ్యముగ బదరీనాథమందు జలి యొక్కువగ నుండును. అచట ధరించుటకును, శయనించుటకును గానలసిన వస్త్రముల తోపాటు రెండుకుంబళ్లను దప్పక ఊంచికొనవలయును. జోషీమతమున కీవల హరిద్వారమువై పునకు వచ్చినకొలది నేడిమి యొక్కువగుచుండును. ఎండ కాయుచుండేనేని మార్గమందసపాత్రముగ నుండును. భోజనపదార్థము లెక్కడబట్టిన నక్కడ దొరకుటండేని వ్యర్థముగ భారము మోసికొనిపోవలసిన యవసరము లేదు.

మరియు యాత్రికు లీనిమ్మ లిఖితవిషయములను మనసునం దిడుకొని లేచినుసారముగ నడచుకొన బ్రయత్నింపవలయును. అందులన సాధ్యమైనంతవరకు మార్గ

కనకాశము లభించును. తన్మూలమున గలుగు శిక్షణము ఇంటికడ గూర్చుండి పవిత్రసంకల్పము లభ్యయినను తేసి నను గంగజాలను. మనసు తుదిరినచోట కొన్ని దినములు నివసించి యానంద మనుభవించు నిచ్చును. గంగా ప్రపాతసాన్నిధ్యంబును, సేత్రానందకరనానావర్ణసుగంధపుష్పసమాక్లిర్తంబును, నిర్జలసాంద్రారణ్యసంవృతంబును నగు సేకాంతప్రదేశమున గొన్ని దినములుండిన జాలును, దీపానునోబ్ధింధ్రియములు మాలినవృత్తిహితములై ప్రకాశించుచోడను. మరియు నట్టిప్రదేశములందు వాసము చేయునతనికి ఎట్టి దుస్సాధ్యమును రోగ ముండినను కొలదిదినములందే నయమునును. అసలే ఆరోగ్యవంతులను వారికి సాక్షాత్తు అధ్యాత్మవిద్యాప్రాచుర్యానమే కలుగును. కావున మానవజన్మ మెత్తినందులకు దరిద్రులు గాని ధనాధ్యులు గాని ఆలౌకికవృద్ధియుగ శ్రీపురుషులందరు కనీస మొక్కపర్యాయమైన అట్టి రమణీయస్థానముల దర్శించుట ధర్మమనియు, తీవ్రతమందలి ముఖ్యకర్తవ్యములలో నొకటియనియు దలంపవలయును. ఈత్రేత్రమునకు బోవలయునని యొక్కపర్యాయము సంకల్పించుకొన్న జాలును, దైవానుగ్రహమున నట్టి భాగ్య మెప్పుటికైన లభించియేరీరును.

కాని సర్వసాధారణముగా భారతీయుల లనేకులు ఈయాత్ర గావించుట చాలకష్టమని భావించుచుండురు. అందులకు గొన్ని కారణములును గలవు. రైలుమార్గముతో సంబంధము లేకపోవుట యొకటి. అగమ్యయలగు పర్వతారణ్యములమధ్య ఉనికి. ధారాసంపాతముగ వర్షము తురియుటచే బర్వతపార్శ్వములు విరిగి నెత్తి మీద గూలుననియు, మైనుండి బండలు జారి మీదబడుననియు, మంచుగడ్డలమీదనుండి దొరలి యాత్రికులు గంగలో బడుదురనియు, భరింప శక్యము గాని చలివలననే ప్రాణము లెగిరిపోవుననియు జను టాదుకొను కింపదంతులు. ఇట్టివేయగు కారణము లనేకములు గలసి ప్రజలయాత్రాభిలాషులనుగూడ వెనుకంజ వేయించుచుండును. అట్టివారి భ్రమనివారణార్థమే ఈలేఖ వ్రాయుడమైనది. ఇట్టికష్టములు పూర్వకాలమం దెప్పుడైన నుండే సేమా కాని యిప్పుడెంతమాత్రము అట్టివి

సంభవించునని యెంచునూడదు. ప్రస్తుతము ప్రభుత్వము వారి పక్షమున పోస్టాఫీసులు, టెలిగ్రాఫ్ ఆఫీసులు, ఆస్పత్రులు, పోలీసుస్టేషనులు, నదులమీద సప్లై షాప్ వంటెనలు, ఇన్ స్పెక్టర్ బంగాళీలు మున్నగునవి నిర్మింపబడియున్నవి. జనుల ఆరోగ్యమును, మార్గమందలి పారిశుధ్యమును, వర్తకుల ముక్కునట్టి వస్తువుల మంచి చెడునులను బరీక్షించుటకుగాను యాత్రాకాలమున సానిటరీ ఇన్ స్పెక్టర్లు నియోగింపబడుచుండురు. హరిద్వారమునుండి 14 మైళ్లు దూరమున హృషీకేశమున మరియొక పవిత్రస్థానము కలదు. అందు కాలీకమలీబాబానామక సాధువు స్థాపించిన మత మున్నది. ఈమతముయొక్క కార్యనిర్వాహకులు ఇందునిమిత్తమే సంగ్రహించిన ధనముతో మార్గము పొడుగునను గొన్ని విశేషస్థానములందు ధర్మశాలలను, చలిశేంద్రులను, ఔషధాలయములను, అభ్యాసకులగు సాధువుల నిమిత్తము అన్ని త్రేత్రములను స్థాపించియున్నారు. యాత్రికుల ధర్మశాలలం దెన్ని దినములైన నుండవచ్చును. కాని యిందులకు గాను ఆమతమువారి దివ్యసాంకేతికపుచ్చిటను హృషీకేశమునందే వారినండి తీసికొనవలయును. ఇందునిమిత్తము ధనమును వెచ్చింప నవసరము లేదు. యాత్రికులు శక్త్యనుసారము మతమునకు దానరూపముగ నిందుక శేమైన నొసంగినజాలును. ఇచ్చినదానికి ఏబదిరెట్లు ఎక్కువ లాభమును వారినండి పొండవచ్చును. మార్గమధ్యమందవసరము కలిగిన నుపయోగించుకొనుటకు మందులపైతము వీరు ఉచితముగ నొసగుదురు. సర్కారువారి యొక్కయూ, మతమువారియొక్కయూ సేర్పాటు లిటులుండ రెండుమాడుమైళ్ల యంతరమున పరిశుభ్రముగ నుండు చట్టీలు నిర్మింపబడియున్నవి. చట్టీలనగా దిగుటకు మకాములని యిదివరకే వ్రాయబడినది. వీనికి పదావులనియు చేరుగలదు. ఈచట్టీలయందు ఒక్కొక్క పెణిజాడు ఒక్కొక్క కాలము గట్టుకొని యం దొకమూలభోజనపదార్థముల యంగడి పెట్టికొనియుండును. యాత్రికు లేకాలయందు మకాము చేయుదులలో దానియజమానియగు వర్తకునివద్దనే తమకు గానలసిన పదార్థములను గొనవలయును. వంటకు గానలసిన పాత్రములు

గూడ పీరినుండియే దొరకును, శుభ్రములగు పాత్రలను దీసికొని భోజనానంతరము వాటిని శుభ్రపరచి యిచ్చి వేయవలయును. ఒకకాలముందు దిగి వేరొక కాలావర్తకునివద్దగర నేమియు గొనగూడదు. ఇది యిచటి మర్యాద. ఒకవేళ తెలియక ఎవరైన నట్టిపనిని జేయ నెంచినను ఆ రెండవకాలాధికారి అతని కేమీయు నొసంగడు. అంగదులందు సాధారణముగా బియ్యము, గోధుమసిండి, నెయ్యి, పప్పులు, ఉప్పు మిరపకాయలు, బంగాళాదుంపలు దొరకును, శ్రీనగరమువంటి పట్టణములలో నితరకాకములుగూడ గొన్ని దొరకవచ్చును. దాక్షిణాత్యులకు చింతపండు దొరకుల కష్టము. పాలుపెరుగులు కొన్ని చట్టేలయిందునాత్రమే దొరకును. మార్గమంతయు మోదుగు చెట్లతో నిండియుండుటచే మనసుకు వచ్చినయాకుల గోసికొని యిష్టము వచ్చినన్ని విస్తృతము గుట్టికొనవచ్చును. కాని కుట్టుపుల్లలను హరిద్వారముందే నేకరించికొనవలయును. బడరీనాథమందు భూర్జపత్రములే విస్తృతము.

ఈపైన వచించిన స్థావములు గాక సజ్జనులగువారు నిర్మించిన ధర్మశాలలు చలివేండ్రులు మొదలగునవి ఆయాచట్టేలయందలి పండాలు యధీనములలో నున్నవి. వీని యందును దిగి మకాము జేయవచ్చును కాని పండాలులో మెలగుటయందు కడు బాగరూతులై యుండవలయును. ఇవి కాక నేనాసమితివారు ప్రధానస్థానములందు కేంద్రముల నేర్పరచుకొని యాత్రికులకు సమస్తవిధముల దోష్పడ బ్రయత్నించుచున్నారు. స్వాధ్యరహితమై హోదీకమై యొన్నట్లు దోచినయెడల పీరినుండి నేవగొనుటయు నుచితమే.

జోషీమఠము మొదలుకొని బడరీనాథమువరకు గల మార్గమంతయు జలికాలమున మంచుగడ్డలచే నిండి పోవుటవలన నప్పుడాత్రోవయంతయు మాయబడియుండును. మరల నిది వైశాఖమాసమున గమనార్హమగును. ఆపట్టికి దారులందు బడియుండు మంచుగడ్డలు వాని యంత నవియే కరగిపోవును. అట్లుగానిచో నా దేవాలయముయొక్క సర్వాధికారియగు రావల్ సాంతవ్యయ

ముతో మార్గమునంతటిని బాగుజేయించును. అప్పటికే జోషీమఠమున వేలకొలది యాత్రికులు సమావేశమై కనిపెట్టికొనియుండురు.

కాలము మంచిదైనచో హరిద్వారమునుండి బడరీనాథమువరకు వచ్చి మరల హరిద్వారము కేర్పటకు ఒక మణుగుబరువు మోయుటానికి రు ౪౦ మొదలు రు ౫౦ వరకు నీయవలసియుండును. నడుమలేని యాత్రికులను మోసికొనిపోవుటకు దండీలు, డోలీలను వాహనములుండును. ఈవాహనములందలి మోన్సుతగ్గుల ననుసరించి ప్రతిమనుష్యునకు రు ౫౦ మొదలు కొని రు ౨౦౦ ల వరకు పెలపు చేయవలసియుండును. ఈమాలీలు, డోలీలు మొదలగువాని యొర్పాట్లు పూషీ కేశమువద్దగనున్న మునీశీరేతీ నామకస్థలమున నగుచుండును. యాత్రికు లిక్కడనుండియో, లేక హరిద్వారమున బాగుగ నమృతముగలవారి లోడ్పాటునచో మాలీల సేర్పాటుచేసికొనవలయును. స్వయముగ నెవనినైన నేర్పరచుకొనినచో మార్గమధ్యమున లేనిపోని కష్టముల నొందవలసివచ్చును. ఇట్టి మాలీనాలీలకును, దానధర్మాదులకును గాక ప్రతిమనుజునకు దినమునకు హీనపక్షము పదియణాలు భోజనమున కగును. శక్తియున్నచోనింత కెక్కువ ఎంతవ్యయము జేసికొనినను చేసికొనవచ్చును.

జోషీమఠము మొదలుకొని యందును ముఖ్యముగ బడరీనాథమందు జలి యొక్కువగ నుండును. అచట ధరించుటకును, శయనించుటకును గావలసిన వస్త్రములతోపాటు రెండుకంబళ్లను దప్పక ఉంచుకొనవలయును. జోషీమఠమున కీలకు హరిద్వారముపై పునకు వచ్చినకొలది వేడివి యొక్కువగుచుండును. ఎండ కాయుచుండేనేని మార్గమందసహ్యముగ నుండును. భోజనపదార్థము లెక్కడబట్టిన నక్కడ దొరకులుండేసి వృద్ధముగ భారము మోసికొనిపోవలసిన యవసరము లేదు.

మరియు యాత్రికు లీనిమ్మలిఖితవిషయములను మనసునం దిడుకొని తదినుసారముగ నడచుకొన బ్రయత్నింపవలయును. అందువలన సాధ్యమైనంతవరకు మార్గ

“బాబూ! నాస్థితి చూడండి, ఒక్కపుస్తకం చదివేవరకుఅయినా నేను బతికి బండ వేసుకుంటానా?” అన్నాడు. పాపం! పండితులు ముఖాలు చిన్నబుచ్చుకొని అంతా ఒకచోట గుమికూడి బాగా ఆలోచించుకొని కొన్ని పేజీల పుస్తకం రాసుకొని రాజుగారివద్దకు బయలుదేరారు. సింహద్వారందగ్గరికి వెళ్లే సరికి మంత్రి ఎదురుగా వచ్చి, “అయ్యా! త్వరగా రండి. రాజుగారి సంగతి తలక్రిందులుగా ఉంది. భూలోకరహస్యం తెలుసుకోవాలనే ఆశ అధికంగా ఉండబట్టి ఆయన ఇంకా జీవించిఉన్నాడు. లేకుంటే ఎప్పుడో ఎగిరేవాడే.” అన్నాడు. ఆమాట వినడంతోటి పండితులంతా పరుగుపరుగున రాజుగారి గదిలోకి వెళ్లి తాము రాసి తెచ్చిన పుస్తకం చదవడం మొదలెట్టారు. రాజుగారు అది చూచి,

“ఉళ్ల! అబ్బా! పఠలోకప్రయాణనన్నా హం లో ఉన్న నన్ను ఇంకా ఎందుకు విసి

గించి చంపుతారు. చాతనైతే మూడుమాటల్లో భూలోకరహస్యం చెప్పి ముగించండి.” అన్నాడు. పండితులు గాఢరాషణి ఒకరిముఖాలు ఒకరు చూసుకోవడం ప్రారంభించారు. అవసానదశలో రాజుగారి కోరిక తీర్చలేక పోతిమే అని అక్కడ ఉన్నవాల్లంతా విచారపడ్డారు. అది చూచి రాజుగారి మంచంవద్ద కనిపెట్టుకొనిఉన్న ముసలిదాసి,

“అబ్బే! ఇంతమాత్రానికేనా ఇంత గాఢరాషణ్డారు? ఏముందీ? గాడిదగుడ్డు. పుట్టుబ్రతుకు - చావు - ఇంతేకదా భూలోకరహస్యం?” అన్నది. అది విని పండితులు తలలు నేలకు కొట్టుకున్నారు. రాజుగారు నిశ్చింతగా ప్రాణాలు విడిచారు.

కథ కంచానికీ, మనం మంచానికీ.

—వి. ఆర్. ఆర్.

విధి

“రాజు”

ఓపల్లెటూర్లో ఒకపూజారి. ఆయనకు ఓహంస ఉంది. రోజూ శివుణ్ణి పూజచేసి ఇంటికి వచ్చేసరికి హంస చక్కా నాట్యమాడుతూ ఉండి. ఒకరోజున పూజారి గుడినుండి వచ్చేసరికి అది నాట్యమాడకుండా విచారంతో ఒకమూల పడుకునిఉంది. ఉంటే పూజారి దాన్ని చూచి కారణం అడిగేడు. అది ఏడుస్తూ, తను ఆఉదయాన్నే నాట్యమాడు తూండగాయమభటులు

ఆకాశంమీద పోతూ, ‘అయ్యో, ఇది ఇంకా పదిఘడియలనేవేకదా ఆడుకునేది’ అని అని పోయారని చెప్పింది.

“అంతేకదా, శివుడు మనవాడే చావుకు భయపడతానేమిటి” అని పూజారి ధైర్యం చెప్పి గుల్లోకి వెళ్లి శివుని ఓకొంతనేపు ధ్యానించాడుట. శివుడు ప్రత్యక్షమై వరం కోరుకోమనగానే పూజారి తనహంసను రక్షించమనివేడుకు

న్నాడు. శివుడు "అది నాచేతులో లేదోయి, పోయి బ్రహ్మ నడుగుదాం రా" అని పూజారిని బ్రహ్మ దగ్గరికి తీసుకొనివెళ్లేడు. అక్కడ బ్రహ్మకు కూడా చెప్పుకొని బ్రతిమాలుకుంటే అది తనచేతులో లేదని, విష్ణువుచేతులో ఉందని చెప్పాడు. అంతే, బ్రహ్మ శివుడు కలిసి పూజారితో విష్ణువుదగ్గరకు వెళ్లేరు. విష్ణువు తనచేత కూడా కాదని చింతించి, యమధర్మరాజు దగ్గరకు వెడదాము అన్నాడు. ఆపైని త్రిమూర్తులు ఆపూజారిని తీసుకొని యముడుదగ్గరకు వెళ్లేరు. త్రిమూర్తులు రాకరాక రావడంచేత

యముడు ఏమి ముంచుకువచ్చిందో అని భయపడ్డాడు. పూజారికథ చెప్పి సహాయం చేయుమని త్రిమూర్తులు అన్నారు. ఆయుస్సు ఎంత ఉందో నాకుజ్ఞాపకంలేదు. లెక్కలు వెదికించి చూస్తాను అన్నాడు యముడు చిత్రగుప్తుడు లెక్కలు చూచినాడు. అందులో 'పూజారిహంస త్రిమూర్తులు కలిసేక్షణంలో చచ్చిపోతుంది' అని ఉంది. వాళ్లంతా తెల్లపోయారు: 'త్రిమూర్తులము కూడా విధిని తప్పించలేకపోయాముకదా!'

కథ కంచికీ, మనం ఇంటికీ.

పాత పాటలు

గోపరాజు రాజుగారు

౧
తా తా తడిపాతా
నీగోచీగుడ్డ చిల్లు
గోడమీద బల్లి
నువు రాసుకొన్న రాత
నే నేమి చేతును తాత.

౨
చిలకపిట్ట చెఱ్ఱామన్నాది
అత్త తెచ్చిన కొత్తకోక కట్టా నన్నాది
మామ తెచ్చిన మల్లెపువ్వులు ముడువ నన్నాది
మొగుడు తెచ్చిన మొగిలి రేకు పెట్ట నన్నాది
మొగుడుచేత మొట్టికాయలు తింటా నన్నాది.

౩
చింతకాయ బొంతకాయ
చిగురుమామిడికాయ
కోనేటి వంకాయ
కొమ్మనిమ్మనిపండు
జీలుగులు తోటలో
వాలుగులు మెయ్యగా
వంటిపూ రాలగా
తాటాకు దబ్బనం
కోట గట్టించగా
కోటలో వున్నాది
తాంబేలు పిల్ల
మహారాజు కూతురు.

అద్భుతభావచిత్రము
 వీల్స్ రిగ్స్ అను నర్తకి

ఈమె చతుర యుగ యుతి. నర్తనమునను, గానమునను మిగుల ఖ్యాతిని గడినది.

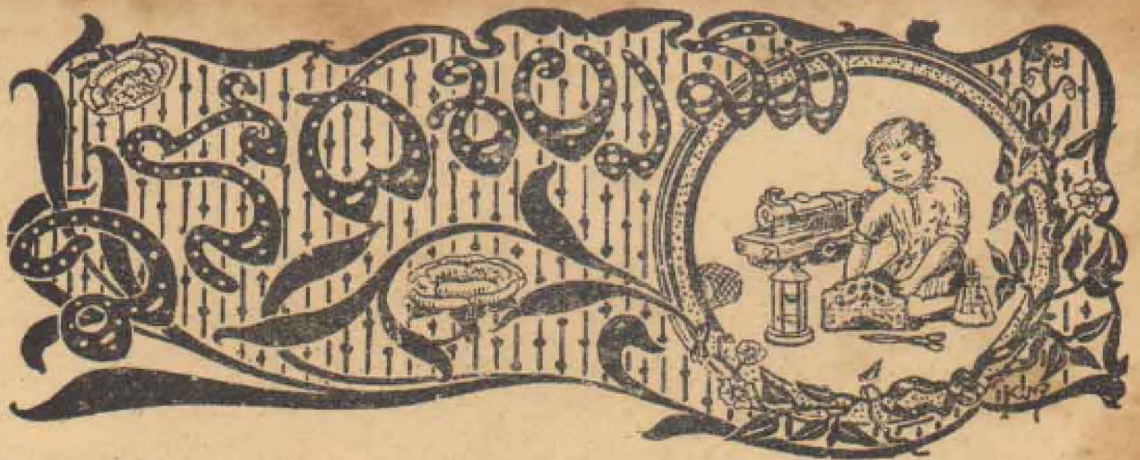
—G. S. A.

ప్రణయకులాయము

క్రొత్త పెండ్లాడిన దంపతులు దీని బ్రవేశింప నున్నారు. ఓరు మహానృత్యము క్రింద సుందరమయిన చిన్న ఏరు.

—G. S. A.

కర్మవిధము

కొ. నరసింహాచారిగారు

చిన్న ఉట్టిని చేయుట

క్రమములతో ననేకవిధములగు ఉపయోగకరములైన వస్తువులను చేయవచ్చును. వాటిలో ఉట్టిని చేయువిధము ఇచ్చట చెప్పబడును. కర్మవిధము ముఖ్యముగా కావలసిన పనిముట్లు ఒక పట్టుకారు. పట్టుకారు కర్మిని వంచుట కును, తెంచుటకును ఉపయోగ పడునదిగా నుండిన బాగు. అట్టికారును cut plier అందురు (చిత్రము ౧.). కర్మిని వంచవలెనన్న దానిని కారుయొక్క నోటికొనయందు (చిత్రము ౧, క వద్ద) ఉంచి కారుతో వంచుకొనవచ్చును. కర్మిని తెంచవలెనన్న దానిని కారుయొక్క కీలుకు నమీషమున (చిత్రము ౧, గ వద్ద) ఉంచి కారును అడిమినయెడల కర్మి తెగిపోవును.

ఉట్టిని చేయు విధము

మొట్టమొదట కర్మియొక్క కొనలను వంచుకొనుట తెలిసికొనవలెను. చిత్రము ౨. లోని అ అను కర్మిని దీసికొని దాని కొన

లను ఆ అనుచోట నుండువిధముగ వంచుకొనవలెను. పిమ్మట కారును చిత్రము ౨. ఆ యందు ర వద్ద పట్టుకొని కొంచెము వెనుకకు వంచినయెడల ఇ వద్ద నుండువిధమున ఏర్పడును. ఇ యందలి కొనల వంపులు ఒకే వాటము (plane) న నున్నవి. అట్లు కాక ఒక కొనయందలి వంపును ఉ వద్ద నుండువిధమున నిలుపువాటమునను, రెండవ కొనయందలి వంపును ఉ వద్ద నుండు విధమున అడ్డవాటమునను కూడ వంచుకొనవచ్చును.

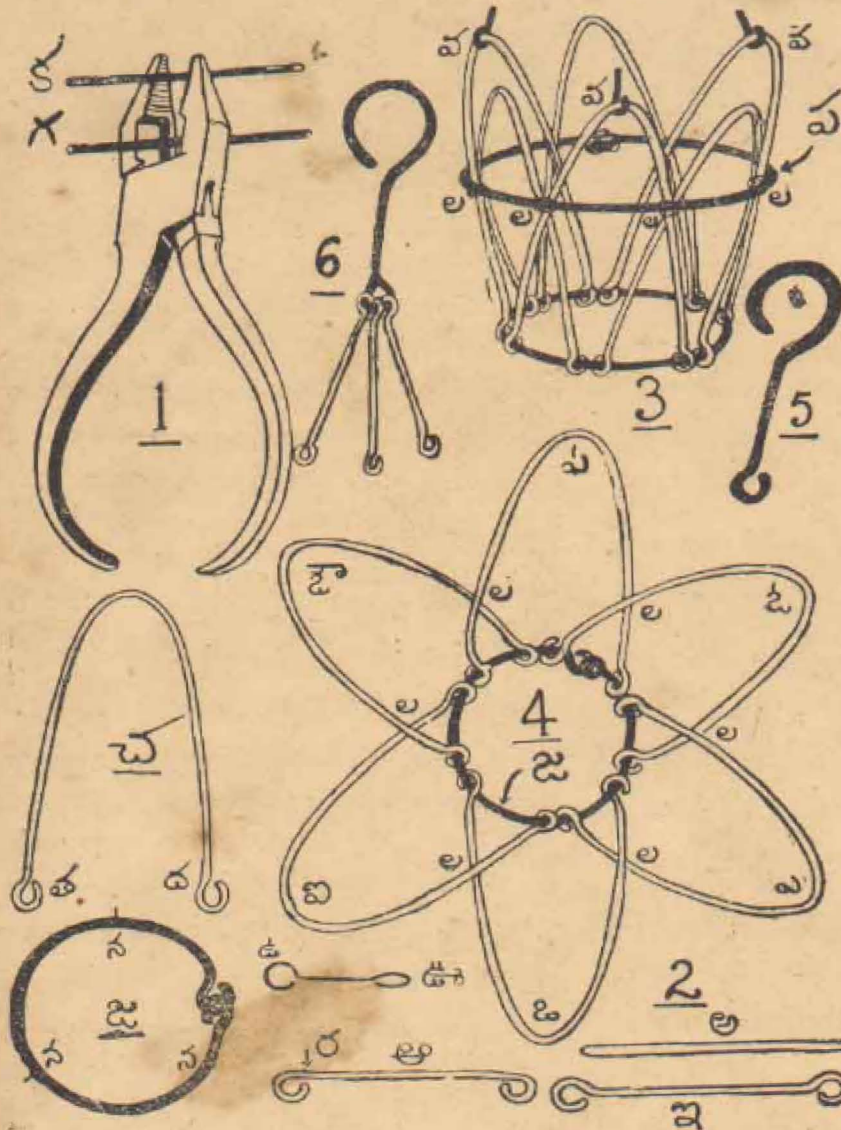
ఆరంగుళముల నిడివి గల కర్మిని తీసికొని దాని కొనలను ఇ వద్ద నుండువిధముగా వంచుకొనవలెను. పిమ్మట కర్మి సంతయు జ యందువలె వలయముగా వంచుకొని, కొనల యందలి వంపుల నొకదానిలో నొకటి దూర్చి బిగించవలెను. పిమ్మట ఎనిమిది అంగుళముల కమ్ములను ఆరింటిని దీసికొని వాటి కొనల నన్నిటిని ఇ యందువలె వంచుకొనవలెను. తర్వాత ఒక్కొక్క తునుకను చ యందువలె

వంచుకొనవలెను. చ యందలి త ద అనుకొ నల మధ్యగలదూరము, జ అను వలయములో మూడవభాగము నకు అనగా నన అనుదూర మునకు సమముగా నుండవలెను.

కమ్ములను ఎ, ఏ, ఐ, అనువిధముగ బిగించ వలెను, తర్వాత మిగిలిన మూడు కమ్ములను ఒ, ఓ, ఔ, అనుచోటులందు బిగించవలెను. అప్పుడు ల, ల, ల, అను చోటులందు కమ్ము

లొకదానిపైనొకటివడును.

జ యందలి వలయము నకన్న కొంచెము పెద్దదగు మరియుక వలయమును చేసికొనవలెను. పిమ్మట చిత్రము ర లోని కమ్ములను చిత్రము ౩లోనిరీతిగ పైకి చేరతీసికొని ముందు చేసికొనిన పెద్దవలయము ను వంపుకమ్ములపెలుపల పెట్టుకొని(చిత్రము ౩,ప) ల,ల,ల, అనుచోటులందు వంపుకమ్ములను వలయ మునకు సన్ననితంతికమ్మి తో కట్టవలెను. పిమ్మట చిత్రము ౪లోనుండురీతిగ నొక కమ్మిని వంచుకొని దానికి చిత్రము ౨ లోని ఇ వంటి కమ్ములను మూ టిని చిత్రము ౬ నందలి విధముగ బిగించవలెను. ఈమూడుకమ్ములను ఉట్టి యందలి ఎ, ఏ, ఐ, అను మూడు వంపులకు గాని,

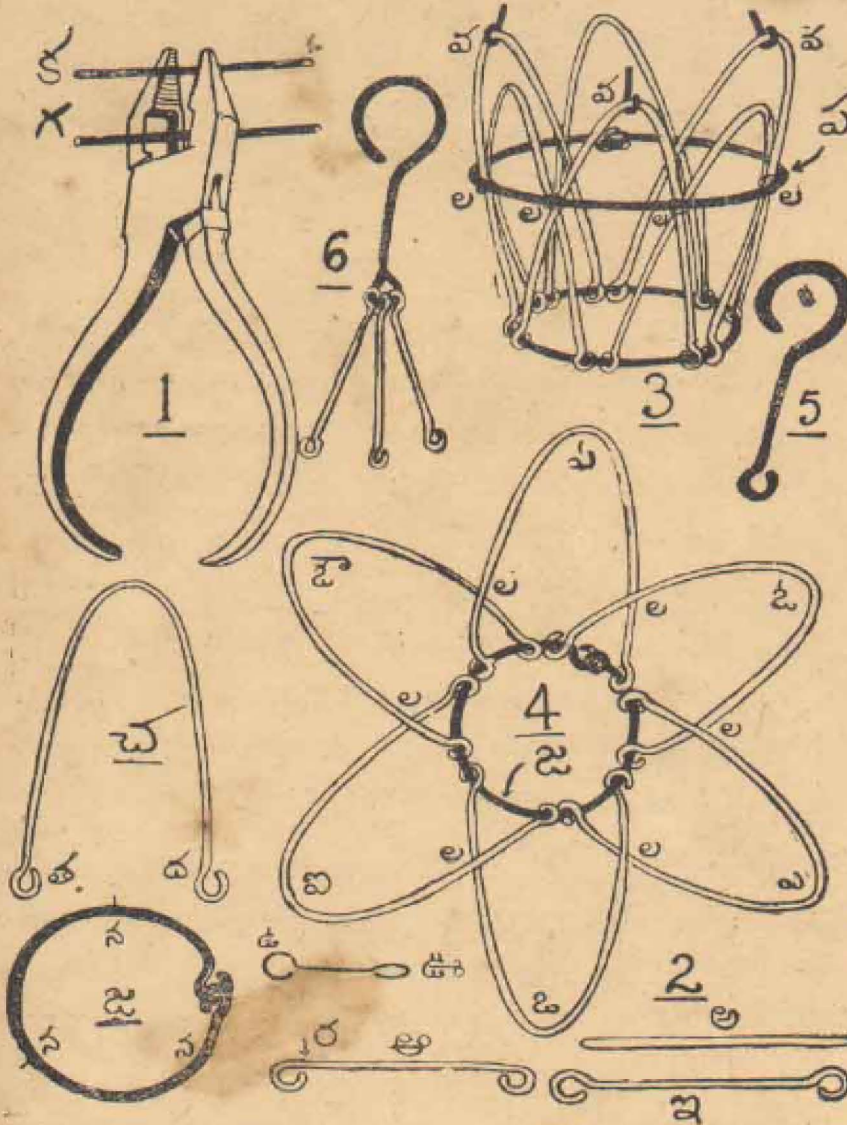

చిత్రము ర లో జూపినవిధముగ చ అను ఒ, ఓ, ఔ, అను కమ్ములకుగాని చిత్రము ౩ కమ్ములను జ అను వలయమునకు బిగించవ నందు వ వద్ద చూపినవిధముగ బిగించవలెను. ఇట్లు చేయుటలో మొదట మూడు అపుడు ఉట్టి పూర్తియగును.

(All rights reserved)

వంచుకొనవలెను. చ యందలి త ద అనుకొనల మధ్యగలదూరము, జ అను వలయములో మూడవభాగమునకు అనగా నన అనుదూరమునకు సమముగా నుండవలెను.

కమ్ములను ఎ, ఏ, ఐ, అనువిధముగ విగించవలెను, తర్వాత మిగిలిన మూడు కమ్ములను ఒ, ఓ, ఔ, అనుచోటులందు విగించవలెను. అప్పుడు ల, ల, ల, అను చోటులందు కమ్ములొకదానిపైనొకటికట్టుదును.

లొకదానిపైనొకటికట్టుదును.

జ యందలి వలయము నకన్న కొంచెము పెద్దదగు మరియుక వలయమును చేసికొనవలెను. పిమ్మట చిత్రము ర లోని కమ్ములను చిత్రము 3లోనిరీతిగ పైకి చేరవేసికొని ముందు చేసికొనిన పెద్దవలయమును వంపుకమ్ముల వెలుపల పెట్టుకొని (చిత్రము 3, ప) ల, ల, ల, అనుచోటులందు వంపుకమ్ములను వలయమునకు సన్ననితంతికమ్మితో కట్టవలెను. పిమ్మట చిత్రము 4లో నుండురీతిగ నొక కమ్మిని వంచుకొని దానికి చిత్రము 2 లోని ఇ వంటి కమ్ములను మూటిని చిత్రము 2 నందలి విధముగ విగించవలెను. ఈమూడుకమ్ములను ఉట్టి యందలి ఎ, ఏ, ఐ, అను మూడు వంపులకు గాని,

చిత్రము ర లో జూపినవిధముగ చ అను ఒ, ఓ, ఔ, అను కమ్ములకుగాని చిత్రము 3 కమ్ములను జ అను వలయమునకు విగించవ నందు వ వద్ద చూపినవిధముగ విగించవలెను. ఇట్లు చేయుటలో మొదట మూడు అపుడు ఉట్టి పూర్తియగును.

(All rights reserved)

౯

శి—నమస్కారము.

గు—దీర్ఘాయు రఘు! హరుమందుము.

శి—క్రితుమారప్పగారు వ్రాసిన విషయము లయిపోయినవా? ఇంకను మన్ననా?

గు—ఇంక లేవు, కాని యింతవఱకును జెప్పిన విషయముల సారమును, గొన్ని హిందూదేశచరిత్రాంశ ములతోఁ గూర్చి, మనసున కెక్కునట్లు ఆయన మరలఁ జెప్పినారు. కావలయునన్న, ఆసంతోషకళనము నా కేక్కికొలఁదఁ దెలుగున నీ కిత్రుకు వినిపించెదను.

శి—“మనసున కెక్కునట్లు” అని మీరే చెప్పుచున్నారు. విషయము ప్రజాసౌఖ్యమున కాయువు పట్టయిన దేశపాలన మయ్యెను. అక్కఱలే చనువాఁడవఁ దుండును? కాని, వేదవేత్త యాకీర్వచనపు పనస చెప్పుమండఁగా సంభావనకు వచ్చిన నిరక్షరకుక్షిగాఁడు చేతియక్షతలు నలుపుకొనుచు మిన్నక యాయనమొగ మునైపు చూచుచుండునట్లు, నేటి ప్రసంగములో నేను మాత్రకిఁ దాళము వైచుకొని యూరక విమమండ వలసినవాడనీ కాఁబోలు.

గు—అ క్లైల జరుగును? సుతిలేని పాట యుండునా? నాశ్రమ కొంత తగ్గిండుటకును, విషయములను మఱింత విస్తృతముగా నాచే జెప్పిండుటకును నడుమనడుమ నీనాలుకయును గొంత యాడుచుండ నలయును.

శి—చిత్రము.

గు—ఒక మహారాజ్యము తీర్థమై శిథిలమై నశింపఁబోవుచున్నప్పుడు, చుట్టుపట్ల నేమకొనియుండు చిత్రకాములును, రాజ్యకాములును సాధ్యమైనంత యధికారబలమును సంపాదించికొనుట కల్లాడుచుందురు— అనుసత్యము దేశచరిత్రలు మనకు బోధించుచున్నవి.

తదనుసారముగా, కేవల మర్థకాములై యుండిన క్రిటిషీ స్టిండియా కంపెనీవారు, సమయము కనిపట్టి ధిల్లీచక్రవర్తిసింహాసనము తాము లాగుకొనిరి. అప్పటి పరిస్థితులనుబట్టి ప్రజలపై వేసిన పన్ను లధిభారవంతములుగా నుండి యుండవచ్చును.

శి—ఆపరిస్థితి లేమైయుండును?

గు—దేశమంతయు నకాంతముగా నుండెను. మోగలాజ్యసాగము హులుటకు నిధముగా నుండి జవాబు దుచుండెను. మోగల్పక్రవర్తులలోఁ జివరవాఁడు ప్రజాపీడకమైన పరిపాలనము చేసెను. అతని కాలములో సంధి విందిన యుద్ధముల కధికముగా ధనము కావలసియుండెను. అందుచేఁ బ్రభువులకుఁ బ్రజలు బరువైన పన్నులప్పుడు చెల్లించుచుండవచ్చును.

శి—అది ప్రమాదముగాఁ గొని యాంగ్లప్రభువులజ్ఞే పన్నులు వేసి జనుల బాధించుచున్నారని జనుకఁ జెప్పినారు.

గు—ఔను; ఆబాధ యిప్పు డధికమైనది. వీలనఁ—పన్నులు వసూలుచేయుటలో అసమర్థులగు మోగలులకు పట్టువిడుపు లుండెడివి. ఇంక కుల్కగ్రహణవిద్యావికారదులగు మన యాంగ్లేయప్రభువు లొకపైపైయైనను చెవరిపోకుండ యధావిధిగాఁ బన్నులు వసూలుచేయుచుండుటచే, ఆయపుమొత్తముతోపాటు ప్రజాకష్టమును హెచ్చుచున్నది.

శి—ప్రజల తృప్తియే మాకుఁ గావలయును, అందే మాయానంద మంతయు నున్నది—అనుమాటలు చెప్పుచు మనకోసమే వారు హిందూదేశపరిపాలన భారము వహించుచున్నట్లు చెప్పుదురే. శిశువుల యాస్తి పుచ్చుకొని, దానిని బాగ్రత్తతోఁ జక్కఁగాఁ గాపాడి యభివృద్ధిచేసి, వారికి యుక్తవయస్సు రాఁగానే వారి యాస్తి వారి కినుమడిగా నప్పగించు పకోపకారపరాయణులవలె వ్రాతలు వ్రాయదురే!

గు—అవన్నియుఁ దరువాత బయలుదేరిన శ్రీరంగనీతులు. తమ రాజ్యము దృఢముచేసికొనుట కాదిన ప్రాధవచనములు. బ్రహ్మాండమంత భారత రాజ్యమును దను చేతిలో నుంచికొని చప్పరించుచున్న రిప్పు బాపుకొనుటకుఁ గల్పించినకారణములు.

శి—అట్లైన, బ్రిటిష్ ప్రజ్వనిర్మాతలని పేరుపడిన క్లెవు మున్నగుమహాపురుషులు మనదేశమున కపకారకులే యని చెప్పవలయును గాఁబోలు.

గు—సందేహ మేమి? మన కపకారకులు గాని, తమదేశమువారికి మహాపకారకులే.

క్లెవుగారును, వారప్లేస్టింగ్ గారును, రెడికరులును తేలికకొనిన దేశధనమంతయుఁ జేడిపట్టుకొనిపోయినారు. ఆ యమితధనరాసులు తమవారు భూమియందెందులు గల్పించుకొని సుఖపడుటకు సాధనభూతము లైనవి. అవియే యింగ్లండుయొక్కయు, యూరప్తండుయొక్కయు వ్యాపారవ్యాప్తికిని, వర్తకాభివృద్ధికిని బ్రధానకారణము లైనవి. వారి వర్తకవ్యాపారాభివృద్ధితో ఆర్యా వర్తవ్యాపారాభ్యుదయమునకు తీరదశ ప్రారంభించినది.

అం దాశ్చర్య మేమియు లేదు. ఈప్రిండియా కంపెనీవారు వాణిజ్యముచే డచ్చు గడించుకొనుటకు మొదట మనదేశములోఁ గాలు పెట్టివారుగాని, మనకుఁ బ్రభువులై మనల నుద్ధరించుటకు రాలేదు. అప్పట్వనశమునఁ బాలకులైనవిమ్మటఁ గూడ, బ్రిటిష్ సహాయమున దును తాత్కాలికస్వలాభమునే వారు మాచుకొనుదుండెగాని హిందూదేశభౌతికసౌఖ్యమును దృష్టి నిడుకొని ప్రసర్తింపలేదు. ప్రభుత్వబాన్యాలుకూడము లగవలు చుట కప్పుడప్పుడు మనదేశము బాగించుక పరిగణించినను, అది యింగ్లండుయొక్క దినదినాభివృద్ధికిని, దాని సర్వసర్వసహాపరిపాలనాభిలాషకును అబాధకముగా నుండునట్లు మాచుకొని మిటి వ్యవహరించెడువారు.

శి—బ్రిటిష్ వారి యైక్వకోక్తికర్త సాధమునకు మన భారతభూమి నిచ్చినమె లైనదన్నమాట. మోగ

ల్రాజ్యాంతమునఁ ప్రారంభించిన దేశాగ్రహరణ మట్లే యున్నదన్నమాట.

గు—అట్లే యున్నఁ గొంత మేలే. అంతకంత కాయుతి యెక్కువగుచున్నది.

శి—కారణములు?

గు—అనేకము లున్నవి. ఇంగ్లండులో యంత్ర కర్మాగారము లెక్కువగుచున్నకొలదిని, మనదేశము నుండి వానికై మడిపరకుల యెనుమకులు హెచ్చు కావలసివచ్చినది. ఆఫ్ఘాన్దీల పరిపాషణముకై దిగు మతిసరకులపై వేయు టారిఫు సుంకములు అన్యాయము గా విధింపవలసివచ్చినది. బొంబి యొకచోటను డెండ మొకచోటను నుండు పరిపాలనము ప్రజాత్మిప్రకరము గా నుండఁజూడు. మనకుఁ బదార్థనష్టియు, వారి కర్థ పుష్టియుఁ బ్రస్తుతిపరిపాలనఫలములుగాఁ గాన్పించు చున్నవి.

శి—మాకు హిందూదేశమును పాడుచేయువలయునను దురుద్దేశము లేదు. ప్రజాక్షేమముఁ గోరియే పన్నులు వేసి యితరదేశములతో వాణిజ్యావహారములు నడపుచున్నాము. హిందూదేశమునకుఁ గొంచెము నష్టమును లంకాపైరువారి కించుక లాభమును సంభించుచున్నయెడల, నవి యానుమంగికముగా నచ్చుచున్నవిగాని మేము బుద్ధిపూర్వకముగాఁ దెచ్చుచుండుటచే నచ్చుట లేదు—అని యాంగ్లప్రభువులో వారిపక్షము వారో చెప్పిన నపుడు మీ కేమి చెప్పెదరు?

గు—వారు వీరు చెప్పనక్కఱలేదు—ఈ మాటలు మంత్ర మెగ్గానిట్లుగారే చెప్పినారు. కాని యవి విశ్వాసపాత్రములుమాత్రము గావు.

చేనిలోఁ జొచ్చి యొకఁడు గోఁగాకులు గోయుదుండఁగాఁ జూచి భూస్వామి వచ్చి యతనిని బట్టుకొని కొట్టబోయినాడట. అంతట నాదారిఁ బోవుచున్న యొకఁ డడ్డుపడి—పోనిమ్ము, వెళ్లివానివలె నున్నాడు, వదలిపెట్టుము—అని పలికి నాడట. “మతిలేనివాడైనఁ జేకులు కంపియాకులమీఁదికిని ఉలవాకులమీఁదికిని

బోక తిన్నగా గోగుమార్పైకే యేల పోవలెను?" అని పంతుకాఁపు ప్రశ్నించివాఁడట. కనుక లాభము తమ దేశమువారికే వచ్చుటయును, దానివలని నష్టము తాము ప్రవేశించి పాలించుచున్న దేశమువారికే కలుగుటయును కాకతాళియములు గాఁబూవు.

శి—కాకతాళియములు గావు, కావలయునని చేయుచున్నవానివలెనే కాన్పించుచున్నవి.

గు—దేవు, సుప్రసిద్ధాంశ్లేయవిశ్వవిద్యాలయములలోఁ జదివి, మేధావంతులని పేరుపడి, కఠినములైన పరీక్షలలో ముత్తీర్ణులై వచ్చి, మనదేశములో కలెక్టరులుగాను, గవర్నరులుగాను పనిచేసినవారు వివేకహీనులయి పొరపాటుపడుచున్నారని చెప్పుటకు వీలుపడదు.

శి—పొరపాటుకయేడు రావచ్చును రెండేండ్లు రావచ్చునుగాని, యెల్లకాల మేకరీతిగా సంభవించుచున్నది ప్రమాదజన్య మెట్లగును?

గు—ఒకసారి ప్రమాదములోఁ బడినవారి తరతులు చెప్పిన మాటలు విని తరువాతఁ జిక్కఁబడుదురు.

అయ్యలూ! దేశావర్థకారులగు నిమిషదారులమితముగా వేసి ప్రజలకుఁ గూడు లేకుండఁ జేయుచున్నారు పాక్షికపు రెయిలుబొడిగలు వేయుచు స్వదేశ వ్యాపారములఁ జంపుచున్నారు. మీదేశపు వణిజులకు మేలుచేయు తలంపుతో దినుమతిపన్ను లతిలఘువుగా వేసి స్వచ్ఛందవాణిజ్యము సాగించి దేశీయుల కన్యాయము చేయుచున్నారు—అనిదేశ నాయకులకేగ్రీవముగాఁజేవి నిల్లుకట్టుకొని చిరకాలమునుండి మొఱలు చెట్టుకొనుచున్నప్పటికిని, “ఇవన్నియు సత్యల్పసంఖ్యాకులగు నసంతుష్టవిద్యార్థిజలయొక్కయు, అనాలోచితముగా వారి పక్ష ములంబించి వాదించు ఇంగ్లండులోని కొందఱు అవి వేకులయొక్కయుఁ బ్రభావము” అని ప్రభువులు నిరసించుచున్నారని యామాటలఁ బాటించుచుండుట లేదు.

శి—మేలుకొని నిద్రించుచున్నవారి మెరు లేపఁగలరు?

గు—కనుక, ఈపెట్టుబాధలన్నియుఁ బ్రమాద జన్యములని చెప్పి వారి బుద్ధి కపకర్షి ముఁ దెచ్చుటకంటె “ఎంతబుద్ధిశాలులైనను తమవారిని బాగుచేయుటకై యన్యాయమున కొడిగట్టుకొనకమానరు, అది నైసర్గికము” అని చెప్పి యాదౌర్బల్యమంతయు వారి నీతి కాకోపించి చెప్పుట యుచితము.

శి—అర్థలోలుపులగు వర్తకుల బృందమునుండి హిందూదేశేపాలనము విశ్వర్యత్పవ్యుగల బ్రిటిష్ ప్రజలచేతిలోనికి వచ్చినతరువాత, సరసవాక్యసంయుతములైన శాసనములందక్క నన్వలాభ మేమియు లేదన్నమాట.

గు—అంతే! రాజు దేవాంశసంఘాతుఁడను విశ్వాసముగల ఆమాయకప్రజచే ఆశాసనము లవిలంఘనీయుములైన రైవశాసనములుగాఁ దలఁపఁబడుచున్నవి. “నాపునర్దకలాభిము గ్రేట్టిటనునకుఁ గూర్చి యిండియా ధన్యయైనది. అధికమూల్యముతో నామె యమోఘమైన సంరక్షణలాభము సంపాదించుకొని ధన్యతరమైనది.” అని యొకరు చెప్పినారు.

శి—చారిత్రవిషయోత్కమైన యీపునాది చాలును. ముందు ప్రసంగమునకుఁ బోదము.

గు—“బ్రిటిష్ ప్రజాసమలకై మనము చెచ్చించుచున్న ధన మత్యవితముగా నున్నది; హిందూ దేశాభివృద్ధికై చేయు ఆర్థవ్యయ మత్యల్పముగా నున్నది” అని మెద్దానట్లుగారు వ్రాసినారు.

రెయిళ్లునున్న సువానికీఁ పెద్దపెద్ద మొత్తములు వ్యయించుచున్నారు. దేశేత్రుష్టికరములగు పనులు గావించుటకు నలయు ధనము లేకున్నది. పరిపాలకజాతి వారు చేయు మద్దోషములలో నిరాధారులై బాధపడుచుండు పరిపాలితచరిత్రప్రజల నిట్టూర్పులు వినఁబడకున్నవి.

మనదేశమునుండి వమూలుచేసిన శుల్కపుటాదాయములో విశేషభాగము దేశము దాటిపోయి విదేశములలో వినియుక్తమై, యచ్చటివారికి ఫలకారి యగుచున్నది. ఈమాట మంత్రిగారే యొప్పుకొని చెప్పుచున్నారు.

ఇంకొక యవధము గప్పట్టుచున్నది.

శి—అది యేది?

గు—పన్ను భారము దరిద్రులపై వత్తిధికముగా బడుచున్నది; తదితరులపై—ముఖ్యముగా ధనవంతులపై—మిక్కిలి తేలికగా బడుచున్నది. కడుపు గట్టుకొని కటికిదరిదుడుచు చెల్లించు రూపాయ, ధనవంతుల విషయోపభోగముల కాధారభూత మగుచున్నది. “ఇది మన హిందూరాజ్యపరిపాలనములోని మహాకలంకము, అతిశ్రేష్ఠముగాఁ దుడిచివైచుకొనవలయు మచ్చ.....” అని సర్ వీ. కాటన్ గారు వ్రాసినారు.

శి—బుద్ధివంతులను మన ప్రభుత్వమువారు ఈ విషయమున భాగ్యవంతులను చులకగా బోనిచ్చి బక్కవారను దరిద్రుల నేల బాధ పెట్టుచున్నారా?

గు—దానికి రెండుకారణము లగపడుచున్నవి. ఇండియాలో నుండు బ్రిటిషువా రందఱును ధనవంతులలోఁ జేరినవారు. కనుక ధనవంతులను పన్నులచే బాధించినయెడల, వారికిఁగూడ ఆబాధ తగులక మానదు.

శి—సరియే, రెండవ హేతువు?

గు—అదియే ప్రధాన హేతువు. బ్రిటిష్ పరిపాలనము పరపరిపాలనము, విదేశపుమొక్క; అది యింకను జెల్లుపాటి లోతుగా నాటుకొనలేదు. దాని కెవరో కొందఱు పోషణము కావలయును. ధనాధికులను విద్యాధికులను అత జనుల నెడు నేల పైపొరలనుండియే దాని కాతోడ్పాటు రావలయును. వారికి సమ్యక్ మైన ప్లేగుల్ల నిర్ణయనాశ్రయము చేయవలెను. సాధారణముగా వీరి కనుపొలములను పద్ధతులే దేశములో నుండు నాంగ్లేయులకును అనుపొలములుగా నుండును; వీరికి భాగములైనవే వారికిని బాధకములుగా నుండును. కనుక నీయుధియుల మాటలును పరిపాలకుల చెవి కెక్కి వారి కాదరణప్రాప్తము లగుచున్నవి.

మఱియు బరపరిపాలనమువలన నేనావ్యయ మత్యధికముగా నుండును.

శి—ఎందుచేత?

గు—విదేశీయ ప్రభువులు స్వసంరక్షణార్థము భృతక సైనికుల ననేకుల నేర్పఱుచుకొని వారిని యుద్ధావసరములందును శాంతిసమయములందును గూడ భరించుచుండక తప్పదు. స్వదేశీయులే ప్రభువు లగు నెడఁ, గొలదిమందినే వేతనము లిచ్చి సైనికులఁగాఁ బెట్టుకొని, యావత్సమయములందుఁ గావలసినంతమందిని ఆపులను నాత్యయ ప్రజలనుండి తాత్కాలికయోధులఁగా నెన్నుకొని వారివలన రాష్ట్రరక్షాప్రయోజనములు నెఱవేర్చుకొందురు.

శి—రెయిల్వేలుగూడఁ బ్రజోపకారక మగు తటాకాదినిర్మాణమున కడ్డువచ్చుచున్నవని చెనుకఁ జెప్పినారు; కాని పాపము! అవి కఱవుబాధలు కొంత వఱకు తగ్గించుచున్నట్లున్నవి.

గు—దానికిఁ బ్రత్యుత్తరము చెనుకఁ జెప్పితిని, మఱచి వాపు కాఁబోలు.

శి—ఏమని?

గు—లోగముఁ దెచ్చుకొని కుదుర్చుకొనుటకంటె, లోగము రాకుండఁ జేసికొనఁ బ్రయత్నించుట మంచిదని.

అదియుఁ గాక, యెప్పుడో కఱవుకాలములందుపయోగించునని చెప్పి నిత్యసేదాకరములను వయోమాద్యముల నెవఁడు నెత్తిమీఁదఁ బెట్టుకొనఁజూచును? అది, గాలివానలు వచ్చినప్పుడు ప్రాణసంరక్షణార్థముపయోగపడునని యత్యవసరమైన నాకాదీకము నిర్మించి పెట్టుకొనినట్లుండును.

వహనసాధనములుగానైన సర్ వీ. కాటన్ గారు ఇండియాలోని రెయిల్వేలను మెచ్చుకొనక—“హిందూ దేశమునకు సేదగు గావలయునని నీటిబాటలు, వాని ప్రయోజనములు బహుమాన్యసాధ్యములగు రెయిల్వేలు నెఱవేర్చుకున్నవి. కాలువలు ద్రివిధ వానివైఁ అన్న పొగ పడలులు నడపునెడల, నవి చాకగా నెంతసరైన నతివేగముతో నొకచోటనుండి యొకచోటికిఁ గొనిపోఁ

గలవు. అట్టికాలులున్న త్రవ్వట కనుభిల్చు, రయిల్వేలు నిర్మించుటకను వ్యయములో పెనిమిదనవలెనని గాను" అని వ్రాసినారు.

“ధనోత్పాదనానుహలముగా నేర్పాటులు గావించబడుచుండుటలేదు. అదియే హిందూదేశదారిద్ర్యము నకు హేతు వగుచున్నది. అని రషబ్రాహ్మచిల్యుని గారు సత్యము గనిపట్టి చెప్పినారు.

శి—అట్టి యేర్పాటు లేల చేయుకున్నారా?

గు—హా! బ్రహ్మగారు నెలవిచ్చినట్లు—వాగదర్శకులకు పాశ్చాత్యప్రపంచమునారు, తమకంటె నిమ్నస్థితిలో నుండు సర్వేతరప్రపంచమువారిని అడఁగఁద్రోక్కి యధికారము చూపించి తాము బాగుపడుటకే పుట్టినారనియును, తాము ప్రపంచాధిపత్యైచ్ఛిభవముతో నుండఁదగు అగ్రవర్ణమువా రనియును, తమ కుళిముకై తక్కువారందఱు దాసభవమువలె బాటుపడి భోగ పదార్థములు సమహర్షవలయు ననియును భావించుకొని, వారి రాజ్యాంగతంత్రములు, వారి వాణిజ్యపద్ధతి, వారి నీతి, సమస్తము తదనుగుణముగా నమర్చిపెట్టుకొని ప్రవర్తించుచున్నారు—ఇదియే మనదేశమునకు కుళికరములగు నేర్పాటులు పాగు చేయుకుండుటకు హేతువుగాఁ జూపట్టుచున్నది.

శి—చాతుర్వర్ణ్యసంక్షోభమునకుఁ దోడుగా శ్వేతవర్ణసిద్ధ యొకటి వచ్చినదన్నమాట. ఇట్లు చెప్పిన దాంట్లేయులలో ఆయన యొకఁడైనా ఆయనవాక్యములకు బలకరముగా మఱియొకరైనఁ జెప్పినారా?

గు—డాక్టర్ రూఢిర్భర్తగా రిట్లు వ్రాసినారు:—“హిందూదేశమునందుఁ గన్నట్లు బ్రిటిష్పరిపాలనపద్ధతి, యొకజాతి మఱియొకజాతిని బీదించి తా బాగుపడు సధ మార్థమనీతిబాహ్యపద్ధతి.”

శి—ఆయనదృష్టిని హిందూదేశదారిద్ర్యహేతువు లేదా?

గు—ఇది:—“పామరజనులకు విద్య గలవకుండుట, గ్రామముల కుచిత్రాలోగ్యములను గాపాడుచు

వానిని పసిగా నుంచకుండుట, దివిద్రవజనులను దగుకుటిరములలోఁ బెట్టుకుండుట, కుసీదకుల బాధనండి కృషి వలల రక్షింపకుండుట, నేత్యకాండ కనుమాలముగా అప్పులిచ్చుకోలేలను స్థాపింపకుండుట, వ్యవసాయమునకుఁ దగు ప్రోత్సాహము గావించి దాని నభివృద్ధిపఱుపకుండుట, దేశీయవృత్తివ్యాపారములను బోషింప కుషేక్షించుట, బ్రామ్యేలు విద్యుద్దీపవ్యాపారములు మున్నగు దేశమందలి పెద్దపనులను లాభాపేక్షతో వచ్చి బ్రిటిష్వారాక్రమించుకొనుట నాచపకుండుట, లండనువారికి లాభకరముగా నాణకవినిమయప్రచారపు యేర్పాటులు గావించుట మానకుండుట.”

శి—పెద్దజాతితో యిచ్చినారే! స్వదేశవర్తక పోషణముకై విదేశవస్తువులమీఁద బరుచైన దిగుమతి టారిఫులు వేయుట నుంచి దందరుగదా, అట్లు చేసిన మూత్రమున, నిండ్లలోఁ బూర్వము మనవారు చేసినొనుచుండెడు చేతిపనులు — చచ్చిపడిపోయినవి — మరల బ్రతికి తలయెత్తునా?

గు—ఎత్తకేమి? పోనీ, యెత్తకే యనుకొందము. ఎత్తకున్నను, స్వదేశయంత్రకర్మాగారము లభివృద్ధి నొందవా? ఆందుఁ బనిచేయుటకుఁ బల్లెలనుండి కొందఱు జనులు రారా? అట్లు వచ్చుటలనఁ బోలములపై జనసమృద్ధము తగ్గదా? మిగిలినజనులకుఁ బండినపంట వలనఁ బూర్వముకంటె నెక్కువ తిండి దొరకదా?

శి—ఔను, పంటలనఁ గొందఱుకును, కూలి వలనఁ గొందఱుకును కూడు దొరకఁగలదు.

గు—ఇంతావ్వోషములవలనఁ బదార్థోత్పాదన శక్తి ప్రజలు—మన్న పుటికిని, మనజాతి మడియ కింకను తీరింపఁగలిగియుండుట యత్యశ్చర్యకరముగా నున్నది. అది కేవలము పరమేశ్వరానుగ్రహ మాచకము.

శి—అయ్యో! అట్లనుచున్నారేమి?

గు—నేను గాను, రమేశచంద్రదత్తుగారే చెప్పచున్నారు. విను:—“చేతిపనులు పెడఁగొట్టబడినవి; కర్షకులపైఁ బన్ను లమితముగాఁ బడినవి; ఆదాయపు

మొత్తములో మూడవవంతు దేశమునుండి పరదేశమునకు బంపబడుచున్నది—ఇట్టిస్థితిలోఁ బ్రపంచములోని యేజాతివారికైనను కాశ్యతదోషదవశయము, మరల మరలవచ్చు కఠిన్లు లోభులును సంప్రాప్తింపక మానవు. ఆయ్యయనై పర్వకధర్మములు ఏషియాకును యూరప్పునకును సమానముగానే యుండును గాని భిన్నముగా నుండజాలవు. ఇండియా కేఁడు దరిద్రదేశ మగుటకుఁ ఆస్రతిహతములైన యాయర్థశాస్త్రనియమములే కారణములు. ఇట్టిపరిస్థితులలో ఇండియా యైశ్వర్యవంతులైన వర్ణమానమును మండునెడల, ౭ది యతిమానుషమైన యగుత్తరైవసంఘటన మగును.”

మఱియు—

శి—ఇంక నెవరైన నట్లు చెప్పిరాయేమి?

గు—సరిగా నట్లు గాదు, ఆభావ మిచ్చు మాటలే మంత్రి పెద్దానల్లుగారిట్లు పలికినారు:—“ఏది యెట్లున్నను, మొత్తముమీఁద, మనపై రెండుశేరములు రుజువుపఱచి మోపవచ్చును—1. మన పరిపాలన మమితవ్యయాత్మకము. 2. హిందూదేశమునెడల మనము నీనిమగ్నఁ బ్రవర్తించినాము.”

శి—మంత్రిగారి నోటినుండి కడుగాటుమాటలు వచ్చినవే! కాని దారిద్ర్యము! దారిద్ర్యము! అంగురు గదా, మనదేశములో నునుభ్యుని సగుటారాయ మెట్లున్నది?

గు—ప్రభుత్వమువారి యజ్ఞపై దయారు చేయఁబడిన లెక్కలనుబట్టి యిచ్చిన యీక్రిందియంక లను గనుము:—

సంవత్సరము	మన దేశమునందున్న పట్టణముల సంఖ్య	మన దేశమునందున్న గ్రామముల సంఖ్య	మన దేశమునందున్న మొత్తపు జనసంఖ్య
1881	27	100	27
1901	30	120	25
1921	74	378	19.7

శి—ప్రభుత్వప్రతిని వచ్చుచుండి హెచ్చుచున్న ట్లగవడును గాని, దానిని పదార్థమాల్యముల హెచ్చుతో సంప్రతించి చూడఁగా నంతకంతకుఁ బడిపోవుచున్నదని చెప్పక తీరదు.

గు—ప్రజాపరిపాలనముక్రింద నున్న దేశములో నధికపాలనవ్యయ మభివృద్ధిమా దకమని చెప్పవచ్చును గాని, సరకుల వెలలు హెచ్చిన ననుపాతువు చెప్పి, యున్నతోద్యోగుల వేతనాదుల నెక్కుచేసి వ్యయాధిక్య మగపఱచు మనదేశములో నట్లమకొనుటకు పీలు లేదు. సర్వీల్యమనాంటగుగారి యీక్రిందిమాటలు వినుము—“వైరాజులుండెత్తి పచ్చి దేశముపై బడుదురను భయమును బాపినాము; అరాజకత్వవిలుంకన విప్లవము లుండునొట్ట నియమనిబంధనములు చేసి, ప్రజలు నిర్భయముగా కారతముగా బ్రకుననట్టి యేర్పాటులు చేసి నాము; యావద్దేశమును పాఠశాలలతోను, న్యాయస్థానములతోను, రోడ్లతోను, రైలులతోను, కాలువలతోను, నింపి ప్రజావర్గమునకును వాణిజ్యమునకును ప్రోత్సహము గలిగించినాము—అని చెప్పినఁ బ్రయోజనము లేదు. ప్రజలకుఁ దినుటకుఁ జాలిన తిండి లేనప్పుడును, మన పరిపాలనవ్యయభారము దేశము భరింపఁ జాలనప్పుడును, అవి యన్నియు వ్యర్థప్రలాపములు.”

మఱియొక యన్యాయ మున్నది.

శి—అది యేది?

గు—ప్రజలు చెల్లించు పన్నులనుండి పెద్దపెద్ద వేతనములు వుచ్చుకొని, బుద్ధిమంతులు మంచి లోకజ్ఞతను వ్యవహారానుభవమును సంపాదించుకొని యుద్యోగములు చాలించుకొనిన పిమ్మట, దేశములోనే యుండి, తమ బుద్ధిబలానుభవబలముల మపయోగించి తమ తమ వాతివారికి చిక్కని యలోచనలు చెప్పి, దేశపురోభివృద్ధికిఁ దోడ్పడుట, సర్వలోకపామాన్యసంప్రదాయము.

ఇంక మనదేశపుఁ పెద్దయుద్యోగులైన దొరలు హిందూదేశము పొమ్ము తిని, దానితోఁ బరిపాలనానుభవము సంపాదించుకొని, యుద్యోగానంతరము క్షుణ్ణునఁ దమ దేశమునకుఁ బోయి, పెన్నను లనుభవించుచు నటించు

గురుమంత్రి, బుద్ధిని వ్యవహారజ్ఞానమును మన దేశక్షేమముకై యుపయోగింపక ఆవ్యవేశాభివృద్ధికై యుపయోగించుచున్నాడు. ఇది యవ్యాయము గాదా?

శి—ఓను, గురువ్యాయమే. మన కీచారిద్రివిముక్తియు ధనప్రాప్తియు నెట్లు సిద్ధించునని పెద్దలను నర్థశాస్త్రజ్ఞులు చెప్పినారో నెలవిందు.

గు—బ్లంటుగా రిట్లు చెప్పినారు :—“రైతులను ప్రస్తుతము పిడించుచున్న యనశనబాధను బోగొట్టి, వారి స్థితిని బాగుపఱుచుట కాసనములచేతఁ గాదు. కలకత్తాలోను లండనులోను గూడ నిప్పుడు బలవర్తము ములై హిందూదేశమునకుఁ బ్రతిహూములై పనిచేయుచున్న స్వహితపరతాదురభిమానములు తొలగిపోయినఁ గాని, యాప్రయోజనము నెఱవేఱఁజాలదు. అంత యవర్థమునని మూలకారణ మాయవ్యయనిర్ధారణము నందలిలోపము గాని కాసననిర్మాణభాదోపము గాదు. ఆవశ్యకమైన యాయవ్యయసంస్కరణము లేని యితర మార్గము లన్నియు నిష్ఫలములు.”

శి—మెగ్డానల్లమంత్రి గారి విషయమున నేమైనఁ జెప్పినారా?

గు—ఇట్లు చెప్పినారు :—“బ్రిటిష్ రాజ్య మిప్పుడిండియామీఁద వేసి దానికే యంటగట్టుచున్న వ్యయభారము వ్యాయముగాఁ బంచి ధరునెడలి, హిందూదేశపాలకులు గొప్పసంస్కారములు ప్రారంభించి దేశభాగ్య మభివృద్ధి నొందింపఁగలరు. అది చాలును; అంతకంటె నెక్కువ యేమియుఁ జేయవక్కఱలేదు.”

శి—కుమారప్పపండితుఁడుగారి యభిప్రాయమేమి?

గు—హిందూదేశక్షేమమే హృదయములం దిడుకొని, యధికారులు తదనుగుణములైన చుకల్పములు

చేసికొని, పరిపాలనకృత్యములు సాగించుకొనుచున్నఁ దక్క హిందూదేశపు టాదాయము తత్ప్రతిజోషయోగకరముగా వినియోగింపఁబడనేరదు. పన్నురూపముగా నెచ్చు ప్రతిరూపాయయును ప్రజలయొక్క వస్తూత్వాదినశక్తిని, వారి యుత్సాహక్రియాశక్తులను హెచ్చుచేయుచుండవలెను.

శైశవావస్థలో నున్న దేశీయవ్యాపారములు కుల్కములవలనఁ బరిపోషింపఁబడునప్పుడు, కుల్కగ్రహణముచేత ఆయమాలముల కెట్టి హానియుఁ దటస్థింపనప్పుడు, తిండిలేక పస్తుండు ప్రజపై నతివ్యయాత్మకమును, ఫోగపరాయణమును అగు దేశపరిపాలనమును భరించు భారము పడనప్పుడు, హిందూదేశమాత యొసఁగిన యాత్మ్యమువలనఁ గుజేరులై వవారు దేశపరిపాలనభారవహనమునఁ బాల్గొన నిర్బంధింపఁబడునప్పుడు, పూర్వప్రతిఫలము ప్రజలకు వచ్చునట్లు హిందూదేశపు టాదాయము వ్యయింపఁబడునప్పుడు, ప్రభుత్వమువారు దరిద్రుల యక్కఱలను గనిపట్టి ప్రజాసేవాబుద్ధితో—ఆదితమ విహితధర్మముని—ఆయక్కఱలను దీర్చునప్పుడు, పాలనప్రవాహపథములు దేశక్షేమమునకుఁ బ్రతిహూలుగాఁ బ్రసరింపనప్పుడు, ఇట్లు పోవుదమా? అటు పోవుదమా? అను సంశయాను పాదముపట్టనెల్లఁ బరిపాలకులు హిందూదేశక్షేమకరమైన మార్గమునే యెన్నుకొని యవలంబించిపోవునప్పుడు—అప్పుడే, యార్యవర్తమున కర్థాభివృద్ధి కలుగఁగలదు. ఆయవ్యయనిర్ణయాధికార మంతయుఁ బ్రజల చేతులలోనికి వచ్చినఁ గాని యిట్టిపములు జరుగఁజాలవు. ఈమాటలతోఁ గుమారప్పగా రీవిషయమును ముగించినారు. మనముగూడ నేటిప్రసంగ మింతటితో విరమింపఁజేయుదము.

శి—చిత్తము! నమస్కారము!

గు—సుఖీ భవ!

ఓయికతిరాత్మ నన్ను కసాయివాని
ఇంటివాకిట బంధింప నెంచినావె
ఏ నొనర్చిన యపకార మేమి గలదు
కనవుచే నీటిచే మను పశువు నగుట.
ఇంతకాలంబు బ్రీతి పాలించి కడకు
ముసలితనమున నట్టేట ముంపఁ దలఁచొ
మృత్యుముఖమునఁ బడ విచారింపఁ గాని
దయయు, ధర్మంబు నొకయింతఁ దొలపవలదొ.

కండ లుండిన యన్నాళ్లు కౌతుకమున
క్షీరపీఠాపధారాభిషేచనమున
నీదు బొట్టల పొట్టల నింపినాను
తలఁపులందెల్ల నీమేలె తలఁచినాను.
క్షీరములఁ గ్రోలి స్తనములఁ జెడినట్లు,
పున్నెమని పోవ పాపంబు వొలసినట్లు,
కటికవానికి నన్ను విక్రయమొనర్చ
అర్థబోధంబు నీమది నలమికొనెనొ.

పుట్టినింటచె గిట్టఁగ బుద్ధి పొడమి
బడుగుదేహంబుతో నెట్లా బ్రతికియుంటి
కాని నీచిత్తవృత్తిని గాంచనైతి
తేనెఁ బూసిన కత్తివై తేరినావు.

కొడుకులకుఁ దోడు నే జత గూర్చినాను
దుక్కిలైడ్లను పొలమును దున్నుకొఱకు,
పాడిఁ గల నాళ్లు దూడలఁ బాఱఁదోలి
పిదికె నీయాలు కాని నే బెంగఁగొనను.

పూల రువ్వినవారల తాల రువ్వఁ
గలదె మానవజాతికిఁ గాక జగతి?
బడుగునై గాఁడి బండల బ్రతుకుచుంట
అది యసహ్యంబై నీ కోదయావిహీన.
ముసలి తలిదండ్రులపయిని విసుగుఁ జెంది
అన్న పానంబు లొనఁగుట వ్యర్థమనుచు
దూరముగఁ బాఱఁదోలెడు దుష్టుఁ డొకఁడె
అన్నివిధముల నీసముఁ డైనవాఁడు!

కండలను గోరువెట్టిన కాలమెల్ల
కామధేనువువలె నన్ను గాదినావు
జవము సత్వమ్ము మెలమెల్ల జాతిపోవ
ద్వారమున నిల్వ కొఱగాని దాన నైతి.
నేటితోఁ దీరె కర్మ కా! నీకు నాకు
భౌతికాయాతముణకర్మబంధనంబు,
తనువునుం బాసి, నా యపత్యములఁ బాసి
పోవుచున్నాను నీలోభబుద్ధికతన.

హాళికా! హాళికా! నీ గృహంగణమును
దడుపుచున్నాను దుఃఖాశుధార లడర
అంత్యసందేశ మొక్కింత యాలకింపు
మానవత్వంబు కారుణ్య మయమటంచు.

అన్న! సైరికా, నాదుప్రాణార్పణమున
నైన ననుతాపదిత్తుండ వగుచు ముద్దు
బిడ్డలను నీదుసుతులట్ల ప్రీతిఁ గనుము
కన్నకడుపొట యింత పల్కంగవలసె.

కాలం అతిత్వరితంగా మారిపోతుంది.

ఆగర్భశ్రీమంతశబ్దం అనతికాలంలో అంత రించిపోనుంది. బౌద్ధునే మాణిక్యం, ముక్కున ముగ్ధం పెట్టుకుని పుట్టే బిడ్డల సంఖ్య మున్ముందు తగ్గిపోయి తుదకు పూర్ణానుస్వార మవుతుంది. ప్రపంచంలోని నాగరకదేశాల్లో పున్న శాసననిర్మాత లందరూ సాంఘికసమన్య లకేసి దృష్టి తిప్పుతున్నారు. చీలికలూ ఎత్తు పల్లములూ పున్న సంఘాన్ని సరిసమానమైన ఒకచటంలో అతకడానికి ప్రయత్నాలు జరు గుతున్నాయి. స్వాప్నికరాజ్యం (Utopia) అని కొంతకాలంక్రిందటిదాకా తృణీకరించిన లోక సంస్కరణానికే కొంత ఆకృతి కలుగుతుంది. Communism, Socialism మొదలైనవి అర్థము కాని పెనుభూతములు కాక ఆలోచింపవలసిన సమన్య లవుతున్నాయి.

అరాచకం, దౌర్జన్యం, ప్రపంచంలో సంఘం అంతనీ యేలుతుంది అని కాదు: “అం దరిదీ సమస్తమున్ను; ఎవరిదీ యేదీ కాదు” అనే స్వత్వరహితమైన State Control ఎన్న టికీ ఆచరణీయం కాదు. Competition కీ ఉన్నతాశయములకీ తా వివ్వని ఆవిధానం చాలా దుర్మార్గమైంది. సాంఘికజీవనంలో ఔన్నత్యం, ప్రజ్ఞకూ ఓరిమికీ కలిగినట్లు సోమరి తనానికీ, త్రాగుబోతుదనానికీ యెన్నడూ కలుగనేరదు. “Survival of the fittest” అనగా

అర్హతకే అగ్రస్థానం లభించటం నృప్తిలో సహజం.

అయితే ఇప్పుడు రాదగిన సంస్కరణ మెట్లాంటి దంటే: నిర్వాహకులు నిరాఘాటంగా సౌఖ్యజీవనం చేసేటందుకు, పొట్టనిండని పూటబత్తెముతో చాచకుండా బ్రతక్కుండా కష్టపడే కూలిదాతించేత చాకిరీ చేయిస్తూన్న సంఘవిధానం చచ్చిపోవాలి. భూగర్భంలో సజీవంగా పాతుకుపోయి గంటలకొలదీ వెతికిలా పడుక్కుని కష్టించి, జీవితశేషం అంతా తుయవ్యాధిపీడితులై, వారు ప్రసాదిగచే రాక్షసిబాగ్గు యెవర్ని సుఖపెడుతుంది? అది నిజం గా రాక్షసిబాగ్గే! ప్రాణాలకి తిలోదకాలు విడిచి వారు ఆకాశం అంటుతూ నిర్మించే సాధాల్లో, వారు తెల్లవార్జూ వింజామర్లు వీచితే కాని నిద్రపట్టని సుకుమారులెవరు?—

“ఆగర్భశ్రీమంతులు!”

ఆమాటయే చెపుతుంది, వారు యెంత వరకూ సంఘంలో తమ స్థానాని కర్హులో. పెట్టి పుట్టే డంటారు—వారుపడ్డశ్రమయూవత్తు యేమిటంటే ధనికుల గర్భవాసాన్ని జన్మించటమే! ఆ తల్లిదండ్రుల qualification కూడా అంతే. దినమంతా విలాసగృహాల్లో కాలం వెళ్లబుచ్చలేక ఆలలిస్తూ ఏళ్లబుల్లోచూచినా, యే గుఱ్ఱపుసందెవద్దచూచినా హాజరైపోతూ,

కష్టమన్నది యెరగకుండా జీవితం దుర్భరంచేసుకుంటూన్న సోమరితనం ప్రపంచానికి, సంఘానికి యేమి ప్రపకారిగా వుంది?

ప్రాస్తుదేశంలోని ప్రజాసంచలనంవల్ల నూటయూభై యేళ్లక్రిందట్ల సంఘచట్టం అంతా మారిపోయింది. రత్నగర్భ యనబడు భూవన తిలో ప్రతిమానపుడికీ హక్కు వుంది. అంతే కాని యేకొద్దిమందికో—వారి సంఖ్య పెద్దదే కానీ—స్వత్వముండి తక్కినవారికి జేనెడు నేలయైన లేదనుట రాక్షసం. ఒక శతాబ్దినుండి ప్రాస్తులో ప్రతివారికీ తగుపాటి భూస్థితి వుంటుంది. భూమి యావత్తు nationalise చేసే రష్యాపద్ధతి కేవలము పాశవం. అంతకంటె దార్జన్య మేదంటే, భూవనతివల్ల ప్రస్తుతం యేర్పడివుండే మూడు తెగలు:— (1) అందు నిమిత్తమగు యేకత్వం పడకుండా ఫలానుభవం పొందే నేలరేడు; (2) అతనినినిమిత్తమై భూమి మీద అమలుజరుపుతూ భుక్తశేషం భుజించే పాలికాపు; (3) దేహంలోని సర్వశక్తి భార పోసి అందుమీదనే పస్తుపడివుండే పాటకజనం. పదిహేడవశతాబ్దపు ప్రాస్తులో యిప్పటికంగ్ల దేశంలోవలెనే భూవనతి అంతా లెక్కగా కొందరి అధీనమై వుండేది. ఆ భూస్వాముల కానుపూర్విగా ఆవసతులు జన్మస్వత్వమై వుండేవి. వారిపూర్వులు తమ రాజుల కే యుద్ధాలకో చేసిన సహాయానికిగాను ప్రతిఫలంగా ఆ వసతులు లభించేయి. వారొనర్చిన వీరచర్యలే నేటి మన I. P. C. ప్రకారం అయితే ఆజన్మ ద్వీపాంతరవాసశిక్ష గడించివుండును. అట్లా వస

తులు పొందినవారికి కొంతకాలం దాకా బహిరపాయములనుండి దేశాన్ని రక్షించే బాధ్యత వుండేది. అందునిమిత్తమై పైనికదళాలను వారి స్వంతఖర్చుతో తయారుచేసి వుంచేవారు. రానురాను నేల అనుభవిస్తూన్న యీ శ్రీమంతు లందర్నీ ధనప్రాణాపాయం లేకుండా కాపాడటానికయే (Defence) ఖర్చు కూడా జనసామాన్యమే భరించవలసి వచ్చింది. అన్నాతురత దుర్భరమైపోయి, తుదకు సంఘమంతా సంయుభిత మైపోయింది.

వోల్టేరు (Voltaire) ఫ్రెంచిదేశమున ఆనాటి కింకను ప్రసిద్ధికి రాని రాజకీయవేత్త. పదిహేనవ లూయీ (Louis XV) పరిపాలిస్తూన్నరోజు లవి. వోల్టేరు ఒకనాడు నాటకాని కల్లేడు; ముందుకున్న బాక్సు ఒకటి ఆక్రమించేడు. తర్వాత ధనాంశసంభూతుడైన లాజనుభూస్వామి (Duke of Lauzan) వచ్చేసరికి, నాటకశాలయజమాని అతివిసయపూర్వకంగా “ముందుసీట్లు అన్నీ అమ్ముడుపోయేయి” అని ససిగేడు. మట్టిపురుగుకన్న జన్మతః ఔన్నత్యం లేని వోల్టేరుమీద ఆ భూస్వామికటాక్షం ప్రసరించింది. “వాణ్ణి ఆవతలికి గంతుయ్యండి” అన్నాడతను. అలాగు జరగడం అప్పట్లో వింతలేదు. Bastille (జైలు) లోకి గెంటినకంటె నయమే యీప్రయోగమని యెంచి, వోల్టేరు బయటకి వచ్చేసి, లాజనుమీద అభియోగం తెచ్చేడు. కోర్టు విచారణలో ‘లాజనుతరపులాయరు ఇట్లా

స్తోత్రపాఠం ఆరంభించేడు:—“లాజను అంటే సామాన్యపుగృహస్థులు కారండి. వీరి ముత్తాత లారోషెల్లు (La Rochelle) కోట ముట్టడించేడు. వీరి తాతగారే (Utrecht) యుద్ధము డచ్చివారివి ౧౫ ఫిరంగులు స్వాధీనపర్చుకున్నది.....అలాంటి ప్రభుకోటిలోవారు” —అంటూ యేకరుపుపెడుతూవుండగా అర్థోక్తిలోనే వోల్టేరు అన్నాడు, “కోర్టువారు మన్నించాలి; నావాదం యావత్తు ఆవీరులు మీద కాదు. ఈనాటికి, నాటకంలో నేడబ్బిచ్చి కొనుక్కున్న బాక్సులన్నవి, జన్మయెత్తి మరియేదీ ముట్టడించియెరగని, యీ లాజను మీదనే!”

సోమరిభూస్వాముల విషయ మంతా వోల్టేరు చెప్పిన మాటల్లో యిమిడివుంది. రివల్యూషనుకి ఒకశతాబ్దం ముందుగానే మేసిలాన్ (Massillon) అను విజ్ఞుడు వారి భావిపతనం జోస్యంచెప్పేడు. వోల్టేరు, రూసో (Rousseau), పుస్తకాలుకూడా వ్రాసేరు. రూసో వ్రాసిన “Social Contract” చూచి, Idealist యొక్క పిచ్చివ్రాతలని నవ్వుకున్నారు భూస్వాములంతా. కార్లయిలు మోటుగా చెప్పినట్టు, “ఆపుస్తకం రెండవకూర్చునకు భూస్వాముల చర్యకే బైందుకి ఉపయోగించింది.” జన్మధనికుల కథఃపతనం వచ్చేసింది. రివల్యూషను మహాప్రవాహంలో నిమోగ్నతాలన్నీ నమమట్టమైపోయేయి. అది మొదలు ఫ్రెంచి కర్షకకుటుంబానికి కళ వచ్చింది. కర్షకుడు తనొక శ్రీరక్తజన్ముడైన డ్యూక్కులా

నటించడు. అతని భార్యకు డచ్చెన్ను లాగుండాలనే ఆశయం లేదు. వారూ, వారి పొలమూ, వారిపిల్లలూ, నమస్తం అతిఆనందమయంగా తృప్తిగా కనిపిస్తుంది.

ఇట్టి శాంతిసంతోషవాతావరణం అభివృద్ధిచేసిన వేత్తలలో ప్రథముడు ఎర్నెస్ట రెనన్ (Ernest Renan). ఇతడుకూడా వోల్టేరు లాగే జలజల పోపు సెలయేటివంటి వచన కావ్యాలు వ్రాసినవాడు. అయినను వోల్టేరు వలె యెత్తిపాడుపుమాటల (Satire)తో హృదయములను గాయపర్చే కఠినశీలుడు కాడు. వోల్టేరువ్రాతలవల్ల ప్రపంచం బాగుపడడం లేదు. సంఘమందు ప్రేమ రేకెత్తించినవాడు రెనన్. ఇద్దర్నీకూడా నాస్తికులే అన్నారు యితరులు. కాని న్యాయంగా యిద్దరూ పరమాస్తికులే. “దేవుడంటూ యిదివర కొకడు లేకపోతే, ఒకణ్ణి కనిపెట్టాలి మనం” అన్నాడు వోల్టేరు. రెనన్ యొక్క దేవుడు పరమదయాళువు. లోకుల అకృత్యములకై వారిని కనికరించి ప్రేమిస్తాడు కాని దేవుడు శిక్షించడని అతనివిశ్వాసం. పురుషనదృశ మగుచేత, స్త్రీనదృశమగు హృదయం, అయోనిజనదృశమగు వ్రాత రెనన్ లో మిళితమైనవి. అతని వాక్కులు లోకమునకు క్రొత్త ఉత్తేజమును కలిగించినవి.

ధన మార్జించుట నీవు స్వాధీనపర్చుకుంటుకు; అంతే కాని ధనమే నిన్ను పిశాచమువలె ఆవహించుటకు గాదు. “ధనమూల మిదం జగ”

త్తనుట కర్థము చాలా మితమైనది. ధనముచేత లోకములో తీరని వాంఛలు కోటానకోట్లు. తృప్తిమితముగా ధనము భోగ్యము కాని, తృప్తి చెందినపైని ధనముకలవాడు ధనమునకు పాలి కావు. మురికికాల్వలో త్రిప్పతాగి పడిపోయి జోగుతున్న ఒకదొరగా రన్నారట:—

(If I was the blooming Dook of Westminster, I could—not—be—more—drunk—than—I—am) “నేను చక్రవర్తినైనా యింత కంటే సంతోషిస్తాగాలే”నని. రెనా ఉద్యోగించిన ఆర్థికసూత్రానికి ముడిమాట తేల్చిన డతను.

మానవమాత్రు డేజీటికి సర్వవిధములా సంపూర్ణుడు కాజాలడు. పూర్ణచంద్రుడిలో మచ్చ దాన్ని మరింత ఆకర్షణీయంగా చేస్తూ న్నట్టు మానవులలోపములేనోకంలో ప్రేమకు

కారణం కలిగిస్తాయి. విశ్వసాధాత్రానికి ఆశించే భావియుగంలో ప్రతిదానికి moderation అనగా మితి యేర్పడాలి. నిజమైన సుఖజీవులెవరంటే కొలదిలో తృప్తి చెంది వుండే వారే. కలిగివుండుట ధనికత్వం కాదు. ఏపాటి మనము త్యజించి సుఖించగలమో, మన మాపాటి ధనికుల వన్నమాట. పాల తడి లేని రొమ్ముతో తల్లి, యేడుస్తూన్న బిడ్డను తృప్తి యివ్వని లాలన చేస్తూవుండగా, పొరుగున భవనంలో బల్లచుట్టూ కుర్చీలలో కూర్చుని కాలక్షేపంకోసం కాఫీలు త్రాగే మని, మన మనుమలతోనో మునిమనుమల తోనో కొన్నిదశల అనంతరం మనం ముచ్చటిస్తే, వారు మనల్ని మానవజాతిగా భావించరేమో అని నానమ్మకం!

రమ్యసద్గుణపూర! భారతకుమార!

టి. రంగాచార్యులు గారు

మెలమెల్ల దరిజేరి మేని గుల్లగఁజేసి కదలని వదలని ఘనవిశాచు

లమృతరసంబట్టు లాదినిజవిసూపి తుండవిషంబుగ మాటు దుష్టవృత్తు లాలు బిడ్డలఁగూడఁ నాపదపాల్చేసి భీతిల్లఁజేయు దుర్జాతు లమిత ధనరాశినైననుఁ దండుగవెట్టించి బిచ్చ మెత్తించెడి మ్రుచ్చులగుటఁ గల్గుసారాయము లను రక్కసులపొంత-కైనఁ బోకుము మఱపుననైన నెప్పుడు పోతివేఁ దెలియుము చేటు మూడు ననుచు-రమ్యసద్గుణపూర! భారతకుమార !

౧

బదరీనాథము

దీనిని తెలుగుదేశమునందు సాధారణముగా బదరీ నారాయణమని పిలుచుచుందురు. హిమాలయ పర్వతములయందలి యడుగడుగు భూమియు దిర్ఘనీయ మనుటకు సందియము లేదు. కాని సమస్తభారతవర్ష మందలి హిందూమాత్రులకు నేవింపదగిన తీర్థరాజము లిందు గొన్ని కలవు. వానిలో అమరనాథము, కేదార నాథము, బదరీనాథము, గంగోత్రి, యమునోత్రి యను త్రేత్రములు ముఖ్యమైనవి. వీని కేనుటయు మిగుల కష్ట మే కాని గమనాగమనములకు కొన్ని సౌకర్యము లేర్పడి యుండుటంటేనే యెట్లో ప్రయాసపడి ఈమీద వచ్చించిన తీర్థములకు మాత్రము నిర్భయముగ బోయి రావచ్చును. వీనియందును బదరీనారాయణమున కేనుట తక్కినవాని కంటె సులభము. కారణ మేమనగా నచటకు బోవు మార్గమం దంతట యాత్రికులు మకాములు కేయుటకు పీలగు స్థానములు దగ్గరదగ్గరగ నేర్పడియున్నవి. ఈ మకాము లచట చట్టిలని పిలువబడుచుండును. బదరీనాథ యాత్రావసరమున సామాన్యముగా మార్గగమనములన నలసిన తైర్థికుల నోళ్లనుండి “అగలీ చట్టి కితనీ దూర్ హై” (ముందుచచ్చే చట్టి యెంతదూర మున్నది) అను వాక్యము తరచుగ వినబడుచుండును. మరియు మార్గ ముఖ్యమున యాత్రికు లష్టాదశ్యము విశేషించి యెనరైన పచ్చుట సంభవించినచో, “శ్రీ బదరీవికాలబాో జీతీ జయ్”, “శ్రీ బదరీనాథజీతీ జయ్,” “శ్రీ కేదార నాథస్వామిజీతీ జయ్,” “పతితపావనీకలికలువ నశావనీ శ్రీగంగామయాజీతీ జయ్,” అని యిటులే పరమేశ్వర నామోచ్చారణసహితముగ నుచ్చైఃస్వరముతో జయ కారముల సంభవుచుండురు. ఇందువలన మనస్సున కుల్లా

సముమ, మార్గాయాసమున కిందుక విశ్రాంతియు లభించిన ట్లుండును.

ఈబదరీనాథతీర్థము హరిద్వారమునుండి సుమారు నూటయెనుబదిమైళ్లదూరమున, గఢవాల్ జిల్లాలో ఏతన్నామకపర్వతపాదతలమున అలకనందానదీ తీర మందు వెలసియున్నది. మరియు నాల్గుగైదుమైళ్ల పొడవును, రెండుమైళ్ల వెనల్వును గల లోయయందీత్రేత్రమున్నదని చెప్పవచ్చును. సముద్రజలోపరిభాగమునుండి యీవట్టణముయొక్క యెత్తు ౧౦,౪౦౦ అడుగులు. కాని బదరీనాథపర్వతాగ్రము ౨౩,౨౧౦ అడుగుల యెత్తు గలిగి, ప్రచండగ్రీష్మర్మదుష్కాలముందైనను కరగని హిమానీపటలముల కారకమై విష్ణుగంగా మున్నగు అలకనందయొక్క ఉపనదులకు జన్మస్థానమై మాపరుల హృదయముకు విస్మయానందముల గలుగజేయుచుండును. ఈశిఖరమే కాదు, ఈలోయకు బ్రాకారాకృతిగ నేర్పడియున్న పర్వతశృంగము లన్నియు నింతయే యెత్తు గలిగి, యిటులే హిమానీ ప్రస్తరములకు నిలయుములై యున్నవి. చిన్నచిన్న మొక్కలు తప్ప ఈపర్వతము లన్నియు వృక్షవిహీనములు. కైలాస మానససరోవరములకు బోవుటకు నాలుగు ముఖ్యమార్గములు గలవు. వానిలో నొకటి ౧౦,౦౦౦ అడుగుల ఎత్తు గల మానాఘాటి (Mana Pass) నుండ బోవును. హరిద్వారమునుండి గఢవాల్ జిల్లాలోని శ్రీనగరముమీదుగా మానాఘాటి కేగవలయుననిన బదరీనాథమునుండనే పోవలయును. ప్రస్తుతబదరీకాశ్రమమున కనువ ౧౦, ౧౨ మైళ్లదూరమున అలకాపురి యుండెనని ప్రసిద్ధి. ఇప్పు డీయలక సకలము ఘనీ భూతహిమాచ్ఛాదితమై యున్నది. అలకనందానది యామంచుగడ్డల యడుగుననుండి ప్రవహించుచు గంగో

దూర భూవలకు వచ్చినతరువాత స్పష్టిగోచర మగుచుండును. బహిరీశ్వరాయణదేవాలయమున కెగున ఫణ్ణాంగ దూరమున గంగ నీటి నానుకొని బ్రహ్మకపాలనామకతీర్థమున్నది. ఇచట పిండగాన మొనరించినయెడల పితరులు ముక్తి నొందుటచే పిండదాతలు పితృగణమునుండియు ముక్తులగుదురనియు జెప్పదురు. ఇచట పితరులకు పిండము వైచినవారికి మరల మంత్రయుక్తముగ పితృక్రాధ మొనరింపవలసిన యవసర ముండదు. ఈకారణము లన్నింటిచేత, అనగా బ్రహ్మకపాల, అలకానగర, మానాసూటిల సన్నికర్ష త్వమువలన, నిలిహాసగోచరము కాని సమయ మందుగూడ నిచట నొక దివ్యస్థాన ముండియుండవచ్చునని యూహించుట కవకాశము కలదు. జోషీమతస్థాపనానంతరము శ్రీశంకరాచార్యులవా రీబహిరీశ్వరమున స్థాపించి సజాతీయుడగు సంబూరిబ్రాహ్మణుడే యచట ప్రధానార్చకుడుగ నుండునియుము నేర్పరచెనని చెప్పుదురు. ఈనియమపాలన మిప్పటికిని జరుగుచునేయున్నది. ఉత్తరమున శంకరాచార్యులవారి పీఠస్థానమున జోషీమతమునకును, బహిరీశ్వరమునకును 19 మైళ్లదూర ముండును. చలికాలమున నీ 19 మైళ్లదూరము నీరు గడ్డగట్టుకొనిపోవుటచే గమనాగమనయోగ్యమై యుండును. ఇప్పుడు బహిరీశ్వరాని యాలయ మున్నచోట ప్రాచీన కాలమునుండియు నెన్నియో కట్టబడినవనియు, నవి యన్నియు బర్హతీర్థభాగములనుండి దొరలినవచ్చుమంచుబండలవలన నాశనమైపోవ ఈదేవాలయము నూతనముగ నిర్మింపబడినదనియు జెప్పుదురు. ఈదేవాలయము మీది గోపురము కొంచె మించుమించుగ జగన్నాథదేవాలయగోపురాకృతిని గలిగియున్నది. కాని యంత ఎత్తును, వెడల్పును గాదు. వైభాగ మంతయు బంగారు నీటిపూతగల కేకుల తోపటము గలిగి రెండు మైళ్లదూరము నుండియే యాత్రికబృందములకు ఉల్లాసము గొలుపుచుండును. బహిరీశ్వరకందరావ్యాయసరోవరాంతరాళమున అలకనందానదీనామకమృజాలనాళముపై జెన్నోందు సువర్ణసరోజమాయన నీమందిరము భాసిల్లుచుండును.

హరిద్వారమునుండి ఈదివ్యస్థానమున కేగు మార్గమునందలి ప్రాకృతికసౌందర్యమును స్వయముగ జూచి

యానందింపవలయునే కాని మరియొక విధమున దెలిసికొనగోరుట వ్యర్థము. “తలమే బ్రహ్మకువైన నీవగ మహాత్మ్యం దెన్న” అని పెద్దన్న యంతటివారె ననించి యుండ నిక దక్కినవారలూ, ఈప్రదేశముల నివర్తరామణీయకమును ఉన్నదాని నున్నట్లు పాశకులకు సాక్షాత్కరింపజేయగలుగుట? ఉత్తమకావ్యములందలి స్వర్గాదుల వర్ణనమును బఠించుతరుణమున మనస్సున కలొక కావందము కలుగుట వాస్తవము. కాని ఈహిమాలయ పర్వతములందలి దివ్యస్థలముల కేగు భాగ్య ముష్ఠినయెడల సాక్షాత్తు స్వర్గమున చేరినయటులే యాహ్లాదము కలుగును. నిజమునకు పీఠికంటె భిన్నముగ స్వర్గము లేదనియే చెప్పవచ్చును. కావుననే వీభామకవులైన గానిండు, వారివారి గ్రంథములందు స్వర్గాదుల వర్ణింపవలసినచ్చినపుడు ఇచటి యానివర్తమనోహరములగు పర్వతప్రదేశములనే, యిచటి యా “యంబరచుంబిళిరస్పర్జి రీపటలముల”నే, ఇచటి యా కాదంబిరీసులంకృతదేవదారునవాక్తిర్లమహిళతోపత్యకలనే, ఇచటి ఈగంధర్వయక్షకిన్నరాది కన్యకానివహ క్రిడాకలాప మంజులసికతాలంబులనే, ఇచటి ఈసౌరభోవేత నానావర్ణకు సుమంజంతానాకీర్తమాణ కాద్యలావృతకందరానకులనే, ఇచటి ఈతటిఘోరఘనహిమానీగ్రావసమాక్రాంతజలశయంబులనే, ఇచటి ఈ యంత ర్వాహినీసమాహారములనే తనివి దీర త్రింపివైచిరి. అత్యంత ప్రాచీనకాలమునుండియు ఋషి, మహర్షి, దేవ, దేవాంగనాసంసేవితమైన దీపవిత్రస్థలము. శరీరముతో స్వర్గమున కేగదలచినవారు బహిరీశ్వరదర్శనమున కేగిన జాలును. అటు తరువాత స్వర్గమున కేగితిమా లేదా యనునిష్కర్షనవారు స్వయముగనే చేసికొనవచ్చును. ఈయాత్ర గావింపుచున్నంతకాలము ప్రతిదినము నూతనప్రదేశావలోకనంబునను, అనంతరము తదియస్మరణప్రభావంబునను మనస్సున కవర్ణనీయముగ ఆనందము కలుగుచునేయుండును. అది యటులుండ, భిన్న భిన్న జలనాయుసేవనంబున దినదినము శరీరముం దొకనూతనవిఘ్నాధి కలుగును. వివిధదేశాగతయాత్రికజనసమాజేశము లందు స్వకీయస్థితిగతుల నితరుల స్థితిగతులతోడ సరిపోల్చిచూచుకొనుట

మం. దేవిగమైన కష్టములు పడకుండ యాత్ర గావించి
కొని సురక్షితముగ మరల నిల్లు జేరవచ్చును.

సాధ్యమగునంతవరకు కొఱవలసినదిని ద్రాగవల
యును. ప్రతిచట్టయందును ఒకటిరెండు కొఱవలసిన
దితీరును. మరియు ఉంటున్నదిని గాని, ధారాప్రపాతజల
మును గాని త్రాగవచ్చునుకొని యేగుంటలయందో నిలువ
యున్న నీటిని ఏమరుపాటునైన నుపయోగింపగూ
డదు. వైశాఖమునందే యాత్రకు బయలుదేరినవారు
దారియందు ఎండనేడిమివలన భరింపజాలని దాహము
జనింప నీరు కనుపడినచోటవెల్ల ద్రావుచుందురు.
ఇందుచలన మదరశూల పుట్టి జీగటచిరచనము లారంభ
మగును. వెంటనే వైద్యము గావించుకొనక ఉపేక్షిం
చినచో మత్తకోత్తరమున మరింత బాధపడవలసివచ్చు
ను. భోజన మెంత తేలికగ తీర్థమగునదియైన నంత
మంచిది. బాగుగ కాలికి అలవాటుపడిన జోడు మిక్కిలి
యవసరము. లేనియెడల కంకరరాలు, కోసురాలతో
నిండియుండిన పర్వతమార్గములందు వట్టికాళ్లతో నడ
చుటచే చెబ్బలు తగిలి, గాయములు పడి నెత్తురు గారు
మండి గుడ్డలను చుట్టుకొని నడువవలసివచ్చును. అట్టి
సమయమున నాగాయములకు నీరు తగిలినచో చీముపట్టి
మందు నడక సాగదు. కావున కాలిజోడువిషయమై
ముఖ్యముగ జాగ్రత్తను దీసికొనవలయును. ఇవి హరిద్వార
మందును, మార్గమధ్యమందలి దేవప్రయాగ మొదలగు
పట్టణములందును లభించును. వీనికి జోడు చేత కర్ర
లుండవలయును. పెదురుకర్రలైన మంచిది. ఎగుడు
దిగుడుమార్గముల నెక్కి దిగునపుడును, గడ్డకట్టిన మంచు
మీస నడిచునపుడును ఊతకర్రలవలన మంచిసాయము
గలుగును. మకాము జేయవలసిన చట్టయందు జేరి
యించుక విశ్రమించి స్నానము చేయవలయును కాని
నడకవలన దేహమున వేడిమి యెక్కి యుండ జెనుట
యారకపూర్వమే పోయి చన్నీటిలో మునుగుట తగదు.
అట్లు చేసినచో వెంటనే పడినెము, జ్వరము కలుగ
వచ్చును. ప్రాతకాలకృత్యముల నిర్వర్తించుకొని యిం
చుక భుజించి బయలుదేరుట మంచిది. అట్లు గాక నడు
వమొదలిడిన కొంతనేపటికి దాహముగుటయు దాని

సహించుకొనజాలక నీరు త్రాగుటయు గలుగును. ఇందు
మూలమున తీర్థశక్తి క్షీణించును. ఈవైవిషయములను
గణింపక ఇష్టావారవిహారము లొనరింపగడగినచో వెం
టనే నెత్తురుబంకవిశేషములు, కడుపునొప్పి, స్ఫోట
కము, జ్వరము, శిరోవేదనము లోనగు రోగములలో
నేదియోయొకటి కలుగును. ఈరోగముల కారణమున
యాత్రావసరములందు నొందగిన పౌఖ్యము లేకపో
నానావిధయాతనల నందుచు “ఎగులకు వచ్చిన దీయా
త్ర దైవమా!” యని తమ్మును, దైవమునుగూడ నిందించు
కొనుచు, తుద కేవలవిధమున యాత్రను ముగించుకొని
యిల్లు చేరినతరువాతగూడ నారోగమునుండి ముక్తిగానక,
చివరకు జీవనయాత్రనే ముగించుకొనిపోవువారును అనే
కులు గలరు. జ్ఞానవిశేషముల గలిగియుండియు, సుచిత్తరీతి
వానినుపయోగించుకొనజాలని మూఢాచారపరాయణులగు
స్త్రీపురుషులే తరచుగ నిట్టి యకాలదుర్మరణంబులకు
గురియగుచుందురు. కావున యాత్రికులు తినుబండార
ముల విషయమునను, ఆచరణములందును జాగరూకత
గలిగియుండవలయును. దౌర్భాగ్యవశమున యాత్రికు
లెట్టిరోగముల పాలగుచో వెంటనే వైద్యము చేసికొను
టకుగాను అవసరములగు సామగ్రిములను హృద్యకేళిమందలి
మకమువారే యిచ్చుచుందురు. ఇంటినుండి బయలుదేరు
నపుడే యీపైన వ్రాసిన రోగముల కుపయోగించు
మందుల దగ్గర నుంచుకొనుట మంచిది. ఏమందును
లేకపోయిన అమృతధారానామక - ఔషధమునైన
తప్పక దగ్గర నుంచుకొనవలయును. దీని నెవరు
పట్టిన వారే తయారుచేసికొనవచ్చును. కర్పూరము,
వాముపువ్వు, పిప్పర్ మింటి స్ఫటికములు, ఈ మూడు
వస్తువులను సుమభాగములుగ దీసికొని యొకసేపాయం
దుంచినయెడల ద్రవముగ మారును. దీనియం దనేకగుణ
ములు కలవు. అతీర్థమున కిది రామబాణమువంటిది.
మరియు నేనుదుతోనైన మేళించిన నామందు
యొక్క గుణమును స్మరించించును. ప్రతియాత్రికు
డును నీమందునీసా నొకదాని దగ్గర నుంచుకొని తీరవల
యును. మార్గముపొడుగున పడేస్పైర్ల యంతరమున
సర్కారువారి విక్రాంతిగృహము లున్నవి. వీనియందు

దిగబలచినవారు గడ్డవారితల్లా ఇంజనీయరుయొక్కగాని, టిహీరీరాజ్యాధికారులయొక్కగాని యనుమతిని దీసికొని దిగవచ్చును. దినమున కెనిమిది లేక పదిమైళ్లకంటె నెక్కువ ప్రయాణము సలుపుట ఉచితము కాదు. యాత్ర నెట్లులైన త్వరలో ముగించుకొనవలయునని శక్తికి మించి నడువదొడగిస్తే దుఃఖిదాయక మగును. ప్రాతఃకాలము పదిగంటలలోపల నెంత నడువగలిగిన నంత మంచిది. సాయంకాలము నడచుట బొత్తిగ గూడదు. ఒకవేళ నడువనెంచినను సూర్యాస్తమానము గాక పూర్వమే ఏదోయొకచట్టి చేరవలయును. చీకటి పడినవెన్న నడచుట ఎంతమాత్రము తగదు. దొంగలు, కేబులు గత్తిరించు దుర్మార్గులు యాత్రికులు ద్రవ్యవంతులైనవో వారు బయలుదేరుఫలమునుండియే బయలు వెడలి వెన్నంటి ప్రయాణముసలుపుచు సమయము గనిపట్టి తమకార్యముల సంపన్నముచేసికొని పోవుచుందురు. యాత్రికు లిట్టిదుష్టుల గనిపట్టి ఆప్రమత్తులై యుండవలయును. ఎల్లప్పుడీ పర్యటములందు నివాసములేయువారు ఇట్టి దొంగలెవముల కింకను నలచుచుండలేదు. మైదానములందలి వారికంటె వీరికి ధర్మభీతి యెక్కువ. కాని క్రైస్తవవిశేషితాబ్ధియందలి యాంగ్లేయులను మార్వాడీలు పోయగడగిన నాగరికత యను హోలీరంగునుండి యీపర్యటియు లెంతకాలముచరకు చప్పిండికొని యుందుకో తెలియదు. యాత్రికు లేచట్టియందైన దిగి స్నానాధికార్యములనిమిత్త మిటునటు బోయినసమయమున అంగడివారే యా యాత్రికుల సామానులను గనిపట్టి యుందురు. కాని స్వాంతమనుష్యు నొకని సామానువద్ద నుంచినోపుట ఉత్తమము. కొక్కమునుమాత్ర మెల్లప్పుడు దగ్గర నుంచుకొనవలయును. కొన్ని కొన్ని చట్టీల యందు పూరీ మున్నగునవి యమ్మబడుచుండును. అట్టివారి నుపయోగింపక భోజనమును స్వయముగా సిద్ధపరచికొని దినమున కొక్కపర్యాయము భుజించువారు సాధారణముగా జబ్బుపడరు. రాత్రిపూట దొరకినయెడల బాలుద్రావియో లేక ఫలాహారమునుసలిపియో గడుపవలయును. జోషీమతములరువార నుకాములందు లేనిరునంటియున్న మైన పదార్థమును సేవించవలయును. కుంకుమపువ్వు,

లవంగములు, మిరియములు, దాదెనచెక్క, తొంతి, ధనియాలు, లోనగుచున్నపులను చూర్ణముగావించికొని యుంచికొనినయెడల పీనితో తయారగు కషాయము లేయాకు నీటికంటె నెక్కుచుండును నొసంగును. ఇవన్నియు నిటు లుండ యాత్రావసరములందు తైర్తిపులు అహింసా, సత్యము, ఆస్తేయము, బ్రహ్మచర్యము, అపరిగ్రహము, భూమిశయనము, ఏకభోజనము, రజస్తమోగుణపదార్థవర్జనము, మొదలగువాని నియముముతో బాలించవలయును. చట్టీలయందు వందలకొలది యాత్రికులు సమావేశమగుచుందురు. అట్టివారితో సత్యతాపూర్వకవ్యవహారముల సలుపుచుండవలయును. బడరీనాథయాత్రాఫలమందు పగము అచటికి తేరుటకు బూర్వమే లభించును. మిగిలినది స్వామిచర్యనంబునను, తప్తకుండజలావగాహనంబునను, బ్రహ్మకపాలతీర్థసంసేవనంబునను సంపూర్ణియగును. దేవాలయమందు లోపల మధ్య బడరీనాథుని విగ్రహంబును, కుడిప్రక్కను కుచేరగజాధి నాథమూర్తులును గలవు. వామపార్శ్వమున లక్ష్మీయు, నరనారాయణవిగ్రహములును గలవు. ఈచుట్టుమున కెదురుగ నారదిగరుడోస్తవుల మూర్తు లున్నవి. ఈదేవాలయము నుండి 70, 80 యడుగుల క్రిందుగ నున్న తప్తకుండజలంబుల స్నాన మొనరించి యాత్రికులు బడరీనారాయణుని దర్శించి కృతకృత్యులగుదురు. మందిరము లోపలిభాగమున ఫలము చాల ఇరుకుగ నుండును. కావున సావధానముగ స్వామిచర్యనము చేసికొనవలయును. మరియు పూజాకైంకర్యంబులు గావించ నెంచిన ఒకదినము ముందుగనే యేర్పాటులను జేసికొనవలయును. పదివేల యడుగులకంటె నెత్తైన ప్రదేశ మగుటచేతను, మందుగడ్డలు కరగి వానిమధ్యమునుండి ప్రవహించినవచ్చు జలముగుటచేతను నిచట గంగాస్నాన మొనరించుట కష్టము. కాళ్లుచేతులు కొంకరులు పోవును. కాబట్టి యాత్రికులందరు తప్తకుండమునందే స్నానము చేయుచుందురు. మరియు నీర తప్తజలస్నానమున చర్యవ్యాధు లనేకములు నశించును. ఒకే తప్తజలప్రాతస్సనండి వచ్చు వేడినీటిని చిన్నచిన్న కాలువలద్వారా మూడునాలుగుసార్లముల బ్రవహించునట్లు చేసియున్నారు. ఆం దొక ప్రణాళిక

త ప్రకండమునకును, మరియొకటి స్వామి కైంకర్యార్థముపయోగింపబడు కండమునకు, వేరొకటి తిన్నగ గంగలోనికిని బ్రవహించుచుండును. ఈయాడునాళికల నీరు పరిశుభ్రమైనదే కాని త ప్రకండమున బాలు స్నానము చేయుటంజేసి యిది పానార్థము కాదు. తక్కిన యొక్కడినీటివైన ద్రావణము. ఈత ప్రజలము త్రొగుటకు వెగటుగను, చువకగను నుండును కాని మూడుదినములు సేవించిన జాలును, ఎట్టి మందాగ్నియైనను బటా పంచలగును. ఈజలమును సేవించుచు కనీసపక్షము 10 దినము లుండేన జాలు, ఎట్టి దుస్సాధ్యులొగమైనను పోవునని చెప్పవచ్చును.

అటుతరువాత యాత్రికుల ముఖ్యకర్తవ్యము బ్రహ్మకపాలముపై శ్రాద్ధము. బ్రహ్మకపాల మనునది బృహదాకారమున నొప్పు పాపాణము. అలకనందాతీరమున ఒడ్డునుండి నీటిలోనికి బోయియున్నది. ఇచట నదీవేగము ప్రచండము. జల సుగాఢము. ఈబ్రహ్మకపాలము ఎంతలోతునీటిలోనికి దిగియున్నదియు చెలియదు. మూడువైపుల జల మున్నది. ఒడ్డును తగిలియున్న ప్రక్కను హోమాదిక్రియాకలాపనిర్వహణార్థము మంటపము నిర్మింపబడియున్నది. ఈబ్రహ్మకపాలముపై నాసీనులై పితృలోకగతులగువారి కందరకు శ్రాద్ధకర్తలు పిండదాన మొనరించి యీవల నాపిండములను గంగలో కలుపుచుండురు. బహిరసారాయణునకు నైవేద్యము పెట్టబడిన అన్నపాత్రమును దీసికొని యందలి యన్నముతోడనే బ్రహ్మకపాలముపై పిండదానము గావించవలయును. వేరువంటకము పనికిరాదు. ఈపాత్రము అర్చకులనుండియే లభించును. కాని కార్లకు వులెకొప్తాకింబలు, వులెకొ బ్రవుజ్జలు, మర్దులు, కొట్లు, వులెకొ మెడపట్టాల గట్టికొని శ్రాద్ధముచెట్టింపవచ్చు పురోహితులవారిం జూచిన అంగ్రులకు విస్మయము కలుగక పోదు. కాని యీ

శీతలప్రదేశములందలి యాచారమే ఇట్టిది. వెంట నెవలైన స్వదేశపుపురోహితు లేతెంచినచో వారి ద్వారా గాని లేక పుస్తకసాహాయ్యమున స్వయముగ గాని శ్రాద్ధవిధి నిర్వహించుకొనగలిగిన మంచిదే. కానిచో నా మాటునకే తైలవారిచేతనే సకలము సంపన్నము చేయించుకొనవచ్చును. ఈప్రదేశమునుండి నాలుగుమైళ్లు మీదవడుధారానామకనిర్ణయి ప్రపాతము లున్నవి. ఇవి మిక్కిలి దర్శనీయములు. కాలిబాట తప్ప మంచిమార్గము లేదు. మధ్య నొకహిమానీనదము (glacier) ను చాటకలసినవచ్చును. ఈప్రపాతదర్శనార్థము ప్రాతఃకాలమండే పోవలయును గాని సాయంకాలము కూడదు. ఈప్రదేశములందు సాయంత్రము నాలుగుగంటలకే ప్రార్థుగూకిన ట్లుండును. దీనికిదోడు మేఘములు, పొగమంచు గ్రమ్మకొనియుండును. ఒక్కొక్కప్పుడు వర్షము కురియును. ఇందువలన నేమియు కనుపడదు. కావున వసుధారాప్రపాతదర్శనమునకు బోవుటకు ప్రాతఃకాలమే మంచిది. ఇవి గాక బహిరకాశము మందు నారదళిల, నృసింహళిల, వరాహళిల, గరుడళిల, కుబేరళిలానామక పంచళిలును, వహ్ని, ప్రహ్లాద, నారద, కూర్మ, ఋషిగంగానామక పంచతీర్థములును నేవ నీయములు. మరియు చరణపాళుకా, శేషనేత్ర, వేదధారా, మాతామూర్తి, వ్యాసగుహ, భీమశిల లనుచేర నొప్పు దర్శనయోగ్యస్థలములును గలవు.

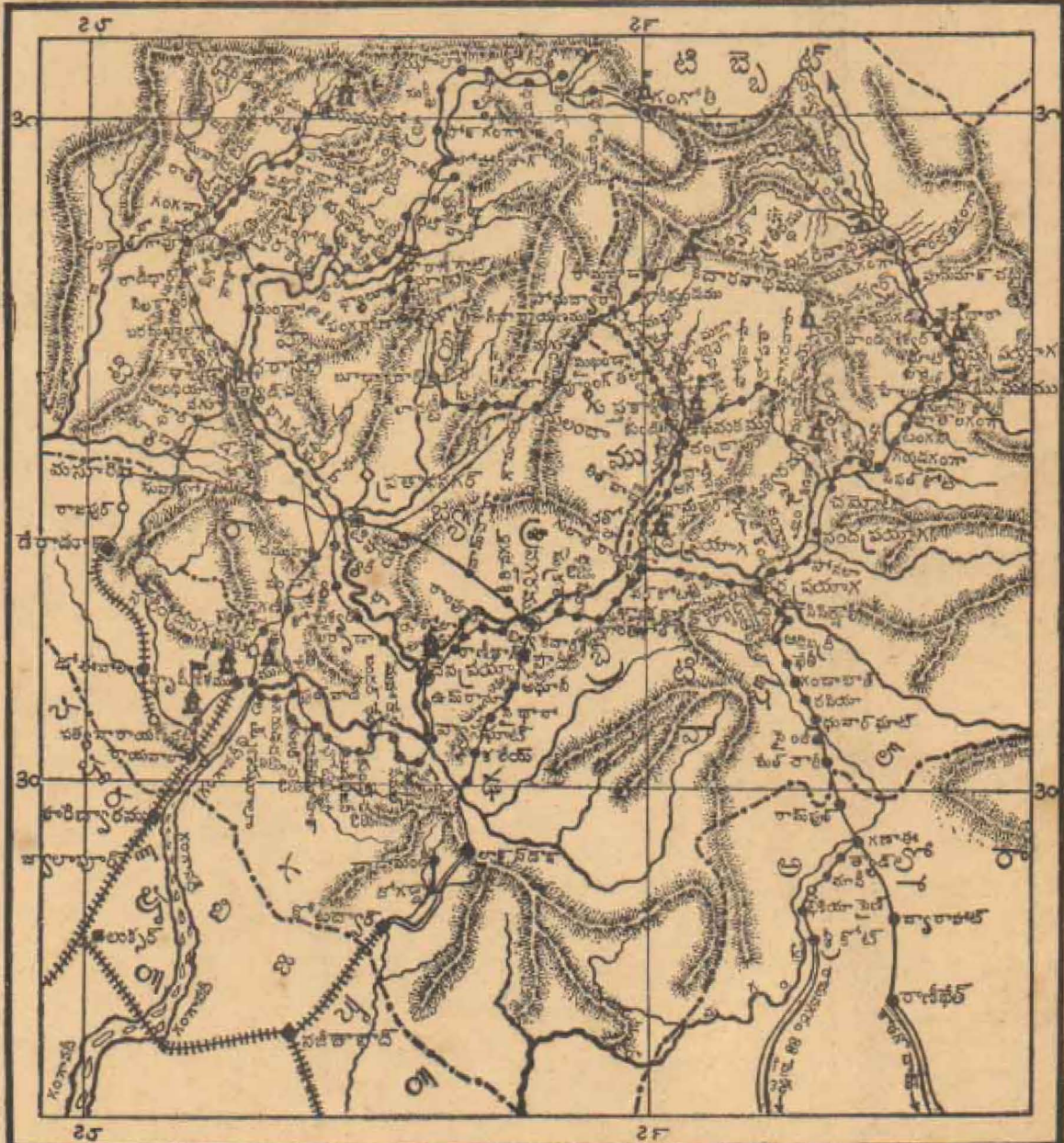
హరిద్వారమునుండి బహిరసాగమువరకు గల చట్టిలకేళ్లును, వాని పరస్పరదూరమును, వానియందలి విశేషములను నీదిగువ పొందుపరచిన పట్టివలన విశేషమగును. ఈప్రాంతములందు సేవాసమితుల నేర్పరచి యాత్రికుల సౌకర్యములకై పాటుపడుచున్న శ్రీబ్రహ్మచారి చక్రగర్భశర్మగారి చిత్రమునుండి యిందలి చిత్రపటము గైకొనబడినది.

సంఖ్య	చట్టిపేరు.	చట్టిపర పుర దూర ము-మైళ్లు.	చట్టిపర హరిహరపురి నుండి దూరము-మైళ్లు.	స్థానముల సంక్షిప్తవర్ణనము.
12	కుండ చట్టి	3	32	ఇక్కడి జల మత్యంతశీతలమును స్వాదిష్ఠమును, నైయుండును.
13	బందర్ భేత్	3	35	దీనుడుదారి. కొండశిఖరమునుండి గంగయొక్క నీటి మట్టము వరకు దిగవలయును.
14	మహాదేవ్	3	38	సరళమార్గము. మంచిస్థానము.
15	సేమల్	4	42	మార్గము కొంతవరకు సరళము. తరువాత వెనుడు తగులును.
16	కాండి	3	45	ఇచట నొక సదావర్తియిచ్చు త్రేత్రమును, ఆసుపత్రియు గలవు.
17	వ్యాసపుట్టము	4	49	సరళమైన దీనుడుదారి. మరియు నిచటనుండి 36 మైళ్లవరకు సమానమైన మార్గము. ఎగుడుదిగుళ్లు బొత్తుగ లేవు. ఇచట నొక పోస్టాఫీసు ఉన్నది.
18	ఉమ్రామా	5	54	మంచిస్థానము.
19	దేవప్రయాగ	4	58	అలకనందా, భాగీరథీనదుల సంగమంబలి వనోహరస్థానము. చెడల్పునందు, వేగమునందు, జలముయొక్క వర్ణమందు రెండును సమానమైన నదులు. ఈరెండును గలియుచోట ప్రవాహముల పరస్పరఘర్షణమువలన వేడిమి జనింప జల మించుక ఉష్ణముగ నుండును. కాని యీరేఖ కీవలగాని యావలగాని చేయి పెట్టిన మంచులో తెట్టినట్లే యుండును. ఇచట యాత్రికులు సింహదానమును, తర్పణమును చేయుదురు. రఘునాథుని మందిరము కలదు. చలికాలమున బదరీనాథుని పండా లందరు నిచటనే యుండురు. బదరీనాథమున కేగు మార్గ మిచట చీలును. గంగోత్రికి బోవు యాత్రికులు భాగీరథీవెంటను, బదరీనారాయణమున కేగునారు అలక నందావెంటను బోవుదురు.
20	రాణీ బాగ్	8½	66½	మంచిస్థానము.
21	కోల్టా	1½	68	ఇచట నొక ఇన్స్పెక్టర్ బంగాళా ఉన్నది.
22	రామ్ పూర్	2	70	మంచిప్రదేశము. రెండుమైళ్లమీద దేవల్ చారీపాఠశాల ఉన్నది.
23	లిప్య కేదార్	4	74	ఇచట భిక్షేత్వర మహాదేవాలయము కలదు,

సంఖ్య.	చట్టపేరు.	చట్టపర స్మరదూర ము, మైళు.	సంఖ్య సంఖ్య సంఖ్య	సంఖ్య సంఖ్య సంఖ్య	సంఖ్య సంఖ్య సంఖ్య	సంఖ్య సంఖ్య సంఖ్య
24	శ్రీనగరము	8	77	ఇది గణపాల్ జిల్లా కేంద్రస్థానము. కాశ్మీరముందలి శ్రీనగరము వలె నిదియు మనోహరమైన లోయయుం దున్నది. ఒకమారు గంగా ప్రవాహమువలన గొట్టుకొనిపోత నూనముగ నిర్మింపబడిన దగుటచే బహుబున్నియు దీర్చినట్లుండును. కాని మైదానములందలి పట్టణములతో కలుగు అలజడి యిచ్చట నున్నట్లు గానరాదు. పట్టణ మంతయు నిద్రపోవుచున్నటు లుండును. ఇచట సంస్కృతపాఠశాల, కన్యాపాఠశాల, గవర్న మెంట్ హైస్కూలును గలవు.		
25	సుక్రత	5	82	సరళమార్గము.		
26	భట్టినేరా	2½	84½	ఇక్కడనుండి యందు ఒక్కమైలు ఎగుడు మార్గము. అనగా ఒక్కమైలునెత్తు ఎక్కవలయును.		
27	ఛాంతిఖాత్	1	85½	ఇచట నొక ఇక్స్ ప్లెక్స్ బంగాళా కలను.		
28	ఖాంకరా	2½	88	దిగుడుదారి. మంచిస్థానము.		
29	నర్మోటా	2½	90½	కొంతదూర మెక్కుడు, మరి కొంతదూరము దిగుడు నైన మార్గము.		
30	గులాబ్ రాయ్	3½	94	కొంచె మెగుడుదినైన మార్గము.		
31	రుద్రప్రయాగ	1	95	ఇచట మందాకిని వచ్చి అలకనందలో గలియును. రుద్ర వాఘుని మందిరము గలదు. ఇచటనుండి కేదారవాఘము నకు బోవుమార్గము చీలును.		
32	శివానందీ	7	102	సరళమార్గము.		
33	కమేడా	3½	105½	సరళమార్గము. ఇచ్చట మంచియంగడులు కలవు.		
34	చటుతి పీఠత్	6	111½	మంచిస్థానము. పరిపక్వములగు అరటిపండ్లు ఇచట విస్తారముగ దొరకును.		
35	కర్ణప్రయాగ	4	115½	ఇచటనుండి యొకమార్గము రామనగరమునకును కాశ్మీరాము నకును బోవును.		
36	తైకండీ	4½	120	సరళమార్గము.		
37	సంగానూ	2	122	,,		
38	సోనలా	3	125	ఇచ్చట ఇక్స్ ప్లెక్స్ బంగాళా యొకటి కలదు.		

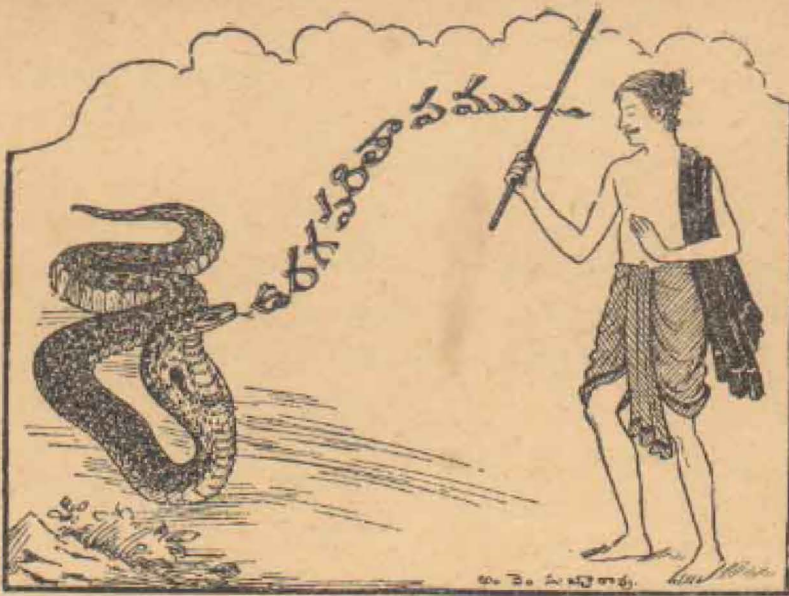
హిమాలయ తీర్థములు

బదరీనాథము, కేదారనాథము, గంగోత్రి, యమునోత్రి యే మార్గముల జూపుటము

సంఖ్య	చట్టప్రేరకు.	చట్టప్రేరకు పుర దూర ము-మైదు.	చట్టప్రేరకు హరిద్రాగరము మండి చట్టప్రేరకు మూరము-మైదు.	స్థానముల సంఖ్య ప్రవర్ణనము.
39	నంద్రప్రయాగ	3	128	ఇచట నందా అలకనందాల సంగమము. స్నానపుట్టము చాలా దూరమున నున్నది. నిర్మింపబడిన గట్టిపుట్ట మేమియు లేదు. రెండు నదులు గలసినచోటు జూచికొని స్నానము చేయవలెను.
40	చమోలీ	7	135	ఇది గర్భవాత్ జిల్లా లోలూకాలలో నొకటి. దుద్రప్రయాగమండి వీరి కేదారనాథము పోవువారు ఆదేవుని దర్శించి వెనుకకు దిరిగి బదరీనాథమునకు బోవుటకై యిచటికి వచ్చి యామార్గములో గలియుదురు. దేవప్రయాగ, శ్రీనగరము దాటినతరువాత నిదియే పెద్దపట్టణము.
41	మట్ట	2	137	కడు రమణీయమగు ప్రదేశము. ఇచట నొక గుండరమైన తోట కలదు.
42	సియ్య పైకే	3	140	ఇచట మంచియంగడులు కలవు.
43	హోల్	1	141	ఇక్కడినుండి మరల మార్గము ఎగుదు.
44	పీపత్ కోటి	2	143	చమోలీతరువాత నిది మంచిపట్టణము. శిలాజతు, చామరములు లోనగు పర్యత ప్రదేశములం దుత్పన్నములగు పదార్థము లన్నియు నిచట దొరకును.
45	గరుడగంగా	4	147	ఒకవిధమగు రత్నగ దగ్గర నుంచుకొనుటకై యాత్రికు లిచటి నుండి చిన్న చిన్న రాళ్ల నేరి తీసికొనిపోవుదురు.
46	టంగనీ	2	149	కొంచెము ఎగుడైన మార్గము.
47	పాతాలగంగా	2	151	సరళమైన మార్గము.
48	గులాబ్ కోట్టి	2	153	"
49	పేలంగ్	2	155	ఉర్దమబదరీ యను వేరొకస్థానమునకు బోవువా రిచట నదిని దాటి యా ప్రదేశమునకు బోవుదురు.
50	ఖనేటి	1	156	ఇక్కడనుండి ఆరమైలు అడుగున ధ్యానబదరీనామక త్రేతమున్నది.
51	జోషీనుకము	8	164	దీనిని జోతిర్యకమనియు పిలుచుచుందురు. శ్రీవృసింహ, బదరీనాథ ఆలయములు కలవు. చలికాలమున బదరీనారాయణుని పూజాపురస్కారము లన్నియు నిచటనే జరుగుచుండును. ఉత్తరమున శ్రీశంకరాచార్యులవారు దీనిని స్థాపించిరనిచెప్పుదురు. ఇది చమోలీకంటె పెద్దపట్టణము.

సంఖ్య	చరిత్రకారు.	చరిత్రకారు పేరు.	పుస్తకము పేరు.	పుస్తకము సంఖ్య.	పుస్తకము ప్రకటనము.
52	విష్ణుప్రయాగ	2	165	ఇచట భారీగంగా, అలకనందానదుల సంగమమున్నది. ఇచటనుండి చలి యధికముగుచుబోవును.	
53	ఘాట్	4	170	మార్గ మెగుడుదగుదు. రాత్రికాలమున బొత్తుగ ప్రయాణము చేయకూడదు. ఇచ్చట గంగలోనుండి నీరు మిక్కిలి జాగరూకతతోడ దీసికొనవలయును. నురుగులుగట్టు కెరటములు మహావేగముతో మూడు నాలుగు గడుగుల ఎత్తు లేచుచుండును.	
54	పాండుేశ్వర్	2½	172½	ఈ ప్రదేశమందే యోగబదరియు, పాండవుల విగ్రహములును గలవు. ఇచటనుండి ముందుముందు మంచుగడ్డల సారంగములగుండ బోవుచున్నంత చల్లగ నుండును. ఒక్కొక్క లోయయందు దేవదారువృక్షముల గుంపులు మేఘములు శిఖరములపై తాండవమాడుచుండ, కేవల స్వర్ణమును దలపించును.	
55	శేషధారా	½	173	ఇచట నొక వైష్ణవాశ్రమము కలదు.	
56	లామనగడ్	2½	175½	ఇచటనుండి హనుమాన్ చట్టివరకు గలమార్గము మహావికటము. మెట్లుగ దొలువబడిన పాషాణములమీద నెక్కుచు బోవలయును.	
57	హనుమాన్ చట్టి	4	179½	ఇచ్చట హనుమంతుని దేవాలయమున్నది. ఇచటనుండి బదరీ నాథమువరకు నొకటే యొగుదు. మార్గమందు హిమానీ నదముల (glaciers) మీదనుండి దాటవలసివచ్చును. కావున బయలుదేరుటకు ముందే మార్గము స్థితిగతుల నడిగి తెలిసికొని మరియు బయలుదేరవలయును.	
58	దేవదేఖణి	8½	183	ఇచటనుండి బదరీ నాథుని మందిరదర్శన మగును.	
59	బదరీ నాథపురి	½	183½	ఇచటి విషయ మంతయు నింతకు బూర్వమే వ్రాయబడినది. దీనికే విశాలబదరీ యని పేరు. కావుననే “శ్రీబదరీ విశాలాలోకీ కిజియ్” అని యాత్రికులు జయకారమునరింతురు. స్వామిదర్శనమున మానవజన్మము సార్థకమగును.	

డాక్టరు, నిడమర్తి ఈశ్వరప్పగారు

శ్రీ కృష్ణపదసరసీరుహద్వితయ హృదయ మోసి తత్సేవ జలుపువాడ
నిరతమ్ము భక్తితత్పరత హానులఁ బోలి వాయు వాదరువుగా బ్రదుకువాడ
గాన మెందేని నావీనులం బడినంత మేన్వొంది తల నూచి మెచ్చువాడఁ
గనులు వీచులతోడఁ గలిసిన ద్వీజుడనై శివునికైదండఁ గై నేయువాడ
నరుఁడు నాకంటఁ బడకుండ నరునికంట - నేను బడకుండ నెంతయు నియమ మూని
పాదముల నేల మోసక పరమస్థు - మేను వంచి తపింతు వాల్మీకి నాడు.

భాగవతగర్భిష్ఠుడనంచుఁ బరమభక్తి - సంబరముతోడ నాగులచవుతినాడు
పూలఁ బూడించి పాలుఁ బప్పులును బెట్టి కొలువరే నన్ను బాణవిద్యలను గాల్చి?
మీర లర్పించుభక్త్యము త్రింగెదలఁచి - యకట వెలికి నాతల పెట్టునంతఁ జదుక
మొత్తజూతురుగద పుణ్యపురుషులార "చంక దుడ్డును శరణార్థి" సార్థకముగ.

ఉరము శిరము నేల నూన మ్రొక్కుదుఁ గాని - యుజక మిమ్ము నెపుడుఁ గఱవఁ బోను
తోడఁ ద్రొక్కునపుడ తోడ్తోన కోపాన - నొడ లెఱుంగక కాటు నిడుదునేమొ?

చీకటులను మీరు చేలాంతరులఁ బట్టి - సద్దుఁ జేయు చేగ సాగిపోదుఁ
బగళులందుఁ బుట్టపట్టు వీడక యుందు - నరులు మీదుజూలి నా కదేల ?

దైవ సృష్టి అత్యంతవిచిత్రము. క్రిమికీటకములు మొదలు అత్యున్నతదశయం దుండు మానవ జాతివైతము జననమరణములకును, కష్టసుఖములకును అధీనములు.

ఇట్టి విచిత్రసృష్టి కేవలము దైవచైతన్యము తోనూ, మానవధర్మములతోనూ జరుగుచున్నది. దీనికి స్త్రీపురుషులు ప్రధానకర్తలు. ప్రాణికోట్లన్నియు ఈ జాతిచేదములతో గూడియున్నవనుట సర్వజనవిదితము. ఇందు ఏయొక్కటి లేకున్ననూ సృష్టి జరుగజాలదు. కాన ఇరు తెగలనూ సరిసమానములే.

ఇతరప్రాణుల విషయ మటుంచి జ్ఞానభూషితులగు మానవుల నెక్కుకొందము. సృష్టికర్తృత్వమునందు మాత్రము స్త్రీపురుషులు సరిసమానులు గాని తదితరములగు బుద్ధిబలదేహబలమనోబలములయందు పురుషులే ఎక్కువయని కొందరు చెప్పుచున్నారు. ఇది యసమం జనముగ తోచెడి. స్త్రీలయం దింతమంది ధీవిశారదలగు శారదలు లేరు! రణాంగణమున పురుషులకన్న నెక్కువ కౌర్యపాహుసముల చూపించిన వీరాంగన లేందరు లేరు! దుర్జయమును ఆరిషడ్వర్గము నడచి దివ్యమోక్షపదవి నందిన కాంత లేందరు లేరు! విస్తరభీతిచే వారి పేరుల పేర్కొన నలవిగాకున్నది. ఇం తెందుకు, ఇప్పటి సత్యాగ్రహిణులలో నొక్కొక్క సోదరి ధైర్యోత్సాహముల నెంతేని నిర్ణీత పచ్చునే! ఇది మాడ నివృత్త పాతియగు భగవంతు డిరు తెగలవారికిని సమ సమగణంపదలను సమముగ నొసగియున్నాడు, అని చెప్పవలసియున్నది. ఇంకనూ స్త్రీలయందే కష్టసహనాది నుజాతి శయము లుండుట మాడ స్త్రీలే ఒక్కమె టైక్కున యని మాడ చెప్పదగియున్నప్పుడు ఇరువురును సరిసమాను లనుమాట తప్పులమాట కారుగదా! వివను ఇది ఇట్లేయని జేసిని గాని నిర్ధించుట కష్టము. ఏలన,

లోకము భిన్న రుచులతో నిండియున్నది. ఒక్కొక్కరి యభిప్రాయ మొక్కొక్కవిధము. పశుపక్ష్యాదిజంతువులు స్త్రీజాతినే ఎక్కువగ చూచుచున్నవనియు, వాటి ప్రేమ నడయుట కెంతయో ప్రాకులాడుచున్నవనియు తెలియవచ్చుచున్నది. మానవులు జ్ఞానాధికులు గాన వారి నడవగు లీయల్పజాతులకన్న భిన్నముగ నుండుట న్యాయముగదా!

ఇక నీ ఎక్కువతక్కువల వాదము చాలించి ప్రస్తుతమునకు వత్తము. లోకమున స్త్రీపురుషుల యొకమత్యమే సమస్త శుభములకును మూలము. ఇట్టి యొకమత్యమును వ్యాపింపజేయ స్త్రీయే సమర్థురాలు. స్త్రీ సృష్టిలో నర్ధాంగి. ఇట్లుండ భారతీయులు తమ కాంతలను లాభునము చేయుచున్నారనియు, వారిని తమయూషిగమునకై నిర్మింపబడిన హాలీలుగను, తమపిల్లలను పెంచి పెద్దచేయు దాదులుగను తలచుచున్నారనియు కొందరి యభిప్రాయము. కాని ఇట్టి దురభిప్రాయము పురుషులందరియందు నున్నదనుట తెలివిమాలినతనము. పురుషులందరు నిట్టి యభిప్రాయముల గల్గియున్న నిక ప్రపంచము తలక్రిందు గావలసినదే.

క్షమాశాలిమలని అనాదిగా నిఖ్యాతి గాంచిన భారతరమణులు తెలివిలేని ఈమాటల నమ్మి తోకత్రొక్కిన త్రాచులవలె పురుషులపై గిరియు టెంతయు అనుచి తము. ఇది గాక మానమే భాషణముగా గలిగి, పాతివ్రత్యమే పరమధర్మముగ నెంచు భారతాంగనలు, పాశ్చాత్యాంగనలనవనాగరికతలను, వారివ్యవహారములను, వారిపాత్రతంత్రములను చూచి దిగ్భ్రాంతి చెందిన వారై, వారిచర్యలకు మోహితలై అమాల్బములగు తమ యీ పాతివ్రత్యవ్యలంకరణములను దనుపాలి త్రాచు బాములనుగా నెంచుచున్నారు. అక్కటా! ఎంత అజ్ఞానము! అజ్ఞానులని, అల్పములని వేసిని మనము నిర్లక్ష్య

మొనర్చుచున్నామో, అట్టి పనుపయ్యెదులు సహితము ప్రజ్ఞానభుమిని విట్టబిగు మనుష్యుల నించుకేని యనుకరింప ప్రయత్నింపకున్నవే! అట్లుండ జ్ఞానులు, సృష్టికి ప్రభువులని గర్వపడుమానవుల సరిసమానులైన తమతోడి మానవుల మాచి భ్రాంతులగుటా! హైందవమదతులు పాశ్చాత్యమందరుల పద్ధతులకు పరవశులగుటా! చైనా కాంతల చేతల మాచి తన్మయులగుటా! తమ సనాతన ధర్మముల ధిక్కరించుటా! తగదు, తగదు.

ఇట్లని పాశ్చాత్యుల పద్ధతులను తప్పులుపట్టుట చాలతప్పు. వారివేషభాషలు వారికి బాగు గాని భారతీయుల కివి పనికిరావు. వారి వేషభాష లవలంబించి యానందించుటకు మారు వారియందుగల సుగుణముల నలవరచుకొనిన నెంతయో లాభము. వారికుండు ఐకమత్యమే వారి నింతవారిని జేసే నవనచ్చును. వారి కార్యధురంధరతయే వారి నింత యున్నతపదవికి తెచ్చియున్నది. మన స్త్రీలలో నైకమత్యము సున్న. కాబట్టి వారియందుండు నీ సమగ్రముల నవలంబించి తమకు స్వాభావికము లగు దయాదాక్షిణ్యాదులై మనుగడములకు మరింత వన్నెజెట్టు పెంతయు నుచితము.

ఇప్పుడు కొందరు స్త్రీలు ఉపన్యాస పీఠముల నెక్కి, ప్రాణనాథులని పేరుపెట్టుకొని ప్రాణములను విసిగించుచున్న పురుషులబారిమండి తప్పించుకొనువరకు సుఖము లేదనియు, ప్రేమయును పేర పేరు తోడిగియుండు నత్యసవ్యామైన యస్వాతంత్ర్యపు శృంఖలను త్రెంపి చేయువరకును సుఖము లేదనియు, వివిధములగు జెట్టి మొట్టి యుపన్యాసము లిచ్చి, మన భారతకన్యల లేచా యంపుమన స్ఫులను విషప్రాయములగు నిట్టి విషయములచే చెరుచుచుండు పెంతయు శోచనీయము. పూర్వమునుండి అన్ని విధముల భ్యాతి గాంచి, శమనమాదిసద్గుణముల కునికిపట్టులని పేరుగాంచిన భారతరమణులు ప్రస్తుతము ఏమియు నెరుగని మూర్ఖురాండ్రవలె, పశువులకంటె జ్ఞానహీనలై ఇతరుల యాచారవ్యవహారముల ననుసరింప దేవులాడుచుండు పెంతయు ననుచితము. భారతరమణి పతికర్థాంగికద! అగ్ని సాక్షిగ చెట్టబట్టిన ధర్మపత్నిగద!

ఆమె పతికి కష్ట సుఖములందును, ధర్మార్థవిచారములందును, వేదేల, సర్వకాలసర్వావస్థలయందును తోడు నీడై మెలగవలసినది. భారతాంగన అవాదిగా నర్థాంగీ నామమున కర్తురాలు. ఇట్టి సమాధర్మచారిణికిన్న పురుషున కాపు లేవ్వరు? కాననే నుదే

‘కాశ్యపు దాసీ, కరణీపు మంత్రి,
రూపేవ లక్ష్మీ, తమయా ధరిత్రీ,
భోజ్యేషు మాతా, శయనేషు రంభా,
మధ్యాయుక్తా కులధర్మపత్నీ.’

యనువార్యవచనము సర్వజనాదరణీయముగ విలసిల్లుచున్నది.

పురుషుడు పుట్టినదాదిగ పరమపద మొందువరకును, నిద్రపగూడ స్త్రీలనడుచునే యున్నాడు. మోక్షకాంత స్త్రీయేగద. విద్యాధిదేశత వాణి స్త్రీ రూపమున బరగుచున్నది. విద్యాసహాయమున నార్జింపబడు భాగ్యము స్త్రీరూపధారిణియై లక్ష్మీయనుపేర బ్రకాశించుచున్నది. జన్మదాత్రియై సకలభోగప్రదయగు భూమి ‘భారతమాత’ యను పేర స్త్రీరూపమున విలసిల్లుచున్నది. కాన పురుషుడు మాతృస్వరూపయగు స్త్రీజాతి నన్ని విధముల గౌరవించుచున్నాడనియే చెప్పవలెను.

భారతదేశమున స్త్రీలస్వతంత్రులమట ఒప్పుకొనవలసినదే. స్త్రీ పురుషాజ్ఞానవర్తిని. పేరు విద్య నేర్చి బాగుపడినను, సేర్వక చేసిననూ ఆ కీర్త్యపకీర్తులు పురుషులకే చెల్లును కాని పేరి కేమాత్ర మంటవు. ఏలన స్త్రీ పురుషుని సమృతి లేనిదే ఏపనిగాని చేయకాలదు. విద్యా విషయమున తగినంత శ్రద్ధ వహించి వారికి సద్విద్య నొసగి అర్థాంగమును ప్రకాశింపజేయుట పురుషునికి ధర్మము. లేనినో,

ఉ. ఇల బురుషుండు శాస్త్రముల

నెంతటి నేర్పరియైజ నేమి పెం
పలరిన నీతిసాహసము

లందిన నేమి, నువిద్య లేకమే

నలవడనట్టి మందమతి

యాసతి భార్యగ నచ్చేనేని యా

నెలత నశింప జేయు పతి

నేర్చుల నీతుల సాహసంబులన్.

అని నట్లగును. ఆహా! ఉగ్రపాలనుండి కుమారుడు విద్యావంతుడు, బుద్ధిమంతుడు గావలెనని అష్టకష్టములుపడి అంతటివానిగజేసిన తల్లితండ్రులకష్టమంతయు నిన్ను లేక మొన్న వచ్చిన యొక మందమతి సహవాసముచే బూడిదలో బోసిన పన్నీటివలె వ్యర్థమగు నని చెప్పుచున్నామకదా! ఇట్లని తెలిసియూ, పురుషులు స్త్రీలు చదివిన చెడెన రమ దురూహల గలిగి బుద్ధితో పాటు తమ కీర్తులనుపూడ పోగొట్టుకొనుచున్నారు.

వీరి యూహలకు తగినట్టులే నేటికాలమున కొన్ని కారణములు వైతము గలిగి మరింత కలవర పెట్టుచున్నవి. ఇప్పుడు కొందరు బాలికలు ఆంగ్ల విద్య నభ్యసించ భర్తల బ్రాధించి పాశుకాల బ్రవేశించున్నారనియు, బడిచేరిన కొలదిమాసములలోనే వింతమార్పులుచెంది భర్తల నిరాకరించుచున్నారనియు చెప్పుచున్నారు. ఇది మిక్కిలి శోచనీయుమగు విషయము. విద్యలో నాండ్రమేమి, ఆంగ్లమేమి, సంస్కృతమేమి, అన్నియు నొకటేకదా! ఇచ్చట మిడియించిన నూర్యుడు తెల్లగను, అచ్చట నుడియించిన నూర్యుడు నల్లగను నుండునను తెంతయసంభావ్యము? అట్లే ఆండ్రము చదివిన పతివ్రత లగుటయు ఆంగ్లము చదివిన పామండు లగుటయు చాలవంతగ నున్నది. వారు మనభాష నేర్పినంతనే మన పద్ధతుల నేర్చుచున్నారా, లేదే!

ఇవంతయు వీరి పెట్టియూహలు. ఆంగ్ల విద్య నేర్వగానే మగలను, మగవాళ్లను నిర్లక్ష్యము చేసి ధిక్కరించిననేగాని యావిద్య పూర్తిగ వచ్చినట్లు కాదను వింతయభిప్రాయమును వీరు గలిగియున్నారని తోచుచున్నది. పాపము! 'గతానుగతికో బోక' యన్నట్లైన తెయో బుద్ధిహీనురాలైన కాంత ఎరువుకు తెచ్చుకొని కులికిన యాయసహ్యపునడక నంద రవలంబించుట! 'కాకినడక మరచిపోయె, హంసనడక రాకపోయె'నన్న

ట్లగుదు రంతియే. విద్య నేర్పినకొలది వినయాదిసద్గుణములు హెచ్చునని యుండ ఇది యేమి టీకలక్రిందులు! అచ్చట నాకాశమున కంటక, ఇచ్చట భూమికి నంటక నడుమ త్రిశంకుస్వగ్ధానుభవములు. విద్య నేర్పినందుల కిదియా ఫలము? ఆర్థము చేసికొనక చేయుపనుల ఫలమిది. ఇది కాదు నేర్వతగినవిద్య. తన్ను తాడెండుకొను విద్య నేర్వతగు, తన సోదరీసోదరుల హితమును కాంక్షించు విద్య నేర్వతగు, తనదేశకొన్నత్యము నెంచి యుప్పొంగి తత్సేవాశక్తిని గల్గించు సద్విద్య నేర్వతగు గాని స్త్రీలు విద్య కనర్దులని పురుషులచే ననిపించుటయే! లేక మాప సమండుకముల భంగి ఏవేళ చూచిన నంటయని, ఇల్లని, పిల్లలని, దానికన్న వేరొక టెరుగక తాము విసిగి, తమభర్తలను దుఖపెట్టి, తమ పిల్లలను చెరిపి భారతదేశపు స్త్రీలు శుద్ధ-అనాగరికలని దేశమునకే అపఖ్యాతి తెచ్చు టుచితమా! అట్లు గాక విద్యయొక్క సునత గలిగి సరిగ నర్థము చేసుకొన్నచో స్వభావసిద్ధమైన తమ తమకాంతిబియాదాక్షిణ్యాది సద్గుణములకు మరింత శోభ జేపూర్చి కుండవంబున నదిమిన మానికమును బోలి తమభర్తల విద్యాదిభునతలను ప్రకాశింపజేసిన వారై, తమ పుత్రపుత్రికారత్నములను విద్యాధికులు గను, జ్ఞానసంపన్నులుగను, దేశోద్ధారకులుగను, చేయ సమర్థులౌదు రనుటకు సందియ మేమి?

శివాజిమహారాజును, 'నెపోలియన్ బోనోపార్టీ' యను ఫ్రెంచి యోధుడును, 'అయ్యా మీరింత గొప్ప వా రెట్లయితి' రన 'మాలిల్లి చలన' నని చెప్పిరట. కాన మన భారతాంగనలు మంచిరెట్లులు, మంచిఇట్లాండ్రు, చేతభక్తులు, ఈశభక్తులు కావలసినందున సద్విద్య బడయుట ఆత్యవశ్యకము. సద్విద్య గలకాంతయే అర్ధాంగి యనుట కర్హురాలు. మూర్ఖురాలును పతి కర్ధాంగియే, ఆతని సంపాదనము నమభివేందుటకు, అతని పాపములను హెచ్చించుటకు, ఇట్లుండుటకన్న భారతరమణి అనంగ యగుట యుత్తమము.

అట్లెన్నిటికిని గాకుండుగాక! భారతరమణి తనయర్హస్థానగౌరవమును తా తెలుసుకొనుగాక!

విసఫుతమముల దారి
కొనరించు నిశ లెల్ల
గర్జించి నుసియ్యమ్యై;
దెనలెల్ల పులికింప
మనకమనకలు రేపె.

పులుకుపులుకున చూచు
మినుకు మినుకున మెరయు
తారలే తమసులో
దాగిపోయిన వపుడు.

పురి విప్పి నృత్యాలు
నలిపేటి మొయిళులే
మొరవెట్టి మొరవెట్టి
మ్రోగిపోయినవపుడు.

కదలాడు జవరాలి
కరములో కాంతుడై
మెరపు కన్నెలవలపు
కొగిళ్ల నభ ముండె.

అకాశసికతాల
నవయు శోకతమస్సు
కురిసినది కురిసినది
లోకాల ముంచినది.

శోకంపు కూర్పులో
చిటిలి రాలిన నాడు
పాపాణ హృది బాలు

భయదపాథో రాశి
మిళితమైనాదపుడు.
శోకంపు కళికవై,
తిమిరాలకాంతివై,
యిరులచెర విడిపోయి
చిరువెలుగు రూపమై,
నెలవంక చలువనే
మైపుత పూసికొని,
ప్రేమ జొంపాలనే
శిఖలో నిమిడ్చికొని,—

వలిపెంపు వెన్నెలే!
మురిపెంపు నవ్వులే!
చిరుపలైప్రిదులగా
రాగరేఖల తేలి
తేలి వచ్చితి వీవు.

నీ
వదనవిశ్రుత వచన
వ్యజనానిలాలలో

నా
కలలతారిక లన్ని
జలజలా రాలినవి
కాంతులై కురిసినవి
మేనంతె మెరసినవి
అంతె,

నాహృదయూన
ప్రేమాల పుంజమై
నీరూపు విరిసినది.

నర్తకి 'పాప్లవా'

కొత్త రామమోహనశాస్త్రిగారు

మహానర్తకి 'పాప్లవా' అస్తమించెను.

రమ్యను 'బాలెట్' న్నూ పరిసమాప్తమొందినది. 'మేడమ్ కర్నా' 'పాప్లవా' ఘనమునకు వచ్చెను. కాని అసమానయగు 'పాప్లవా' లేని లోటు తీరదాయె. నర్తకి పాప్లవా తా నొనర్చిన నాట్యమునకంటెను, ఆనాట్యస్పృష్టియందలి రచనావైదగ్ధ్యముకన్నను మించు నొక మహావ్యక్తి. అనేకవత్సరములు మానవజాతియెదుట నర్తననలిపి మానవహృదయమును చూరగొనిన యీమె యీనాడు దేవలోకమున పరిలోకవాసుల నానందింప వెడలిన దేమా!

'బాలెట్' నాట్యమునగా అనేకనర్తకులొకచో చేరి క్రమరీతి నొక కథావిధానమును ప్రదర్శించుచు చూడరుల కండ్లయెదుట అసాధారణమగు మూర్తి రచనను చూపుట. ఇందు శాస్త్ర మెక్కువ. కావున విమర్శకులు దీనిని intellectual గా పరిగణించిరి. కాని 'పాప్లవా'యొక్క 'బాలెట్' రసస్పృష్టికి ప్రాముఖ్య మిచ్చుచు తన దేశమగు

నాట్యమునకు romantic వాసన యెక్కువ. పూర్తిగా intellectual గాదనుట నిక్కువము.

'మేడమ్ పాప్లవా' 1885-వ సంవత్సరమున 31 వ జనవరి జనన మొందెను. పదియవయేటనే 'యింకీరియల్ బాలెట్ స్కూలు' న చేరి శిక్ష నొందెను. ఈమె నాట్యములలో 'మృత్యుముఖరాయంచ' (చిత్రము 2) మిక్కిలి మిన్న, మరియు మిక్కిలి ఆకర్షణీయము నగుట అందరిచేతను మిక్కిలి హర్షించబడెడిది. నాట్యమున రసస్పృష్టి ప్రాణము వంటిది. అట్లుగుట ఆమె తన నాట్యమున బహువిధరసస్పృష్టి నే ముఖ్యముగ చూపెడిది. పూర్వసంప్రదాయముల మీద నాధారపడి బాగోగుల విమర్శించు నాచారరీత్యా ప్రజ్ఞ మొదటిదిగను, కల్పనాస్పృష్టి రెండవదిగను విమర్శకులు పరిగణించుచుండుటచేత, 'పాప్లవా' నాట్యాచారముల పాలించుచు కల్పనా వైదగ్ధ్యమునకు, రసస్పృష్టికి ప్రాముఖ్య మిచ్చుచు తన దేశమగు

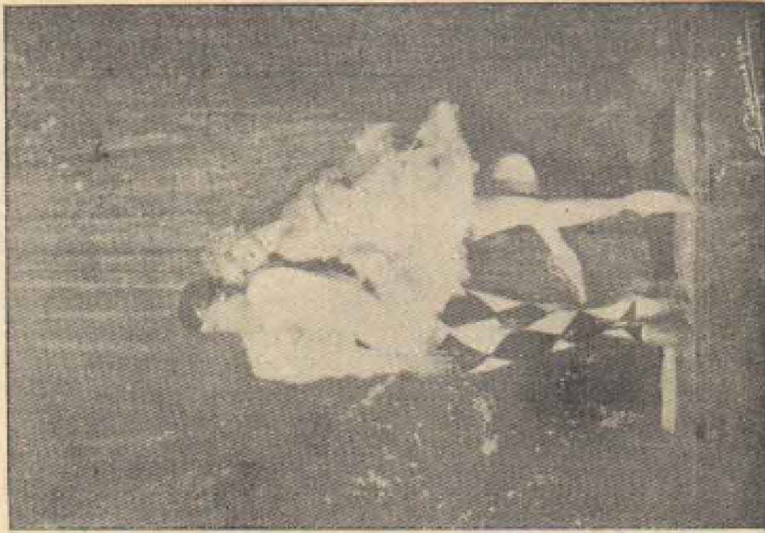
నర్తకి 'పావవా' చిత్రములు

నర్తకి 'పావవా' చిత్రములు

౨. మృత్యుముఖి రాయంప

౩. 'మిత్ర' పేరునాడముసందలిది

౪. దేవతాస్త్రి

౫. Chrysanthemum

రష్యాయందు అభినయించి, అక్కడి వారలచే సంప్రదాయవిరుద్ధముని తలంచబడుటచే రష్యా దేశమును వదలవలసి వచ్చెను.

ముఖము, శరీరము, పాదములు, హస్తములు—ఫీటితో కూడిన అభినయముచేత రూపస్పష్టి నొనర్చుట 'బాలెట్' నాట్యమున నూతనము, పూర్వసంప్రదాయవిరుద్ధమును అయియున్నది.

'ఫోకిన్' (Fokine) అను నాట్యాచార్యుడు ఈమెతో వనవిహారము నల్పుచు నీమె వనమందు హంసరీతి నున్నటులు ఒకనాడు ఆయన మనస్సునకు తోచెనని తన యనుభవమును చెప్పెను. 'పాన్లవా' తన ఆంగికవ్యతిరిక్తమగు మెక్సికన్ దేశపు, తూర్పుదేశపునాట్యమందలి గాఢాభిమానముచే ఆరీతి ననుకరించ ప్రయత్నించెడిది. ఈమెనాట్యమందు Bacchanale యొక ముఖ్యమగు పట్టు అయియున్నది. ఇదియు ఆమె Type న కంత సరిపోయినది గాదు. కాని అందలి మరణావస్థయొక్క విపాద పరిణామిస్తుత్తము ఈమెయొక్క అద్భుతాభినయముచే Bacchanale కు లేని ప్రాముఖ్యము వచ్చెను.

ఒకకథావిషయము ననేకవిధముల త్రిప్పి త్రిప్పి ప్రస్తావనచేసి రసస్పృష్టి యొనర్చుట యొకటి. ఒక ముఖ్యస్తుత్తమును విశేషీకరించుచు త్వరితగతి స్వాభావికత చూపుచు రససిద్ధి నొనర్చుట మరియొకటి. 'పాన్లవా'నాట్యము రెండవది. అందుచేతనే తా నేరుకొని, అభినయించి,

భావప్రకటనాంత్యస్థానమును చూపి ప్రపంచభ్రాతృనొందినపట్టులు మృత్యుముఖరాయంచ', 'కాలిఫోర్నియా యందలి గంజాపుష్పము' 'అడవితుమ్మెద' వసంతఋతువున జలజలరాలు ఆకులు' (చిత్రము 5) అయియున్నవి. 'వసంతఋతువున రాలుఆకులు' అనుగీతము ఈమెరచించినదే. Chrysanthemum వృక్షమందు అన్నియు రాలిపోగా మిగిలిన చివరిపుష్పము యొక సుడిగాలి తాకుడునకు కదలి తాళలేక క్రింద పడును. ఒకకవి ఆరాలిన పుష్పము చేతితో టిసి రాలిపోయిన పుష్పపత్రముల చూచి చేతితోనిమరి ముద్దిడును. గాలి వీచి ఆపుష్పము మరల క్రింద పడును. మరల దానిని టిసికొని fountain దగ్గరకు టిసికొని వెళ్లి, అక్కడి నాచు ప్రదేశమున దాని నుంచి కొంచెము దూరమున నొకరాతిమీద కూర్చొని తన కవిత నాలాపించుచుండును. మరియొక మారు సుడిగాలి వచ్చి ఆకులతో ఈపుష్పముకూడ యెగిరి ఇంకొకచోట పడును. ఇట్టిసమయమున నొక వనజాతీ ఆకవియెదుటికి వచ్చెను. అప్పు డాకవి యీ పుష్పమునంగతి తలపకయే ఆమెతో వెడలిపోవును. ఈ పుష్పమో, పండుటాకుల మగ్గ్య పడి సూర్యాతపమునకు ఎండిపోయి నశించిపోవును. ఇందు Chrysanthemum పుష్పము 'పాన్లవా' అభినయించును.

మంచు తెట్టెలు—క్రిష్టమస్ పండుగలో ఇవ్వబడిన బహుమతులలో అడకత్తి యొకటి. దానిని స్పృశించగనే యొక అప్పరస్త్రీ బయటికి

వచ్చును. ఎదుట మంచుతెట్టెల బరువునకు వంగిన వృక్షము. క్రిష్టమస్ చలికాలపు దేవతాస్త్రీ నాట్యము నల్పురు (చిత్రము 4).

(చిత్రము 5) 'వీరితేవేణువాదము' అనుగీతమునందలి యొకఘట్టము.

'ఆనా పాల్లవా' 'జెచెటీ' దగ్గర క్రమశిక్షణ బడసెను. ఆకాలమందలి ముఖ్యనటులందరును ఈయనదగ్గర శిక్షణ బడసినవారలే. ఈమెను చూడగనే యీమెవైఖరి యందలి అనవ్యత గోచరించెనట.

'జెచెటీ' దగ్గర అనేకులు నాట్యాభ్యాసన మొనర్చుచు-టచే ఆయనకు తీరిక యుండెడిది గాదు. కనుక వారలందరు ఇచ్చు ధనము తా నొకర్తే యిచ్చుచు మూడు వత్సరములు ప్రత్యేకశిక్ష పొందెను.

"నాట్యశాస్త్ర సంప్రదాయగీతులు అందలి సమస్యలు మొదలగునవి మాత్రమే నేర్పగలిగినవి నేర్పితిని. ఆమె నాట్యమందలి రసస్పృహ, స్వరకల్పనములు, భావప్రకటన ఆమె సొంతమే" యని 'జెచెటీ' వాక్రుచ్చెను.

పాల్లవా 'ప్యారిస్' నగరమందు 1909-వ సంవత్సరమున Diaghilen నటులలో నాయకగా చేరెను. ఒకసంవత్సరముతర్వాత తాను కొందరిని తయారు చేసికొని లండను నందలి 'పాలెస్' నాట్యమందిరమున ప్రదర్శన మిచ్చెను. ఇంత కొకవత్సరము మునుపే 'కొలీసియమ్' థియేటరునందు 'కర్పలీనా' యు

'నిజినికీ'యు 'ఉష్టపక్షి' నాట్యము నల్పిరి. 'యిసాడరా డన్కను' 'మాడ్ ఆలెను', 'లీడా కియాస్ట్' అను సుప్రసిద్ధనటులు లండను నగరమున నాట్యప్రదర్శనము లిచ్చి ప్రజల హృదయముల చూరగొని 'బాలెట్' నృత్యమందొక యపూర్వవాంఛ కలిగించిరి. అట్టి యదనున ఈమె వచ్చుట తటస్థించెను. ఈసారి నూతన విధమున నర్తననలిపి ప్రపంచఖ్యాతి నొందెను. 'హెకరు' అను కవిసార్వభౌముడు 'లండనున పాల్లవా' అనుగీతమును రచించెను. ఆయన రచన లన్నిటిలోను ఇది మిన్నయట! మరియు ప్రఖ్యాతినికూడ సమకూర్చెను.

1913-వ సంవత్సరములో అమెరికాదేశమందు పర్యటనము నలిపి ఆరునెలలో నూట నలుబదివోట్ల తన నాట్యకళ ప్రదర్శించెను. అటుల తాను ఈసంవత్సరము 22 జనవరి చనిపోవువరకు నాట్యము చేయుచునే యుండెను. 1929 జనవరి మాసమున మనదేశమునకు వచ్చి కలకత్తాయందు ప్రదర్శించెను. హిందూ దేశపు నల్లిక్కులనుండియు ఆ ప్రదర్శనమున కరుదెంచిరి.

మహానర్తకి పాల్లవా హంసరూపమున చనిపోవుట అభినయించెను. కాని తాను చనిపోవునపుడు నిజమును గ్రహింపదాయె.

తరువాత ఆమెయొక్క నాట్యసభా ప్రదర్శనమున యథాగతిగనే హంసవాద్యముమధ్య యవనిక రంగమున లేచెను. వెలుతురు రంగ

మధ్యమున పడెను. సరోవరమధ్య నున్న మ్రోగుచున్నటుల యుండెను. అనాట్యనభ fountain నుండి నీటితుంపురులు పడి ప్రవాహ వా రివ్వధి అమరసిద్ధి నొందిన హంసరాజు ములు గట్టి పారుచునేయున్నవి. కాని హంస 'పాన్లవా' ఆత్మశాంతి కొరకు ప్రార్థించి జో ధేయిది! అని భూనభోంతరాశముల మారు హారు లొనర్చి ధన్యు లయిరి.

6

శ ల్య సా ర థ్య ము

జి. జామునగారు

అహిమ స్తములకు నోయ్యారంబు నేర్పించు వలపుబిల్లనగ్రోవి పాటకాడు
పసిలేనంబునయందు పడగపాముల నెక్కి చిందులాడిన గొల్ల చిన్నవాడు
పదియూరువేల గోపస్త్రీలతోఁ గూడి యపవాదుబూనని యందగాడు
లోకాంతమున మజ్జియాకుఁ దెప్పందేలి తలదాచుకొన్న చిత్రస్వరూపి
భాసురములైన తన చేరఁజేసికనుల-మచ్చుజల్లెడు వేలుపు మాంత్రికుండు
తోడరి విజయునియరదంబు దోలుచుండె-కాంచి విల్లందుకొనుము భాస్కరకుమార!
ములుకులు సీధనుస్సున విమృక్తములై చని, కృష్ణమూర్తికి
వలఁగొని యావల న్నరునిపైఁ గసిబూనుట, దుస్థరంబుగా
దలఁప విదేటిపెట్టి? భజదర్శము వెన్నుని ముందు సాగునే
మలపుదు నారథంబు? యనుమానముఁ దోచె జయంబు కర్ణుడా?
వ్యయమైపోయిన యమ్ముల స్మరలఁ గూర్పం దక్షమైయున్న, య
క్షయతూణీరములిచ్చి పార్థుఁడు శరాసారంబు గుప్పించిన
జయ మాదేవుఁ డెటుంగు గుట్టములపై, నాపై, భవత్సేనపై
దయజూపించుట కూపిరాడఁగలదా? దౌర్భాగ్యధానుఘ్నుడా!
తూలినపందికై, హరుఁ డెదుర్కొని రేచిన గ్రుద్దులాట కు
స్త్రీల, బలిష్ఠుఁడై, కఱకుఁ దేలినవాడు మహేంద్రసూతి యా

శూలికి గుండెలే దతనిఁ జూడ నెగాదిగ, యుద్ధభూమిలో
రాలఁదలందితే? పరశురాముని శిష్యుడనన్న బిట్టునఁ

భాండవము నద్దనుఁడు కాల్పు కాలమందు-పరుగులెత్తిన మునలినర్పమును వింటఁ
దొడిగినాఁడపు, భళిభళీ! విడువవలవ-దబ్బనాభుఁడు గరుడవాహనుఁడు సుమ్ము.

బలవంతుండగు శౌరి, రోషము రగుల్పఁ బార్థుడు గెంపుచూ
పులవేగంబునఁ దూపులన్నడిపి నీమూర్ఖంబు ఖండింపఁడే?
తలపై శాపము లాడు నీకు నొక యుద్ధంబే? సీరక్తముఁ
బొలయుఁ గాకులు గ్రద్దలు గుడుచునేమో! నేడు సూతాత్మజా!

ఇలకుఁ గ్రుంగె రథంబు చక్ర మిపు డేదీ? నీకు గత్యంతరం
బలుక నీ ప్రతిపక్షిగాండివధరుండై, చెందుచున్నాఁడు నీ
బలముఁ గాలములేదు న్యందనము లేవందీసికొ మ్మేటికి
తలపోత లృరణంబు వేడుకొనరాదా? కర్ణ! భీభత్సునిఁ.

మా చందాదారులకు

మా కార్యాలయమునకు వ్రాయు ఉత్తరములు మొదలయినవానియందు తమ 'చందా
దారు' సంఖ్య వ్రాయవలెను. లేకున్న ప్రత్యుత్తరములు మొదలయిన పనులను జరుపజాలము.
చందాదారుసంఖ్య భారతి కవరుకాగితముపై తమ విలాసమునకు ముందున్నది. చందా
దారులకు భారతి ౧౦-వ తేదీ లోపల అందకపోయిన యెడల పెంటనే తిపాలువారికిని, మా
కార్యాలయమునకును తెలుప గోరెదము

— మేనేజరు, 'భారతి.'

శాసనము శ్రీకాకుళమున కేడినిది మైశ్వరమున నున్న సిరిపుర మను గ్రామమున నున్న చెరువులో మన్ను త్రవ్వ చుండగా దొరకినది. దీనిని మ. రా. రా. శ్రీ పాణంగిపల్లి వరహాలు పంతులుగారు పరిశోధింపుమని నాకు దయతో నొనంగిరి. ఈ శాసనము చెరువులో మన్ను త్రవ్వ కూలి వానికి దొరకినదనియు, నద్దాని నాగ్రామ మందలి యొక పురోహితునకు వాడు చూపె ననియు, నాపురోహితు డది దేవతలచే లిఖింపబడినదని తలంచి భక్తితో జూచుచుండె ననియు, కార్యంతరమున నా ప్రియన్నేహితులు శ్రీవరహాలుపంతులుగా రచటి కేగ నీ పురోహితు డీశాసనమును వారికి జూపుటయు, వారిది పూర్వరాజశాసనమై యుండనోపునని తలంచి దానిని బుచ్చుకొని పూర్వ లిపులను పరిశోధించుటయు దభిమానము గలుగుటచే నాకద్దాని నొనగుటయు నీ విధముగ నీ శాసనము నాకు లభ్యమైచది.

రెండు రాగిరేకులపై శాసనము చెక్కబడినది. మొదటిరేకు మొదటిప్రక్క లిపి లేదు. ఇది పుస్తకమున కట్టవలె లోపలి లిపిని కాపాడుట కేర్పాటు. రెండవ రేకునకు రెండువైపుల లిపి కలదు. రెండవవైపు లిపిని కాపాడుటకు మరియొక రే కుంచబడలేదు. ఈ రెండు రేకు

లును రాగితో చేయబడిన యొక కడియముచే గ్రుచ్చబడి, కడియము చివరలు రెండును కూడినచోట రాగిపోతపై రాజముద్రకచే సంధింపబడినవి. రాజముద్ర స్పష్టముగా కనబడుట లేదు. అరుగుదల లేకపోయినను పోతపోయ బడిన రాగి నునుపుగా నుండనందున ముద్రపై నున్న యక్షరాదికములు స్పష్టముగా లేవు. రేకుల నిశీవి 7 అం. వెడల్పు 2.7 అం. లిపి బ్రతిబింబమును తీయుటకై కడియమును తెగగొట్టవలసి వచ్చినది. రేకులలో మొదటిదికొంచెము పలుచగను, రెండవది దళ మెక్కువ కలదిగను చేయబడినవి. మొదటి రేకున లిపి యొకప్రక్కనే యుండుటచే యారేకు పలుచగా చేయబడి యుండవచ్చును. రెండవరేకు కూడ నట్లే చేయబడిన చెక్కబడినలిపి వెనుకప్రక్కకు కూడ ఉబ్బి చదువుట కవకాశ ముండదు గాన దళముగా చేయబడినది. రేకులయంచులు లోనికి సాగగొట్టబడుటచే నొక రేకున కొకటి రాపాడకుండుటయే గాక లిపిని నూడ సంరక్షించును.

లిపి

పుట కారేసి పంక్తులచొప్పున మొత్తము పదునెనిమిదిపంక్తులలో నీ శాసన మంతయు నిమిడియున్నది. శాసనమును చెక్కిన లేఖకుడు తనపే రెచటను చెప్పకొనలేదు కాని

యక్షరములు మాత్రము మిక్కిలి పొంకముగను, పంక్తులు ముత్యాలకోవ వలె నుండుటచే బాగుగ నారితేరిన మంచి 'ముసద్దీ'యని చెప్పవచ్చును. అక్షరములన్నియు లోతుగ చెక్కబడి, బహుకాలమైనను వీరమాత్రము శిథిలముగాక స్పష్టముగా నున్నది.

అక్షరములన్నియు బ్రాహ్మిలిపిని వ్రాయబడి యున్నవి. చాలుక్య రాజగు హస్తీవర్మచే నొసగబడిన శాసనపులిపికన్న పురాతనపులిపియని యక్షరముల తీరున, పొంకమాను బట్టి సూహించవచ్చును. లిందు వక్కడక్కడ నుపయోగించినను అనేకస్థలముల లిందువునకు బదులనునాసికాక్షరమే వ్రాయబడినది. 'వర్మ' మొదలగు రేఫ వాడుక చేయబడిన చోట ద్విత్వాక్షరమును, నలపలగిలకయు చెక్కబడినవి. లేఖకదోషములు లేకపోలేదు. మొదటిదశము రెండవపక్షిలో 'భూహిరణ్య' అను చోట 'ణ్య' చెక్కుట మరచి తరువాత హంస పాదముంచి దిగువను చిన్నయక్షరముగా 'ణ్య' ను చెక్కినను. ఈరీతిగనే 'యాజన యాజన' యని రెండుసారులు 'యాజన' శబ్దమును చెక్కినను తిరిగి కొట్టివేయక యట్లే యుంచెను. మిగిలింపరపాటులు మూలము దిగువను అంకెలువేసి చూపబడినవి.

భా.ప.

శాసనమంతయు సంస్కృతమున వ్రాయబడినది. ప్రాకృతచ్ఛాయలెచ్చటను గానరావు. తెలుగుగాని తదితరదేశభాషలుగాని శాసన

మందు ప్రయోగింపబడలేదు. అశోకుడు మొదలగు పురాతనరాజుల శాసనములు ప్రాకృతమున రచింపబడినను మన శాసనముకూడ క్రిస్తుతకారంభకాలమునాటి దైనను ప్రాకృతముగానరాకుండుట యొక విశేషము. వ్యాకరణ విశేషములు మూలమునుండి పాఠకులు సులభముగ తెలిసికొనగలరు గాన వివరింపబడలేదు.

ప్రా.మ.భి.మ.

తామ్రశాసనములు దేశమందనేకములు గానవచ్చుచున్నవి. అవి యన్నియు నేరాజుల చేతకో బ్రాహ్మణాదుల కొసంగబడినదానప్రములు. ఇదియుకూడ నట్టిదే. కాని యొక విశేషము. క్రిస్తుతకారంభమున కీవలావల నొక శతాబ్దములో తామ్రశాసనములు లభింపకున్నవి. శిలాశాసనము లనేకములు గానవచ్చుచున్నవి. దేశమంతయు నాకాలమున బౌద్ధాశ్రాంతమగుటచే హైందవసంప్రదాయముల ననుసరించి యేలురాజులును, తత్ప్రదాయముల ననుసరించు ప్రజలును నాకాలమున గలరని రుజువు చేయుటకు మనశాసన మొకసాక్షిగ నున్నది. కలింగదేశ మేలిన రాజుల కందరకు మహేంద్రగిరిపై నున్న గోకర్ణేశ్వరస్వామి కులదైవతమని తరువాతి శాసనములు చెప్పుచుండ నాగిరియు నా దేవతయు ప్రసక్తియే నిచట గానరాకపోవుటచే మనశాసనకర్తయగు రాజు గోకర్ణేశ్వరాలయనిర్మాణమునకు పూర్వదని రూఢిగ చెప్పగలము. తరువాతి

కళింగచక్రవర్తులు వారికులము గంగవంశపు
క్షత్రియులని ప్రగల్భముగ చెప్పచుండ నీశాసన
కర్త యా ప్రశంసయే చేయకపోవుటచే నప్పటికి
క్షత్రియులలో వేర్వేరుశాఖ లుత్పన్నములు
కాలేదని మన మూహింప వచ్చును. ఎనిమిది
తొమ్మిదిశతాబ్దములనాటి కళింగచక్రవర్తులు
తమ గోత్ర మాత్రేయమని చెప్పి గానివీరే
గోత్రమువారో శాసనము చెప్పలేదు.

క్షత్రియులలో నంతశ్యాఖ లనేకములు
పురాణములలోను, శాసనములలోను గాన
వచ్చుచున్నవి. సూర్యచంద్రవంశములు
పురాణప్రసిద్ధములు. అగ్ని, గంగ, గాంగ
చాలుక్యమొదలగు వంశములు శాసనప్రసిద్ధ
ములు. పాశ్చాత్యసిద్ధాంతముల ప్రకారము
మన భారత దేశమందలి పురాణజాతిహాసము
లన్నియు బౌద్ధమతమును నిర్మూలించి యార్య
సాంప్రదాయికమగు హిందూమతమును స్థాపిం
చుటకై నిర్మింపబడినవని నమ్మకము. అట్టి
యూహయే నిజమగునెడల బౌద్ధమతము హీన
దశకు శ్రీ. వె. మూడునాల్గు శతాబ్దములకు
గాని కాలేదు. అందుచే భారతపురాణజాతిహాస
ములుగూడ నాకాలముననే యారంభింపబడిన
వని యూహించవచ్చును. అట్టియూహ స్థిరమై
నపుడు శ్రీ. వె. ప్రథమశతాబ్దమున మన దేశ
మున పురాణములు లేనేలేదని చెప్పనలయును.
బౌద్ధనిర్మూలనమునకు రాజావలంబన మున్న
గాని సాధ్యము కాదు. అందుచే రాజులను
మున్ముందు వశపరచుకొనిన గాని యాకార్యము
జరుగదు. కావున క్షత్రియవంశీకులలో గొంద

రికి సూర్యుడును, కొందరికి చంద్రుడును, మరి
కొందరకు నగ్నియు నిట్లు దేవతలు వారికి మూ
లపురుషులుగ నారోపించి వారికి నిజముగ లేని
దేవత్వ మారోపించుటచే వారు నిజమని నమ్ము
కొనియో లేక స్తుతులకు వశమయియో బౌద్ధ
నిర్మూలనమునకు బూనుకొని యుందురనియప్ప
టి పండితులు భావించి పురాణరచనకు బూని
యుదురు. మన శాసనముం నీరాజులు తమ
వంశము గంగవంశమని చెప్పకొనకపోవుటచే
వీరలు పురాణకాలమునకు ముందువా రని
యూహింపవచ్చును.

శాసనరచన యంతయు ధర్మశాస్త్రాను
సార ముండినటుల మూలము చదివిన బోధ
పడును. తొలుత కొన్ని శాసనము లున్నగాని
ధర్మశాస్త్రములు పుట్టనేరవు. తరువాత పుట్టిన
శాసనములు ధర్మశాస్త్రము ననుసరించి
యుండును. ఇది కాక శాసన మొత్తక్షప్తముగ
నున్న నయ్యది యంత పురాతనమని చరిత్ర
కారుల యభిప్రాయము. పురాతన శాసనము
లలో వంశావళి యధికముగ నుండదు. ఆశం
బరము కానరాదు. అమానుషమైన చర్య
లు, పౌరాణికగాథలు నుండవు. భాష ప్రాథ
ముగ నుండక సామాన్యజనులకు సుబోధ
ముగ నుండును. స్తుతులు అరుదు. ఇట్టిలక్షణ
ము లన్ని మన ప్రస్తుత శాసనమున నుండుటచే
కూడ నిది పురాతనమైన దనియు, శ్రీ. వె.
మొదటిశతాబ్ది దనియు యూహించవచ్చును.
ఈయూహకు శాసనములో నిచ్చిన కాలము
గూడ తోడ్పడుచున్నది: శాసనముం దగ్రహార

దానకాల మిట్లు చెప్పబడినది. “అష్టా శ్శక సంఖ్యభ్యః మహాశ్వయుజ సంవత్సరే మాఘ మాసపార్వమాస్యా” మని చెప్పబడినది. అనగా శకసంవత్సరము లెనిమిది కాగా మహాశ్వయుజ సంవత్సర మాఖపౌర్ణమివాడు దానమీయబడినట్లు హించ వచ్చును. శాకాబ్దమునకు 78 కలిపినక్రిస్తుశకమువచ్చును కాబట్టి ఇది 78 + 8 అనగా క్రీ. వె. 86 వ సంవత్సరమున నొసగ బడినదని చెప్పవచ్చును.

ఇక సంవత్సరమును చెప్పటలో మహాశ్వయుజసంవత్సరమని చెప్పబడినది. కాల గణనము మనదేశమున ననేకమానములచే చేయబడుచున్నది. చాంద్రమానము, సౌర మాసము, సావనమాసము, బౌద్ధస్పత్య మాసము, గురూదయమాసము మొదలగు మాసములు వాడబడుచున్నవి.

వీనిలో చాంద్రమాసము మిక్కిలి పురాతనము. సౌరమాసము యవనుల (గ్రీకుల) నుండి భారతీయులు నేర్చిరని యొక పాశ్చాత్య పండితుని యభిప్రాయము. ప్రభవాదినంవత్సరముల గణన మనదేశమున క్రీ. వె. ఎనిమిది తొమ్మిది శతాబ్దములవరకు లేదని బర్నెలు దొరగారి యభిప్రాయము. ఉత్తరాదిని బౌద్ధ స్పత్యమాసమును, దక్షిణాదిని చాంద్రమాసమును, నీరెంటికిని పండ్లెండువత్సరములు తారతమ్యమనియు వ్యోతిషజ్ఞానము గలవారికి తెలియును. దేశమందు సర్వేసర్వత్ర వాడుక నిమిత్తము గురూదయబ్రహ్మానముగ్రహ్యము

ఈమాసములో మాసములనామములే సంవత్సరములకును గలవు. తొమ్మిది పదిశతాబ్దములనాటి కలింగచక్రవర్తులు తమశాసనములలో ప్రభవాదినంవత్సరముల నామమును, చాంద్రమాసనామము, మేషాదిలగ్నము మొదలగువానిని వారి దానకాలమును తెలుపుటకు వాడిరి. కాని మనశాసనమున నయ్యవి కానరావు. బహుశా ఆకామునకు మేషాదిరాసులును, ప్రభవాదినంవత్సరములును జ్యోతిషశాస్త్రమున చేరకపోయి యుండవచ్చును. అందుచే నప్పటి ప్రచారమందున్న గురూదయబ్రహ్మానమాత్రము కాలము చెప్పబడినదని యూహించవచ్చును. ఇట్లు కాలమును చెప్పటకూడ శాసనము పురాతనమని తెలుపుటకు కారణమగుచున్నది. ఇట్లు కాలమును తెలుపు నితరశాసనము లింతవరకు మనకు గానరాకున్నవి. దీనివలనగూడ నీశాసనము ప్రాముఖ్యమును బడయుచున్నది.

రా జ ప రా వ శి

ఈభాగము శాసనమందు సూక్ష్మముగ వర్ణింపబడినది. దానముచేసినరాజు, నతని తండ్రియు తాతయు మాత్రము చెప్పబడిరి. గుణవర్మ యనువాడు తాతయు, మూలపురుషుడును. అతని కొడుకు ప్రభంజనవర్మ. వాని కొడుకు కలింగాధిపతియగు అనంతవర్మ. ఈతని ముఖ్యపట్నము దేవపురము. ఈ దేవపుర మెచ్చటనున్నదో తెలియదు. తరువాతి కలింగ చక్రవర్తులకు వీరు మూలపురుషులైనటుల

వారు చెప్పకపోవుటచేత వీరి వంశము వేరని భావించవలెను.

ప్రతిగ్రహీతలు

యజనయాజనాధ్యయనా ధ్యాపన దాన ప్రతిగ్రహనిరతులును, ఆత్రేయ గోత్రచరులును అగు బ్రాహ్మణులకు ఖరపురియను గ్రామమున్ను, పట్టణములోని భాగములో తమ తల్లి వలన వినిర్గతమైన భాగమున్ను అగ్రహారముగా నేర్పాటుచేసి సర్వకరహారముగా నీయబడినది. ఖరపురి యిదివరకే యగ్రహారముగా నీయబడినది. ఇప్పుడు పట్టణములోని భాగమున్ను అగ్రహారముపై పన్ను తొలగించి యదియుకూడ నీయబడినది.

కా స నాం శ ము

“జయప్రదమైన దేవపురము రాజధానిగా గలిగినట్టియు, దానధర్మాభిరతుడును అగు గుణవర్మకు కొడుకు మహారాజప్రభంజన వర్మ. ఈతని కొడుకు నయవినయసత్యశౌచాచారత్యాగౌదార్యదాక్షిణ్య ఉత్సాహసత్య సంపత్తి గలిగి స్వభుజవిక్రమోపార్జితభూప్రజాహితరతుడును, పరమమాహేశ్వరుడును, మాతాపితృపాదానుభ్యాతుడును, కలింగాధిపతియు నగు అనంతవర్మ ‘సందాపురము’న కుటుంబినులను సమావేశముచేసి యిట్లా జ్ఞాపించుచున్నాడు : “పూర్వమే యగ్రహార

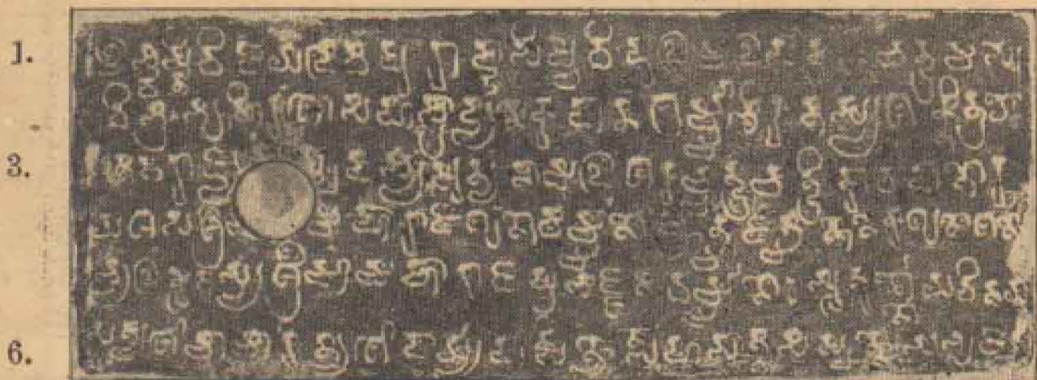
ముగా నీయబడిన ఖరపురియను గ్రామమును మాతల్లి సమ్మతితో నిదివరకు పన్ను చెల్లించుచుండు ఖరపురిగ్రామమును పన్నులన్నియు పరిహరించి యాగ్రామమును పట్టణభాగములో మాతల్లివలన వినిర్గమింపబడిన భాగమున్ను కలిపి అగ్రహారముగా చేసి దానిని ఆత్రేయ గోత్రజులును, యజనయాజనాధ్యయనాధ్యాపనదానప్రతిగ్రహనిరతులును నగు బ్రాహ్మణులకు శాలివాహనశకము ఎనిమిది సంవత్సరములు కాగా మహాశ్వయుజసంవత్సర మాఖమాస పౌర్ణమినాడు నా పుణ్యాయుర్యశము లభివృద్ధి నిమిత్తము ఉదకపూర్వకముగా దానము చేయుచున్నాను. ఈ యగ్రహార మాచంద్రార్కకాల ముండునట్లు ప్రతిష్ఠ చేయబడినది. ఈరీతిగా నివ్వబడిన గ్రామము నుండి వచ్చుఫలమును ప్రతిగ్రహీతలకు నాదరణపూర్వకముగా చెందింపవలెను. ఇది నాయాజ్ఞ. ఉత్తరకాలమందు వచ్చు భావిరాజు వీ ధర్మదానమును పాలింపవలెను.”

ము గి ం పు

ఈ శాసనమును పరిశోధించి నాకు గోచరించిన రీతిని పాఠమును నిర్ణయించితిని. శాసన పరిశోధకులగు పాఠకులును, చరిత్రనిర్మాణ దక్షులగు జ్ఞానాధికులును పరిశీలించి పరికింతురుగాక.

మూలము

1 వ దశము, 2 వ పుట

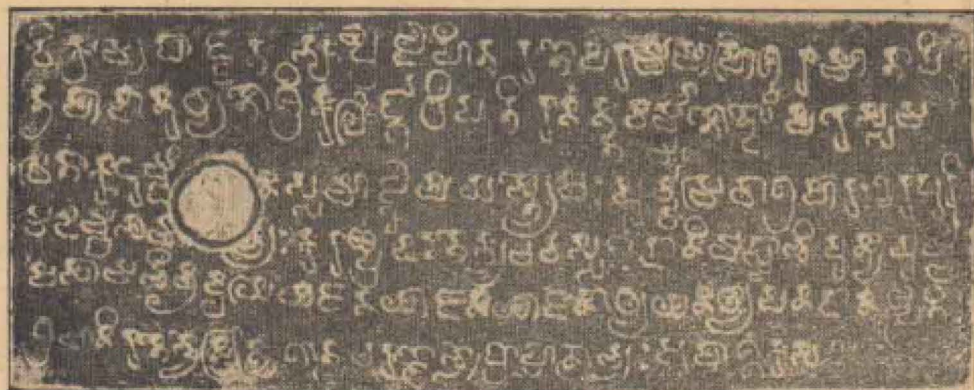
మూలమున () కుండలీకరణములయందులి యక్షరములు శ్రీ మల్లంపల్లి సోమ శేఖరకర్మగారు గుర్తించినవి.
('భారతి' సంపాదకుడు.)

1. ఓం¹ స్వస్తివిజయదేవపురా ద్వాసిప్త(ప్తి) విపులామలస²కల చస్త్రీమసా (సో)
2. విభభూహిరణ్య గోసహస్రాద్యనేక దానధర్మాభిరతస్య శక్తిత్రయో
3. సనతరాజ్య సంపదస్య అత్యుత్తామల కరచ్చస్త్రీ చస్త్రీకావదాత్మోరు
4. యశనశ్రీ మహారాజ గుణవర్మణః ఆత్మజన్మ నోనేకగుణగణ
5. భ్యలంకృతస్యశ్రీమాం మహారాజ(జ) ప్రభోజనవర్మణః సూనున్న³(ణ్ణః)
యవినయ
6. సత్యశౌచాచారత్యా గౌదాయ్యా దాక్షిణ్యోత్సాహ సత్వసంస్పత్తే (సో⁴)(?)
స్వభుజ

1. సుడివంటి గుర్తులన 'ఓం' అనునది తెలియజేయబడినది. 2. 'సకల' అని మూలము. 'సుకుల' అని మార్చిన యర్థమగును. 3. "త్య" బదులుగా "త్యం" అని యుండిన యర్థమగును. 4. "మాం", దీర్ఘ మనవసరము. 5. 'భాగు ప్రక్కను బిందువు వ్రాయబడినది.

2 వ దశము, 1 వ పుట

7.

9.

12.

7. విక్రమాపాజ్ఞాత భూస్వామిహితరతో పరమమాహేశ్వరమాతాపి
 8. తృపాదానుభ్యాతో శ్రీకలిష్టాధిపతి రసంతవమ్మణ్డో¹ పరేన్ద్రు
 9. వేతాంకుటుమ్మిన స్సమాజ్ఞాపయస్యే(స్తే)పః పూర్వః² మేవాగ్రహారః ఖరపురి
 10. మదమ్మనమ³త్యః కరగప్రదః తేభ్యచ(ప)వస్స ఇదానీ మస్మాభిః పుణ్యాయుయ్యః
 11. ⁴మసామభివృద్ధయే యజన యాజన ⁵యాజనాధ్యయన ధ్యాపనదానః ప్రతి
 12. గ్రహనిరతేభ్యో⁶ ఆత్రేగోత్ర చరణేభ్యో బ్రాహ్మణేభ్యః అష్టాశ్వక సంఖ్యభ్యః⁷

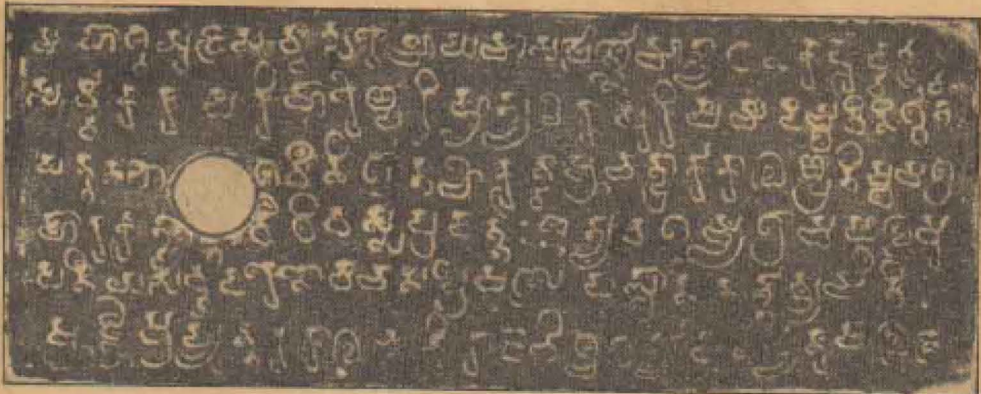
1. 'పా'కు బదులు 'పూ' అనిన యర్థమగును, 2. 'మ'కు బదులు 'మృ' యుండిన యర్థమగును, 3. 'మ'కు బదులు 'ళ' యుండినవలయును, 4. 'యాజనా' రెండుపాదాలు పారపాటున చెక్కబడినది, 5. 'ఆ' ఈయత్సరము స్పష్టముగా లేదు, 6. 'తే' తిరవాతి 'య' ఉండినవలయును, 7. '8' ఈఅంక ఆరుగులచే స్పష్టముగాలేదు.

2 వ దశము, 2 వ పుట

13.

15.

18.

13. మహాశ్వయుజే సంవత్సరేమాఘమాస పౌర్ణిమాన్యా ఉదకపూర్వం శృత్య
 14. సర్వేశ్వరపరిహారేః (రై) పరిహృత్యఖరపు రిస్స(మ)(?)మదమ్మ వినిగ్గత
 15. పత్తనభాగవినిగతంశ్చకృత్వా ఆచంద్రాక కాలః ప్రతిష్ఠమగ్ర
 16. హారంకృత్వావినిద(వ) స్సంద్రదత్తః ఇత్యవగమ్య గ్రామఫలము
 17. పనీయ నివ్వౌద రేణవచనః ప్రేషణోపస్థానం కర్తవ్యమితి
 18. ఆజ్ఞా అప్యత్తరకాలభావిరాజభిశ్చగమ్మదాన స్యానుపాలన.

మదరాసు పెన్సిలు కర్మాగారము
(Madras Pencil Factory)

కడచిన నెల చివరదినములలో నొకనాడు మధ్యాహ్న సంతర మీ కర్మాగారమునకు బోవ నయినది. కర్మాగారము నెలకొనియున్న ప్రదేశ మంత దిర్ఘసీయము కాకున్నను కర్మాగారము ప్రవేశించినంతనే వెలుపలిసంగతులన్నియు విస్మృతివధమును జెంది మనసున నొకవిధమయిన యానందము జనియించును. ఏల? అది దేశీయసంస్థ; అంతే కాదు, ఆంధ్ర సంస్థ. దీని యధిపతులు వి. పెరుమాళ్లు శెట్టి అండు సన్న వారు ఆంధ్రులు; ఇందు పెన్సిలు నిర్మాణకళాప్రవీణులు (Expert) శ్రీ మల్లాది సుబ్బారావుపంతులు గారు ఆంధ్రులు; సీసపు కడ్డిలు చేయుటకు వలసిన నల్ల సీసపు రాయి (Graphite), బంక మన్న ఆంధ్రమండలము నందు (గోదావరిజిల్లాలో) లభించునవి; కర్మాగారమున తయారగు పెన్సిలులు సుప్రసిద్ధములగు ఘోబరు పెన్సిలులను తల దన్నునట్టివి. ఇట్టి వాతావరణ మానందసంఘాతము కాదా!

కర్మాగారము ప్రతిష్ఠితమయి పదిపండ్రేం డేడు లగుచున్నది. దీనికయి వ్యయించిన ధనము లక్షలకొలది. ముడిసరకుల నుండి అనుదినము వందలకొలది గ్రోసుల పెన్సిళ్లు- నానా విధములవి-తయారగుటకు వలసిన యంత్ర సాధనము లీకర్మాగారమున గలవు. ఇంకను పరిశ్రమ నభివృద్ధిచేయ తగిన పరికరములు సమకూర్చ బడుచున్నవి. పెన్సిళ్లు గుణము నను, పనితనమునను ప్రశంసార్హములుగ నున్నవి.

ఇట్లులయ్య దేశీయులప్రోత్సాహము చాలి నంత—తుదకాంధ్రదేశమున నేని—లేనట్లు చూపట్టుచున్నది. “దేశీయపరిశ్రమలు లేక, దేశాభివృద్ధిలే”దను నార్పు లుపన్యాస వేదికల పైననే; వ్రాతలు పత్రికలోననే; కాని కార్యరూపమును దాల్చుటలేదు. ఇక పరిశ్రమాభివృద్ధి, తన్మూలమున దేశాభివృద్ధి యెట్లు కాగలదు? కాజాలదు.

మంచి పెన్సిలులు మనకు మనవారే చేసి యిచ్చుచుండ వానిని కాదని వైదేశికములకయి

పరువిడుట పనికిమాలినవని, లజ్జాకరము, మహా పచారము. పరిశ్రమలను పోషింతుమను ప్రభుత్వమువారును, దేశాభివృద్ధి నాకాంక్షించు దేశీయులను ఈ పరిశ్రమను పోషించి చిరస్థాయిగ నెలకొనజేయ భులెను. ముఖ్యముగ ఆంధ్రులు, శేషధము చేసినట్లు, సర్వాంధ్ర మగునీకర్తాగారము పెన్నిళ్ల నే యుపయోగించుట త్యాగశక్యము. —భారతి.

భారతస్వాతంత్ర్యనుభాషితములు

౧. సంపూర్ణ స్వేచ్ఛాయుతముగ పౌరస్వత్వము లేని రాజ్యాంగసంస్కరణములు శేవమున కొనర్చెడి వస్త్రాంశరములవంటివి. వివిధవర్ణవసనముల సింగారించుకొని కళేబరముగ నుంటుంటే, పనికిరాని పేలికల గట్టికొనియైనను, స్వాతంత్ర్యవాదులు లిట్లుచు స్వేచ్ఛగ జేరించుట మంచిదికదా!

—మోతీలాల్ నెహ్రూ.

౨. బ్రిటిషువారు హిందూదేశపు పాతకాలలో నేర్పిన తప్పు చరిత్రయే, హిందూమహమ్మదీయభేదములకు కారణము. —మాలానా మహమ్మదాలి.

౩. ఏనాగరకప్రభుత్వమును పాలితుల ఇచ్చకు భిన్నముగ పరిపాలన నెరపజాలరు.

—చల్లభభాయ్ పటేల్.

౪. బహిష్కరణము ఏదో యొకరూపమున ప్రపంచమునగల ప్రతిదేశమునందలి ఆర్థికనిర్మాణమునను స్థిరరూపమున వెలయుచున్నది. “రక్షణ” యన నేమి? ఇది యొక దినుసు బహిష్కరణమే కదా!

—రామలింగారెడ్డి.

౫. మన నిరంకుశనిర్బంధపరంపరలచే ఊక్తిరి చిక్కిరియై, మనలాటే ప్రయోగములచే శరీరమంతయు గాయపడి, తన వాయుకళిఖామణులను బంధించిన కారాగారకుండ్రములపై దృష్టి విగిడ్చియున్న భారతదేశము,

ఇట్టివిషాదకరమును విషమపరిస్థితులలో మనము దేనిని దాచి, దిగబట్టుచున్నామో, దానిమీదనే తన మనమును కేంద్రీకరించుచున్నది. —బెయిల్సుఫర్డు.

౬. ఒకజాతిని మరొకజాతి పరిపాలించుచో ఇద్దరును పౌఖ్యములు లభింపదు. పాలితులు తమ పతిత భాగ్యమునుగూర్చి స్మరించుచు కలగమచుందురు. పాలకులు, పాలితు లెప్పుడు స్వతంత్రులగుదురో యనుభయముతో హృదయవేదన నందుచుందురు. —బురుడు.

౭. “నీ ఆచరణను” త్రమును సార్వజనీన మొనర్చుము. ఏలన, నీకు మంచియని తోచినది ఇతరులకు కూడ మంచియని నీవు భావింపవలె నని కాంటుమహాశయుడు చెప్పియున్నాడు. దేశభక్తి సిద్ధాంతముమండి నిన్ను నీవు మినహాయించుకొన్నచో అందరకును ఆయన కాశము నీయవలెను గదా? అప్పు డీక దేశభక్తి యేది? —రెడ్డి.

౮. హైందవస్వాతంత్ర్యసమరమహాదారతను ప్రపంచమంతయు నంగీకరించినది. మానవచరిత్ర, రాజకీయములలోకూడ సైతికబలము నంగీకరింపవలె ననెడి నీతికి వచ్చినదని భారతదేశము నిరూపించినది. —రవీంద్రనాథ టాగూర్.

౯. “స్వదేశీ” దేశభక్తికి పర్యాయపదము. దీని మూలముననే కృశించుచున్న చేతిపనులను పునరుద్ధరింపవలెను. బుద్ధిపూర్వకముగ స్వదేశీవస్తువునకు బదులు విదేశీ వస్తువు నుపయోగించెడివాడు, తన మాతృభూమికి ఘోరాపచార మొనర్చినట్లే. —ఆచార్య పి. సి. కే.

౧౦. భారతీయులకు మనము స్వాతంత్ర్యపౌఖ్యమునుగూర్చి తెలిపియుంటిమి. ఇప్పుడు మనలోకొందరు గాంధీమతమును రూపుమాపవలె నని ఆందోళనపడుట ఆశ్చర్యకరముగ నున్నది. ఇట్లుచో మన ఆంగ్లవాద్యయ మేమగును? స్వాతంత్ర్యవాద్యయమును తొలగించినచో మనవాద్యయమున నీక మిగులున దేమి?

—సర్ ఇసాక్ ఫుల్.

౧౧. వైతకబల మున్నగాని వీరభుత్వమును దృఢముగ నుండదు. బలప్రయోగము ప్రభుత్వమునకు బలమును పొచ్చించుటకు మారు తగ్గించుచుండును. ప్రబాళిపాయవిరుద్ధముగ, ఎంత అధికబలప్రయోగ మొనర్చిన అదియంత నిస్సారము, నిరుపయోగమగును.

—వెట్టిపుడ్డు బెన్.

—వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణమూర్తి.

గ్రంథచార్యము

‘భాషాభిమాని’ యొకరు ౮-౮-౧౯౩౧ నాటి కృష్ణాపత్రికయం దిట్లు వ్రాసిరి:

“ఆంధ్రభాషలో నవలలు, నాటకములు, కథలు, కావ్యములు, గీతములు, గేయములు సేద సుక్కునగా ప్రచురింపబడుట ముదావహమే! ఐనను ఇందు స్వతంత్రరచనలు కొలదిగా నుండుట విషాదకరము. అవసరమైన గ్రంథములకంటె అనవసరగ్రంథములు ఎక్కువైపోవుచున్నవి. కాని వెలకు పుస్తకములను కొనువారు కొలదిమంది మాత్రమే యున్నారు. నిష్పరియోజనమున పుస్తకములు కొన్ని అచ్చొత్తించి ఒకటి రెండురూపాయల వెల పుస్తకముమీద వేసి బేదకు పావలాకు రైళ్లలో అమ్ముచున్నారు. గ్రంథముల వెల ఆమాత్రమే యుండునను నభిప్రాయమును సాధారణ జనులకు గర్హించుచున్నారు. అందుచేత సత్కవులు తమ అమూల్యగ్రంథములను గూడ అట్టివెలలకే పోకడ పెట్టుకొనవలసి వచ్చుచున్నది. తెనుగు గ్రంథకర్తలకు రాజాశ్రయమా లేదు. పాఠకుల దృష్టియా లేర చదువు పైననే ఉన్నది. ఇక పద్ధింపప్రచురణ మెంతటి కష్టసాధ్యమా!

ఇప్పుడు తెనుగులో ప్రచురించుచున్న పెక్కు గ్రంథములు ఏ ఇంగ్లీషు గ్రంథమునకో, యే బంగారీ గ్రంథమునకో, యే హిందీగ్రంథమునకో, యే మరాఠీ గ్రంథమునకో, అనువాదములు. తల, తోక, మధ్య మధ్య కొన్ని పంక్తులు స్వతంత్రరచనములు. ఈ స్వ

తంత్రరచనములు కొన్ని అనువాదగ్రంథ మనువిషయ మును మఱుగుపఱచి కృత్రిమగౌరవమును మోయు చున్నారు. మూలగ్రంథముకేరు నుదాహరించిన గౌరవభంగమా?

కొందఱు వీధి యొక యన్యభాషలో నొకవిషయముమీద వ్రాయబడిన కొన్ని పుస్తకములను చదివి యొక పుస్తకమును వ్రాసి తనగ్రంథములో ఆ గ్రంథ కర్తలకు కృతజ్ఞతయొనవ దెల్పరు. కొన్ని కొన్ని పుటలనే అనువాదము చేసినట్లు కనబడుచుండినను సరే! ఇంతకంటె కృతఘ్నత యేమిన్నది?

కొందఱు ప్రాతపత్రికా సంపుటములలోని వ్యాసములను కొన్నికొన్ని పంక్తులు మార్పుచేసి తమ పేరులతో ప్రకటించుకొనుచున్నారు. పీసలుకోడు ఇందులకు ఏమి చెప్పనో?

గుజరాతీనుండి అనువదించి హిందీనుండి అనియో, కన్నడమునుండి అనువదించి ఇంగ్లీషునుండి అనియో వ్రాసి కొనువారు కొందఱు. బాగుగా వచ్చినభాషకంటె బాగుగా రాని భాషలో మంచి ప్రావీణ్య మున్నటుల నటించురు. ఏలకో బాగుగా బోధపడుటలేదు.

తెనుగు దేశములో వెంకటపార్వతీశ్వరకవులు గుప్రసిద్ధులుగదా! పేక్కుపీయరు రచించిన ‘కామిడీఆఫ్ ఎరర్సు’ అనునాటకమును ఈశ్వరచంద్రవిద్యాసాగరులు వంగభాషలోనికి అనువాదము చేసిరి. వెంకటపార్వతీశ్వరకవులు వంగభాషనుండి తెనిగించినటుల విద్యాసాగరునిపుస్తకము దగ్గఱ పెట్టుకొని చూచినచో స్పష్టముగ కనబడును. విద్యాసాగరు రచించిన పాత్రల పేరులనే వీరును ఉంచినారు. వంగభాషలో ఆ గ్రంథముపేరు ‘భ్రాంతివిలాసము’. తెనుగులోను అంతియే. పైన మాత్రము ఇంగ్లీషు ననుసరించి అని వ్రాసినారు. విద్యాసాగరునిపేరు నుదాహరించుట వ్యాయము కాదా!

ఒకరు ఒకగీతమును వ్రాసిన పెక్కురు ఆగీతభావమునే తీసికొని శబ్దముల మార్పుచేసి గీతముల వ్రాయుచున్నారు. అటుల వ్రాయటలో తొలుతటిదానికంటె తరువాత వ్రాసినది అనుకరణమైనను ఏవిధముగ నైన

గుణసమృద్ధియున్న మంచిదే. అప్పుడుమాడ మూలగీతమును పేర్కొనుట న్యాయముకాదా? ఎట్టులేనను తాను అనుభవించియో ఊహించియో అనువదించియో వ్రాసినవాడు క్లాఫుంపదగినవాడు. గ్రంథచౌర్యము భావచౌర్యము చేసినవారు నిరసించదగినవారు. మూలగ్రంథము నుదాహరించిన చౌర్య ముఖించుకొనదగినా!

ఈమధ్య కొన్ని దేండ్లనుండి ఒక భావముతో గూడిన ఒక ఫక్కిగీతమును కొలది మార్పులతో అప్పుడప్పుడు ప్రతికలలో చదువుచుంటిని. ఆ పద్యఫక్కి, ఆ భావము నన్నెంతో ఆకర్షించుచుండెడిది. ఈ మధ్య సమదర్శిని నూతన సంవత్సరాది సంచిక వచ్చినప్పుడు రాజమహేంద్రవరములో పండిలికవియగు నొక మిత్రునియింటివద్ద నుంటిని. ఆసంచికలో విజయపార్థసారథిగారు రచించిన 'భాగస్వాములు' అను గీతములను చదివి ఆ మిత్రునితో ఈగీతములఫక్కియందలి భావము ఎంత పౌదయాకర్షణకరముగ నున్నదో చూచినారా అంటిని. 'చూచితిని, కాంగ్రెసుప్రతి కూడ ఆగీతమును మెచ్చుకొన్నదని సాహితీసంపుటము నొకదానిని తీసి అందు పూర్వమెప్పుడో ప్రకటింపబడ్డ 'కాపుపెండ్లి' అనుగీతమును చదువుమని యిచ్చెను. రచయిత విజనామము సం దుంచక గీతానందు డను గుప్తనామ ముంచుకొనెను.

నేను ఆగీతములను చదివి తన్మయుడ నైతిని. ఆ గీతముల రచనావిధానము— అందలి కైలి— కన్నులయెదుట మాటలాడునట్లుండు ఆ భావుకత్వము— పల్లెటూరి మానవప్రకృతుల సహజస్వభావవర్ణనము— కథలోని యున్నతభావము నా తన్మయత్వమునకు గారణములు.

'కాపుపెండ్లి'లోని గీతఫక్కికిని కథావిధానమునకును వర్ణనములకును, 'భాగస్వాములు' అను గీతఫక్కికిని కథావిధానమునకును వర్ణనలకును అంతగా భేదము కనబడలేదు. సమాసములు మాడ కొన్ని అందులో నున్నవే యిందులో నున్నవి. నామిత్రునితో కథను ఈ విధముగా ఏల మార్పు చేసినాడో, కాపు పెండ్లి

లోని భావసౌందర్యము రసవిజృంభణము కవితా ప్రాగల్భ్యము ఇందులో దీనికొని రాలేక అపజయము నొందినాడేమి? ఆ గీతానందుడు ఈవిజయపార్థసారథిగారు కాదా అంటిని. నా మిత్రుడు గీతానందుడు వేటొక కవిత్యరు డని, ఆ కవిత్యరుని ప్రతిభను, రసజ్ఞతనను, పౌండకోపాసకత్వమును స్తుతించెను. నే నాకృత్యము నొందితిని. విజయపార్థసారథిగారు గీతానందుని కాపుపెండ్లి ననుసరించి యని వ్రాసికొనకపోవుటకు తలెయ్యవన్నది.

అంతట భారతి ప్రాతఃసంచికనుదీసి దుక్కిని అనుపేరుతో వ్రాయబడియున్న పద్యములలో గీతానందుని వాక్యములు దొర్లియుండుటజూపి యిట్టివి నేను సర్వసాధారణ మనెను. నేను వివాదాశ్చర్యమున నొందితిని. జానపాక్షికము లైన యిట్టి కార్యములను మానుట ఉచితము.

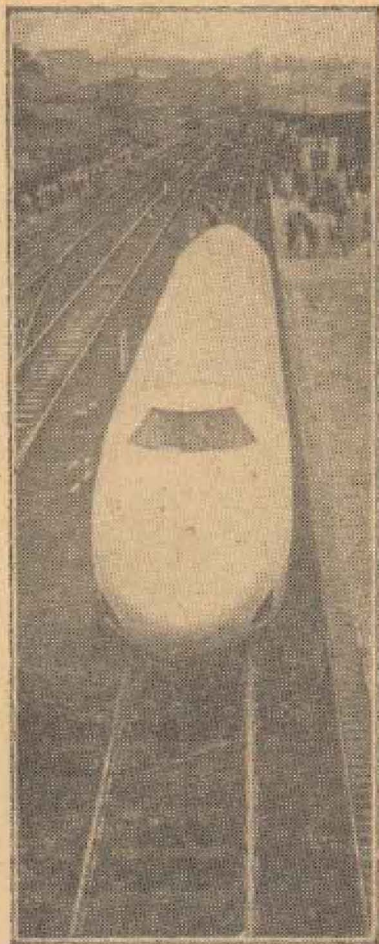
పురాతనకవులు పిల్లమనుచుచిత్తములు పుట్టించినను ఇరరకేత్తులు లేకున్నైనను వారు పండితులనియైన వారి గ్రంథములయిన దెలియుచున్నది. ఇప్పుడు పెక్కురకు పాండిత్యము నున్నయైనను మోసపుకేర్తియందు మాత్రము అభీలాష మిక్కుటము.

మోస మెంతకాలము దాగియుండును? లేనికేర్తియున్నదని ఆపాదించుకొనువాడు తప్పుక నష్టపడును. కనుక నట్టి ఆకార్యములకు జొరక కష్టించి పద్ధాంతపతనము చేసియు పండితులయొద్ద నెచ్చుకొనియు స్వశక్తిపై నాధారపడ పాశులను మోపురించుచున్నాను."

చాలినంత సంస్కార ముండి యుత్తమ గ్రంథములను రచించుచువా రుత్తములు. ఉన్నసంస్కారముతో సామాన్యగ్రంథములను రచించుచువారు మధ్యములు. సంస్కారమే లేక నీరసగ్రంథములను రచించి వాఙ్మయమును పాడుచేయువా రధములు. 'భాషాభిమాని' పేర్కొనినట్లు పేరైన నెత్తక

ఒరుల గ్రంథములందలి భాగముల, నున్న రీతిని, ముచ్చిలించి గ్రంథముల నింపి, తమ పేరున నానిని వెలయించి గ్రంథకర్తృతాగౌరవము నాకాంక్షించు మహానీయులు 'తే కే న జానీ మహే' అను భర్తృహాసినూక్తిని జ్ఞప్తికి దెచ్చుచున్నారు.

జస్తినురైలు

జర్మనీలో జెర్లిను-హోంబర్గ్ నైవమలమధ్య క్రొత్త రకపు రైలుబండి గంటకు నూటయిరువది మైళ్ళవంటి న నడచునది.

త్రైలింగలోని 'భారతీచిత్ర విమర్శ'

త్రైలింగపత్రిక (౧౭-౮-౩౧ నాటిది) యందు శ్రీ వి. ఆర్. స్వామిశాస్త్రిగారు "భారతీచిత్రవిమర్శ" అను పేరున నొక అధిక్షేపగర్భితమగు విమర్శ నిట్లు ప్రకటించినారు:

"జ్యోత్సమాసపుభారతిలో రెండు విచిత్రచిత్రములు గలవు. అదొకటి భారతమతసంపద్యము— ఈచిత్రము గంభీరభావభరితమై చిత్రకారుని ప్రతిబింబ చాటుచున్నది. భరత దేశమున గల ఎల్లమతములకును మూలపురుషులు, లౌకికపురుషులేననియు, హిందూమతమునకు మాత్రము పురాణపురుషుడగుపరమేశ్వరుడే మూలపురుషుడనియు:— కావుననే హిందూమతము రక్షింపమతములకంటె సర్వవిధముల మతమనునియు, పవిత్రమనియు, అనాదియనియు, కాశ్వతమనియు, నాచిత్రము వ్యక్తముచేయుచున్నది. ఇట్టిచిత్రము నూహించి, రచించిన శ్రీయుత సి. యాక. వెంకట్రావుగారు ప్రశంసాపాత్రులే గాని ఈశ్వరచిత్రమును వ్రాయుటలో వారు కొండంత తప్పు చేసినారు. పాపము ఆయనగారు, అర్ధవారీశ్వరచిత్రమును సంకల్పించివ్రాయుటలో కుడివైపు పార్వతిగను, ఎడమవైపు పరమేశ్వరుడుగను వ్రాసినారు. ఇది విపరీతము. ఇంతకును రావుగారిది పొరబాటు, దానికేమి గాని, 'పారిజాతపరిమల్'లో సముదంతును నెరగులు నెమకునేర్పరి 'భారతి' యీమాత్రముగ్రహింపకపోవుట వింత— ఎఱిగియే ప్రకటించితి ననును కాబోలు, అనుచో, తప్పులరడకలను మోయుటకా తా నవతరించినది? అని నే నడుగనా ఆప్యదు?

ఇక రెండవచిత్రము పేరు — మణ్ముఖదైవము. కాని దాని కుండునది ముఖమొక్కటియే, బాహువులు మాత్రమూలున్నవి. ఆటుచేతుల చిత్రముకు మణ్ముఖదైవమని పేరు పెట్టిన 'భారతి' ప్రతిభ నేమని కొనియాడవచ్చును?

'భారతి' ఇట్టి ప్రమాదములకు లోనగుట వింతగాదా? 'తప్పులెన్నువారు తమతప్పులెరుగరు విశ్వదాభి

రామ వినుర నేమి? యన్న మహాత్ముడు చిరస్మరణీయుడు గదా."

“భారతమతసంచయ” చిత్రమున హిందూమతమును వ్యక్తపరుచునది హరిహర చిత్రముగాని అర్ధనారీశ్వర చిత్రము కాదు. హిందూమతము హరిహరాత్మక మగుట నది తెలియజేయును. ఇపుడు విచారితమగు శాస్త్ర గారివాదము పరాస్తమయినది.

స్థూలదృష్టికి గోచరించు నీ విషయము శాస్త్రీగారి సూక్ష్మదృష్టికి గోచరింపలేదేల? ‘పారిజాతపరిమళోల్లాసాతిరేకమున నాసూక్ష్మ దృష్టియు లోపించియుండెనోటు! విషయమును జక్కగా బరిశీలించి, తత్త్వమును తెలిసి పదపడి యందలి గుణదోషములను విమర్శించుట వినేకము.

షణ్ముఖదైవము—ఇట ‘భుజశబ్దము నకు మారు ‘ముఖశబ్దము ముద్రితమగుట పొరపాటుని పనుబాపలకు సైతము తెలియును; అయినను దానినేని గుర్తించి తెలిపిన శాస్త్ర గారియెడ భారతి యెంతయు కృతజ్ఞత గలిగి యుండును.

—భారతి.

* * *

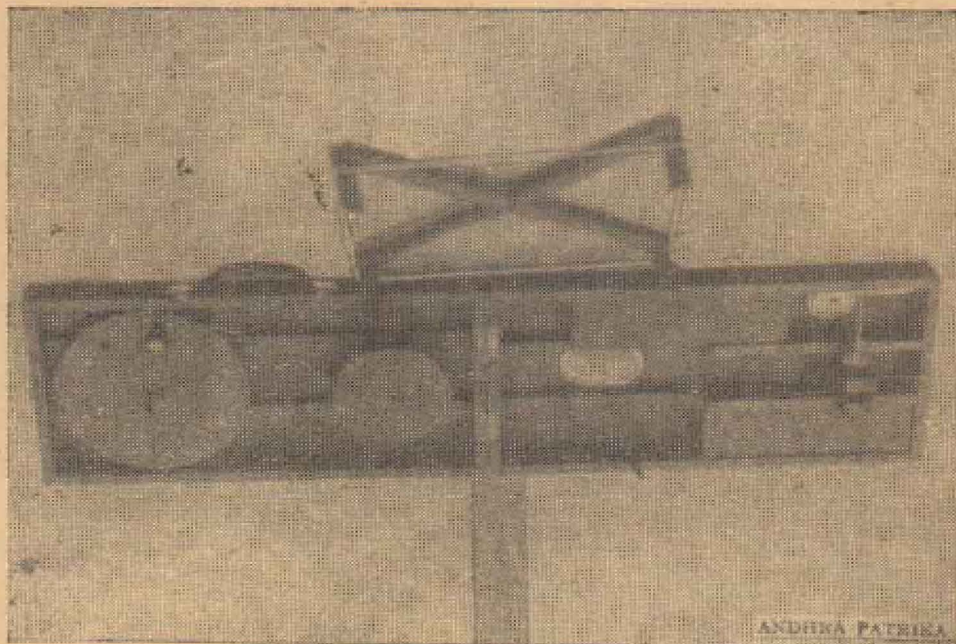
భారతీ చిత్రవిమర్శ

ప్రజోత్పత్తి సం. శ్రావణశుద్ధచతుర్థి సోమవారపు త్రిలింగపత్రిక 3-వ పుటలో శ్రీ వి. ఆర్. స్వామి శాస్త్రీగారు తమ సహజశాస్త్రజ్ఞత్వమున జూపుచు గావించిన భారతీచిత్రవిమర్శ కడువిచిత్రముగ నున్నది. పి. యెన్. వెంకటరావుగారు వ్రాసిన “భారతమతసంచయము” అను రాయలసీమ చిత్ర లేఖనమును పొగడుచు

క్రిందికి బడద్రోయు సుద్దేశ్యమును గనుపరుచుచు, శాస్త్రీగారు తామే తలక్రిందయినారు. ఈవిమర్శ రాయలసీమ ద్వేషభరితమై, భారతీపరిచయ విముఖమై శాస్త్రీగారి సర్వతోముఖ సామరస్యమును జాటుచున్నది. సామాన్య దృష్టితో దిలకించియుండిన భారతమతసంచయగత పారి హరులను పార్వతీపర మేశ్వరులగు పారబడి యుండరు. ఏమియూదిన్యదృష్టిశాస్త్రీగారిఅదైవతాభిమానము చిత్ర గతస్త్రీపురుషవ్యక్తి పరిజ్ఞానమునుగూడా నశింపజేసినదే. అయ్యో ఏమనవచ్చును? పరమేశ్వరుని దక్షిణభాగము నందున్న హరి పార్వతిఅయినచో, సీమంతము (పాపలు) ఏమయ్యెనో పాపము! ఉద్ధృష్టపుండ్రమును కుంకుమగా భావించియుందురేమో! నిరంజన విగ్రహమునకు అంజన మేలయని తలచిరేమో! ఆధునిక కాంతలకువలె నాసా భరణము పార్వతికిని లేచని భావించి యుందురా? స్త్రీ పురుష కంఠవిభేద విచారము దైవకులకే విడిచియుండురు! ఇక విశాలభుజాంతరాళమును దృష్టిరోషముచే ఉత్తుంగకుచపంభనంభితమని బ్రమసియుందురు. ఇక నేమన్నది? సీతాంబరము పట్టుచీర యయ్యెను. స్త్రీ పురుషపరిధాన భేదజ్ఞాన మంతర్ధానమయ్యెను. జైరా పారపాట్లు! హరి గౌరియననా యని ఎన్నిమార్లు భావించినను—దైవకులముగాజోలు—మా కట్టి యదైవత జ్ఞానము గలుగకయున్నది. పార్వతియనియే పారబడితి పో—ఆలుమగలు, తల్లిదండ్రులు, అత్తమామలు, పార్వతీ పరమేశ్వరులు, లక్ష్మీనారాయణులు అను మొదలగు వాడుకలచే పార్వకారికమును స్త్రీగౌరవమును జూచిన చిత్రకారులకు పార్వతిని కుడితట్టు వ్రాయునుద్దేశము కలిగియుండమాడదా? ఇదంతయు శాస్త్రీగారికి కలిగిన యూహలకు తరచాటు. పారపాట్లు కాదునుమా? తలపెట్టిన కార్యమును చక్కగా నిర్వహించుచున్న భారతి ఈశాస్త్రీగారి యవకతవకలను ఇంతకుముందే గ్రహించక యుండునా? గ్రహించకయున్న సేనడుగక విడుచునా?

బుక్కపట్లం అణ్ణయ్యాచార్యులు.

గాంధీగారు సృష్టించిన రాటము

వీరికాపురము

శ్రీమదజ్ఞానాదిభట్ట నారాయణదాసుగారు

(సంస్కృత పాఠశాల కార్యక్లాపానికి యాచార్యులైన చతుర్థాపాదము)

సంస్కృతము

భాజతే కుక్కుటేశ్వర మాధవాలయా-భ్యాం ఘనామాధసాధాంతరేణ
పార్వ

హాసిల్ హమీదు జహా తాజ్ నమూ నబి - హిమ్మ త్తుసాపిర్చి హి రిసాల (?)

ఇంగ్లీషు

రాపు సూర్యారాపు రాజాబహదూర్ రి - చారిటబిల్టూ లైజింగ్స్ ఎ రైవి

తెలుగు

చదువులపుట్టిల్లు చల్వతెమ్మరజల్లు - మేల్కొల్లు పొగడిక మీరంజెల్లు

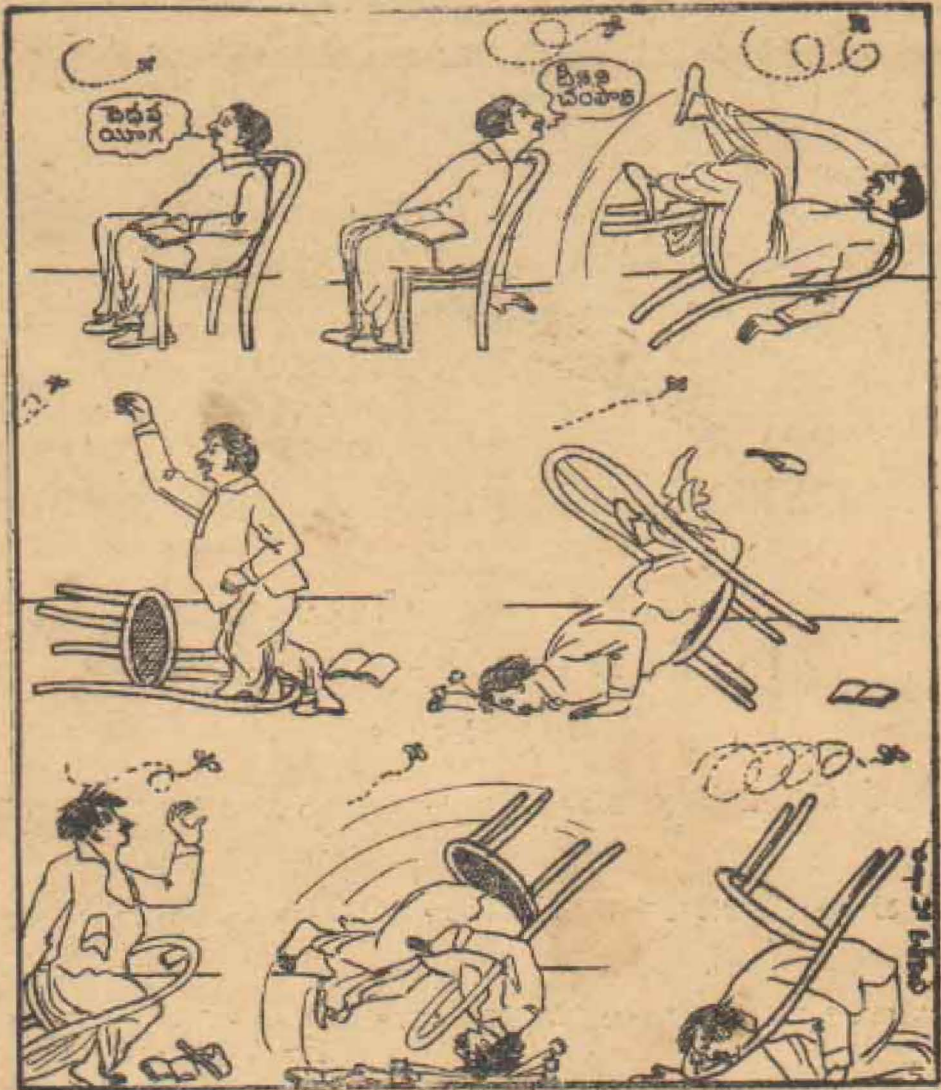
మేటిపంటలకుంకి కల్పిమెడలంకి

బెన్తు చా ని న్నోదావరీ యిస్ట్ ది నీజె

మబుల్ నీ ర్వ జవాల్ జవాల్ మీ ర్జనాన

వీరికాపుర మేవ త్రివిష్టవ మిహ.

బలవంతుడ నని గర్వింపకుము

లెఫ్టి నెంటు పి. గోపాల కృష్ణయ్యగారు

పచ్చయప్పకారేటి వ్యాయామవిద్యాపద్ధతులను అను లెఫ్టి నెంటు పి. గోపాలకృష్ణయ్య, బి. ఏ. ఎఫ్. ఆర్. ఇ. యస్. (లండను) గారు యూరోపుఖండములో

వ్యాయామవిద్యాపద్ధతులను పరిశీలించుటకుగాను యీ నెల 23-వ తేదీన “ఎస్. ఎస్. ఎంబాయసీ” స్టీమరు మీద మద్రాసు కేపు విడిచిరి.

వీరు ముఖ్యముగా జర్మనీ, స్వీడను దేశములను దర్శించి, ఆచట విశ్వవిద్యాలయములలో అనుసరింప బడుచున్న వ్యాయామవిద్యాపద్ధతులను పరిశీలించెదరు.

పిమ్మట వీరు ఆమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములను దర్శించి, ఆచట విశ్వవిద్యాలయములలో అనుసరింప బడుచున్న వ్యాయామవిద్యాపద్ధతులనుకూడ పరిశీలించె దరు. న్యూయార్కు నగరమందు కొలంబియా విశ్వ విద్యాలయములో ఒక సంవత్సరకాలము ఉన్నత వ్యాయామవిద్యను పొందెదరు. కొలంబియా విశ్వవిద్యాలయ ములో ఉన్నత వ్యాయామవిద్యను పొందుటకు చేర్చు కోబడిన మొట్టమొదటి భారతీయు డితడే. వీరు న్యూయార్కు విశ్వవిద్యాలయమునుండి ఉన్నత అర్థ కాస్త్రములో బి. హెచ్. డి. డిగ్రీనికూడ పొందెదరు.

లెఫ్టి నెంటు గోపాలకృష్ణయ్యగారు మద్రాసు విశ్వ విద్యాలయ వైనికదశములో కింగ్స్ కమిషను ఆఫీసరుగా నున్నారు. ఈ రాజధానిలో బాలభద్రోద్యమమునందు పాల్గొనియున్నారు. వీరు నుంటూరుజిల్లాలో మర్యాద గల తెలగకుటుంబమునకు చెందినవారు. చాలకాలము నుంటూరు మునిసిపలు చైర్మనుగాను, నుంటూరు జిల్లా బోర్డు అధ్యక్షులుగాను, నుంటూరు ఏ. ఇ. ఏ. ఎం. కాలేజి వైస్ ప్రిన్సిపాలుగాను పనిచేసియుండిన రా. బి. పి. వెంకటకృష్ణయ్య నాయుడుగారి తృతీయ

పుత్రులు. మరియు, మద్రాసు మెడికల్ కాలేజీ అసిస్టెంట్ ప్రొఫెసరు పదవి నుండి విరమించిన రా. సా. డా. ఎస్. పి. రామస్వామినాయకుగారి మనుషులు.

వి. పి. చౌదరిగారు

— ఆంగ్ల పత్రిక.

డి. సుబ్రహ్మణ్యంగారు, యం. ఏ.

లండనులోని ఆక్స్ ఫోర్డ్ లోని ఇంజనీరింగ్ కాలేజీ నుండి ప్రథమ పరీక్ష యందు విజయము గాంచినది. ఇప్పటి కాలం ధులలో నీ పరీక్ష యందు జయము గన్నవారు వీరొకరు.

వీరిది గుంటూరు. లండనులో బి. కాం. డిగ్రీని బడసి, విష్ణుండు బ్యాంకులో ఏడాదికాలము అక్కాం టెంటుపని నేర్చుకొని వచ్చినారు.

శ్రీమతి రాధాబాయి కర్నడుగారు

శ్రీమతి చిన్నిలక్ష్మమ్మగారు

సంయుక్త గౌడసారస్వత సంఘమున బి. ఏ. పరీక్ష
యందు కృతార్థురాలయిన మొదటి యువతి.

ఈమె అనంతపురంజిల్లా విద్యాసంఘమునకు
సభ్యురాలుగా నియమింపబడెను.

మదరాసు విశ్వవిద్యాలయమున నీ సంవత్సరము పట్టములను బడసిన నాగ్‌మణులు

విమర్శనము

పల్లెటూరి కథలు

క్రియత శనివారపు సుబ్బారావుగారు వ్రాసి ప్రచురించిన “పల్లెటూరి కథలు” అను గ్రంథముతో “తెనుగుచిన్న కథ”కు ఒక క్రొత్త దృశ్యమును, క్రొత్త సందేశమును, క్రొత్తరంగమును చిక్కినవని చదువరులు గ్రహించకపోరు. ఇదివరలో తెనుగుపత్రికలలోను, మాస-ఉగాదిసంచికలలోను ప్రచురింపబడుచుండు చిన్న కథల లోని యంశము మోహోదయమగుచున్న నవయువక యువతీజనముల యుద్దేశములును, ఆందోళనములును, సంఘపుకట్టుబాట్లతో కొన్నిచోట్ల బ్రాకిన దురాచారములయొక్క చూడఁబడున, వ్యేచ్ఛవలె కనిపించు స్వైరవిహారపరతంత్రతలును, విలాసములును, చైరాగ్యములును, మరణములును మొదలగు నద్భుతములు (romances) మాత్రమే అయి యుండెడిది. చిన్న కథ యొక్క సంగల్పమును, సార్థక్యమును ఇదియే యని కొందరును, ఇతియే యని కొందరును తలచియుండుటలో నాశ్చర్యము లేదు. చిన్న కథను మాచీమాదడములో ముందు దానినే పఠించి, ఆశ్చింగారమును, ఆవిలాసమును, ఆచైరాగ్యమును అనుభవించి దానిని విడిచిపెట్టుట పాఠకుల కలవాటైపోయినది.

ఇట్టి ఆంధ్రసారస్వతలోకమున నీ గ్రంథమును ప్రచురించి ఇంతకంటె సొగసై మనోహరమైన చిత్రకు ఈ “చిన్న కథ” చూడగల దన్న సంగతిని గ్రంథకర్త ప్రత్యక్షముగ ఋజువుచేసినాడు. ఇతను లోలుదొర్ల చేసినపని నవయావనమాత్రాంతమును మోహమును, దాని పరిణామ

ములను మాత్రమే కథలకు ప్రప్రధానాంశముగ జేయుట మాని, లోకవ్యవహారములను, సంసారకష్టసుఖములను ప్రప్రధానాంశముగ జేసినాడు. పిదప మోహపరతంత్రమును, శరీరసౌందర్యోపాసకులును నగు నవయావనల ప్రధానపాత్రలుగ జేయుట మాని సంసార కష్టసుఖములు శరీరమునకు నాటి క్రిందుమీదులు పడుచున్న గృహస్థులను, గేస్తురాండ్రను ప్రధానపాత్రలుగా జేసి నాడు. ఈచిత్రించుటలోనే ఆలోచములు మాయమై సుగుణములు వృద్ధిచెంది, అన్యోన్యత కుదిరి సంసారములు చక్క నగు చుగ్గములను నూచించినాడు. అయినను గ్రంథము భయపెట్టి నీతిబోధనలుచేయు శిష్యాత్మకతలె గాక, సుఖసద్భావములు సలుపుచు నూనృతహర్షమున నడిపించు సుహృత్తమునివలె నహవాసయోగ్యమై ప్రీతి దాయకమై యుండుట గ్రంథకర్తయొక్క రచనాచమత్కృతిని చాటుచున్నది.

ఇక కథలలోని కొన్ని ప్రధానాంశముల బరిశీలించు. గ్రామప్రజలయొక్క పెట్టుమొదటి యిబ్బంది ఉద్యోగస్థుల రాయిడి. ఒక ముసలాయన చెప్పినట్లు, “ఇప్పటి మనసబుకరణాలకు - పెద్దచిన్న తారతమ్యము లేకుండా ఏమిచేస్తానో చూడు నీసంగతి కనుక్కుంటాను. అనే పెరింపులతో యేడిపించుకు తింటూ” పుండడము పరిపాటి. ఒక పూరికరణం “లచ్చయ్య క్రొత్తలోగిటి అరుగులు ఆక్రమణముచేశాడు.” అని పైకి వ్రాసి రెవి న్యూఇన స్పెక్టరుకు బాగా భోజనము మేపి కొలిపించి స్థిరపరచి, తహస్సీద్దారునోటిను అమలుజరిపించి వెంటనే యింటిచూడూ అరుగులూ కొట్టెనుకొనడమూ, లేకుంటే నెలకు పదిహేనురూపాయల చొప్పున అవరాధం కడు

తూ సేవిలు క్రిమినలు చర్యలకు లోబడడమో జరిగేటట్లు చేయించాడు. ఆపూరుమనసచే అంజయ్యపాలము గట్టుకొట్టి తనపాలములో చేర్చుకొని ఏమయ్యా అంటే రెండు నువ్వులపస్తాలు అతని గడ్డికుప్పలో దాచి అతని మీద చోరీకేసు పెట్టి మూడుమాసములు కఠినశిక్ష చేయించాడు. పూట్లో వెట్టివాణ్ణి చాకలివాణ్ణి, వడ్రపు పని చేసే బసవలింగాన్ని యేమరా దొంగసామ్య లిచ్చినారని పెద్దమనిషి కొండయ్య అడిగితే, “లేదు బాబయ్యా గ్రామనాకరికి భంగం వస్తుందని మీకు తెలియదా”యని వాళ్ళ జవాబు. గ్రామమునసబుకరణా లంటే పట్టణము లోని వారి పైఉద్యోగములకు లంచము లిప్పించుచు తాము తింటూ ప్రజలను హింసించు లోటులని అర్థము. మరోమనసబు వెంకటపామిచేత అయిదురూపాయాలు లంచ మిప్పిస్తేనే కాని ఒక ఓవర్సీలుతొవ్వు మాపూరు కడలలేదు. ఇది గ్రామాధికారుల ఫిరీ.

ఇక వీరి పైఅధికారులనగా పట్టణములో వుండే రెవిన్యూఇనస్పెక్టరులు, పోలీసుఇనస్పెక్టరులు, మేజిస్ట్రేటులు, రిజిస్ట్రారులు. ఓవర్సీలుమాట చెప్పనక్కర లేదు. రెవిన్యూఇనస్పెక్టరే ఆక్రమణమంటే అది ఆక్రమణము. పోలీసుఇనస్పెక్టరే చరిని దొంగంటే వాడు దొంగ. మేజిస్ట్రేటు కెటు మొగమాట మంటే అటు తీర్పు. రిజిస్ట్రారు గారి కియ్యవలసిన ప్రయివేటుఫీజు ముట్టకుంటే “మాడు గంట రై పోయింది, అవతలకు. పో” ఓవర్సీలకు గిందూపాయి లిస్తే నీరు వచ్చే పదుపాయం వీరైతే చేస్తాడు. అన్ని తోవలూ సర్కారువే. ఆలోనంటు బండి వెడితే జరిమానా. ఓవర్సీలకు లంచమిస్తేనే కాని అది తప్పదు. పట్టణములో ఇల్లడిచెంబు పట్టుకుంటే న్యూ సెన్సుకేసు.

ఈఉద్యోగస్తులు రిటైరైనాకాని వీళ్ళ వీడ పోదు. ఏమంటే అపుడు వీరు బెంచిమేజిస్ట్రేటు లెతారు. పై ఉద్యోగస్తు లందరూ అన్ని డిపార్టుమెంటులవాళ్లూ ఒకళ్ళ కొకళ్లు చుట్టాలో, స్నేహితులో జేతారు. అందుచేత ఒకడికి వచ్చే లంచము ఇంకొక డెన్నెదూ తప్పించదు.

వీరి కెక్కడికక్కడే పుల్సాలు కావాలి. రెవిన్యూ ఇనస్పెక్టరు వగైరాలు వస్తే కరణంగారింటు విందులు.

పోలీసు ఇనస్పెక్టరులు, మేజిస్ట్రేటులు వస్తే మనసబు గారింట కోట్లా గొట్టెలూ కొట్టి భోజనాలు. పోలీసు వాళ్లు అనగానే యేకారైనా ఆపేసి అందులో కూర్చొని చార్జి యెగవేయవచ్చు. డిప్యూటీ కలెక్టరుగారి కుమారుడికంటే మేష్టరులు మార్కులు దిద్ది పేసు చేయవలసినదే. మైలుహాలీ ఓవర్సీలుబగ్గరకు పనివుండి వచ్చాడురా అంటే వాళ్ళ ఆవులకు గడ్డివేసి కుడితి తాగించినదే వెళ్ళకూడదు. లంచాలు దిట్టముగా ముట్టిపోలే ఆక్రమణలు లేవు, దొంగతనాలు లేవు, సర్కారుకోడ్డుమీద బట్లు తోలడాలు లేవు. అంతా రామరాజ్యమే.

పల్లెటూళ్లలో రెండవఅంశము చిలిపిజట్టిలు. తొమ్మిదేండ్ల చంద్రమ్మ నడుస్తున్న పుడు ఏడేళ్ల నరసమ్మ పరికిణీమీద బురద పడితే నరసమ్మతల్లి చంద్రమ్మను మోడిపింది. చంద్రమ్మతల్లి నరసమ్మను తిట్టింది. నరసమ్మతల్లి జగడానికి వచ్చింది. ఎవరింట్లో మగవాళ్లు ఆయింట్లో ఆడవాళ్ళ తరపు. ఎవరి చుట్టాల వాళ్లు వాళ్ళ తరపు. వాలుగుకోణ లిదో అలికిడి.

మాడవఅంశము సహవాసము. పల్లెటూరి కుర్రవాళ్లు చెడిపోవడమున్నూ. వెంకయ్యకొడుకు పురుషాత్తాన్ని చూచి చదువుకొని జ్ఞానం సంపాదించేవా రెవరూ లేరు కాని, కోటయ్యకొడుకు రామనాథమును చూచి క్రాంపిం గుంచుకుంటుకు, అవతలవకగా వాలు గింగ్గీ ఘముక్కలు వేలించుకు, కళ్ళ తోట్లా, మేకాబల్లులు, చేతి కర్రలు, కొనియకు ఇంట్లోవస్తువు లెత్తుకపోయి బోగమువాళ్ళ కిచ్చేటందుకు సత్యంలాటి కుర్రవాళ్ళ సేకులు సిద్ధము.

వాలుగవఅంశము పల్లెటూళ్లవాళ్లు పడేదందుగలు. పాపయ్య పెళ్లి సరకులు కొందుమని యిల్లు బయలు దేరితే రెండురూపాయలు పుచ్చుకొన్న టిక్కెట్టు మేష్టరు రూపాయిపావులా టిక్కెట్టిచ్చి చిల్లర లేదని తక్కిన ముప్పావలా వుంచేసుకొన్నాడు. ఇల్లడిచెంబు పట్టుకుంటే పట్టణంలో బెంచిమేజిస్ట్రేటు రెండు రూపాయాలు జరిమానా వేకాడు. పట్టిబట్టలకి, జరిబట్టలకి, బంగారానికి, రైటులకి, వెంటులకి

నుమాడు ఎనిమిదివందల రూపాయలు ఖర్చు అయినవి. ఇంటికి వచ్చి చూచుకుంటే పట్టుబట్టు బరంపురానిది కాక అల్పా చీనావి అయినవి. జరి రాగిదయిపోయింది. అత్తరువులు పులుసుకంపు. పెట్రోలులైటు మేంటిలు లెగులడింది. ఆరికేమలాంతరుకు వత్తెక్కలేదు. బస్తీలో అంతా దగ్గే అన్నాడు పాపక్ష్యు మామగారు. అయినా రోజుల్ని బట్టి నడవా లన్నాడు గోపాలం.

అయినా పల్లెటూళ్ల నునురించి మనము బొత్తిగా నిరాశపడనక్కరలేదు. భ్వజ సుంభముచుట్టూ చేరే పెద్ద లలో కొండయ్యలాంటివాళ్లు కొందరిని ధర్మంగా ప్రవర్తించలేరా అని అడమాయించగలరు. లచ్చయ్యలాంటి వాళ్లు దాచిపోయేవాళ్లకి మీలుగా వుండేటందుకు రోడ్డు కాలువ కలసే మొగలో చిన్న సత్రం కట్టించబూసు కుంటున్నారు. వెంకయ్య యేటా వైశాఖమాసంలో తనయింట పురాణం చదివించడం నూమూలుంది. “ఇంత కీ, నునలోమనకి నీతీ బాతీ లేకపోవడం, అందుకు తోడు మనలో అద్దెర్లం కలగడాన్ని బట్టి, నేను మన విశిథికి వచ్చా”మని చీవాట్లు పెట్టించుకు శాస్త్రీలాగు ద్దెర్లంగా నిలబడగలిగేవాళ్లున్నారు. కరణం యింటికి వేళకి ఎవడు వచ్చినా లేదనకుండా అన్నం పెడతాడు. పురుషోత్తంలాటివాళ్లు బి. యే. పేసయిపూడా బానిసవృత్తిలో చేరక దేశసేవ చెయ్యాలనే కోరికతో ప్రజాసేవక సంఘంలో చేరుతున్నారు. అయినదానికీ కానిదానికీ యింతడబ్బు పెట్టడం పూర్వసంప్రదాయం కాదనే పెద్దలున్నారు. చింతిగింజ లాడుకుంటున్న చిన్న పిల్లలకోసం ధంజాలు తెంచుకుని చెబ్బలాడుకుంటోన్న పెద్దవాళ్లందరూ వాళ్లలో వాళ్లే సిగ్గుపడుతున్నారు. తిన్నగా ప్రవర్తించనివాళ్లకి దేముడే కానీ చేస్తా డనడానికి, మనసలు మాతురు ముండమోయడం, కరణం మాతుర్ని అల్లుడు వదిలివేయడమే సామ్యం.

ఈవిధముగా పల్లెటూళ్లతాలూకు కొన్ని చాయలు తీసి గ్రంథకర్త చిత్రించి ప్రచురించినాడు. ఇట్టి వసంతములైన చాయ లాగ్రామములపై నున్నవి. అవి గ్రహించి ముద్రించగల చిత్రకారు లవసరి మైయున్నారు. ఈగ్రంథ

కర్త తాను రచించినంత మేరలో పొందినవిజయమును తా నొకను పెక్కుకథలు వ్రాయుటకు ప్రోత్సహము గా గైకొని తనకృషిని కొనసాగించునుగాక యని కోరుచున్నాను.

గరిమెళ్ల సత్యనారాయణ, బి. యే.

గ్రామపునర్నిర్మాణవ్యాసములు

గ్రంథకర్త: అన్నంరాజు శ్రీరాములుగారు, ప్రింట్ మహాసుపేట, నెల్లూరు. వెల రు. ౧-౦-౧.

దేశమునం దెచ్చుట జూచినను గ్రామపునర్నిర్మాణావశ్యకతనునుంచి ప్రతివారును ఉద్ఘోషించుచున్న పరమానకాలమున, అదనున కందిన వర్షమువలె నీగ్రంథ మెంతయు పండిత పామరజనోపయోగకరము కాగలదు. గ్రంథకర్తయగు అన్నంరాజు శ్రీరాములుగారు భారతీయ గ్రామజీవనసౌఖ్యమును విచ్చిన్న మొనర్చిర కాల ప్రవాహమునకు గురియైన కుటుంబమునం దుచ్చవించి, పూర్వము తమకుటుంబమును పాడిపంటలతో కులమాగ జేసిన ప్రదేశము లిపు డూపరత్రేతములై యుండుట కన్నులార గాంచి పరితపించుచున్న జానపదుడు. అందు చే స్వానుభవపూర్వకములగు నీవ్యాసములయందలి విషయములు భారతీయగ్రామసీమలకు తొల్లింటి సౌభాగ్య సిథిని సమహర్షులపెట్టువారల కెక్కుడు చేదోడువా దోడు గాగలవని వేరుగ చెప్పనక్కరలేదు. గ్రంథ నామము నూచించునట్లు, ఇది ఒక్కవ్యాసరూపక మగు గ్రంథము గాదు. గ్రంథకర్త అపుడపుడు రచించి వార్తాపత్రికలయందు ప్రకటించిన వ్యాసఖండములకు సుస్థిరరూపము నొసగ సంకల్పించి, మరికొన్నిటి తేర్చి మొత్తము ౪౫ వ్యాసముల నీగ్రంథరూపమున ప్రకటించిరి.

గ్రామముల అభివృద్ధి గ్రామవాసుల ప్రయత్నములపైనే యాధారపడి యున్నదని గ్రంథకర్త నిశ్చితాభిప్రాయము. ఇందుకుగాను వారిలో సత్యము, అన్యోన్యప్రేమ, వికమత్యము, ధర్మము నెలకొనవలెను.

అవి నశించుటచేతనే మన గ్రామములు శిథిలమయ్యెను. గ్రామాభ్యుదయమును తిరిగి ఆపువారులపై నిర్మించి నప్పుడే చిరస్థాయిక నందగలదని గ్రంథకర్త చెలుపుచు, ఇంచుమించు వైతికసంస్కారము వైసనే భారమం తయు వైచెను. అట్టి వైతికాన్నత్యమును సాధించి విక్రమతో జీవించుచు, గ్రామనిధి నేర్పరచుకొని, తమ గ్రామములం దవసరముగ ౧. గ్రామపాలకుల్యము ౨. వైద్యాలయములు మున్నగు సౌకర్యముల గల్గించుకొని గ్రామజీవితమును సౌఖ్యావహముగ నొనర్చుకొనవలెనని ఈ గ్రంథమునందలి ప్రధానాశయము. కాని, ప్రాచీన గ్రామజీవితముయొక్క చరిత్రాత్మకమగు స్వరూపమును, నిర్మాణమును, ప్రాచీన రాజ్యాంగ నిర్మాణమునందు గ్రామముల కొనగబడిన స్థావము, సాంఘిక జీవితస్వభావము, గృహపరిశ్రమలు, మొదలగునవి ఆకాలపు గ్రామసౌఖ్యమునకు చాల దోడ్పడెననుట నిర్దిష్టమగును. ఈవిషయముగుసంస్కరణలు ప్రస్తుతము ప్రజాసామాన్యమున కతీతముగ నున్నవని కాబోలును, గ్రంథకర్త ఆదివయస్కరమనవలె, స్వయంసాహాయ్యముచే సాధింపనగు విషయములకు మాత్రమే తమవ్యాసముల వినియోగించిరి. వీరు నూదించిన కార్యక్రమమును నెరవేర్చినయెడల గ్రామజీవిత మిప్పటికంటె నెక్కు డాకర్షకమై యుండు ననుటకు సందియము లేదు. అపుడు గ్రామములకు చక్కని తపాలాసౌకర్యము లుండును. పాఠశాలలు, వైద్యశాలలు, పక్షచాలయములు ఏర్పడును. దొంగతనము లుండవు. గ్రామములు చాల పరిశుభ్రముగ నుండును. గ్రామస్థులు విద్యావంతులై, విద్యాధికుల కిప్పటికంటె సన్నిహిత పరిచయార్హులయ్యెదరు. కాని ఈ మహాకార్యముల నన్నిటిని సాధించుటకు వలయు ఆర్థికసంపత్తి నెటుల సంపాదించదగునో, సమగ్రముగ చర్చించియుండినచో గ్రామపునర్నిర్మాణసమస్యను పరిష్కరించుటకు చాల సహాయకరముగ నుండెడిది. అట్టిది లేనిచో నివి శేషము సదాశయములగు మాత్రమే యుండగలవు. శ్రీరాములు గారు గ్రామపునర్నిర్మాణబాధ్యతను విద్యాధికులపై నిడిరి. ఇది సహజమే. కాని విద్యాధికులు గ్రామసేవలకు జని, వ్యవసాయవృత్తి నవలంబింపవలెననియు,

విద్యాధికులలో వ్యాపించియున్న నిరుద్యోగ సమస్యను తొలగించుట కది చాలవరకు తోడ్పడగలదనియు వారు తెలిపిన అభిప్రాయములు చెంతునే అంగీరింపబడజాలవని తోచుచున్నది. ఇప్పటికే వ్యవసాయవృత్తి క్రిక్కిరిసి యుండగా, వ్యవసాయము నైతులకు బాధకరముగ నుండుట లేదని గ్రంథకర్తయే వేరొకచో సంగీకరించుచుండగా, విద్యాధికు లావృత్తిని స్వీకరించుటవలన దేశమునకు గాని, వారికి గాని ఎట్టి ప్రయోజనమును గలుగునటుల కన్పింపదు. ఈవ్యాసములయం దిటులే వివాదాస్పదములగు విషయములును, ఎల్లరచేతను అంగీకరింపబడజాలని అభిప్రాయములును పెక్కు లున్నను, మొత్తముమీద గ్రామపునర్నిర్మాణాభిలాషులకును, గ్రామజీవితము నెక్కుడు సౌఖ్యప్రదముగ నొనర్చుకొనగోరు జానపదులకును ఉపయోగకరములగు విషయములగలిగి, పక్షవయోగ్యముగ నున్నదనుటకు సందియములేదు.

మో. ౩౦.

గృహ విచ్ఛిత్తి

గ్రంథకర్త: శ్రీయుత రాయసం కృష్ణమూర్తి గారు. ప్రకాశకులు:— సరస్వతీ గ్రంథమాలవారు. కాకరపట్టు, తణుకుతోలూకా, పశ్చిమగోదావరి జిల్లా. వెల ౧-౮-౦.

ఇది యొక సాంఘిక వచన యనిపించుకొనగలదు. ఎంతయు నీతిదాయకమైనది. లోకోత్కులు ఎన్నియో కలవు. సంఘమున కెంతయో లోకోజ్ఞానమును కలగజేయునవిగ నున్నవి. ఇందు వృద్ధవివాహసర్థములు ప్రతిబింబించుచున్నవి. వార్ధక్యమున పెండ్లిజేసికొన్న పురుషులు తమ పడుచుభార్యలను సంకల్పింపరు చుటకు పడు అగచాట్లును, అంతగా వారగచాట్లు పడుచున్నను పడుచుదనంపు సతులు వృద్ధపతులను జూచి కోయదు, నిరసించుచు వక్రమార్గములను బట్టుటయు, తమ కుటిలప్రవర్తనమును తమగర్వరలకు చెలుపుచు ననుభయముతో భర్తల చుట్టములను త్రుటిలో నిస్సంకోచముగ గడలేర్చునదియు, అదియుం జాలక తమ వక్రమార్గ

మునకు భర్తలు అడ్డురాకుండ మందులనుబెట్టి మఱిని పోగొట్టుటయు, తమ విలులతో అనర్థశ్రమగు సంచరించుటకు భర్తల ప్రభువుకళత్రము తాలూకు కుమార్తెలు గాని పుత్రులు గాని, తదితరులు, మరదండ్రు, సోదరు లున్న వారిపై నిండులను కల్పించి ఘోరిన పెడలగొట్టించునదియు, పురుషులు తమ ప్రభువుకళత్రము చనిపోవునపుడు తాను మరల పరిణయమాడవని భగోర ప్రమాణముల నొనర్చి భార్యపోయిన గతి న దినముననే దారుణముగ ఆభగోర ప్రమాణములను మంట గల్పి తమ కుచ్చగుళింబునే అపేక్షించి పిల్లలగతిపైన యోచింపక మరల వివాహమాడుటయు చక్కగ చెలుపబడినది. కైలీ సులభము. కాని భాషాదోషములు పెక్కులు గానబడుచున్నవి.

జరుగుమిల్లి సాంబశివరావు, బి. ఏ.

లవంగలత

ఇదియొక సాంఘికనవల. హిందీభాష నుండి అనువాదము. అను : కోమారి రంగయ్యగారు, నర్సాపురం, పశ్చిమగోదావరిజిల్లా. చందాదారులకు చెల్లరు. ఇతరులకు రు. ౧-౮-౦.

భారతస్త్రీలకు యూరపు అమెరికా, జోక్స్త్రీలకు గల స్వాతంత్ర్యము నొసగుచో అయ్యది సర్వదా హాని కరంబని ఈనవల వ్యక్తీకరించుచున్నది. మన ఆధునిక సంస్కర్తలు స్త్రీలు బాగుగ వాంగ్మ భాష నభ్యసించి, విశ్వవిద్యాలయములలో డిగ్రీలను పొంది, పాశ్చాత్య పరిధానములవంటి దుస్తులను ధరించి, పరపురుషులతో వా రెవరైనను సత్ - చేత కేయి కలసి గాలిసికారున కేగవలయు ననియనుచు, దానివలన తప్పేమియు లేదనియు ననుచున్నారు. కాని ఇట్టి ఆచారములన వివర్ధరంపగలు వాటిల్లునని లవంగలతచారిత్రమే చాటుచున్నది. ఇట్లని స్త్రీలకు ఆంగ్ల భాషను నేర్పరాదని యభిప్రాయము కాదు. లోకవార్త లన్నిటిని గ్రహించి సంఘమున కుపకరించు విషయములను అన్వదేశియులనుండి నేర్చుకొనుటకు ఆంగ్ల భాష విద్యాభ్యాసమే గాక ఇతరదేశీయభాషలనుగూడ స్త్రీలు అభ్యసించుటవసర

ము. కాని ఏవిద్యవైనను సముచితరీతిని నేర్చుకొనుట ముఖ్యము. హద్దుమీరి యుండరాదనియే యభిప్రాయము కాని వేరొండు కాదు.

బ్రహ్మసమాజముతత్ఫల ఆచారములవలన ఘటిల్లెడి అనర్థములను, లవంగలతచారిత్రమే చాటుచు పాఠశాలయందు లభించు శిక్షణవృత్తి గురించి నవ్యభాషంబరముగల సంస్కరణల అనుబంధ తగులూగ్నమనో ప్రయోగల గల శిష్యు మున్నగు సమస్యములు అంతరించుననుట తథ్యము. మరియు స్త్రీలు మిలిమీరి స్వాతంత్ర్యప్రియులగుచో ఆపదలను, మానసిక క్లेश వలన అనుభవించుచునవిచ్చు నన్నచో ఆశ్చర్య మొదలనక్కరలేదు. దీనికి నిదర్శనము ఇటీవల కొందఱు మనసోదరీమణులు కొంఠించుచున్న వివాహవిచ్ఛేద పుచ్చటే. ఇట్టి విషయము లన్నిటికిని ఈ నవలయందు చెప్పబడిన లవంగలత గురి అయ్యెను. ఆమె స్వీయ చారిత్రముతోడి సోదరీమణులకు గుణపాఠముగ నుండునట్లుగా తెలుపబడెను. కిలసంపర్ధనము మానినీమణుల ప్రభుత్వము కర్తవ్యము. జనసామాన్యముందు దననిపుణతను దీప్తరింప చేయుటలంచిన, కిలములేవిదో యది సఫలీకృతము గాజాల దనువిషయమునకు లవంగలతయే ప్రమాణము.

స్త్రీ ఎంతెదిరుషీమణి అయినను ఇంగ్లాండునందు బరీష్తోత్తర్యయి ఎన్ని డిగ్రీలను సంపాదించియుండినను, కిలాభావ మెన్నటికిని నుయ్యకమును తేహార్పజాల దనుటకు మన లవంగలతయే తార్కాణము.

లవంగలత తండ్రి బ్రహ్మసమాజముతత్ఫలము. తల్లి హిందూమతస్సప్రదాయని. లవంగలతవిషయమై దంపతులకు భిన్నాభిప్రాయము లేర్పడెను. లవంగలతకు గరపెడి విద్యాపద్ధతి ఆమె జననికి దుదించెడిది కాదు. బాలర కుపయ్యుక్తంబగు శిక్షణపద్ధతి ననుసరించుట బాలికలకు విద్యగరవులు వారి భవిష్యత్కాలమునకు హితకరముగాజాలదని ఆమెతల్లి పలుమారు తన భర్తకు (లవంగలత జనకునకు) నుచ్చించుచుండెను. కాని లవంగలత జనకు దామెమాటలను పెడచెవిని బెట్టెను. కుడుకు ప్రాయశ్చిత్త మైనవిషయ పశ్చాత్తప్త దాయెను. గృహిణి

మాటను ద్రోసిపుచ్చినందులకు కాస్తీ అయినదనుకొనెను. పురుషులపద్ధతి ననుసరించి స్త్రీలకు శిక్షాప్రదాన మొనరించిన వారియందలి లజ్జావినయశీలాద్యుత్తమప్రకృతి గుణము లడుగంటిపోవును. కావున గృహిణీపదమునకు సర్వదా యోగ్యంబగు శిక్షణమే వారి కొనగవలయు నను నీతిని లవంగలత చరిత్రము వెల్లడిచేయుచున్నది.

లవంగలత జనకుడు బ్రహ్మసామాజికు డగుటచే తన పుత్రుకను ఒకయాదర్శపు శిక్షితస్వాతంత్ర్యప్రియగ నొనరించుటకు ప్రయత్నించుటచే ఆమె కిట్టి సంకట మేర్పడెను. అట్లానర్చుకున్నచో ఇట్టి దుస్థితి చేపూరెడిదిగాను. ఆతడు పశ్చాత్తాపమును జూపినపుడు మనహృదయము కరగకమానదు. ఆతని పశ్చాత్తాపము ఇతరులకు గుణపాఠముగ నుండగలదు.

కాలపరిమితిలేని ప్రాథవివాహమువలన హానియే కాక లాభమిసుమంతయు లేదని లవంగలత స్వీయచరిత్ర చాటుచున్నది.

ఈనవల ఎంతయు నీతిదాయకమైనది. ప్రతి సోదరీమణియు పఠింపవలసినది. ఇట్టి నవలలను పాఠశాల యందు పఠనీయగ్రంథముగ నియమించుచో ఈవిధలకు ఆంగ్ల భాషావిద్యార్థిభ్యాసమును గావించినను విపస్తువాటి ల్లదు. వారు ఆప్రమత్తులై శీలమును సదా కాపాడుకొను చుందురు. ఎక్కువార్థమును ద్రోక్కవోల్లదు.

జరుగుమిల్లి సాంబశివరావు, బి. ఏ.

నీతికథారత్నావళి

కొను ౮ నైజ. పుటలు ౯౬. వెల ౧౩ అ.

గ్రంథకర్త : అనిపెద్ది జగన్నాథకాస్తులిగారు, ఆంధ్రపండితులు, బోర్డు హైస్కూలు, కొచ్చూరు.

ఇందు నీతులను గగన పదునెనిమిది కథలు గలవు. కొన్ని పౌరాణికకథలు, కొన్ని నానుడికథలు. ప్రతికథలోని నీతిని సూక్రప్రాయముగ కథాప్రారంభంబున పద్యరూపమున జూపించినారు. కథనము పౌండ్రయంగమము. రచనము నిర్దుష్టము, సుగమము. ఇది

మాడువాలుగుఘోరముల విద్యార్థులు చదువదగినది. పాఠ్యగ్రంథనిర్ణాయకసంఘమువారు దీనిని పాఠ్యగ్రంథ కోటిలో చేర్చినారు. ఇక పాఠశాలాధికారులు దీనిని తమపాఠశాలల విద్యార్థుల కందజేయజూడవలెను.

ఇందు కొన్ని యమృతపుష్పలు గలవు. మరల వచ్చుతున్నపుడు దీనిని నిర్దుష్టముగ వచ్చుత్తింతురుగాక. ఈ చిన్నిపుస్తకము వెల పండ్రెండణా లగుట మిక్కిలి యన్యాయము. రెండువందల పేజీలుగల డిమ్మిపైజా కార్తీకమాహాత్మ్యము వెల ఒకరూపాయమాత్రమేనట. (అట్ట లోపై పు మాడుడు). అన్నిట దానిలో సగమేని లేని దీనివెలమాత్రము పండ్రెండణాలట! ఎంతవెల పెట్టి నను పాఠ్యగ్రంథము గాన కొనక తప్పదని కాబోలు ఎంతవెల పెట్టిరి! సగమువెల తగ్గించుట న్యాయము.

భావతరంగములు

కొను ౮ నైజ. ౮౫ పు. వెల విడిపతి ౮ అ.

గ్రంథకర్త : కల్లూరు ఆహాబురావు గారు.

ఈగ్రంథము బల్లారియందలి శ్రీ కృష్ణదేవరాయ గ్రంథమాలలోని ద్వితీయపుష్పము. ఈ గ్రంథమాలలో సంచత్సరమునకు మాడుపుస్తకములు వెలువడుచుండును. సంచత్సరమందా బల్లారివారికి ఒకరూపాయయు, తదితరప్రదేశములవారికి ఒకరూపాయ వాలుగజాలును. గ్రంథకర్తచే 'ఆరుసంచత్సరముల నుండియు నవ్వు డప్పుడు వ్రాసిపెట్టబడిన పద్యావళులే, యిప్పటికి 'భావతరంగములు' అను గ్రంథరూపమును దార్చిన వట. ఇం దిరువదియారు ఖండికావ్యము లున్నవి. ఈ కవి—ఎటులో యీ గ్రంథమును ప్రకటించి గ్రంథకర్త యనిపించుకొనెను గాన—మరల గ్రంథరచనమునకు మొదలిడక గ్రంథపఠనమును లేస్తా గావించవలసి యున్నాడని యీగ్రంథము తెలుపుచున్నది. మంచిపాండిత్యమును తొలుత సంపాదించి పదవడి గ్రంథకరణమునకు దొరకొనవచ్చును. ఈయూహ కుపబలకములయిన యీ క్రింది గ్రంథోదాహృతభాగమును గనవలెను:

“జానకీముఖపద్మరేనెలగ్రోలు, తు
మృదవంజివాడు; అమ్మేటివాడు” పు. 3.
“చెలయు సరయానదీనీల వ్రీతితోడ” పు. 2.
“భక్తు లేవేళ నీకథతో ప్రతిస్థలన” పు. ౯.
“పాపపుంజవిభంజ వాడిఖడ్గముగదా” పు. ౧౧.
“అటుల వేంచేయుట, మున్నే” పు. ౨౦.
యెటులో నాగారిఅలిసి మరునానాడున్.
“మఱచిన వలపులు చివురక” పు. ౨౭.

ఇట్టివి ఎన్నివలసిన నన్ని కలవు పుస్తకము నిండు
గ. ఈగ్రంథమాల సద్గ్రంథప్రకటనము గావించుచు
చిరంజీవియై వెలయుగాత!

వివేకానందస్వామి జీవితము

(ప్రథమభాగము)

గ్రంథకర్త: బులుసు వెంకటేశ్వర్లుగారు. విలాసము,
బులుసు వెంకట శ్రీరామమూర్తి గారు, కాకినాడ.
డెమ్మినైజు ౨౫౮ పుటలు. వెల రు. ౧.

శ్రీవివేకానందనిచరిత్రము ‘ఆంగ్లమున ౨,౦౦౦
పుటలలో పంచుండముల కవసరమగురీతిని వ్రాయబడి
నది. అందలి ముఖ్యవిషయములు గ్రహింపబడి, ఆం
ధ్రావని కనుగుణముగా నొకేయిక స్వతంత్రముగా నిందు
వ్రాయబడినది.....ఇందు వివేకానందజనన మారం
భమై, ప్రపంచమతమహాసభ కరుగు ప్రయత్నమువఱకు
వర్ణింపబడినది.”

వీరారాధనపరత్వము పొంగులుదేలుకోరణితో
గ్రంథకర్త యిది చాలప్రశంసార్హముగ రచించివాడు.
ఇట్టికార్యమునకు తన అర్హతనుగూడ పెక్కుతావుల
ప్రకటించుకొన్నాడు.

తైలి చాల ధారాళముగను, పెద్దసమాసములు తరు
వైనను, సుబోధమై అర్థవంతముగను ఉన్నది. కాని
యొకను సులభతైలి వాడినచో గ్రంథము సర్వజనము
నకు యోగ్యమై యుప్పును. నిజమునకు, అందుకు దొర
లినదోషములు సమాసమునెడ ముక్కువ పడలినచో తొల

గియుండెడివి. అటున్నయు తఱుచు అసందర్భముగ
వాడబడియున్నది. విషయమునకు భంగకరము కాని
దయ్యు, భావాభిజ్ఞులకిది అతిప్రసంగియై అడ్డువచ్చును.
తక్కినభాగములుగూడ త్వరలో వెలువడుటకు ఆంధ్ర
జనము తగు నావరము చూపదగును.

న ర్వోదయము

కొను ౧౬ నైజు; పు. ౭౬. వెల రు. ౦-౨-౦.

అనువాదకుడు: పౌద్ధవాద్యయబ్రహ్మ, దుర్గిరాల
బలరామకృష్ణయ్యగారు, మానవాదర్శ గ్రంథమండలి,
అంగలూరు, కృష్ణాజిల్లా.

ఈ చిన్ని పాత్రము మానవాదర్శగ్రంథమండలి
౮-వ పుష్పము. ప్రాజ్ఞాను, ఆంగ్లమహాకవియు నగు
‘జాన్ రస్కిన్’ గారు రచించిన అంటు ది లాస్టు
(Unto the Last) ఆను గ్రంథముయొక్క సార
మును శ్రీ గాంధీమహాత్ముని తొలుత గుజరాతిభాషను
వ్రాసిరి. ఆ గుజరాతిమూలమున కనువాద మిది. “నైతిక
నియమపాలనమందే మానవజాతికల్యాణము కలదని
యిందు సమర్థింపబడినది.”

అనువాదకుని రచనానైపుణి యాంధ్రలోక
మెఱుగనిది కాదు. అక్షరాస్యులగు నాంధ్రు లెల్లరు
దీరిని చదివి నీతిపరులయి సర్వమానవకల్యాణమునకు
దోడ్పడుదురుగాక!

౧. పశువ్రణాచికిత్స

కొను ౮ నైజు; పు. ౮౪. వెల ౮ అ.

౨. పశునేత్ర చికిత్స

కొను ౮ పు. నైజు; పు. ౬౪. వెల ౮ అ.

గ్రంథవ్యయరచయిత: యేజిల్ల శ్రీరా
ములు చౌదరిగారు, అంగలూరు (పోస్టు) కృష్ణాజిల్లా.

ఈరెండుగ్రంథములు పశువైద్యగ్రంథాలయమున
ద్వితీయతృతీయపుష్పములు.

వీనిలో మొదటి గ్రంథమున పశువుల ప్రణామములు, వాపులు, కీళ్లనొప్పులు, గాయములు, విషప్రయోగములు, కాలంటచే నగుపుండ్లు మున్నగువాని లక్షణములు, వానిని మానుపుటకు దగునామగ్రములు పేరుకొనబడినవి.

రెండవ గ్రంథము మొదటి భాగమున పశుపోషణాది కమున మనదేశమునకును, విదేశములకును గల యంతరమును, పశువుల దేహనిర్మాణవిధానమును వివరించబడినది. రెండవ భాగమున పశుశేత్రరంగముల లక్షణములు, వానిని వారించునగు నామగ్రములు పేర్కొనబడినవి.

గ్రంథకర్తకుగల కాస్తామిభవస్వామిభవఫలములే యీ గ్రంథములు. ఇట్టి యమూల్యగ్రంథములను రచించి తెలుగునాటిరైతుల కుపకార మొనరించిన గ్రంథకర్త యుభయందనార్హుడు.

ఆంధ్రకర్త కబ్బంది మీ గ్రంథములవలని ప్రయోజనమును బడిసి కృతార్థ మగునుగాక!

మారుతి

క్రామ రుద్రాజా: పుటలు ౪౫. ఆచ్చు మచ్చటగా నున్నది. వెల ౪ అ.

గ్రంథకర్త: మోచర్ల రామకృష్ణయ్యగారు, ప్రింట్లరు, నెల్లూరు.

ఇది 'మారుతి' యను ముఖటముగల వృత్తికేతకము. ప్రాచీనకేతకములను చలపించు నీ 'లఘుకృతి' యాంజనేయస్తుత్యాత్మకము: రచనము సంస్కృతశబ్దభూయిష్టమయి ప్రౌఢముగ నున్నది. కేతకగ్రంథసహజములగు శబ్దార్థముల పునఃపునరుక్తిలు దీనిన గలవు.

పద్యపూరణాదికమునకయి యనావశ్యకశబ్దాడంబరమును గానవచ్చెడిని, చూడుడు:

'..... సమిద్విహారనిపుణ

ప్రస్థితదోష్పారగ

కోవ్యద్యవ్రానవదుర్దకాపీకునవా

లోలోగ్ధతీ!' ప. ౨౨.

'నిరంకుశసదాకుంఠిభవద్విక్రమశ్రీ' ప. ౪౦.

'పవిత్రసతీమతల్లి' ప. ౪౫.

'ఉద్భటమహావాలాగ్రములా' ప. ౬౦.

'... మరుత్సమస్యద మ

నోజవప్రాంచితకాంచనాద్రిని

స్ఫూర్తి మమజ్వలాకృతి!' ప. ౬౧.

'ప్రశస్తయమృతకులభాజన్యశమ్నూర్తి' ప. ౭౦.

'సుస్థిరయమృతవృత్తానయధైర్యము' ప. ౭౮.

'భవదీయనిష్కలుప విస్ఫూర్జిల్లపదీవ్యయాపము' ప. ౮౭.

ఇట్టి శబ్దాడంబరము నేటికాలమున మెప్పుగాంచునది కాదు.

మఱియు నసాధారణశబ్దప్రయోగములును గలవు, చూడుడు:

'బర్హి శృంగ్య', 'వస్త్యము' ప. ౩౦.

'సాంపరాయిక' ప. ౩౪.

'సాంయుగీనము' ప. ౪౮.

'కారవేయులు', 'విజయనము' - ప. ౫౯.

'అరిష్టతాతి' ప. ౬౧.

'వరివస్త్రిక', 'శివతాతి' ప. ౬౭.

'బృందిష్ట' ప. ౯౦.

ఇట్లు లయ్యును పద్యములు కంటువడక ధారాశముగా నడచుచున్నవి. మచ్చున కొకపద్యము:

ఉ. 'మాయలమారులె' చెనఁటి

మానిసిడిండులతోడఁ బోరి, పో

భాయతమూర్తిపై, దశర

భాత్మజునిక విలసన్మహాజయ

శ్రీయుతుఁ జేసిపట్టి నిమఁ

జేరి యనారతముక భజించినక

శ్రీయము లెన్ని యేనియును

జేకుఁకుండునటయ్య? మారుతీ!

ఈవి మున్ముందును చక్కని గ్రంథములను రచించి యాంధ్రవాణీసమారాధనము గావించునుగాక!

వ్రతకోశము
(మొదటిభాగము)

డెమ్మినైజా; పుటలు ౧౨౨, వెల రు. ౧-౦-౦

ప్రకాశకులు: కనుపత్తి నూర్కండేయశర్మగారు, స్వధర్మప్రకాశనీ సంపాదకులు, బృందావనము, పూన మల్లిహెరోడ్డు, కీలుపోతు, మదరాసు.

ఈ భరతఖండమున భరతాలము నుండియు వ్రతములెన్నియో ఆచరణలోనున్నవి. వ్రతములు పుణ్యసంధాయకములు, అవి యనంతములు, పలుతెరగులు, కొన్ని కాలప్రవాహమున బడి యంతరించినను పెక్కులు ఇప్పటికిని మనవారి యాచరణయందున్నవి. ఈవ్రతములవిషయము నెరుగకయే కొందఱ రీత్రముల నాచరించుచున్నారు. విషయము నెరింగి యాచరించిన వ్రతాచరణము విశేషఫలప్రదము.

మరియు నేవ్రతము లేదేదినములందు చేయవలయునో, ఎన్ని రోజులుచేయవలయునో మొదలగు సంశయములను ఎరిగియుండుట యవసరము. ఈ యంశములనే ప్రకృతగ్రంథము వివరింపబోలియున్నది. ఈ మొదటి భాగమునందు 'చైత్రాది మాసక్రమముగ ఆయాధర్మకాస్త్రగ్రంథములందు విధించిన దాదాపు ౧౭౦౦ వ్రతములు' పేర్కొనబడియున్నవి.

ప్రకాశకులు త్వరలో రెండవ భాగమును గూడ ప్రకటించి ఆస్తికుల కృతజ్ఞతకు పాత్రులగుదురుగా!

ప్రణయచాంచల్యము

శ్రీ ఆంధ్రప్రచారిణీ గ్రంథమాల, పితాపురము.

గ్రంథకర్త:—శ్రీయుత లేకుమళ్ల రామచంద్రరావుగారు, యం. ఏ., బి. యచ్., న్యాయవాది, బందరు. డెమ్మినైజా; పుటలు ౨౪౫, వెల ౧-౮-౧.

'ప్రణయచాంచల్యము' సాంఘిక నవల. గ్రంథకర్తగారు కొన్ని సంవత్సరముల క్రితము 'శ్రీమార్పణ' యనెడి సాంఘిక నవలను రచించియుండిరి.

మనోనిశ్చయము లేని యొక యాంధ్రయువకుని జీవిత మే యీ 'ప్రణయచాంచల్యము' నందలి కథాంశము. కథానాయకుడు అచ్యుతరావు, క్రైస్తవయువతి యగు మాణిక్యమ్మయొక్క పవిత్రమును, గాఢమును ననుప్రేమను వైర్యముగ స్వీకరించి, యామెను పరిణయమాడక, తన తల్లిదండ్రుల కిష్టమును వివాహసంబంధమునకే యియ్యకొనును. తనకు వివాహము జరిగియుండుట నాప్రేమమయియున్న క్రైస్తవబాలికకు తెలియనీయక, యామెప్రేమను నిరాకరింపబాలనివాడై యామెను రహస్యముగ విదేశమునం దుద్వాహమును. కొన్ని వత్సరములకు పిమ్మట నిజస్థితి నెరింగి, మాణిక్యమ్మ తన భర్త తన్ను చంచలప్రేమతో ప్రేమింపసండులకు చిత్తసంతోభిము నొంది వివాహదురణము నొందును. ఆమె మరణించిన పిమ్మట నచ్యుతరావు కొంతకాలము సన్యసించినను, చివరకు మొదటిభార్యతో నానందప్రదముల సంసారయాత్రను ప్రారంభించును. ఈరీతిని కథ యంతయు నొందుట కథానాయకునిపై నాగ్రహము కలుగజేయును. కాని, యాతని చిత్తస్థైర్యశూన్యతయే యందును నవగతంచై, వెనుకటి యాతని జీవితమునకు సరిపోయియున్నది.

ఈనవలయందలి కథ మనోరంజకమై, గ్రంథకర్త గారి ప్రపంచానుభవమును చక్కగ ప్రదర్శింపుచున్నది. భాషాశైలి చక్కగ మున్నది. ఛల్లనాదులు ప్రశంసనీయములు. కథ ఆంధ్రదేశమును, పంజాబును రంగస్థలముగ గలిగియున్నది.

స. చం. శా.

వావిళ్ల వాచకపుస్తకము
(ఏడవతరగతి)

క్రొను ౮ నైజా; పుటలు ౧౪౮, వెల రు. ౦-౭-౦.

గ్రంథకర్త: జయంతి గంగన్న పంతులుగారు, బి.ఏ., బి.యచ్.

ఈవాచకసంఘము ముత్తమశ్రేణికి శైలినిదని యీవరకు పేర్కొనబడెను. కాన దీని నుణములను గూర్చి ప్రత్యేకించి చెప్పవలసినదిలేదు. కాని రచనము కొంత పేలవముగ నున్నది. తరగతికి జాలినది కాదు. ఇందలి “‘ద్రువమండలము’, ‘కాగితము’, ‘ముద్రాయంత్రము’, ‘ఆవిరియంత్రము’ అనుపాఠములు ముద్రాశ్రీ, ధేరం వేంకటాచలపతిగారు వ్రాసియిచ్చిరి.” అని ఖితికయందు గలదు. ఆపాఠములు చదువ పెక్కుసందేహములు గలుగుచున్నవి. విషయము సరిగా నున్నట్లు కానరాదు. ఉదా:

“నీళ్లయనున హిమవచ్చిల లేర్పడుచుండును.” పు. 18.

‘జంగమహిమవచ్చెలములు.’ పు. 19.

హిమవచ్చిలలు ఆనగా ‘మంచుకలరాళ్లు’ అని అర్థము. ఇక్కడ హిమము పేరి గడ్డలుకట్టి శిలవలె నగునను నర్థము కావలెను.

‘రసశాస్త్రపారీణులు’ పు. 48.

రసాయనశాస్త్రపారీణు లనవలయును.

‘పుస్తకపత్రసమపరిమితములుగా ముక్కలు చేయుదురు’ పు. 50.

ఎన్నియోపైజాల పుస్తకములు కలవుకదా! ఏపైజాపుస్తకములని యిక్కడ అర్థము?

‘గదుల పెట్టెలయందలి నీసపుముక్కలపై జెక్కబడియున్న యక్షరములు దీసి’ పు. 63.

‘అక్షరములు చెక్కబడియున్న నీసపుముక్కలను దీసి’ అని యుండవలెను.

“పుస్తకపత్రపరిమిత లనేకప్రమాణములై యుండును. పూర్ణచ్ఛదము $18\frac{1}{2} \times 17$ అంగుళము లున్నచో నది వ్రాతకాగితము (Foolscap) నకు ప్రమాణముగా నుండును; 15×20 అంగుళము లున్న నది వాచక (Crown) ప్రమాణము; $17\frac{1}{2} \times 22\frac{1}{2}$ అంగుళము లున్న నది మధ్యము (Demy) ప్రమాణము. ఒక్కొక్కటాపు మూడెండుమారులు నడిమికి మడతలు పెట్టిన వెనిమిది పత్రములు, బహుసాముపెడలును వచ్చును. పదునాము

పెడలుగలసి యొకఖండ (Forme) మగును. ప్రతిఖండా రంభమునను ఖండసంఖ్య ముద్రింపబడియుండును. దీని వలన నట్ట కట్టువారికి పని సుభవనగును.” పు. 64.

ఈ పేరా మరియు గోలగా నున్నది.

పునర్ముద్రణమున శైలియు, ఈ పాఠములును సంస్కరింపబడునుగాక!

భారతీహాసములు

ఒకటవ భాగము, క్రామ ౮ పైజా; పు. ౮౪.

చెల రు. ౧-౮-౦.

రచయిత్ర: శ్రీమతి జాలూరి తులశీమ్మగారు, శ్రీ పితాపురము మహారాణివారి గోమనూలు ఉపాధ్యాయ. అవశ్రీతుడు, ఉదంకుడు, గరుత్మంతుడు, జరుత్కారుడు, కపాతము, నాడీజంఘుడు అను నారు భారతకథ లిందు గలవు. కథనము, రచనము సరసముగ నున్నది. దీనికి ఎనిమిదణాలు చెల అధికము.

సుబోధరామచరిత్రమ్

రాయల్ ౧౬ పుటల పైజా, పు. ౫౬. చెల ౬ అ.

సంస్కృతశ్లోకాత్మక మగు నీ చిన్నిచాత్రము మైనూరువాసి వైద్యనాథశాస్త్రిగారి దుహిత శ్రీమతి బాలాంబికచే రచితము. ఈమె బాల్యమండే మాతాపితరుల యనుగ్రహమున సంస్కృతవిద్య నభ్యసించి తత్ఫలితముగ పవిత్రమగు రామచరిత్రము నిర్విధమున రచింపజాలినది. శైలి సరళము. భాష నిర్దుష్టము. గ్రంథమునకు శ్రీ మహామహాపాధ్యాయ, కుప్పస్వామి శాస్త్రిగారి తొలిపలుకు గలదు.

పుస్తకములుదొరకుచోటు:—చి. శివరాజాఅయ్యర్, ‘శ్రీకంఠవిలాస’ మనక్కల్, లాల్ గుడి పోస్టు, (తిరుచినాపల్లి).

FLUTE TUNES

ఫ్లోట్ ట్యూన్స్

గంధకర్త: వి. యస్. భూమకగారు. ప్రకాశ
కులు: డి ఆనంద ఎకాడమి, నువీలపట్టణము. క్రాసు
నెజా రి ఫుటలు. వెల రు. ౧.

ఇంతకు మున్ను 'సిలుఎట్స్' (Silhouettes),
'మూన్ బీమ్స్' (Moon Beams) అను ఆంగ్ల కావ్య
సంపుటములు రచించి యీకావి భారతముననే కాక విదేశ
శములందును మెప్పు డెచ్చుకొనెను. ఈ సంపుటమందలి
'The Songseller' అను కావ్యము లంఘన, మైత్రీ
ప్రేమవారి 'అంతర్జాతీయ కవితాభండారము'న ప్రకృష్ట
కావ్యములలో చేర్చుకోబడ్డది. ఈసంపుటమున ఈయన
కళాచాతుర్యము పూర్వమునకంటె పురోగతి చూపుచు
న్నది. అందును భావనకు ఉచితమగు ఇంపను పదాల
పూర్వ ఈ కవిత కొక లక్షణము. నిజమునకు సాధా
రణభావములు సహజ రచనామార్గమున సురక్షితము లగు
చున్నవి. ఇందు 'చల్ మోహనరంగ' అను పాటకపు
పాటకును, నాలుగు త్యాగరాజకీర్తనలకును కావించిన
తన్దుమా సహజరచననలె నొప్పుచున్నది. 'ది స్ప్రింగ్',
'ది కాన్ బ్రూట్' మున్నగు కావ్యములు సవిలాసములగు
పాటలు. 'ది చాలెంక్', 'గెర్డన్' మున్నగునవి కవి
మనసులోతులను వివరించుచు మెచ్చదగియున్నవి.

'The Wizard wind-babies...

Harp within the vineyard of memory's ward
The limerick of a long-forgotten love
And gift to errant-fancy its pinions of fire!

'—Naver lay the rapture down —

Cease not song-bird, thy glowing carol—
Some-where, perhaps in the muse's grove
Some radiant rose of beauty wakes to life!

'A crawling worm trod
Is sacrilege to God!'

'Why dost thou life's guerdon seek
When life itself remains unlived!

Pursue it thou with pilgrim step!

One tinkling touch of time
Showers glory's golden sheaves on thee—
For life is a lovely lyric sung
By the celestial piper with hush and swell!

ఇట్టివి కవి మనసు చివురింపులకును, చెయిమగు
రింపులకును నిదర్శనము లగుచుండ, ఎడకదలించు 'హంపి
శిథిలముల'నంటి విషయము ఈయింపులకు సులభముగ
లొంగనిదై ఒక పరిమితత్యమును మాప పొల్పడినది. ఈ
కవితయందు Alliteration (యమకము) అను ఆలం
కారము ఎక్కువగౌరవమున వర్తించినది. కాని యిట్టివి
విఘ్నమై నిలువక, జయా-పానును నభివృద్ధి చేపడుట
నిశ్చయమని ఈ ఉత్సాహికి గల సంస్కారమును,
సామగ్రియు వెల్లడించును.

కొం. జ.

ఆంధ్రవైద్యసమ్మేళనపత్రిక

దశమవార్షిక సంచిక (?)

క్రాసు ర నెజా; ఫుటలు ౧౭౦. వెల చందాదా
రులకు: రు. ౦-౧౦-౦; ఇతరులకు: రు. ౧-౦-౦.

సంపాదకుడు: వేటూరి శంకరకృష్ణ గారు,
ఏ. యం. ఏ. సి., ముక్కాటల, కృష్ణాజిల్లా.

'ఆంధ్రవైద్యమండలి' పదియేండ్లనుండి ప్రక
టించుచున్న 'ఆంధ్రవైద్యసమ్మేళనపత్రిక' దాశ
వార్షిక సంచిక యిది.

ఆంగ్ల వైద్యవిద్యాభ్యాసమువలన నాంగ్లదేశమున నాయుర్వేదముయొక్క ప్రఖ్యాతి ప్రయోజనములు క్రమముగా తరుగజొచ్చినవి. శ్రీమంత్ పండిత దీవి గోపాలాచార్యులుగారట్టి నాయుర్వేదమును పునరుజ్జీవించ గావించిన మహాత్మరప్రయత్నము లనంతములు. తదాది నాయుర్వేదాభిమానులును పలువు రెడతెగనికృషి సలిపిరి. ఏతత్ఫలముగ వైద్యవిద్యాలయములు పెక్కు లాంగ్లదేశమున నెలకొనినవి. నందలకొలది జనులు వైద్యవిద్యను బడసి వైద్యులగుచున్నారు. 'సర్వము నాంగ్లము' గాగోరు ప్రభుత్వమువారు తొలుత నాయుర్వేదమును ద్వేషించినను తరువాత దేశీయుల నిర్బంధమును పురస్కరించుకొని చెన్నపురమున నొక వైద్యపాఠశాలను, నచ్చటచ్చట కొన్ని వైద్యాలయములను స్థాపించినారు. ఆయుర్వేదము తోపాటాంగ్ల వైద్యపద్ధతులు పాఠశాలయందు బోధింపబడుచున్నవి. ఇది సంతతిల్లి ప్రేమ* కాని, సాంతతిల్లి ప్రేమకాదు. ఎటులయిన నేమి? ఆయుర్వేదము నేడు మరల వైద్యవిజ్ఞానము నొందుదులకు దిలుపుకొనజాలు

* ఈ పాఠశాలనుగూర్చి యిట్లు తెలియవచ్చుచున్నది: ఈ పాఠశాలయందు రానురాను ఆయుర్వేదమునకు ప్రాముఖ్యము కొరవడుచున్నది. ఆంగ్ల వైద్యవిధానములను నేర్పుటయందే యనుదినము నయిదింటి మూడువంతుల కాలము వ్యయముగుచున్నది. చిరక సుశ్రుతాదిగ్రంథములు పాఠ్యగ్రంథములు గాకపోయినవి. నిదానగ్రంథమున జ్వరనిదానము మాత్రమే నేర్పబడుచున్నది. పాఠము లాంగ్లమున బోధింపబడుచున్నవి. ఔషధముల చేయపద్ధతుల నేర్చి విద్యార్థులచేత నాషధములు చేయించుటలేదు. నాలుగు సంవత్సరము లభ్యాసము, ఒక సంవత్సర మాచరణము; క్రమముగ నీ యొదెండ్లు విజయము గన్నవారికి L. I. M. పట్ట మొసగబడుచున్నది. వీరి కిటు లాయుర్వేదమునను, అటు లాంగ్ల వైద్యమునను సరియైన సామర్థ్య ముండదు. వీరు రోగములను సరిగగుర్తింపజాలరు. రోగములకు దగిన మందులను నిశ్చయింపజాలరు. మందులను స్వయముగ చేసికొనజాలరు. వీరికి ప్రభుత్వవైద్యాలయముల యందును, స్థానిక వైద్యాలయములయందును నుద్యోగము లీవలెను. కాని, ఇతర దేశీయవైద్యకాలలయందు వైద్యమును చక్కగా నభ్యసించి సామర్థ్యమును గడించి పట్టభద్రులయినవారికి ఈయబడవు. వారు పనికిరానివారు. ఇట్టివీరుల నిక నీ పాఠశాలలు క్రమముగ నంతరింపగలవను భీతి గలుగకమానదు. దేశీయులగు నాయుర్వేదాభిమానులు పెక్కు సంవత్సరములకాలమునుండి నాయుర్వేదాభివృద్ధికొరకయి కావించిన ప్రయత్నము లన్నియు విఫలము లగును. అంత నాయుర్వేదమునకు మున్నటి దుస్థితి ప్రాప్తించగలదు.—ఇది సంతతిల్లి ప్రేమ కోక నీ మనుసు? కావున నాయుర్వేదాభిమానులు, ఆయుర్వేదపాఠశాలల యధిపతులు, వైద్యవిద్యాలకులు మున్నగువారాయుర్వేదమునకు రానున్న యాదుస్థితి తొలగుటకు దగిన సంస్కరణములను ప్రభుత్వమువారికి నూచించి, ఆ సంస్కరణముల నాచరణమునకు దెప్పించుటకయి గట్టి ప్రయత్నములు సలుపవలసియున్నారు. ఇప్పటికే ఈవిషయమున 'మద్రాసు ఆయుర్వేదసభ'వారు నడుము గట్టి ప్రయత్నించుచున్నారని తెలియవచ్చుచున్నది. ఇది శుభ సూచకము.

దురు. తలయెత్తుచున్నది. ఆయుర్వేదవైద్యులు నొకంత పరువు ప్రతిష్ఠలను గాంచుచున్నారు. కాని కావలసిన దానిలో శతాంశము కాలేదు. కావున దేశీయులు, ప్రభుత్వమువారు నీయాయుర్వేదమునెడ సత్కృతాదరాభిమానములు గలిగి తగిన సాహాయ్యము నొసరించి దీనిని చక్కగా వ్యాపింపజేయవలసి యున్నారు.

వైద్య పత్రికలును ఆయుర్వేదప్రచారమునకు దోడుపడును. వానిమూలమున వెచ్చేరుప్రాంతముల వైద్యవిద్యాలకులు తాము ప్రత్యేకము గడించుకొను కావున పదేండ్లనుండి ప్రకటితమగుచున్న 'ఆంగ్లవైద్య సమ్మేళన' పత్రికవలన నిట్టిప్రయోజనము సమూహియందునని వేరుగ చెప్పబనిలేదు. ఈదాశవాన్నిక సంచికయు నట్టిప్రయోజనమునే సమూహ్యగలదు.

ఈసంచికయందనుభవస్థానిక వైద్యవిద్యార్థికులు రచించిన యమూల్యవ్యాసములు పెక్కుగలవు. 'ఆంగ్ల వైద్యమండలిచరిత్ర' మండలిప్రారంభమునుండి గాంచిన

క్రమాభివృద్ధిని తెలుపును. 'సుధువు', 'సాంక్రామిక రోగములు', 'అశోకద్రవ్యగుణము', 'అశోకము - సర మామిడి' అనువ్యాసములు వ్యాసకర్తల యమూల్యపరి శోధనములకు నిదర్శనములయి రోగముల తత్త్వమును, వస్తువుల తత్త్వమును చక్కగ తెలుపుచున్నవి. 'ఆయు ర్వేదాంగభారీరము' తద్వైత్క్రియ్యమును చాటుచున్నది. 'మహాఫలితానుగూతదిశ్శిల్పలు' అనువ్యాసము ప్రజా సామాన్యము స్వయముగ చేశొని యుపయోగింపదగిన యోషధయోగములను వివరించుచున్నది. ఈయోగములు వ్యాసకర్తృమధువసిద్ధము లని వ్యాసనామమే తెలుపు చున్నది. 'ద్వితీయవాగ్మటుడు', 'భారతఖండము వైద్య మునకు పుట్టినిల్లు' అను సనువాదవ్యాసములు, 'వైద్య శాసనములు' అనువ్యాసము వైద్యవాన్మయచరిత్రను, ప్రాశస్త్యమును చాటుచున్నవి. వైద్యశాస్త్రమునకు సంబంధించినవ్యాసములు మఱికోన్నియు గలవు. 'ఆయు ర్వేదవైద్యపట్టభద్రులు': ఇందు ఆంధ్రదేశము నందు వివిధవైద్యసంస్థలలో వైద్యశిక్షణమును బడసి, కృతార్థులై వైద్యవృత్తియందు చరించెడివారి పట్టిక; 1000-ని సంతర్కరము మొదలుకొని గలదు. వీరు రమారమి యిప్పటికి మాడుపండలకు మిగిలియుండురు. ఈసంఖ్య తక్కువే అయినను సత్వరాభివృద్ధి నందునను నాశ గలదు.

'ధన్వంతరి' త్రివర్ణచిత్ర మీసందికకు ముఖా లంకారము. శ్రీ వైద్యురత్న, పండిత, డి. గోపాలా చార్యులవారి త్రివర్ణచిత్రము సంచిత కపూర్యశోభను గలి గించుచున్నది. ఇక వైద్యశిఖామణులయొ, వైద్య విద్యాభిమానులయొ, వైద్యవిద్యాపోషకులయొ, వైద్య లయములయొ చిత్రములు, ఏకవర్ణకములు, పెక్కుగలవు.

'నివేదనము' న సంపాదకులు బౌషధనిర్మాణ విషయమునుగూర్చి యిట్లు నడిపిరి :

"ఆంధ్రదేశమున ఆయుర్వేదోషధ విక్రయశాలలు త్వరితముగా నభివృద్ధిజెందుచున్నవి. ఇట్టివి ఆభివృద్ధి నొందినకొలది మోసపుమందులు యెక్కుచుచున్నవి. ఈ ఆభివృద్ధి మంచికో, చెడుకో చెప్ప వీలు లేకున్నది.

ఆయుర్వేదోషధముల విషయమున నూతనముగా తయారయినవచ్చు దేశీయవైద్యులు అనుసరింపరాని ఒక పద్ధతిని పాటించుచున్నారు. పాశ్చాత్య వ్యామోహ పీడితులై, తాము స్వయముగా నాషధములు తయారుచేసుకోవాలక ఒకవేళ చేసుకోగలిగినను అట్టిపని గౌరవహీనముగా దలంచి బౌషధములకొరకు విక్రయశాలలకు పరుగులెత్తు చున్నారు. ఇట్టిపద్ధతి ఆర్థికముగనూడవై ద్యునకే నష్టము గలిగించుచున్నది. ప్రతిదేశీయవైద్యుడును తాను స్వయ ముగా సాగ్యమైనంతవరకు బౌషధములను నిర్దుష్టముగా తయారుచేసుకోవలెను. తనవల్ల సులభముగా తయారు కావాలని యోషధములకే విక్రయశాలలకు ఆర్డర్లు ఇయ్య వలెను. స్థానికసంఘములు, యిట్టిపద్ధతిని యికముందు ప్రోత్సహింపరాదు."

మఱియు ఆరోగ్యప్రచారమును గూర్చి యిట్లు నడిపిరి :

"ముఖ్యముగా ఆరోగ్యప్రచారము విరివిగా సాగ వలయును. రోగము వచ్చినతరువాత చికిత్సించుటయే వైద్యునియొక్క పనిగా దలంపరాదు. వ్యాధి నివారణోపాయములు, మనశాస్త్రపద్ధతి ననుసరించి యెక్కు వగా ప్రజలకు బోధించి వానిని అనుసరించునట్లు చేయ వలసిన బాధ్యత ఆయుర్వేదవజ్జాలందు గలదు. ఈ విష యమై 'నాసందేశము' అను శీర్షికను కేవలగ్రంథ, ఆచంట లక్ష్మీపతిగారు వైద్యులగర్భమును బోధించియున్నారు."

ఈ సదుపదేశముల నాంధ్రదేశీయవైద్యు లెల్లరు నాచరణలోనికి తెచ్చుకొనవలెను.

వైద్యవిద్యాకేంద్రీయందుగల యభివృద్ధియును పురస్కరించికొని వ్యయప్రయాసముల కోర్చి యీ సంచికను ప్రకటించిన మండలివారికి ధన్యవాదములు,

ఇంచోక పెద్దలోపము, చాల వ్యాసములలో తప్పులు విపరీతముగా నిలిచినవి. 'నాసరోక్షమున మద్రణము జరుగవలసినచుట్టచేత, పూవులు దిద్దనే కుదిరినది కాదు. ఇం దనేకలోపము లుండవచ్చును. [వీల?—ఉన్నవి] ప్రాజ్ఞులు సరిపరుచుకొందురు గాక'

అని సంపాదకులు తెలిపిచ్చినారు. వైద్యవిషయము నిర్దుష్టము కాకున్న సహాయకరము కాదా! కావున నిర్దుష్టముగ నుండి జూడవలసిన బాధ్యత సంపాదకులకు గలదు.

న మ దర్శి ని

ప్రజోత్పత్తి యుగాదిసంచిక

క్రాసు ౪ పైజా; పు. ౧౩౦. వెల చుండాదారులకు రు. ౧-౦-౦. ఇతరులకు రు. ౧-౪-౦.

సంపాదకులు: క్రియుత రావుసాహెబు పింజల సుబ్రహ్మణ్యము కెట్టిగారు, యం. యల్. సి. ఇది సమదర్శిని ప్రకటించుకొనిన వాలసయుగాదిసంచిక. సంచిక నుండిరముగ నున్నది. ప్రస్తావన ప్రాప్త మయ్యెను వివిధవిషయసంగ్రహమయి భావసంపదము, రచనాసౌందర్యమునను ఒప్పారి పకనయోగ్యముగ నున్నది. ఇందు విద్యాధికులను నాంధ్రమహాశయలు చిన గద్య పద్య వ్యాసములు పెక్కు గలవు.

నానియందు 'కవిరాజగీతలు' ఆనాటి తెలుగు వారల తెనువతనము నుద్ఘోషించుచు తెలుగునాటి నేటి యువతీ యువకుల యుల్లముల నుత్సాహమును జనియింపజేయునవి.

'కొండుపేటిల్ సమావేశము' అను వ్యాసమున రాజ్యాధికారము హైందవప్రజాయత్త మగుటకు పూర్వము భద్రపరుచుకొనవలసిన కొన్ని ఆర్థికసంబంధములయిన కట్టుదిట్టములనుగూర్చి చర్చించబడెను. వర్తకము, మారకపుర్రేటు, ప్రభుత్వముగాము మున్నగునాని విషయమున నాకట్టుదిట్టములు. ఇవి ఇండియాకు లాభికారులు కానంతవరకు మొగమోటమి లేక సంస్కరణములను నిరాకరించవలెనని వ్యాసకర్త హెచ్చరించుచున్నాడు.

'రాజ్యాంగసంస్కరణములు' అను వ్యాసము సంస్కరణము లెట్లు లుండిన లాభికరములు అను విషయమును సంగ్రహముగ వివరించుచున్నది.

'భద్రు' వ్యాసకర్త ఇందు భద్రు నుపయోగించుటలన భారతదేశమునకు గలుగు లాభపరంపరలను సప్రమాణముగా నమృనట్లు చెప్పినారు. దీని ననుసరించి దేశీయులు భద్రునే ధరించి సత్వరస్వరాజ్యప్రాప్తికి తోడ్పడవలెను.

'సప్తర్షి మండలము-పూర్వఫల్గునీ' విష్ణుపురాణమున కల్యాదియందు మహానక్షత్రమున నున్నట్లు కేర్పొనబడిన సప్తర్షి మండల మిచ్చెడు పూర్వఫల్గునీ నక్షత్రమున నుండుటను సప్రమాణముగ గ్రువపరుచుచున్నది.

'దీపావళి' భాగ్యగర్భితమును కేయరచనము.

'విజయవిలాస విమర్శనము' ప్రాచీనఫక్రి ననుసరించి కొట్టిన పిండిని చందినట్లు లున్నది.

'అకాలవర్షము' అనునాచ మయ్య స్వతంత్ర రచన మనిషించుచు నుండిరముగ నున్నది.

'రామమోహనరాయలవారు విగ్రహారాధకులు గారా!' అను వ్యాసము రామమోహనరాయలు విగ్రహారాధకులే యని సహేతుకముగ నిరూపించుచున్నది.

'నాలుగునాటకాంగములు' కవి, పరిషత్తు, ఇతివృత్తము, నటకులు అనునవి యానాలుగంగములనియు, అం దీనాటిపరిషత్తు (పేక్షకులు) నాటకకళావివాళనమునకు గారణ మగుచున్నదనియు వ్యాసకర్త యభిప్రాయము. ఇది సత్యము. ఈ లోపము తీరనంతవరకు నాటకకళ యభివృద్ధి నందజాలదు.

ఇట్లు స్థానీపులకవ్యాసము ననుసరించి కొన్ని మాత్ర మిటు కేర్పొనబడినవి. ఇవియు, ఇంకను నీసంచికయందుగల వ్యాసములును ఆంగ్రుల విజ్ఞానసంపద్వికాసమునకు నిదర్శనము లయి పాఠకులకు విజ్ఞానాభివృద్ధిని గావించగలవు.

ఈసంచికయందలి నాలుగు త్రివర్ణచిత్రములలో మహాత్మునిచిత్రము, 'ప్రణయపరిరంభము' కేర్పొన దగినవి. మిగియు కొందరు బ్రాహ్మణేతర నాయకులయు, కొందరు మొదటి-కొండుపేటి-సభా ప్రతినిధు

లయు, కొందరు వ్యాసకర్తలయు ఏకవర్ణచిత్రములు పరిమితసంఖ్యాకములు గలవు.

సమదర్శిని ప్రకటించిన నాలుగుసంచికలు నొక కానికన్న నింకొకటి మిన్నగ నుండుట యెన్నదగినది.

పూలగుత్తి

త్రైమాసికపత్రిక. ఇది మొట్టమొదటి సంచిక : అగష్టు, '3౧.

సంపాదకులు : పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్య గారు, రాజాం, విశాఖపట్టణజిల్లా. పత్రికపైజాడవిట్ కొను. సం. చందా రూ. ౨. విడిసంచిక అ. ర. ఈసంచికయందు రెడ పుటలు గలవు. ఫెదరుపేటు కాగితము. పొందిక బాగున్నది. ఇందలి ౧౮ వ్యాసములును సంపాదకులు వ్రాసినవే. రచన యందు రుచియున్నను, ఆద్యంతము నొక్కరిదే యగుటవలన, ఎంతరకరకములున్నను, నవనవాణిలాషము నిలుపుట కష్టము. రచయిత దేశము నభిమానమును చూపొన్నవాడైనచో, ఆయన రచనల సంపుటముగా ఇది ఆదరము పడయవచ్చును; కాని పత్రికగా జయ మొందుటకు పలువుర రచనలు—వ్యాసముల విషయముననే కాని రచయితల విషయమునను రకము మార్చి—ప్రకటించుచు, దేశము ప్రతిభను ప్రతిబింబింపజేయుట ఆవశ్యకము. ఆవశ్యకములయ్య, మంచిపత్రిక లటుదైన యీకాలమున, ఇంత అందమును ప్రయత్నము ఈతగుపద్ధతుల నడచిన, దేశమున కింకను గొప్ప సంపద యగును.

ఇందు రమ్యములగు పద్యములు, పాటలు, కథలు మున్నగునవి కలవు. ప్రకృతిప్రేమ, మంజులైలి, లలిత భావన వీరిరచనయందు కానవగును.

ఈక్రొత్తపత్రిక సర్వజనసమాచారమై తప్పక వర్ధిల్లదగును.

గ్రంథస్వీకారము

మణిద్వీపము

(ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము)

దెమ్మి, పుటలు ౧౪౫, వెల రు ౩.

కర్త:—జమ్మలమడక మాత్యవారాయణ శాస్త్రి గారు.

ప్రకాశకులు—లలితా గ్రంథమాల, రామారావు పేట, కాకినాడ.

హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము

(మూడాశ్వాసముల పద్యకావ్యము)

దెమ్మి, పుటలు ౧౧౬, వెల తెలియదు.

రచయిత:—కవిసింహ, పోహరి కాశీపతిగారు, బోదిలపేడు (గుంటూరు).

సునీతిశతకము

(ఆదిలక్ష్మీమహారాక్షయము)

దెమ్మి, పుటలు ౨౪, వెల తెలియదు. పై వారే దీనికిని రచయిత.

శివలీల

(అయిదంకముల నాటకము)

దెమ్మిపైజా, పుటలు ౧౧౧. వెల రు ౧.

కర్త:—కవితావిశోద, నిడమర్తి ఈశ్వరప్పగారు, బి. ఏ., శ్రీకాకుళం (గంటాం).

కాశీసారము

జగద్గురు శంకరభగవత్పదాచార్యకృతి కనువాదము.

దెమ్మిపైజా, పుటలు ౧౬, వెల ౦-౩-౦.

అనువాదకుడు: మక్కపాటి వేంకటరత్నకవి గారు, అనమనమూరు ఆగ్రహారం, బంగోలుతాలూకా.

శ్రీ సరస్వతీతత్వము

క్రాను ౧౬ పుటలుపైజా, పుటలు ౬౩, వెల రెండవరూలు.

రచయిత:—చేబ్రోలు సరస్వతీదేవిగారు, గవర్నమెంట్ (రాజభవనము), మీరాపూర్మునెట్టెలు, నూజివీడు.

రఘునాథ్

(అయిదవకముల నాటకము)

క్రానుపైజా, పుటలు ౧౨౬, వెల రు ౧.

కర్త:—ఉలుకూరు సత్యవారాయణరావుగారు.

ప్రకాశకులు:—సారస్వతచంద్రికా గ్రంథమాల, ఆగ్లాపాడు, గంపలనూడెం పోస్టు (కృష్ణా).

౧. ప్రతిబింబములు (కథానకములు)

క్రాను, పుటలు ౨౧౦, వెల రు ౧.

౨. ఏకోదరులు (నవల)

క్రాను, పుటలు ౧౧౦. వెల ౦-౮-౦. రెంటికిని కర్త: మొక్కపాటి నరసింహశాస్త్రిగారు, పీఠాపురము.

దశకుమారచరిత్రమ్

(ప్రాచీనకావ్యమాత్రమ్)

పదదీపికావ్యాఖ్యాన, అంగ్లానువాద, వివరణ సహితము. క్రానుపైజాలో ౮+౬౦+౫౧+౪౫ పుటలు, వెల తెలియదు.

ప్రకాశకులు:—వి. రామస్వామిశాస్త్రిలు అంధు సన్న్య, ౨౯౨, ఎన్.పి.నెడు, చెన్నపురి.

సంస్కృతం ఉన్నత్రాఘవము

(భాస్కరకృతికి తెనుగు)

క్రానుపైజా, పుటలు ౨౮, వెల నాలుగరూలు.

అనువాదకుడు:—ఆకిలి శ్రీరామశర్మగారు, ముత్తుకూరు (నెల్లూరు).

Our duties to the Hindu Widows
(హిందూ వితంతువులపట్ల మనవిధులు)

కర్త: 'షి రెవ్లూన్' ('సన్యాసి'). ప్రకాశకులు: సరస్వతీసంఘము, ౨౮, విదారయరుకోనెలవీధి, బి. టి. మద్రాసు. క్రాను: ౩౨ పుటలు, వెల ౧. అ.

Thy self thy Doctor
(Medical Science Simplified)

గ్రంథకర్త. ప్రకాశకులు పైవాణ్.

క్రాను, పుటలు ౧౦౪, వెల ౦-౮-౦.

కల్యాణి (మానవత్రిక)

మొదటి సంచిక: శ్రావణము. రాయల్ పైజా. ఈ సంచిక ౩౨ పుటలు. సంవత్సరచందా రు. ౨-౦-౦. సంపాదకులు, ప్రకాశకులు:—గంటి-నూర్యవారాయణశాస్త్రిగారు, తపాలాపెట్టె నెం ౧౧౦, మదరాసు.

ఆంధ్రప్రభ ✓

(క్రాంతి తెలుగు మాసపత్రిక)

మొదటి రెండుసంచికలు వెలువడినవి. డెమ్మి పైజా; సంచిక ఒకటికి దాదాపు ౩౦ పుటలు గలవు. సంవత్సరపు చందా ఒకరూపాయ.

సంపాదకులు: మద్దూరి శ్రీరామశాస్త్రిగారు, నూర్యారావుపేట, కాకినాడ.

స్వదేశి

క్రాంతిమాసపత్రిక: మొట్టమొదటి సంచిక: ఆగష్టు '౩౧.

సంపాదకులు: మద్దూరి శ్రీరామశాస్త్రిగారు, రాజమండ్రి. ద్వితీయ డెమ్మిపైజా: (ఈసంచిక) ౧౨ పుటలు. సం. చందా: రు. ౧-౮-౦. విడిపత్రిక ఆ. ౨. ఇది ఇంకను సంస్కృతిగల పద్ధతులపై నడపిన చాగుండును.

హిందూయితులూజికల్ హైస్కూలు పత్రిక

చెన్నపురి (కాలై సంచిక)

మాడుమాసముల కొకసారి వెలువడు పత్రిక. వ్యాసములు ఇంగ్లీషు, తెలుగు, అరవము — మాడు భాషలలో కలవు.

సా భి ప్రాయ వి శేష ము లు

శ్లో. యదా యదా హి ధర్మస్య గ్లాని ర్భవతి భారత,
అధ్యుత్థావ మధర్మస్య తదాఽఽత్తానం సృజా మ్యహమ్.

శ్లో. పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతామ్,
ధర్మ సంస్థాపనార్థాయ సమ్యవామి యుగే యుగే.

ప్రపంచప్రవృత్తియం దన్ని సందర్భములం దును మహాసంరంభము ప్రవర్ధమానం బగుచు ప్రపంచపరిస్థితులు భయసంభ్రమము లను గలుగజేయుచున్నవి. మతములు మాయ మగుచున్నవి; రాజ్యాంగములు భగ్నము లగుచున్నవి; సాంఘికవ్యవస్థలు నన్నగిలు చున్నవి; ఆర్థికసిద్ధాంతములు తారు మా రగుచున్నవి; వృత్తులు మాగుచున్నవి; సకల పరిశ్రమలును నవీనలక్ష్యమును నభిలషించు చున్నవి. ప్రపంచప్రవృత్తియందు చిరకాలము ప్రతిష్ఠను బడసిన బలదేవతకును, ధనదేవత కును, జ్ఞానదేవతకును పదచ్యుతి గలుగజేసి మానవత్వమును ప్రతిష్ఠించుటకు విశ్వమునం దంతటను ధర్మసంరంభము ప్రవర్ధమానం బగు చున్నది. ప్రపంచవ్యాప్తమైన ధర్మసంరం భమునందు ధర్మసంస్థాపనమునకు ధర్మలక్ష్య మును, ధర్మనిరీక్షణమును, ధర్మసాధనమును నిర్ణయించుటయును, నిరూపించుటయును దుఃఖభూయిష్టమును, దురారాధ్యమును, దుర్లభమును నగుచున్నది.

* * * *

జీవయాత్రకు ఫలమైన సుఖప్రాప్తి కాది కాలమునుండియును ధర్మసంరంభము ప్రవర్ధ మానం బగుచు సాధనసాధ్యంబులు దేశ కాలప్రాతానురూపముగను పరిణామమును బొందుచున్నవి. సుసాధన కాధారరహితము లైన సాధనములు, సాధ్యములు మానవధర్మ సంస్థాపనమునకు నిర్ధకము లగుచున్నవి. జీవయాత్రయందు పురుషార్థమునకు, పరమార్థ మైన శాంతికి బదులు సంరంభము, పరార్థ మునకు బదులు స్వార్థము, త్యాగమునకు బదులు భోగము, ప్రేమకు బదులు ద్వేషము, సాహచర్యమునకు బదులు వైరము, పర్యాప్తములై ధర్మారాధనము దురారాధ్య మగుచున్నది. ప్రపంచవ్యాప్తమైన ద్వైధీ భావమును సమన్వయము చేయుటకు మహా ఝలు, మతస్థాపకులు, కవులు, గాయకులు, ధీరులు, వీరులు, భక్తులు, యోగులు, జ్ఞానులు, కార్మికులు, తత్త్వజ్ఞులు నిర్ణయించిన సాధన సాధ్యములు పూర్ణయోగస్వరూపమును దాల్చవలసిన పరిస్థితులు వర్తమానసంధిసమ యమునం దానన్నములై నవయుగనిర్మా

ణము నభిలషించుచున్నవి. మహానుభావులు వ్యక్తుల మోక్షమునకై నిర్ణయించిన సాధన సాధ్యములను జాతుల మోక్షమునకును మానవకల్యాణమునకును వినియోగించుటకు వివిధజాతులును విశ్వప్రాయత్నములను జేయుచున్న విధమును ప్రపంచపరిస్థితులు నర్వత విశదము చేయుచున్నవి. స్వార్థపరాయణులకు విశ్వవ్యాప్తమైన మహాపరివర్తనము భయ సంభ్రమములకు గారణంబైనను నలంఘనీయమని ప్రపంచపరిస్థితులు సహస్రముఖములను బోధించుచున్నను నీపరమార్థమును గ్రహింపకుండుట సంతాపకరముగ నున్నది.

మతాభిమానులు, ధనాభిమానులు, సామ్రాజ్యాభిమానులు, కులాభిమానులు, పాండిత్యాభిమానులు, అధికారాభిమానులు మొదలగుస్వాభిమానపరాయణులుధర్మవ్యాజమునను వారి శక్తిసామర్థ్యములను పరమార్థప్రాప్తికిగాకను స్వార్థారాధనమునకు వినియోగించుట ప్రపంచమునందు పరమానర్థములకు మూలమగుచున్నది. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యాభిమానులు, అమెరికాధనాభిమానులు, ఫ్రాన్సు స్వార్థాభిమానులు స్వార్థారాధనపరాయణులై పరార్థాభిముఖులు గావలసిన యవసరమును వారు గ్రహించుట ప్రపంచశాంతికిని, ఆత్మసంరక్షణమునకును పరమసాధనము గాగలదు. మానవధర్మసంరంభమునందు సామ్రాజ్యధనాధికారప్రమత్తములైన గ్రేటుబ్రిటన్ ఫ్రాన్సు అమెరికా మొదలగు దేశముల సంయోగము సంరంభమును భయంకరము చేయగలవిధమును

గతించిన ఐరోపా మహాసంగ్రామము విశదముచేసినది. అపారమైన సంపదలు ప్రపంచ వ్యాప్తమైన దేశములు స్వప్రయోజనములు పరమానర్థములకు వినియోగపడగల విధమును సంగ్రామానంతరము ప్రపంచ మనుభవించుచున్న దుఃఖవేదన విశదము చేయుచున్నది. బ్రిటిషుసామ్రాజ్యాంతర్యాగము లందును, ముఖ్యముగాను గ్రేటుబ్రిటన్ నందును ప్రబలిన నిరుద్యోగనిర్వాహార సమస్యలును, నశాంతియును ప్రపంచమునందు సంపన్నలకును, కార్మికులకును ప్రవర్ధమానంబగుచున్న సంరంభమునకు దృష్టాంతములుగ నున్నవి.

* * * *

ఆంగ్లేయసామ్రాజ్య లక్ష్యము

ఆంగ్లేయులకు సామ్రాజ్యలక్ష్యము స్వప్రయోజనములందువలెను ధర్మప్రయోజనములందు లగ్నము గానివిధమును రాజ్యాంగోదంతము విశదము చేయుచున్నది. రాజ్యాధికారమును లేబరుషత్వము వహించినను, లిబరలుషత్వము వహించినను, కస్పర్వేటిపుషత్వము వహించినను వారిలక్ష్యము స్వప్రయోజనమునందువలెను పరార్థమునందు లగ్నము గాదని పైమనుకమిషను వ్యవహారములు విస్పష్టము చేసినవి. రాండులేబిల్ వ్యవహారములు స్వార్థపరాయణత్వమునందును, పరపీడనమునందును వివిధపక్షములవారును నేకము గాగల విధమును పరాధీనరాజ్యాంగవ్యవహారములు విస్పష్టముచేయుచున్నవి. ఆవిషయమునే ఇటీవల గ్రేటుబ్రిటన్ ను దేర్పడిన సంయుక్తమంత్ర

వర్గవిధానమును తెల్లముచేయుచున్నది. రామృ
మాణ్డానాల్లుగారు వారి యాన్నత్యమునకు
గారకులైన స్వపత్నీనుచరులను వినర్జించి
పరపక్షముతో జేరుటయును, మంత్రిపదవిని
స్వీకరించుటయును ఆర్థక్యరాజ్యాంగమునకు
మూలశక్తిని విశదముచేయుచున్నది. మాణ్డా
నాల్లుగారి ప్రవర్తనము “స్వధర్మే నిధనం
శ్రేయః పరధర్మో భయావహః” అనెడి
ధర్మమునకు మహావ్యాఖ్యానముగ నున్నది.
కార్మికపక్షము చిరకాలము కష్టపరంపరల
ననుభవించి గడించిన ప్రతిష్ఠ సంతను మాణ్డా
నాల్లుగారి ప్రవర్తనము నిరర్థకము చేసినది.
ధనరాజ్యాధికారసంరంభమునందు కార్మిక
పక్షము పడసిన విజయమును పక్షనాయకుడు
మాణ్డానాల్లుగారు దేశప్రయోజనముల కైనను
నిహ్మాలము చేయుట స్వపక్షమునకును,
స్వధర్మమునకును విరుద్ధమని యంగీకరింప
వలసి యున్నది. ధనరాజ్యాధికారసంరక్షణ
భారమును నిర్వహింపవలసిన బాధ్యత కన్ప
ర్యేటిపుపక్షముమీదను గలదు గాని లేబరు
పక్షముమీదను లేదు. లేబరుపక్షనాయకు
నకు రాజ్యాధికారనిర్వహణము దుస్తరమై
నపుడు రాజ్యాధికారము నితరపక్షములవశము
చేయుటయును తా నధికారమును వినర్జించు
టయును ధర్మము. ఇటులు చేయుటకు బదులు
పరపక్షధర్మనిర్వహణమునకు మాణ్డానాల్లు
గారు నాయకత్వమును బూనుకొనుట తా
త్కాలికప్రయోజనముల కుపయోగ మైనను
గ్రేటుబ్రతునునందును, విదేశములందును తీవ్ర

సంరంభమునకును, పరివర్తనమునకును సాధన
భూత మగుట సహజము. రామృ మాణ్డా
నాల్లుగారు ప్రధానామాత్యుడుగను, ఫిలిపు
స్నీడనుగాను కోశాధికారిగను నేర్పడినను,
రాజ్యాధికార మంతయును బాల్టువిన
పత్నీధీనమైన విధమును ను ద్యోగములు,
రాజ్యనీతి, కన్పర్యేటిపు పక్ష ప్రాబ
ల్యము, కార్మికపక్షప్రతిఘటనము విస్పష్టము
చేయుచున్నవి. నూతనమంత్రివర్గమునందు
గల 50 ఉద్యోగులందును లేబరుపక్షమువారు
8, లిబరలుపక్షమువారు 11, కన్పర్యేటిపు
పక్షమువారు 31 ఉద్యోగులు గలరు. ఈ
యద్యోగనిర్ణయములు మాణ్డానాల్లుగారి
స్వపక్షవిఘాతమునకును, ప్రతిపక్షప్రాబల్యము
నకును నిదర్శనములు. సంయుక్తమంత్రివర్గ
మునకు ప్రయోజన మార్థికపరిస్థితులం దాదా
యవ్యయములను సమర్థించుట యని మాణ్డా
నాల్లుగారు ప్రకటించిరి. కన్పర్యేటిపుపక్షము
వారు తాము స్వయముగాను చేయజాలని
పనిని లేబరుపక్షనాయకునిద్వారా చేయిం
చుట వారి రాజ్యనీతికి నిదర్శనముగ నున్నది.
ప్రపంచమునం దంతటను సాంఘికపరివర్తనము
పర్యాప్తంబగుచున్న సమయమునందు గ్రేటు
బ్రతునునందు ధనాధికారమును సంరక్షించు
టకు జేసెడు ప్రయత్నములు గ్రేటుబ్రతునకును,
బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమునకును, ప్రపంచమున
కును ప్రయోజనకరములు గాజాలవు. సంయు
క్తరాజ్యాంగమునలనను విదేశములందు గ్రేటు
బ్రతునకులంపుపుట్టినను స్వదేశమునందు భిన్న

పక్షములందు సంక్షోభము గలుగుటయును, లేబరుపక్షమునం దుద్రేకము ప్రబలుటయును సహజము. బ్రిటిషుప్రభుత్వము భారతరాజ్యాంగముపట్లను సహజముగను చూపెడి నిరసన నిరంకుశభావములు సంయుక్తప్రభుత్వమునందు సర్ సామ్యులు హోరుగారి యధికారము క్రిందను స్థిరతరము లగుటయును సహజము. ప్రపంచపరిస్థితులును, గాంధీమహాత్ముని సాన్నిధ్యమును శాండుటెబిలు సమావేశమును ప్రయోజనకరము చేయుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగుగాత!

* * * * *

ప్రపంచము - నవయుగభర్తము

నవయుగలక్ష్యమైన మానవధర్మనిర్వహణము తీవ్రగతిని ప్రపంచమునందంతటను వ్యాపించుచున్న విధమును రుష్యాచీనా హిందూస్థానదేశముల పరిస్థితులు విశేషము చేయుచున్నవి. ప్రపంచమునందు గల ప్రజలలో సగము ప్రజ లీ మూడుదేశములందును గలరు. రుష్యాయందు మతరాజకీయార్థికసాంఘికపరివర్తన మతివేగమునను ప్రవర్థమానం బగుచు, ప్రపంచవ్యాప్తములైన యాచారవ్యవహారములు మానవధర్మవికాసమున కేర్పడిన వనియును, మానవుడు సంస్థల రక్షణ వికాసముల కేర్పడలేదనియును రుజువు చేయుచున్నది. రుష్యాయందు మతగురువులు, భూస్వాములు, ధనస్వాములు, రాజ్యాధికారులు వార్షిప్రతిష్ఠలను గోల్పోయిరి. ధనభాగ్యములు, భూములు, పరిశ్రమలు, రాజ్యాధికారము

రము ప్రజాయత్నము లైనవి. ధర్మనిర్ణయాధికారము మతగురువులనుండి ప్రజలకు సంక్రమించినది. జనులకు దురాశ దుర్లభమైనది. ప్రజలకు దేశమునందును, ధర్మమునందును, సాఖ్యమునందును, సంపదలందును నవీనలక్ష్యము గలుగుచున్నది. రుష్యాప్రభుత్వము నిర్ణయించిన పంచవర్షవిధానము పరమప్రయోజనమును గలుగజేయుచున్నది. సుఖజీవయాత్రకు సాధనభూతములైన వివిధపరిశ్రమలను వికసింపజేయుటకు ప్రజలు వారి శక్తులతోహములను వినియోగించుచున్నారు. ప్రజలన్నవస్త్రములకును, విద్యావినోదములకును తడవుకొనవలసిన యవసరము లేకను జీవయాత్రను గడపుచున్నారు. శిశుస్మృతి నుండి మరణదండనమును తీసివేసినను దేశద్రోహులు ఘోరమైన మరణదండనమునకు గురియగుచున్నారు. రుష్యాయందు ప్రవర్థమానం బగుచున్న సాంఘికపరివర్తనము ప్రపంచమునందంతటను ప్రజాలక్ష్యము నాకర్షించుచు ప్రజాహృదయమునందు సాంఘికపరివర్తనాంకురములను నాటుచున్నది. ప్రపంచప్రవృత్తియందు విషయోపభోగములందు సంతృప్తి గలుగుట యసంభవమని నిత్యజీవితానుభవము సకలజనులకును విశేషము చేయుచున్నది. రుష్యారాజ్యాంగములు సకలజనులకును జాతి, మత, స్థితి, కులబాధిభేదములు లేకను సమానావకాశములను గల్పించుటకు జేయుచున్న నిర్ణయములు సమాదరణీయములైనను భిన్నసంస్కారములు గల ప్రజల

యందు సమానావకాశములు, సమానప్రయోజనమును గలుగజేయజాలవు. పాశ్చాత్యవిజ్ఞాన సంస్కారమునకు పరిణామమైన రుష్యా సోవిటు విధానము లోకకల్యాణమునకు సమ కూర్చగల పరమప్రయోజనమును కాలము వ్యక్తముచేయవలసియున్నది.

రుష్యా యవలంబించిన పంచవర్ష విధానమును చీనాదేశప్రభుత్వము దశవర్ష విధానముగ నవలంబించుచున్నది. నలువదికోట్ల చీనాప్రజ లవరిమితమైన వస్తునిర్మాణమునకు బూనుకొనునపుడు ప్రపంచమునకు సంప్రాప్తము గాగల యార్థిక సంరంభము దురూహ్యము. రుష్యా చీనా దేశములందు ప్రజలు కిర్రేంద్రియసాధ్యములైన పరిశ్రమ లందును యంత్రదేవతను ప్రతిష్ఠించినపుడు వర్తమాన సమయమునందు సంక్షోభమునకు మూలమైన నిరుద్యోగసమస్య నూరు రెట్లధికముగను ప్రపంచమును బాధించుట సంభవము. నిర్మాణప్రవృత్తియందు వివిధ దేశములు చూపుచున్న అహమహమిక సంక్షోభమునకువలెను శాంతికి సాధనము గాజాలదని లోకానుభవము విశదముచేయుచున్నను సంకుచితమైన స్వార్థపరత్వము నవీనమార్గావలంబనమునకు ప్రతిబంధకముగ నున్నది. ప్రపంచలక్ష్మ్యమును నిర్మాణవిధానమునుండి వినియోగ మార్గమునందు లగ్నము చేయవలసిన యవసరమును ప్రపంచావృత్తిమైన దురవస్థ విశదముచేయుచున్నది. వివిధ దేశములందును ముడివస్తువులును, నిర్మాణపదార్థములును కొనువారు

లేకను నిలిచియున్నవి. ఈపదార్థములు వినియోగపడగల సాధన మవసరము గాని వినియోగదుర్లభమైన పదార్థముల యవరిమిత నిర్మాణము స్వదేశమునకును, విదేశములకును ప్రయోజనకరము గాదు. ప్రపంచ మభిలషించునది సహకార వినియోగములు గాని ప్రపంచ స్పృహనిర్మాణములుగావు. రుష్యా చీనాదేశములవలంబించుచున్న నిర్మాణప్రయోగము మానవధర్మసంస్థాపనకు సంకల్పింపబడినను విషయోపభోగలక్ష్మ్యమైన ఫలముమాత్రము ప్రతికూలముగ నుండుట సహజము. మానవధర్మాభ్యుదయమునకు విషయోపభోగసామర్థ్యము ప్రమాణముగను గ్రహింపబడునపుడు భిన్నమైన ఫలము గలుగుటయును ససంభవము. మతబోధకులు, అర్థశాస్త్రజ్ఞులు, సంఘాభిమానులు, రాజ్యానీతిజ్ఞులు, యంత్రోపకరణ నిర్మాతలు మున్నగు ధర్మాధికారులు వారిలక్ష్మ్యమును బాహ్యసాధనములనుండి ఆభ్యంతరసాధనములకును, భోగమునుండి త్యాగమునకును, ప్రవృత్తినుండి నివృత్తికిని, సాంఖ్యమునుండి యోగమునకును ప్రవర్తింపజేయుట మానవధర్మాభ్యుదయమునకు సాధనము గాగలదు. గాంధిమహాత్ముడు మానవధర్మాభ్యుదయమునకై స్వదేశమునందు జేయుచున్న బాహ్యభ్యంతరసాధనములు మానవధర్మ సంస్థాపనమునకు వినియోగపడగల విధమును ప్రాజ్ఞులు పరిగ్రహించుట శ్రేయస్కరము.

* * * *

గాంధీమహాత్ముడు - మానవధర్మము

అఖండమైన ధర్మము దేశకాలపాత్రావరణములందు ఖండరూపములను గోచరంబగుచు భయసంభ్రమములకు గారణంబగుచున్నది. వైమిత్తికములైన స్వధర్మపరధర్మములు నిత్యమైన ధర్మమునకు కళంకము నాపాదించుచున్నవి. సంకుచితములైన మతధర్మములు, సాంఘికధర్మములు, రాజకీయధర్మములు, ఆర్థికధర్మములు ధర్మాధికార వ్యాజమునను గలుగజేసిన దుఃఖానుభవము ప్రపంచేతిహాసములందు దుఃఖాధ్యాయముగ నున్నది. ధర్మము నిత్యమైనను కాలావరణమునందు సనాతననవీనరూపములను గోచరంబగుచు సంరంభమునకు సాధనంబగుచున్నటులు సాహచర్యమునకు సాధనము గాకున్నది. కాలావరణమునం దనవరతమును నవీనము సనాతనంబగుచున్నను, కాలాభిమానులు ధర్మస్వభావమును విస్మరించుటయును, ధర్మస్వరూపముల సంస్మరించుటయును పరమానర్థములకు మూలమగుచున్నది. ఓ ధర్మదేవతా! నీ పవిత్రనామసంస్మరణమును జేయుచు నెంత యపవిత్రఘోరకార్యములు సంప్రాప్తము లగుచున్నవి! మతాచారవ్యవహారములు ధర్మమూలమైన లోకయూత్రీయందు సనాతననవీనధర్మరూపములను గలుగజేయుచున్న సంక్షోభము దారుణముగ నున్నది.

ధర్మాత్ముడైన గాంధీమహాత్మునకు ఖండములైన ధర్మావరణములు దుఃఖదాయకము

లైనవి. దరిద్రనారాయణులు, నిమ్నజాతులు, పారతంత్ర్యము, పరావలంబనము, నిస్సహాయత్వము దుఃఖోద్వేగమునకు మూలములైనవి. బ్రహ్మసూత్రములు, ఉపనిషత్తులు, భగవద్గీతలు ఉపదేశించెడి పరమార్థము మిథ్యారూపమును దాల్చినది. సిద్ధాంతమునందు బ్రహ్మత్వము, వ్యవహారమునందు పశుత్వము జీవయూత్రకు లక్షణములైనవి. 'తత్త్వమసి, నర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ, శివోఽహమ్' మొదలగు మహావాక్యార్థములు నిత్యజీవనమునందు నిరర్థకములైనవి. దుఃఖమయమైన భారతీయనిత్యజీవనమును సుఖదాయకము చేయుటకు గాంధీమహాత్ముడు ప్రక్రమణము చేసిన నిర్మాణకార్యవిధానము ఫలప్రదమగుచున్నది. మోహగ్రస్తమైన భారతీయహృదయమునందు సంస్కృతిగలిగి ప్రత్యభిజ్ఞానముదయించినది. గాంధీమహాత్ముడు ప్రక్రమించిన నిర్మాణకార్యవిధానమునందును, సత్యాగ్రహప్రస్థానమునందును భారతీయసంస్కారమును, ప్రత్యభిజ్ఞానమును సువ్యక్తములైనవి. గాంధీమహాత్ముడు ప్రక్రమించిన సత్యాగ్రహప్రస్థానమునందు ప్రాచ్యపాశ్చాత్యసంస్కారములు సమ్మేళనమునొందినవి. సాంఖ్యయోగము, కర్మయోగము సత్యాగ్రహమునందు సమన్వయమును బొందినవి. అఖండమైన ధర్మము నిత్యమైన సత్యాహింసా ధర్మములందు గోచరంబగుచు ధర్మసంస్థాపనమునకు సాధనంబుగ నున్నది. గాంధీమహాత్ముని దండిప్రస్థానము సత్యాగ్రహప్రతిభను లోకమునకు సువ్యక్తము చేసి

నది. మారణసాధనములు, లాశివయోగములు, నిర్బంధశాసనములు, దౌర్జన్యములు సత్యాగ్రహమును భేదింపజాలని విధమును సత్యాగ్రహవిజయము విస్పష్టము చేసినది. భారతీయవిజ్ఞానసంస్కారములు సత్యాగ్రహప్రస్థానమునకు దగియున్న విధమును గత సంవత్సరమునందు సంప్రాప్తమైన శాంతి సమరవిజయము విశదముచేయుచున్నది. సత్యాగ్రహసమరమునకు నాయకుడైన గాంధీమహాత్ముడు కాంగ్రెసుపక్షమునను పూర్ణస్వరాజ్య సంపాదనమునకు రాయబారమును సదుపాటకు సకలవిధములను దగియున్న విధమును మహాత్ముని సత్యప్రవర్తనము చాటుచున్నది.

గాంధీమహాత్ముని లండను యాత్ర ప్రపంచేతిహాసములందు దివ్యేతిహాసముగ నుండగలదు. నిరంకుశాధికారులు కల్పించిన విఘ్న పరంపరల సత్తిక్రమించుటయందే గాంధీమహాత్ముని మాహాత్మ్యము సువ్యక్తమగుచున్నది. నిరంకుశాధికారదేవతలు దేశమునందంతటను గాంధీ - ఇర్విను బడంబడికకు గలుగజేయుచున్న ప్రతిఘటనములు కోపోద్రేకములకు గారణంబులైనను గాంధీమహాత్ముడు చూపిన సహన మద్భుతముగ నున్నది. నిరంకుశాధికారవర్గమునకు హృదయపరివర్తనము గలుగలేదని దేశవ్యవహారములు విస్పష్టము చేయుచున్నను గాంధీమహాత్ముడు స్వధర్మనిర్వహణమునకు బూనుకొనుట శ్రేయస్కరముగ నున్నది. ధర్మాత్ములు విఘ్నపరంపరలు సంప్రాప్తమైనను ప్రారంభములను

పరిత్యజింపని విధమును మహాత్ముని ప్రవర్తనము విశదము చేయుచున్నది. బ్రిటీషురాజ్యాంగపరిస్థితులం దాశాకాంతులు గనుపడకపోయినను స్వధర్మనిర్వహణమును జేయుటకు గాంధీమహాత్ముడు పూనిన ధర్మసంకల్ప మాశాజనకముగ నున్నది. గాంధీమహాత్ముని సరళస్వభావము, సాధుప్రవృత్తి, సత్యసంధత్వము, త్యాగశీలము భారతీయప్రాతీనిధ్యమున కనిర్వచనీయమైన యధికారమును గలుగజేయుచున్నవి. గాంధీమహాత్ముని సంకల్పమును వారి ధర్మసందేశము విశదము చేయుచున్నవి.

“విదేశీయుల సంతృప్తికర్తవ్యమునుండియును, దాస్యమునుండియును, భారతదేశమును తప్పింపగల రాజ్యాంగ విధానమును బడయుటకు నేను సర్వశక్తులను వినియోగించెను: (1) అవసరమైనచో పౌరపాటులను చేయుటకుగూడ నా దేశమునకు ప్యాతంత్ర్యము చేపూరవలెను. (2) భారతదేశపరిపాలనమున నిరుపేదలకుగూడ స్థాన ముండవలెను. పాలకసంఘమున వారిమాట చెల్లుబడి కావలెను. ఇది నాదేశమును భావము మనఃపూర్వకముగా ప్రతిభారతీయునకును కలుగవలెను. (3) అగ్రవర్ణము అంత్యవర్ణము అనుభేద మెంతమాత్రము నుండగూడదు. (4) అన్ని మతములవారును సంఘములవారును సమరససోదరభావములతో కలసి మెలసి యుండవలెను. (5) అస్పృశ్యతకును, మద్యపానమునకును అవకాశ మెంతమాత్రము నుండగూడదు. (6) పురుషులకు గల హక్కు లన్నియును స్త్రీలకుగూడ నుండవలెను. (7) ఇతరదేశములవా రందరితోను భారతీయులు మైత్రి గలిగియుందురు. ఇతరదేశములవారి ధనమును భారతీయు లపేక్షింపరు. భారతదేశమునందలి ధనమును ఇతరదేశములవా రపహరించుటకు భారతీయు లవకాశము నియ్యరు. కాన భారతదేశమున సైన్యము ఎంత తక్కువగా నుండుట కవకాశము కలదో అంత తక్కువగానే యుండవలెను. (8) అక్షరజ్ఞానశూన్య

లను కోట్లకొలది సామాన్యప్రజలకు ఇతరసంఘముల నెలవ నష్టము కలుగునెడల తప్ప అన్ని సంఘములను విడోయియున్నను, స్వదేశీయులైనను అత్యధికముగా గౌరవించబడవలెను. (9) విదేశీయులు స్వదేశీయులు అను భేద మెంతమాత్రము నుండగూడదు.

నేను కలలలో చూచుచున్న భావిభారతదేశ స్వరాజ్యస్వరూప మిదియే. దీనికారకే నేనును కొండు టేబిలుచుట్టలో సకలశక్తులను వినియోగించెదను. నా ప్రయత్నము విఫలము కావచ్చును గాని నేను నా సిద్ధాంతములను తప్పుకుండవలెననియును కాంగ్రెసువారి విశ్వాసమునకు పాత్రుడను కావలెననియును కోరునెడల యితరకంటె తక్కువయగుదానితో నెంతమాత్రమును సంతృప్తి నొందజాలను. "

గాంధీమహాత్ముని సందేశము భారతీయ స్వరాజ్యసందేశముగను నిర్దేశింపబడినను వారి సందేశము విశ్వజనీనమైన ధర్మసందేశము, శాంతిసందేశము, సత్యసందేశము, అహింసా సందేశము, ఆధ్యాత్మికసందేశము. భాగ్యభోగారాధనము, ఆయుధధారణము, పరాక్రమణము, స్వాభిమానము, బాహ్యోడంబరము, యంత్రారాధనము, వాణిక్యనీతి లక్ష్యములైన పాశ్చాత్యప్రపంచమునకు దిగింబరుని ధర్మసందేశమునందు, శాంతిసందేశమునందు, కింగ్సులి మందిర నివాసమునందు సత్యసందేశమునందు విశ్వాసము గలుగుట దుర్లభము. బ్రిటిషు రాజ్యనీతిజ్ఞులును, పాశ్చాత్యపండితులును దుఃఖవేదన ననుభవించుచున్న ప్రపంచమునందు సుఖశాంతులనుస్థాపించుటకు గాంధీమహాత్ముని సత్యాగ్రహసందేశమునందలి షర

మార్గమును గ్రహించి శాంతిసాధనమును జేయుదురుగాత!

భారతీయసాభాగ్యమున కాత్మార్పణము చేయుచున్న గాంధీమహాత్ముని సందేశమును పాలించి భారతీయులు కామితార్థములను బడయుదురుగాత!

"నేను భారతదేశమునకు నివసించు దూరముగా పోవుచున్నాను గాన నేను భారతీయుల కీ విజ్ఞప్తి పంపగోరెదను.

నేను విదేశములలో నున్నపుడు దేశీయులందరు అహింసావిధానమునే ధర్మగ్రముగా ననుసరించుచుండ గోరెదను. అప్పుశక్తికను నిర్మూలించుట, మద్యపానమును యాభుమాపుట, విదేశవస్త్రములను బహిష్కరించుట, నివాసస్తువులను (డ్రస్సు) పరిశీలించుట యీ నాలుగువిధము లగు నిర్మాణవిధానమును దేశీయులందరును కొనసాగింపవలెను. ప్రజలలో వైకమత్యము కలిగింపవలెను. గ్రామములలో గృహపరిశ్రమలను ముఖ్యముగా నూలుచదుకుటను నృద్ధిజేసింపవలెను. క్రమముగా అధికారము తమచేతులలోనుండి భారతీయుల చేతులలోనికి పోవుట నిశ్చయము అని ఆంగ్లేయులు ప్రభుత్వోద్యోగిలును యితరులునుగూడ గ్రహించియున్నచో వారు కాంగ్రెసువారియందును కాంగ్రెసునందును విశ్వాస ముంచవలెనని నేను కోరెదను. "

గాంధీమహాత్ముని సందేశమునందలి షరమార్గమును పాలించుటకు నిరంకుశాధికారులును, ప్రజలును పనిబూని శాంతిని రక్షించి కామితార్థములను బడయుటకు భగవంతుడనుగ్రహించుగాత!